Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991. - 1994.

Tomo Šimić

1. Uvod

Bosna i Hercegovina i dalje je i kao državna i kao društvena zajednica duboko podijeljena i bez obzira na znatnu nazočnost i utjecaj predstavnika (civilnih i vojnih) Međunarodne zajednice (MZ). Podijeljena je vjerojatno više i snažnije negoli ikad u posljednjih 50-ak i više godina. Stoga i ne čudi situacija da u Bosni i Hercegovini praktično više nema puno tajni i nepoznanica. Podjele su utjecale na jačanje nepovjerenja između različitih interesnih grupa čime su stvoreni uvjeti da se dokumenti iz vremena rata u BiH mogu, relativno jednostavno, dobiti na cijelom području BiH.

Svi ovdje objavljeni dokumenti autentični su. Samo dokumenti nastali u sustavu Ministarstva obrane RBiH te pripadajućih vojnih postrojbi nose oznaku tajnosti. Gotovo niti jedan drugi dokument nema oznaku tajnosti (osim zaključaka sjednice Predsjedništva održane 4. 4. 1992., a oznaka se tajnosti vidi jedino iz urudžbenog broja zapisnika te sjednice). Davanjem ovih dokumenti na uvid širokoj javnosti očito se pokušava, na već uhodani način diskreditirati nekog pojedinca ili grupu u vremenu prije izbora ili prije donošenja različitih odluka važnih za budućnost BiH. Naš je cilj objavljivanjem ovih dokumenata pomoći povjesničarima u objektivnom sagledavanju cjeline, izravno i uvjetno povezanih događaja na području cijele bivše SFRJ da bi sukladno tome donositi određene zaključke.

Dokumenti koje ovdje objavljujemo jesu zapisnici, magnetofonske snimke (dalje MS), neke odluke tadašnjeg Predsjedništva RBiH, ali i neki drugi dostupni dokumenti koji mogu dati novu, a mnogima i bitno jasniju sliku svega što se događalo od sredine 1991. pa sve do početka 1995. godine, nakon što su potpisani, i krenuli u implementaciju, Washingtonski/Pariški sporazumi. Uglavnom smo se usmjerili na dokumente iz kojih se vidi razvoj i promjena političke misli bosanskih Muslimana te (ne)principijelne koalicije unutar Predsjedništva RBiH, a što je, uglavnom, znatno utjecale na proces odlučivanja i odluke koje je Predsjedništvo donosilo. Ne možemo tiskati sve te dokumente, pa smo odlučili tiskati samo neke od njih, bilo cjelovite bilo njihove pojedine dijelove. Međutim, svjesni mogućih zlonamjernih tumačenja da smo izjave izvlačili iz konteksta, svi će dokumenti, potpuni, biti objavljeni na našim internetskim stranicama.

Uvjereni smo da objavljivanje ovih dokumenata otvara neka nova pitanja te ujedno daje i gotovo potpuno sigurne odgovore na pitanje koje je predmet brojnih, manje ili više stručnih i argumentiranih rasprava: je li Republika Hrvatska obranila ili napala BiH? Je li djelovanjem Republike Hrvatske BiH uspjela sačuvati svoju teritorijalnu cjelovitost unutar AVNOJ-skih granica ili je pak RH poticala podjelu i raspad BiH?

Nažalost, ovdje nisu predstavljeni svi dokumenti iz tog razdoblja, osobito ne svi zapisnici i magnetofonske snimke sjednica Predsjedništva, i to zbog nekoliko razloga:

1. dio zapisnika i MS, za sada, nije dostupan;
2. dio MS nije potpun i tako nepotpuna distribuirali su ga (najvjerojatnije) pojedini bivši članovi Predsjedništva da bi pokušali opravdati svoje ponašanje i razloge zbog kojih su tada na određeni način glasovali i ponašali se. Stoga bi objavljivanje svih izvadaka, osim onih koji se ne smiju izbjeći, a koji se ispravno i korektno mogu staviti u kontekst događaja, nepotrebno opteretilo ovaj, ionako vrlo opširan rad;
3. dio zapisnika i MS uistinu nije bio relevantan sa stajališta sagledavanja situacije u BiH i davanja odgovora na ovdje postavljena pitanja.

Proces obrade ovih dokumenata bio je iznimno dugotrajan. Prvi problem bila je zbrkanost i nesređenost raspoloživih dokumenata, njihova izmiješanost (teško je odgovoriti na pitanje je li se to učinilo namjerno ili slučajno), koja je mogla dovesti do bitnih grešaka. Naime, nije isto je li nešto rečeno sredinom 1991. sredinom 1992. ili pak krajem 1994. godine. Stoga je prvi cilj bio naizgled vrlo jednostavan: razvrstati i kronološki složiti sve postojeće dijelove zapisnika, MS i drugih

dostupnih dokumenata. Međutim, može se vidjeti koliko je to bio zahtijevan, težak ali i odgovoran posao kad se uzme u obzir da je trebalo obraditi (odnosno pročitati te smjestiti u točno određeno razdoblje, odnosno u točan dan održavanja sjednice) nekoliko tisuća stranica dokumenata. Odgovoran je to posao bio zbog jednostavnog razloga: nismo htjeli ispustiti ništa što ima povijesnu i političku vrijednost bez obzira je li neki zapisnik ili pak MS na neki način možda daje za pravo onima koji uporno tvrde da je Republika Hrvatska dijelila BiH. Međutim, kad se ti izvadci stave u kontekst vremena i drugih, međusobno povezanih, događaja u RH i drugim zemljama regije, tek se onda mogu dobiti odgovori na ovdje postavljena pitanja.

Dio sadržaja dokumenata iz ovog razdoblja nedostaje, stoga što su bili vrlo loši tehnički uvjeti u kojima su dokumenti nastajali (napose MS sjednica). Tehničkom osoblju nedostajalo je vrpci za snimanje, mikrofoni su bili loši i dijelom neispravni, opskrba strujom bila je vrlo loša, kad je napajanje strujom osiguravano s pomoću uključenih agregata, oni su bili toliko glasni da su ometali snimanje i time i preslušavanje snimki. Stenodaktilografkinje su sve te greške iz dostupnih MS i označile izrazima: ne čuje se, ne čuje se početak, ne čuje se jedan dio, uključio se agregat pa se ne čuje, dio trake se ne čuje, ne čuje se – nije snimljeno dobro, diskusija uopće nije snimljena[1], *zajednička diskusija – ne čuje se, zajednička diskusija - žučna*[2], *nema struje, ne razumije se izlaganje, govornik se nije uključio, tehničke smetnje, uključio se agregat, prekid u snimanju, prekinuto snimanje trake, prekinuto snimanje sjednice*[3]….

Također dio sjednica, osobito onih koje su održavane tijekom 1992. godine u poslijepodnevnim satima nedostaje jer "se popodnevne sjednice ne snimaju".[4]

Posebnu pažnju treba pridati i "konzultacijama" Predsjedništva RBiH. Pod pojmom konzultacija podrazumijevale su se sjednice članova Predsjedništva na kojima nije bilo prijeko potrebnog kvoruma za donošenje odluka. Tada su održavane konzultacije koje nisu snimane i s kojih, nažalost ne postoji niti zapisnik. Na tim su "konzultacijama", prema izjavama nekih sudionika, izrečene do vrlo zanimljive izjave i rasprave, koje bi, s povijesnog gledišta, ipak trebalo znati. Nedostaju i snimke zajedničkih sjednica Predsjedništva s Vladom te izlaganja u Skupštini. Međutim, ipak su i postojeći zapisnici i MS dovoljni za donošenje kvalitetne raščlambe.

Lako je uočiti da je veći dio navedenih razloga opravdan tehničkim razlozima. Međutim, snimanje znatnog broja sjednica prekinuto je zbog naloga koji je tehničko osoblje dobilo od pojedinih članova Predsjedništva (uglavnom su naloge

davali Alija Izetbegović i Stjepan Kljujić5). Također treba primijetiti da su nekoliko puta govornici upozoreni da se sastanci snimaju te da stoga trebaju paziti što govore. Takva upozorenja (koja su opet davali uglavnom Stjepan Kljujić i Alija Izetbegović) navode na pomisao da su oni, možda u određenom dijelu, ipak govorili ono što su mislili da se treba čuti i što bi moglo dobro zvučati te ono što se nikad neće moći iskoristiti protiv njih. Dio razgovora je pak Alija Izetbegović namjerno obavljao nakon održanih sjednica da ne bi bili snimani i naknadno drugima dostupni (nakon završetka sjednice od 15. 10. 1991. moli generala Kadijevića za "privatni razgovor"; nakon završetka sjednice 7. 5. 1992. traži da se nastavi razgovor/sastanak koji se ne snima, i to samo sa članovima Predsjedništva).

U svakom slučaju treba uzeti u obzir i mogućnost da se i naknadnim intervencijama u MS, ti izrazi mogu iskoristiti kao opravdanja zbog čega određena izlaganja, nažalost nisu dostupna. Ova sumnja može se protegnuti i prema svim ovdje tiskanim dokumentima. Međutim, mislimo, ako se ipak manipuliralo dijelom sadržaja dostupnih dokumenata,da se nije moglo napraviti toliko promjena da se onemogući kvalitetna raščlamba tih dokumenata.

Kad već govorimo o izvornosti i mogućnosti manipulacije dokumentima koji su ovdje tiskani, potrebno je reći da smo i mi mogli jednostavno objaviti te dokumente u njihovoj izvornoj verziji, u verziji kako su nastali preslušavanjem MS. U tom bi slučaju, broj stranica bio najmanje utrostručen, jer smo od svih dostupnih dokumenata izdvojili oko 4500 stranica, koje smo usporedbom za to predviđenih računalnih alata "obradili i pretvorili" u oblik u kojem se sada nalaze. Kako bismo pokazali kako su dokumenti izgledali, neke smo od njih ipak odlučili tiskati u njihovoj izvornoj verziji.

Ovdje nam nije namjera dati konačan odgovor na postavljena pitanja o tome što se uistinu događalo u BiH te sa BiH. Taj posao ostavljamo povjesničarima kojima će ovi dokumenti, bar se iskreno nadamo, pomoći. Međutim, nećemo se ustručavati dati komentare određenih izjava, usporediti stavove iznesene na sjednicama Predsjedništva i javno izrečene stavove vodstva RH te iznijeti ono što držimo osobito važnim za razvoj političke misli bosanskih Muslimana te međusobne sukobe članova Predsjedništva koji su, između ostalog, kao jedan od važnijih čimbenika doveli do potpuno nepotrebnog i za obje strane štetnog sukoba bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u nekim dijelovima BiH.

Glede sadržaja ovih dokumenata, izdvojili bismo nekoliko cjelina kao osobito zanimljive:

1. razvoj političke misli Alije Izetbegovića, prije i tijekom agresije na RH, prije i tijekom agresije na BiH te neposredno nakon postizanja Washingtonskog hrvatsko-muslimanskog sporazuma;
2. borba za utjecaj i moć u Predsjedništvu BiH te sukladno tome sukobi oko izbora pojedinih osoba u Predsjedništvo s obzirom na njihovu nacionalnu i stranačku pripadnost;
3. česte promjene stavova i mišljenja Alije Izetbegovića o bitnim strateškim pitanjima o kojima se odlučivalo na raznim bilateralnim i multilateralnim susretima o budućnosti BiH te na mjestima gdje su se stvarno donosile odluke koje su provođene "na terenu";
4. o stanju i uvjetima (političkim, vojnim, sigurnosnim, socijalnim, društvenim, prometno-komunikacijskim) u kojima je djelovalo Predsjedništvo RBiH i o kojima je ovisilo njegovo djelovanje, napose u trenutcima kad je Predsjedništvo RBiH na sebe preuzelo ovlasti Skupštine RBiH zbog proglašenog ratnog stanja u RBiH
5. podjele i sukobi unutar bosanskog muslimanskog političkog i vojnog vodstva glede procesa pregovaranja o unutarnjem ustavnom uređenju BiH;
6. ponašanje i uloga predstavnika srpskog naroda iz BiH, koji su u Predsjedništvo BiH naknadno kooptirani (nakon što su, na izborima izabrani članovi SDS BiH, dr. Nikola Kljević i dr. Biljana Plavšić, dali ostavke na članstvo u Predsjedništvu RBiH), bilo kao izabrani članovi Predsjedništva (dr. Nenad Kecmanović, Mirko Pejanović, dr. Tatjana Ljujić Mijatović) bilo kao članovi Predsjedništva, s obzirom na dužnost predsjednika Skupštine BiH (Miro Lazović);
7. podaci o pomoći koju je RH pružala BiH izrečeni od članova Predsjedništva BiH u trenucima kad su, suočeni s grubom stvarnošću, shvaćali i važnost i ulogu i veličinu pomoći koju je RH pružala u obrani od zajedničkog neprijatelja.

Svako od ovih područja zaslužuje posebnu i podrobnu pozornost. Stoga ćemo izdvojiti one dijelove dokumenata koji omogućavaju donošenje određenih zaključaka o tim temama.

Na kraju ćemo zaključcima dati svoje viđenje sadržaja ovih dokumenata promotrenih i kroz prizmu drugih dostupnih i relevantnih izvora.

Ne tvrdimo da imamo isključivo pravo na istinu, ali držimo da su zaključci koje donosimo nastali temeljem realnih činjenica, a ne naknadno i/ili lažno proizvedenih činjenica.

“Nedefinirana je masa narod.“

Alija Izetbegović,
sjednica Predsjedništva BiH, 16. 1. 1994. godine

2. Razvoj političke misli Alije Izetbegovića (ili o njegovim pravim namjerama sa BiH i u BiH)

Jedna od glavnih ideja koje je Alija Izetbegović javno zastupao jest unutarnje uređenje Bosne i Hercegovine temeljeno na načelima “građanske države“. Koliko je stvaranje “građanske države“ BiH bila iskrena namjera Alije Izetbegovića, a koliko tek pokušaj prikrivanja pravih namjera (prema onoj narodnoj “vuk dlaku mijenja ali ćud nikada“), ne može se sa potpunom sigurnošću reći prije podrobne raščlambe njegova djelovanja. Jedan od prvih pokazatelja koji upućuje na dvosmislenost njegovih težnji krije se u činjenici da je Alija Izetbegović bio predsjednik političke stranke (Stranke demokratske akcije - SDA), koja je izravno i jedino ovisila o podršci koju joj je, na svim izborima, pružao uglavnom muslimanski dio stanovništva BiH. Stranka nije imala, osobito na nekim imalo važnijim mjestima i dužnostima, osobe koje su za sebe mogle reći da pripadaju ili hrvatskom ili srpskom nacionalnom korpusu iz BiH.

U “programu islamizacije Muslimana i muslimanskih naroda“, koji je Alija Izetbegović “počeo pisati 1966-1967“, a dovršio tek u “prvoj polovici 1970. godine“[6] a koji je izdan pod nazivom “Islamska deklaracija“, Alija Izetbegović iznosi, i gorljivo brani, stavove o uređenju države na način koji je primjeren vjerski ustrojenom sustavu vlasti, gdje nema mjesta ni za pomisao o organiziranju države na pravnim temeljima moderne demokracije, kao države svih njezinih ravnopravnih građana bez obzira na njihovu vjersku, nacionalnu, etničku, spolnu, socijalnu i svaku drugu pripadnost i različitost.

Kao ilustraciju, navest ćemo neke izvatke iz "Islamske deklaracije", kojima se, držimo, može istinski pokazati stvarna politička misao Alije Izetbegovića i njegovo viđenje načina na koji država treba biti ustrojena:[7]

-"Nema islamskog poretka bez nezavisnosti i slobode. I obrnuto: nema nezavisnosti i slobode bez Islama."[8]

"Najkraća definicija islamskog poretka definira ga kao jedinstvo vjere i zakona, odgoja i sile, ideala i interesa, duhovne zajednice i države, dobrovoljnosti i prisile. Kao sinteza ovih komponenata, islamski poredak ima dvije temeljne pretpostavke: islamsko društvo i islamsku vlast. Prva je sadržina a druga forma islamskog poretka. Islamsko društvo bez islamske vlasti je nedovršeno i nemoćno; islamska vlast bez islamskog društva je ili utopija ili nasilje. Musliman uglavnom ne postoji kao jedinka. Ako hoće da živi i opstane kao Musliman, on mora stvarati sredinu, zajednicu, poredak. On mora izmijeniti svijet ili će sam biti izmijenjen." [9]

"Islamski poredak može se ostvariti samo u zemljama u kojima Muslimani predstavljaju većinu stanovništva. Bez ove većine, islamski poredak se svodi samo na vlast (jer nedostaje drugi elemenat – islamsko društvo) i može se pretvoriti u nasilje. Nemuslimanske manjine u sastavu islamske države, uz uvjet lojalnosti, uživaju vjerske slobode i svu zaštitu."[10]

"Islamski pokret treba i može prići preuzimanju vlasti čim je moralno i brojno toliko snažan da može ne samo srušiti postojeću neislamsku, nego i izgraditi novu islamsku vlast. Ovo razlikovanje je važno, jer rušenje i građenje ne zahtijeva podjednak stupanj psihološke i materijalne pripremljenosti. Preuraniti ovdje je jednako opasno kao i zakasniti."[11]

"Islamski preporod ne može započeti bez vjerske, ali se ne može uspješno nastaviti i dovršiti bez političke revolucije."[12]

"Nema mira ni koegzistencije između "islamske vjere" i neislamskih društvenih i političkih institucija."[13]

"Alternativa je jasna: ili kretanje u pravcu islamske obnove ili pasivnost i stagnacija. Za muslimanske narode treća mogućnost ne postoji."[14] .

"Jer, mi kao Muslimani ne možemo biti podjarmljeni, neprosvijećeni, zavađeni. Mi to možemo biti samo kao otpadnici od Islama. Svi naši porazi, od onog prvog na

Uhudu pa do ovog posljednjeg na Sinaju, podjednako potvrđuju ovaj stav.“[15]

“Musliman može ginuti samo s imenom Allaha i u slavu islama ili – bježati s bojnog polja.“[16]

“Borba za istinsku nezavisnost muslimanskih naroda mora zato svugdje započeti nanovo.“[17]

Očito je da gore navedeni primjeri pokazuju da je težnja za stvaranjem građanski uređene države bila tek retorika kojom se pokušalo pridobiti one malobrojne stanovnike BiH koji su sebe smatrali Bosancima (a u vrijeme prije rata Jugoslavenima) i koji su svojom nazočnošću u krugu osoba oko Alije Izetbegovića trebali dati prikaz o višeetničkoj i višenacionalnoj “središnjoj vlasti BiH“ (takvi su bili Stjepan Šiber i Jovan Divjak u ABiH).

Traženjem organiziranja “građanske države“ BiH, sa snažnom središnjom vlasti, Izetbegović računa na demografski čimbenik kod Muslimana, a o čemu i govori u “Islamskoj deklaraciji“. Jednostavnom matematičkom operacijom projiciranja broja stanovnika u idućih 15, 30 i više godina, a koju rade vrsni demografi, moglo se zaključiti da će nakon tog vremena Muslimani biti izrazito najbrojnija etnička grupa u BiH te da bi primjenom načela “1 čovjek = 1 glas“ mogli odlučivati o sustavu vlasti te držati u podređenom položaju predstavnike drugih naroda (“*tako porast stanovništva, umjesto da bude faktor moći u ujedinjenom muslimanskom svijetu, postaje izvor kriza i očajanja za razjedinjene muslimanske zemlje*“[18]). Alija Izetbegović nije htio prihvatiti objašnjenja da je upravo Milošević, na krilima poticaja iz SANU-a i SPC, promovirao politiku “1 čovjek = 1 glas“, koja je i dovela do rata u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini te na kraju i na Kosovu. Izetbegović to nije htio prihvatiti jer je njemu ideja o(p)stanka SFRJ u nekom drukčijem obliku, u odnosu na AVNOJ-sku, bila potpuno prihvatljiva, ali i poželjna jer se on smatrao legalno izabranim predsjednikom svih Bošnjaka u bivšoj Jugoslaviji. Prilikom razgovora o potrebi osnivanja muslimanske stranke, Alija Izetbegović predlagao je i podržavao, skoro do kraja, ideju da se stranka u osnivanju nazove imenom Jugoslovenska muslimanska organizacija, kao stranka nasljednica Spahine stranke, te je držao da treba jedino i isključivo o Muslimanima “brinuti i čuvati ih od drugih koji ih ugrožavaju“:

“I svako cijepanje Jugoslavije dovodi do cijepanja bošnjačkog naroda, do kojeg mi je bilo jako mnogo stalo. Na koncu bio sam izabran ispred bošnjačkog naroda i bio sam dužan da se o njemu staram, ne samo kao njegov pripadnik nego i kao izabrani predsjednik. Dakle, bošn-

jačkom narodu je opstanak Jugoslavije odgovarao, ne po svaku cijenu, naravno, nego neke manje ili više rekonstruirane zemlje."[19].

Sasvim je sigurno dobar pokazatelj ranog političkog identificiranja Alije Izetbegovića i podatak da se u popisu stanovništva rađenom 1961. godine izjasnio kao etnički Srbin.[20]

U političkom smislu, Alija Izetbegović vrlo kasno odustaje od vizije o(p)stanka "neke nove Jugoslavije". Na sjednici Predsjedništva BiH održanoj 21. 6. 1991., kojoj je nazočio i tadašnji savezni sekretar za narodnu obranu general Veljko Kadijević, Alija Izetbegović ističe:

"Vidite, mi smo ovdje u Republici, kao što znate, puno radili na ovoj platformi kompromisa za rješavanje jugoslovenske krize koja se otprilike završava: "suverene republike o jugoslovenskoj državnoj zajednici".

Na istoj toj sjednici očekuje pomoć JNA u rješavanju krize koju su izazvali bosanski Srbi, ali i Hrvati koji "ometaju" napredovanje JNA, preko teritorija BiH prema ratištima u Hrvatskoj:

"…da će u slučaju težih slučajeva Armija razmotriti mogućnost, ako snage unutrašnjih poslova nisu to u stanju uraditi, da će Armija biti spremna da u tom pravcu, na zahtjev Predsjedništva države ili nadležnih lokalnih organa pruži svoju pomoć."

Kadijević, odgovarajući, daje do znanja članovima Predsjedništva BiH da je BiH ključ opstanka i SFRJ te navodi da je tu i takvu SFRJ vojska spremna braniti i obraniti u skladu sa svojim ustavnim obvezama:

"Doza i stepen razumijevanja u BiH, koordinacija, stabilnost, je bitna za ukupnu stabilnost ili nestabilnost Jugoslavije… Ali, tamo gdje preventiva ne bude dovoljna, onda i upotreba. Upotreba u mjeri i u skladu sa prirodom zadatka";" I došlo je do granice kad više neće moći da ide tako. Jer, vrlo praktično doveo je u pitanje, izmedju ostalog, i integritet zemlje u cjelini - znači granice Jugoslavije - i doveo je u pitanje granice unutar Jugoslavije. I tu smo mi sad kao Armija suočeni sa polaganjem ispita. I taj ispit ćemo mi položiti."

Za Izetbegovića, svjesnog svoje nespremnosti i slabosti u odnosu prema JNA, koja ima uistinu ogromne potencijale u BiH, odnos sa JNA vrlo je važan stoga, na sjednici "Predsjedništva SR BiH i predsjednika Vlade SR BiH sa najvišim ličnostima SSNO i Generalštaba OS SFRJ", održanoj dana 15. 10. 1991., ističe:

"Vojska nije imala s BiH nikakvih problema ni u pogledu hodanja, ni koga će mobilisati, ni kuda će transporti, ni koji rezervisti, čak tu bi se možda moglo govoriti da li je korektno ponašanje vojske prema vlasti BiH. To da. A ne da li vlast BiH nameće neka ovlaštenja vojsci. Mi niti smo u stanju niti smo to pokušali do sada, ali niti smo u stanju da nametnemo ta ograničenja."

Na istoj toj sjednici ograđuje se od agresije na RH riječima:

"Vi ste ovdje bili kod nas koncem juna. Od tada su se dogodile krupne promjene. Nažalost, najveće promjene su bile negativne. Došlo je do tog sukoba, do povlačenja armije iz Slovenije, do konfrontacije armije s jedne strane i oružanih formacija Hrvatske s druge strane, itd. Mi smo onda istakli da u armiji gledamo faktor zaštite suvereniteta Bosne i Hercegovine, jer neposredno prije toga imali smo upad paravojnih jedinica, to je bilo dva-tri dana prije vašeg dolaska pa je to bilo pod svježim utiskom toga slučaja. Tada je nama takva zaštita obećana."

Moleći zaštitu za RBiH, obećava ovo: "Potrudićemo se da ne bude nikakvih problema s te strane, da armija nemadne neprijatnosti kakve je imala u Hrvatskoj."

Član Predsjedništva RBiH, dr. Ejup Ganič, "stalni zamjenik" predsjednika Predsjedništva RBiH, na tom istom sastanku pokušava dati dodatne argumente vrhu JNA o neutralnosti BiH i njihovu stavu da rat u RH nije njihov rat:

"I još jedna periferna stvar ovdje u Bosni jedan dio mladjih ljudi gaji veliku nadu o nekoj neutralnosti Bosne u ovom sukobu koji mi doživljavamo prvenstveno kao sukob rukovodstava Srbije i Hrvatske, odnosno Hrvatske i Srbije u ovom ratu."

Izetbegović pokušava i "trgovati" s Kadijevićem, uvjetujući neutralnost BiH sa "sukobima u RH", davanjem određenih ustupaka Muslimanima: povećanje broja Muslimana u JNA, postavljanje Muslimana na ključna zapovjedna mjesta u BiH te ulaganje u jačanje namjenske proizvodnje u BiH koja bi bila u obostranom interesu. Ta su traženja, ako se ispune, bitna za snaženje utjecaja i moći jugoslavenskih Muslimana u mogućoj budućoj državnoj zajednici na načelima koja se navode u Izetbegović-Gligorov prijedlogu o reorganizaciji jugoslavenske zajednice (koji su Republike Hrvatska i Slovenija odbile kao potpuno neprihvatljiv jer ugrožava njihovu suverenost) kojoj je Izetbegović mogao biti prvi predsjednik (kako su mu ponudili Slobodan Milošević i Dobrica Ćosić).

Na tom sastanku Izetbegović daje jasne dokaze o jednoj od osnovnih potki svoje buduće politike u BiH: politika ekvidistancije i prema Republici Hrvatskoj i prema Republici Srbiji,

odnosno i prema onome tko mu je pomogao da se obrani od agresije i prema onome tko je pokrenuo i vodio agresiju na BiH:

"…ova Republika suverena bar onoliko koliko je to Srbija i Hrvatska. Počeli su se da ponašaju tako kao da te odredbe nema, kao da smo mi nekakav vilajet, neki sastavni dio ili nekom vazalnom odnosu prema nekoj od ovih republika. Mi smo htjeli da to jasno kažemo da nismo i da je to Republika koja ima nekakva svoja prava koja imaju i druge. I, dakle, nije to bilo proglašenje nezavisnosti, suverenosti, dakle ni proglašenje suverenosti a kamoli nezavisnosti itd. Iako su to htjeli da nam pripišu neki ljudi, to je praktički put ka tome. Nije to put tome. Ja sam čak sinoć, izričito da bi rekao, izvolite, molim vas, da unesemo odredbu da se BiH ne može odcijepiti od Jugoslavije, ne može proglasiti nezavisnost bez nekog plebiscita koji bi se onda zakazao ako bi se ikada do toga došlo. Taj prijedlog je bio odbijen, a ja sam ga iznio zato upravo da i javnost, ko je god zainteresovan za to pitanje, da otkloni svaku sumnju da se radilo o tome. Rekao sam, molim vas ovdje ćemo danas na Skupštini isto tako kao sastavni dio te odluke ili kao poseban papir utvrditi - nema odcjepljenja BiH, nema proglašenja nezavisnosti BiH osim nekim plebiscitom ako bi ga mi nekada zakazali. I tada bi se jasno znalo zakazuje se plebiscit zbog toga i toga";

"Imamo veliki dio hrvatskog i veliki dio srpskog stanovništva u BiH i mi bi samo postali centrifugalne sile ako bi se priklonili jednoj od tih opcija";

"…unutra je jasno naznačen jugoslovenski karakter tih naših tendencija. Želja da se očuva neka jugoslovenska zajednica. Kakva je moguća. Ona u starom obliku najvjerovatnije nije moguća mi to nismo ni konstatirali. Rekli smo - idemo ka jednoj novoj Jugoslaviji. Mi težimo, mi mislimo da u tom pogledu i tumačimo mišljenje gradjana. Velika većina gradjana ovdje u BiH , neću reći svi ali jedna dobra većina gradjana još uvijek vjeruje u neku jugoslovensku zajednicu koja bi, samo ta po našem mišljenju jugoslovenska zajednica, mora biti nekakva - ako bi bila šestočlana opće prihvatljiva, ako ne, ako bi se svodila na minimum, onaj naš minimum je da u njoj budu Hrvatska i Srbija."

Kadijević, uvjereni Jugoslaven, te samim tim blizak Izetbegovićevu političkom stavu, ističe:

"…ali je činjenica sada da je armija napadnuta u Hrvatskoj ne samo u kriznim žarištima nego na cijelom njenom pros-

toru …Medjutim, ono što hoću jasno da vam kažem svima da vojne jedinice, uključujući i one koje su iz rezerve popunjeni, nisu zbog stanja u Bosni i Hercegovini. Nisu. Nego su po planu upotrebe Štaba vrhovne komande za izvršenje zadataka koji su vezani za stanje u Hrvatskoj i u sukobu s Hrvatskom."

Izetbegović i Kadijević ovaj susret završavaju optimističkim riječima i iskazanim razumijevanjem za probleme koji tište obojicu:

"ALIJA IZETBEGOVIĆ:… Kritični su dani upravo u BiH. Mislim da ste došli u pravi čas… Svi ne mogu dobiti sve, ali svi mogu da dobiju nešto. Pa u tom pogledu će vaša podrška biti dobrodošla.

VELJKO KADIJEVIĆ: Kao što rekosmo, kad razgovaramo tako kako je, mislim da je još uvijek pred nama ključno pitanje da se dalje transformacije zemlje urade brzo i ne politikom svršenog čina. Jer ako se nastavi politikom svršenog čina, nema govora o tome da ćemo na zelenu granu, nema govora o tome da ćemo zbjeći gradjanski rat i to teški gradjanski rat kome se ne vidi kraj.

ALIJA IZETBEGOVIĆ: Sva sreća postavljeni su kratki rokovi.

VELJKO KADIJEVIĆ: Moram da vam kažem da smo mi na tome insistirali i to žestoko insistirali. Čak na danima smo insistirali.

ALIJA IZETBEGOVIĆ: Zagnoji se rana pa se teže liječi."

Nakon tih riječi, na Izetbegovićevu molbu, njih su dvojica nastavili razgovor bez suradnika i bez mikrofona. Izetbegović računa na pomoć JNA jer je JNA nastala na "tekovinama Narodno-oslobodilačke borbe u 2. svjetskom ratu", odnosno u borbi i protiv ustaša i ptoriv četnika. Budući da Izetbegović drži da upravo on u BiH predvodi borbu protiv "ustaša" (Hrvata koji misle drugačije od njega glede unutarnjeg uređenja BiH) i "četnika" (koji žele izdvajanje dijela BiH i priključenje Srbiji), logičnim mu se čini i oslanjanje na JNA u toj borbi.

Kao rezultat "dobre suradnje MUP RBiH i organa bezbjednosti JNA", o čemu je govoreno na prethodnim sjednicama,[21] Predsjedništvo SR BiH na sjednici održanoj dana 11. 12. 1991., zaključilo je:

"Predsjedništvo je informisano o organizovanju i ubacivanju terorističkih grupa u pojedine dijelove Bosne i Hercegovine sa namjerom izazivanja ljudskih žrtava i materijalnih šteta i, na taj način, izazivanja oružanih sukoba i rata i u našoj republici. Prema raspoloživim podacima

koje je dostavio MUP SRBiH radi se o pripadnicima Uprave za unutrašnje poslove Osijek i jedinice za diverzantsko-terorističku djelatnost MUP-a Hrvatske. MUP SRBiH je te podatke dobio usmeno od Službe bezbjednosti JNA. Predsjedništvo je dalo punu podršku radu Ministarstva za unutrašnje poslove SRBiH, posebno na čuvanje mira u našoj republici. Predsjedništvo je podržalo orijentaciju MUP-a SRBiH da u obavljanju tih poslova ostvaruje suradnju sa JNA.“

Iako je prošlo nešto manje od mjesec dana od zločina koji su srpske snage počinile u Vukovaru, iako se nastavila brutalna agresija na RH, Predsjedništvo bespogovorno prihvaća od JNA usmeno dobivene podatke. Potrebno je naglasiti da je tadašnji ministar unutrašnjih poslova SR BiH bio Alija Delimustafić, o čijoj ćemo, po našem mišljenju, negativnoj ulozi u provociranju sukoba između Hrvata i Muslimana iz BiH, naknadno reći nešto više, a da je šef “organa bezbednosti“ u JNA bio Aleksandar Vasiljević (kojeg je Alija Izetbegović na sjednicama predsjedništva sa vojnim vrhom oslovljavao prisno (“Ne znam da li ti, Aco, imaš nešto reći?“[22]).

Međutim, daljnjim razvojem situacije u BiH, jačanjem sukoba s JNA i “rezervistima“, te uz snažan pritisak iz Zagreba za traženjem međunarodnog priznanja, a u skladu s odlukama i preporukama Badinterove komisije, Alija Izetbegović shvaća da BiH više ne može o(p)stati bez međunarodnog priznanja te kreće u borbu za međunarodno priznanje:

“Članovi Predsjedništva dr Ejup Ganić, mr Franjo Boras, Fikret Abdić i Stjepan Kljuić su istakli u raspravi da se radi o historijskom trenutku, da postoje svi razlozi da se kandidatura postavi, da se time izražava interes naroda koji oni zastupaju i drugo, da se donese odluka o podnošenju zahtjeva Europskoj zajednici i njenim državama članicama za priznavanje suverenosti i nezavisnosti Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Tom prilikom isticana je mogućnost plebiscita gradjana o ovom pitanju. Predsjedništvo BiH je većinom glasova donijelo odluku da se Europskoj zajednici uputi zahtjev za medjunarodno priznanje neovisnosti - Bosne i Hercegovine. Članovi Predsjedništva dr Nikola Koljević i dr Biljana Plavšić o ovom pitanju su glasovali protiv.“[23]

Alija Izetbegović na sjednici Predsjedništva od 20. 12. 1991. tu odluku uvjetuje ponovnom željom za uspostavljanjem politike ekvidistancije i prema Hrvatskoj i prema Srbiji te stvaranjem neke nove Jugoslavije:

"Ovom prilikom istaknuto je da je potrebno, s obzirom na višenacionalni sustav stanovništva u Republici, osigurati da hrvatski i srpski narod koji živi u Bosni i Hercegovini ima specijalne veze sa svojim maticama - republikama Hrvatskom i Srbijom… Zato će se Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina i ubuduće zalagati da se iznadju putevi za stvaranje novih oblika asocijacije dosadašnjih jugoslovenskih republika."

Međutim, Izetbegović ipak donekle prihvaća težnje Hrvata u BiH za samostalnom i suverenom BiH te taj argument koristi prilikom razgovora o budućnosti BiH s izabranim predstavnicima Srba iz BiH u Predsjedništvu ("Najmanje 3 miliona ljudi očekuje od nas da se oglasimo, tj. koji se ne slažu sa time. Mislim da je taj broj puno veći, ali za 3 miliona mogu da garantujem"24). Svjestan da su Hrvati iz BiH pokazali odlučnost i učinkovitost u obrani BiH, uvjeren u brojnost Muslimana u BiH, a nadajući se da će se JNA držati izvan "etničkih sukoba" te da će JNA, takva kakva je možda i braniti BiH "od četnika", Izetbegović na sjednici Predsjedništva održanoj dana 10. 1. 1992., otvoreno najavljuje spremnost na obranu:

"Ponosan čovjek, sve može, ali pognuti glavu ne mogu, makar ostao bez glave. Poget glavu nećemo, makar ostali bez nje. Svakom je drag život. Ako treba da se tućemo, pa i to ćemo. Ako smo do toga došli ovdje. Mi smo mnoge stvari tolerisali, ali ima nekakva granica preko koje se ne može. Pokušavaju nam demontirati krov nad glavom, da bi imali veliku kuću. Da bi velika država bila. Mi treba da ostanemo potpuno bez države. Mi ne možemo imati ni malu državu. Jer drugi hoće da imaju veliku državu, da svaki srbin bude u toj državi. Mi treba da platimo cijenom tom, da mi nemamo države više nikako … Imati Jugoslaviju, nije ni ljudsko ni nikakvo pravo na svijetu garantovano… Vi ne možete prekrajati Bosnu i Hercegovinu i ostavljati nas bez države ovdje, zato da biste vi živjeli u komotnoj velikoj državi. To se ne može raditi. Platforma je išla na to da obezbijedi Bosnu i Hercegovinu… U Bosni i Hercegovini Srbija nije nikada vladala. Zbog čega se danas traži da vlada… Mi moramo ovdje pošteno i otvoreno govoriti. Prema tome da se na račun Bosne i Hercegovine, da se priklopi Srbiji, nekoj saveznoj državi. Gdje postoji ta savezna država. Kamo sreće da postoji. Ali je nema više. Mislim da smo dotjerani do zida. Nama se pokušava srušiti kuća nad glavom. Mi moramo braniti tu kuću. Tu izbora nema. Ja ću izaći da kažem narodu Bosne i Hercegovine, da se radi o toj stvari."

Temeljem preporuka Badinterove komisije, a inzistiranjem Hrvata iz BiH, te u skladu s preporukama koje su dolazile iz Zagreba, Predsjedništvo RBiH, dana 20. 1. 1992. podnosi zahtjev za raspisivanjem referenduma kao ključnog uvjeta koji je potreban za dobivanje međunarodnog priznanja.

Nakon održanog referenduma, kad je postalo očito da su se Muslimani i Hrvati iz BiH masovno odlučili za neovisnost, "Predsjedništvo izjavljuje da referendum koji je upravo okončan ne prejudicira unutarnju organizaciju Bosne i Hercegovine, koja je predmet razgovora što se vode pod pokroviteljstvom Europske zajednice. Ove razgovore treba hitno nastaviti i njihovi rezultati moraju uvažavati interese sva tri naroda, kao i drugih gradjana Bosne i Hercegovine."[25]

Ovu će izjavu Izetbegović i Ganić puno puta pokušati tumačiti onako kako njima odgovara, a sve da bi spriječili postizanje bilo kakva dogovora i mirovnog sporazuma u BiH. Upravo pokušaji postizanja "političkog dogovora o budućem ustavnom uređenju Republike"[26], upućuje na promjenjivost i začuđujuću indiferentnost Izetbegovića, Ganića i drugih prema prihvaćenim i potpisanim sporazumima s predstavnicima MZ. Takvo je ponašanje, koje je lako opravdati njihovim ciljevima, o kojima će se kasnije više govoriti, i bilo jedan od ključnih uzroka počinjanja sukoba na području Srednje BiH.

Nakon održanog Referenduma te nakon što je BiH stekla međunarodno priznanje (čime su u Hrvatima iz BiH stekli pouzdanog partnera) Izetbegović i Ganić koriste činjenicu da hrvatske snage brane bosansku Posavinu od agresije JNA, i da je TO BiH uglavnom popunjene srpskim stanovništvom, kako bi izjednačili krivnju optužbom: "…*da su u sukobima dvije strane – Krizni štab HDZ i SDS, da snage stalno pristižu sa teritorija Hrvatske … Predsjedništvo je ovom prilikom zatražilo da Jugoslovenska narodna armija doprinese smirivanju stanja i konačnom uspostavljanju mira na ovom području. Takođe, Predsjedništvo je zadužilo Vladu SRBiH da ostvari kontakt sa nadležnim organima Republike Hrvatske zbog prelaska i oružanih dejstava njenih jedinica na području SRBiH i da se obezbijedi povlačenje svih tih jedinica nazad u Hrvatsku.*"[27]

Iako svjesni stvarnog stanja u BiH, činjenice da se RH uspjela obraniti od srpske agresije, iako je trećina RH ostala okupirana, muslimansko političko vodstvo, pokušavajući se prikazati kao ono koje daje ustupke i prema Srbima iz BiH, pristaje na osuđivanje RH zbog obrane Posavine te traži da se postrojbe koje brane ne samo hrvatsku nego i bosansku Posavinu povuku sa svojih obrambenih položaja te Posavinu praktično prepuste bosanskim Srbima i JNA. Naknadno su pak poticali iznošenje lažnih optužbi na račun hrvatskog

državnog vrha izjavama da "je Tuđman prodao Posavinu", iako su znali pravu istinu.

Poseban problem predstavlja, za Hrvate u BiH, zaključak sa sjednice Predsjedništva u kojem je izravno zatražena "efikasna pomoć i uključivanje JNA u rješavanju situacije u *Republici. Takodje, dat je zahtjev da v.d. saveznog sekretara za narodnu odbranu general-pukovnik Blagoje Adžić odmah doputuje u Sarajevo*.[28] Ponovo je izbjegnuto točno utvrđivanje stvarnog agresora na BiH i pozvana JNA da svojim angažiranjem "uspostavlja red i mir" u BiH. Posljednjeg dana sjednice održanog 8. travnja, a nakon što se vidjelo da Blagoje Adžić nema namjeru doći u Sarajevo, članovi Predsjedništva bosanski Muslimani, prihvaćaju hrvatske prijedloge te kreću u sadržajno preuzimanje vojne poluge vlasti u BiH reorganiziranjem Republičkog ŠTO.

Sljedećeg dana, Predsjedništvo donosi *"Odluku o objedinjavanju svih naoružanih snaga na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine". Tom se odlukom traži da se "svi naoružani sastavi i pojedinci, osim snaga JNA i snaga MUP-a, koji djeluju na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine pod raznim oznakama i simbolima, dužni da se prijave opštinskim, okružnim i Gradskom štabu teritorijalne odbrane, radi stavljanja pod jedinstvenu komandu i dobivanja jedinstvenih obilježja*".[29]

Nadalje, Predsjedništvo na svojoj sjednici od 13./14. travnja 1992., definira SDS BiH kao agresore te ujedno poziva JNA da ne napada snage TO BiH, te da preuzme ulogu "tampon zone" između sukobljenih snaga:

"1. U Bosni i Hercegovini postoji sukob izmedju snaga koje pripadaju totalitarnoj vrsti režima a predvode ih operativni čelnici SDS-a /agresor/ i INSTITUCIJA DEMOKRATSKE VLASTI DRŽAVE BOSNE I HERCEGOVINE. Snage totalitarnog režima imaju svoje ideološke centre van granica Bosne i Hercegovine, stoga se sukobi u Bosni i Hercegovini ne mogu okarakterisati kao etnički sukobi ili gradjanski rat.
2. Predstavnici države Bosne i Hercegovine će razgovarati sa predstavnicima agresora u situacijama kad su ubijedjeni da bi pregovori mogli dovesti do poboljšanja stanja u Republici.
3. Sve oružane snage za odbranu suvereniteta i nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine, koje se bore protiv unutrašnje i spoljašnje agresije širom Bosne i Hercegovine, su u formi teritorijalne odbrane BiH.
4. Poziva se JNA da uspostavi punu saradnju sa snagama teritorijalne odbrane Republike BiH i da ne napada iste,

5. Pozivamo snage JNA na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine da se stave pod komandu legalnih vlasti ove republike i da osujete snage agresora na svim poljima.
6. Ukoliko JNA ne želi udovoljiti uslovu 5. prihvatamo angažovanje snaga JNA kao tampon zone izmedju snaga teritorijalne odbrane Republike BiH i agresora kada se takav dogovor postigne sa Ministarstvom za narodnu odbranu Bosne i Hercegovine."

Hrvatski članovi Predsjedništva RBiH, na sjednici održanoj dana 14. 4. 1992., tražili su da Predsjedništvo zauzme čvršći stav i prema SDS BiH i prema JNA ("Republika BiH i njene legalne institucije vlasti su izložene agresiji. Ova agresija je inicirana i podpomognuta iz Srbije i Crne Gore zajedno sa JNA."). Međutim, Izetbegović ne prihvaća te stavove i ostavlja mogućnost da sve i nije tako kako tvrde Boras i Kljujić te da ipak ne treba optuživati JNA da djeluje na cijelom području BiH jer još nisu počeli sa djelovanjem po Sarajevu:

> *"… Šta predlažeš. Da se utvrdi da armija vrši agresiju na Bosnu i Hercegovinu. Baterije koje stoje ovdje, one trenutku nisu aktivirane. Jesu one druge tamo. Govorim da oni na mnogim mjestima nisu povukli obarač. Drže prst na obaračima. Kažem da postoje različita ponašanja. Imamo jednu direktnu agresiju u zapadnoj Hercegovini, imamo pasivno pomaganje ovdje i onde. To su činjenice. Sigurno da njihove baterije trenutno iz Lukavice iz kasarne Maršal Tito ne djeluju. One su pune. Trebali da sada to previdim tu činjenicu, pa da idem dalje korak. Na kakvo ponašanje mogu izaći. Trenutno nama, tj. Bosni i Hercegovini ne odgovara da oni stupe u akciju na svim mjestima. Jesu dole aktivni, ali se treba utvrditi. Ovdje nisu, i to treba da utvrdimo. Igraju takvu igru, da im možda tako ne odgovara. Možda bi im odgovorili, pa im to ne odgovara."*

Na sjednici održanoj 28. travnja 1992. Predsjedništvo RBiH ipak donosi sljedeći zaključak:

> *"Predsjedništvo je ocijenilo da su agresiju na Bosnu i Hercegovinu izvršile četničko-terorističke oružane formacije iz Srbije potpomognute rezervnim sastavima bivše JNA iz Srbije i Crne Gore, te oružane formacije SDS potpomognute snagama bivše JNA iz BiH. Predsjedništvo ne prihvata ocjenu po kojoj su sve stranke odgovorne za sadašnju situaciju u BiH. Ove stavove Predsjedništvo je usvojilo jednoglasno."*

Na sjednici održanoj 4. 5.1992., nakon što je uspjelo oslobađanje Alije Izetbegovića iz ruku JNA, Muslimani -

članovi Predsjedništva, pristaju na potpuno imenovanje agresora u BiH:

> *"Predsjedništvo je zaključilo da se obavijesti javnost da je agresor na Bosnu i Hercegovinu Srbija i Crna Gora, odnosno Savezna Republika Jugoslavija, preko bivše JNA i uz sudjelovanje paravojnih formacija SDS i paravojnih formacija iz Srbije i Crne Gore, odnosno Savezne Republike Jugoslavije. Imajući ovo u vidu, Predsjedništvo je zauzelo stav da Republika BiH kao članica KEBS-a zatraži vojnu pomoć iz inostranstva."*

U svojoj knjizi Stjepan Šiber[30] donosi još jedan zanimljiv detalj o namjerama bosanskog političkog vrha i njihovoj suradnji sa JNA, dok Hrvati brane tu istu BiH upravo od te iste JNA. Ta je namjera navedena u "Platformi za razgovor članova Predsjedništva BiH sa SSNO", napisanoj početkom travnja 1992. (iako se nedugo nakon toga Izetbegović, zajedno s makedonskim predsjednikom Kirom Gligorovim (a vjerojatno i njegovim posredovanjem), tajno sastao s generalom Adžićem u Ohridu) povodom očekivanog sastanka s delegacijom tadašnjeg SSNO, koji je trebao predvoditi general Blagoje Adžić, tada v.d. saveznog sekretara: "*… zajedničko komandovanje snagama JNA i TO na teritoriji RBiH u cilju razoružavanja paravojnih sastava, okončanja ratnih sukoba na teritoriji BiH i uspostave trajnog mira"*.

Može li se onda, po analogiji kojom se danas olako optužuje pokojnog predsjednika Tuđmana da je pregovarao s JNA i Miloševićem za vrijeme dok se Hrvatska branila, istovremeno optužiti prvenstveno i muslimanski politički vrh da je pokušavao zajedno sa JNA razoružati ne samo srpske agresivne paravojne postrojbe nego i grupe koje su Hrvati u BiH organizirali radi obrane. I to ne samo obrane Hrvata nego i obrane cjelokupne BiH od srpsko-crnogorskog agresora.

Sada sva politička vrludanja Alije Izetbegovića poprimaju i logičnost: u jedinstvenoj Jugoslaviji (onoj bez Slovenije), Muslimani koji žive na području BiH (koja im treba biti matična republika), Hrvatske, Srbije (Kosovo, Sandžak) i Makedonije trebaju biti dovedeni u takvo stanje svijesti da prilikom odlučivanja podrže Aliju Izetbegovića i njegovu stranku jer je Islam nadnacionalna poveznica koja treba povezivati sve Muslimane bez obzira na mjesta i okoline u kojima inače žive.

Stvarni stavovi SDA i Alije Izetbegovića vide se i iz dokumenta koji se nalazi u prilogu za 1992. godinu a u kojem su izneseni pogledi/stavovi SDA o utvrđivanju odnosa u BiH. SDA želi BiH kao dio šire državne zajednice koja uključuje RH i Srbiju. Potiče se ostvarivanje posebnih veza Hrvata iz BiH sa

RH te Srba iz BiH sa Srbijom, gdje bi Muslimani trebali predstavljati vezivno tkivo na kojem će se temeljiti nova jugoslavenska državna zajednica.

S druge strane, pripadnost određenom narodu i nacionalno određenje nije za Aliju Izetbegovića primarna. Za njega je važnija vjera kao pojam identificiranje pojedinca sa zajednicom. Vjera je određenje zajednice koja može, i treba, okupiti i ujediniti znatno veći broj pojedinaca nego li je to identificiranje sa pripadnošću pojedinom narodu ("Panislamizam je uvijek izvirao iz samog srca muslimanskog naroda, nacionalizam je uvijek bio samo uvozna roba"[31]) jer je "princip duhovne zajednice superiorniji od principa nacije".[32]

Iz navedenoga se može zaključiti koje su bile prave, u pojedinim razdobljima, političke težnje i ciljevi kojima je Alije Izetbegovića stremio:

1. Sačuvati odnosno, stvoriti neku novu Jugoslaviju, u kojoj se moraju nalaziti i Hrvatska i Srbija kao matične zemlje hrvatskog i srpskog naroda jer se time omogućava i Muslimanima (koji su u početku za Aliju Izetbegovića i vjerska, ali i etnička odrednica) život u jednoj državi.33 Time Alija Izetbegović želi samog sebe nametnuti kao neprikosnovenog političkog vođu Muslimana u takvoj, novoj, Jugoslaviji. Time se također želi BiH definirati kao matičnu zemlju svih Muslimana u takvoj Jugoslaviji, čime se dodatno želi dovesti do homogenizacije Muslimana kao etniciteta. Istovremeno radi i na stvaranju buduće "muslimanske komponente" jugoslavenske vojske, čiji bi dijelovi, prema njegovu naumu, mogli po nacionalnom ključu preuzeti dio vodećih položaja u takvoj vojsci ako JNA ipak slomi otpor koji joj pružaju u Hrvatskoj34. Koji je bio smisao i cilj toga tajnog sastanka te koje je stavove zastupao Alija Izetbegović? Treba podsjetiti da se taj sastanak dogodio nakon što je u BiH uspješno proveden referendum o neovisnosti te nakon što je BiH stekla međunarodno priznanje. S obzirom na činjenice koje su prethodile sastanku i događanja neposredno nakon sastanka, može se zaključiti sljedeće: Izetbegović je Adžiću ponudio savezništvo i zajedničku borbu protiv "ustaša" i "četnika" u BiH, traženje da se silom sa vlasti u Hrvatskoj i Srbiji svrgnu i Tuđman i Milošević te da se osnuje neka nova državna zajednica kojoj će BiH i Makedonija biti matice s pomoću kojih će se povezati i Hrvatska i Srbija, a po uzoru na državnu zajednicu iz plana Izetbegović-Gligorov. Dodatni razlog zbog kojeg je bio uvjeren u svoju buduću političku važnost leži u procjeni da se bez muslimanskih političkih predstavnika neće moći sastaviti nikakva vlada u takvoj Jugoslaviji, jer, suprotstavljeni politički blokovi Hrvata i Srba morat će u drugim narodima tražiti partnere, isto onako kako se to danas radi u Bosni i Hercegovini.

2. Nakon što se Hrvatska uspije obraniti od agresije združenih snaga JNA, hrvatskih Srba te dobrovoljačkih i pričuvnih postrojbi koje dolaze iz Srbije, Crne Gore te Bosne i Hercegovine, te nakon što Hrvatska dobije međunarodno priznanje (iako je Izetbegović u Njemačkoj tražio da Njemačka odustane od namjere da prizna Hrvatsku), Izetbegović mora prilagoditi svoj naum o novoj Jugoslaviji jer shvaća da bi Muslimani bili samo gubitnici u novoj Jugoslaviji bez Hrvatske. Istovremeno uviđa, da hrvatski narod u BiH, i bez pomoći središnje vlasti iz Sarajeva (čak im ta vlast djelomično i odmaže u pripremama i samoj obrani), uspješno brani napadnute dijelove BiH (prvenstveno područja Zapadne Hercegovine i Bosanske Posavine) od srpsko-crnogorske agresije. Izetbegović shvaća da se nalazi između dvije praktično potpuno suprotstavljene mogućnosti: Hrvata koji uspješno brane buduću samostalnu i neovisnu BiH i Srba obilato potpomognutih JNA koji žele BiH u sastavu neke nove Jugoslavije. Nakon što JNA otima neodlučnog Izetbegovića početkom svibnja 1992., te nakon što Izetbegović uviđa da postoji velika mogućnost da se Fikret Abdić, uz pomoć JNA i Srba, postavi na dužnost predsjednika Predsjedništva BiH, odlučuje stati na stranu Hrvata koji traže političku samostalnost i nezavisnost Bosne i Hercegovine. Tada se poduzimaju odlučni koraci u organiziranju zajedničke obrane, ali i gube se velika područja BiH, uglavnom nastanjena Muslimanima (jer oni nisu bili spremni na obranu). Zbog migracije Muslimana prema slobodnim područjima BiH, koja su već dijelom obranjena upravo djelovanjem Hrvata iz BiH, nastaje neočekivana prenapučenost te se mijenja nacionalna slika stanovništva tih područja, što dovodi do napetosti i sukoba koje radikalni muslimani koriste za svoje strateške političke ciljeve.

3. Uvidjevši da se postrojbe kojima on zapovijeda, ne mogu uspješno boriti sa Srbima u BiH ("četnicima"), što onemogućava stvaranje "cjelovite i centralizirane države", a shvaćajući namjere predstavnika međunarodne zajednice da se političkim pregovorima dovede do promjene unutarnjeg/ustavnog uređenja BiH u skladu i sa načelima etniciteta, a bez međunarodne vojne intervencije koju priželjkuje cijelo vrijeme, Izetbegović pokreće vojne snage prema onima koji su, u tom trenutku, "lakša meta": prema, kako ih on i njegovi sljedbenici nazivaju "ustašama". Odnosno prema Hrvatima u Srednjoj Bosni i dalje pravcem dolinom Neretve preko Mostara do Neuma. Time želi zauzeti što šire manevarsko područje za smještaj, obuku, opremanje i organiziranje svojih postrojbi, stvaranje uvjeta za razbijanje deblokade Sarajeva te stvaranje što je moguće cjelovitijeg teritorija za Muslimane. Grčevita obrana, prvenstveno Hrvata iz

Srednje Bosne, ostvarivanje tek dijela postavljenih vojnih ciljeva u zadanom vremenu, snažna upozorenja koja su dolazila iz Hrvatske o potrebi prestanka agresije na "one s kojima ABiH treba surađivati u borbi protiv zajedničkog neprijatelja", utjecaj predstavnika MZ, manjak logističke podrške namijenjen za vojne i civilne svrhe, iskazane slabosti u sustavu muslimanske ABiH te bitno slabljenje položaja prema bosanskim Srbima, tjeraju Izetbegovića na potpisivanje, prihvaćanje i provođenje sporazuma o stvaranju Federacije BiH i zajedničkoj borbi protiv vojske bosanskih Srba.

4. Istovremeno s provođenjem napadnih djelovanja prema Hrvatima u BiH, Izetbegović se mora riješiti dijela zapovjednoga kadra, poniklog iz Patriotske lige i predvođenog tadašnjim prvim čovjekom ABiH Seferom Halilovićem. Grupa generala ABiH, predvođena Seferom Halilovićem, a uz podršku političara kao što je Ejup Ganić, nije se slagala s planovima MZ o drukčijem ustavnom uređenju BiH osim onog koji su oni htjeli: snažno centralizirana središnja vlast kojom se omogućava nadmoć Muslimana u BiH. Zbog otvorenih prijetnji političkom vrhu SDA predvođenog Alijom Izetbegovićem, dolazi do unutar muslimanskih obračuna te slabljenja vojnih i civilnih efektiva ABiH, koji se odražavaju na bojnom polju, ali i tijekom pregovora, jer Izetbegović uviđa da slabi važnost njegova pregovaračkog položaja.

5. Okrećući se prema Hrvatskoj, iz koje mu i preko koje mu dolazi sva moguća pomoć, Izetbegović se ne želi zamjeriti ni Srbima u BiH, s kojima tijekom cijelog sukoba pregovara, uključujući u njih i pitanja o razmjeni teritorija i razmjeni stanovništva (istočna Bosna za dijelove Srednje i sjeverne Bosne). Stoga ubrzo nakon svakog potpisanog sporazuma s Hrvatskom, Izetbegović u potpisuje gotovo slične sporazume i sa srpskom stranom u BiH.[35] U nekim od tih sporazuma čak Srbima iz BiH daje pravo i mogućnost izlaska iz BiH ako Srbi iz BiH takvu odluku donesu na svom referendumu, što predstavlja pokušaj izravnog mijenjanja vanjskih granica međunarodno priznate BiH.[36]

6. Nakon uspješnog završetka zajedničkih vojnih (HV, HVO-a i ABiH) operacija u BiH, Izetbegović nastavlja svoju politiku ekvidistancije[37] i prema Hrvatima i prema Srbima u BiH, nastavljajući optuživati i hrvatsko političko vodstvo zbog rata u BiH, a sve da bi prikrio svoje neodlučnosti i dileme u vremenu koje je prethodilo trenutku njegove otmice kad je shvatio da je od JNA i bosanskih Srba izravno ugrožen i njegov život, kao i život članova njegove obitelji.

Za Izetbegovića je, kako je već rečeno, pitanje vjerske pripadnosti pojedinca i zajednice bitna odrednica u odnosu na nacionalnu/narodnosnu pripadnost, a za muslimane članove

SDP BiH nacionalna je pripadnost također negativna odrednica. Prema njihovu mišljenju, razlog raspada Jugoslavije jest nedovoljan broj nadnacionalno određenih Jugoslavena odnosno građana SFRJ, a prevelik broj nacionalno određenih pojedinaca i grupa kojima je pripadnost etničkom kolektivitetu bila važnija od pripadnosti političkom jugoslavenstvu. Za sve njih, svjesne činjenice da je srpski agresivni nacionalizam glavni uzrok raspada bivše SFRJ, novo unutrašnje uređenje BiH (veći broj organizacijskih jedinica) temeljem, između ostalog, i načela etniciteta, predstavlja izravnu prijetnju budućnosti BiH. Naime, muslimani su ispravno polazeći od činjenice da se SFRJ raspala duž AVNOJ-evskih granica, pretpostavili da će i regionalizacija BiH biti osnova za njezinu, moguću, buduću podjelu. Političke namjere Srba iz BiH stalno su upućivale na namjeru, mora se priznati ponekad i dogovornog,[38] "izlaska" iz BiH i priključenja Srbiji. Istovremeno su Hrvati priželjkivali jedinstvenu, ali decentraliziranu BiH kao most koji spaja ali i dovoljno dobro razdvaja pojedine zemlje u regiji, a radi stabiliziranja hrvatsko-srpsko-muslimanskih odnosa u svijetlu nove političke realnosti.

Dana 28. 7. 1998.[39,] novinar Ivan Lovrenović Izetbegoviću je postavio zanimljivo pitanje na koji je dobio još zanimljiviji odgovor (odgovor kojeg se ne bi posramili, i koji bi poželjeli svi oni koji sa sjetom gledaju na vrijeme postojanja tzv. NDH):

> *"Kako zamišljate najoptimalniji i najpoželjniji oblik odnosa između Bosne i Hercegovine i Hrvatske?*
>
> *- Želio bih takve odnose u kojima bi Hrvati osjećali da im je granica na Drini, a mi Bosanci da je naša granica na moru."*

Odgovor je to pun opasnih namjera na kojima je Izetbegović gradio svoju antihrvatsku propagandu, kako u BiH tako i izvan BiH, a zbog kojih je RH ipak snosila određene posljedice.40

3. Predsjedništvo RBiH

Dana 6. 8. 1990., Skupština SR BiH raspisala je izbore za članove republičkog parlamenta te članove Predsjedništva SRBiH. Izbori su održani dana 18. 11. 1990. Za izbor članova Predsjedništva cijela SR BiH bila je jedna izborna jedinica. U biračke je popise bilo upisano 3 033 921 osoba. Glasovalo je 2 333 958 osoba. Birač koji je izašao na izbore mogao je glasovati samo za 7 kandidata, od kojih je samo jedan trebao/mogao biti sa liste "ostalih". Na izbore se kandidralo, za članove Predsjedništva 28 osoba (9 Muslimana, 7 Srba, 7 Hrvata, 5 "ostalih"). Rezultati su proglašeni primjenom većinskog sustava.

Za mjesta članova predsjedništva iz reda hrvatskog naroda kandidirani su odnosno kandidirali su se: Stjepan Kljujić, Franjo Boras, Ivo Komšić,[41] Martin Raguž, Zoran Perković, Franjo Bošković, Tadej Mateljan.

Na izborima su izabrani sljedeći članovi Predsjedništva SRBiH:

1. Fikret Abdić (SDA, Musliman),
2. Alija Izetbegović (SDA, Musliman),
3. dr. Biljana Plavšić (SDS BiH, Srpkinja),
4. dr. Nikola Koljević (SDS BiH, Srbin),
5. Stjepan Kljujić (HDZ BiH, Hrvat),
6. Franjo Boras (HDZ BiH, Hrvat),
7. dr. Ejup Ganić (SDA, ostali - Jugosloven).

Najveći broj glasova dobio je Fikret Abdić, čak 1 045 539.

Nakon proglašenja službenih rezultata izbora za Skupštinu BiH, na sjednici Skupštine održanoj dana 20. 12. 1990. izabrane su slijedeće osobe na skupštinske dužnosti:

- predsjednik Skupštine SR BiH: Momčilo Krajišnik (SDS BiH),
- potpredsjednik Skupštine SR BiH: Mariofil Ljubić (HDZ BiH),
- predsjednik Vijeæa građana Skupštine SR BiH: Abdulah

Konjicija (SDA),

- potpredsjednik Vijeća građana Skupštine SR BiH: Radoslav Dodig (HDZ BiH),

- generalni sekretar/glavni tajnik Skupštine SR BiH: Avdo Èampara.

Skupština je za predsjednika Vlade SR BiH izabrala Juru Pelivana (HDZ BiH).

Nakon proglašenja službenih rezultata za članove Predsjedništva, dana 21. 12. 1990. pristupilo se konstituiranju Predsjendištva SR BiH. Za prvog je predsjednika Predsjedništva izabran Alija Izetbegović. Na dužnost generalnog sekretara/glavnog tajnika Predsjedništva SR BiH uskoro je izabran Mile Akmadžić (HDZ BiH), koji je u trenutku konstituiranja novog saziva Predsjedništva već radio kao jedini Hrvat od 16 savjetnika tog tijela.

Mandat izabranih članova Predsjedništva SRBiH, po Ustavu SR BiH iz 1974. godine, trajao je 4 godine. Član Predsjedništva ne može biti biran više od dva puta. Predsjedništvo, na rok od jedne godine, bira predsjednika koji tu dužnost može obnašati najviše dvije godine. U mirnodopskom stanju, Predsjedništvo ima 7 članova i odlučuje većinom glasova. U slučaju proglašenja neposredne ratne opasnosti i/ili ratnog stanja, mandat se članovima Predsjendištva, po Ustavu iz 1974. godine, mogao produžiti sve do stjecanja uvjeta za ustavni i zakoniti izbor novih članova Presdjedništva. Za vrijeme ratnog stanja, Predsejdništvo je moglo preuzeti i nadležnosti Skupštine BiH. Ujedno se Predsjedništvo, u slučaju ratnog stanja, proširuje s osobama koje u tom trenutku obavljaju dužnosti predsjednika Skupštine SRBiH, predsjednika Vlade SRBiH (tada se to zvalo Izvršno vijeće) te zapovjednika RŠTO SR BiH (budući da BiH kao jedna od 6 republika iz sastava SFRJ nije imala ministarstvo obrane jer je ta institucija djelovala jedino na saveznoj razini). U trenutku konstituiranja Predsjedništva SR BiH, na toj se dužnosti nalazio Srbin, general-potpukovnik Drago Vukosavljević. Prošireno Predsjedništvo pri proglašenom ratnom stanju ima i ulogu vrhovnog zapovjedništva OS SR BiH na cijelom području SR BiH.

3.1. Prva skupina promjena u Predsjedništvu

Dana 8. 4. 1992. (dva dana nakon što je EU priznala te jedan dan nakon što su SAD priznale neovisnost BiH), Biljana Plavšić i Nikola Koljević (oboje Srbi, članovi SDS BiH) podnose ostavke na članstvo u Predsjedništvu R BiH. Toga je dana predsjedništvo donijelo i Odluku o proglašenju neposredne ratne opasnosti, ukinulo prednaziv Socijalistička iz imena Republike te ukinulo RŠ TO i osnovalo ŠTO R BiH, čime je provedena i smjena na čelu

tog tijela. Umjesto generala Drage Vukosavljevića, na dužnost zapovjednika ŠTO imenovan je pukovnik Hasan Efendić. Predsjedništvo usvaja ostavke B. Plavšić i N. Koljevića na svojoj 66. sjednici, održanoj dana 9. 4. 1992. Tada u Predsjedništvu ostaje samo 5 članova te sukladno odluci od prethodnog dana, prelazi na rad u uvjetima neposredne ratne opasnosti.

Dana 25. 5. 1992. nastaje promjena na mjestu zapovjednika ŠTO BiH. Umjesto pukovnika Hasana Efendića, zapovjednikom ŠTO BiH imenovan je Sefer Halilović.

Nedugo nakon toga, dana 17. 6. 1992. Predsjedništvo kooptira u svoje članstvo dva pripadnika srpskog naroda iz BiH: Nenada Kecmanovića (nezavisni) i Mirka Pejanovića (Srbin, SGV).

Momčilo Krajišnik razriješen je dužnosti Predsjednika Skupštine SRBiH na sjednici Predsjedništva održanoj dana 14. 9. 1992.

Tada je Predsjedništvo nastavilo raditi u sljedećem sastavu: Alija Izetbegović (SDA), Fikret Abdić (SDA), Ejup Ganić (SDA), Franjo Boras (HDZ BiH), Stjepan Kljujić (HDZ BiH), Nenad Kecmanović (Srbin, Stranka reformista BiH), Mirko Pejanović (Srbin, SGV), Mariofil Ljubić (HDZ BIH, potpredsjednik Skupštine R BiH), Jure Pelivan (HDZ BiH, predsjednik Vlade BiH), pukovnik Sefer Halilović (SDA). Potrebno je navesti da je sjednicama, umjesto Mariofila Ljubića, često nazočio Abdulah Konjicija (SDA, predsjednik Vijeća građana Skupštine BiH). Generalni sekretar Predsjedništva bio je Mile Akmadžić (Hrvat, HDZ BiH).

3.2. Druga skupina promjena u Predsjedništvu

Dana 9. 11. 1992. Stjepan Kljujić podnosi pismenu ostavku na mjesto člana Predsjedništva BiH. Umjesto njega, Predsjedništvo bira Miru Lasića (Hrvat, HDZ BiH) za člana Predsjedništva.

Dana 10. 11. 1992. ostavku na mjesto predsjednika Vlade BiH podnosi Jure Pelivan (Hrvat, HDZ BiH). Umjesto njega, sredinom prosinca 1992. na dužnost predsjednika Vlade izabran je Mile Akmadžić (Hrvat, HDZ BiH).

Predsjedništvo je 1993. godinu dočekalo u sljedećem sastavu: Alija Izetbegović (SDA), Fikret Abdić (SDA), Ejup Ganić (SDA), Franjo Boras (HDZ BiH), Miro Lasić (HDZ BiH), Nenad Kecmanović (Srbin, Stranka reformista BiH), Mirko Pejanović (Srbin, SGV), Mariofil Ljubić (HDZ BiH, potpredsjednik Skupštine R BiH), Mile Akmadžić (HDZ BiH, predsjednik Vlade BiH), pukovnik Sefer Halilović (SDA). Potrebno je navesti da je sjednicama, umjesto Mariofila Ljubića, često

nazočio Abdulah Konjicija (SDA, predsjednik Vijeća građana Skupštine BiH).

Vršitelj dužnosti generalnog sekretara Predsjedništva bio je Zdravko Đuričić (Srbin, SDP BiH).

3.3. Treća skupina promjena u Predsjedništvu

Početkom 1993. godine na dužnost Predsjednika Skupštine BiH imenuje se Miro Lazović (Srbin, SDP BiH), koji time postaje član Predsjedništva BiH po položaju.

Krajem veljače, početkom ožujka 1993. godine Predsjedništvo svojom odlukom smjenjuje prije imenovanog člana Predsjedništva Nenada Kecmanovića, a na ispražnjeno mjesto imenuje Tatjanu Ljujić-Mijatović (Srpkinja, SDP BiH).

Dana 8. 6. 1993. Predsjedništvo je donijelo odluku kojom se u sustav zapovjedanja ABiH uvodi dužnost "komandanta Glavnog štaba Vrhovne komande ARBiH". Na tu je dužnost Predsjdništvo imenovalo generala Rasima Delića, čime je postao i član Predsjedništva (to su članstvo predstavnici Hrvata pravnim putem pokušali osporiti, ali Muslimani su ih preglasali). Zanimljivo je navesti da je dotadašnji član Predsjedništva Sefer Halilović ostao na dužnosti načelnika GŠ, ali više nije mogao dolaziti na sjednice Predsjendištva. Sam je Halilović pravnim putem pokušao osporiti tu sjednicu od 8. lipnja tvrdeći da na njoj nije bilo kvoruma za izglasavanje odluka.

3.4. Četvrta skupina promjena u Predsjedništvu

Dana 20. listopada 1993. provedene su nove promjene. Predsjedništvo donosi odluku o opozivu Mira Lasića (Hrvat, HDZ BiH), Franje Borasa (Hrvat, HDZ BiH) i Fikreta Abdića (Musliman, SDA) s dužnosti članova Predsjedništva BiH. Umjesto njih odlukom Predsjedništva se, nekoliko dana kasnije, imenuju Stjepan Kljujić (Hrvat, nezavisni), Ivo Komšić (Hrvat, SDP BiH, HSS BiH) te Nijaz Duraković (Musliman, SDP BiH). Istovremeno je na dužnost predsjednika Vlade BiH izabran Haris Silajdžić (SDA).

Tada je Predsjedništvo, od početka studenoga 1993. godine, nastavilo raditi u sljedećem sastavu: Alija Izetbegović (Musliman, SDA), Ejup Ganić (Musliman, SDA), Nijaz Duraković (Musliman, SDP BiH), Stjepan Kljujić (Hrvat, nezavisni), Ivo Komšić (Hrvat, SDP BiH/HSS BiH), Mirko Pejanović (Srbin, SGV), Tatjana Mijatović-Ljujić (Srpkinja, SDP BiH), Miro Lazović (Srbin, SDP BiH, predsjednik Skupštine R BiH), Haris Silajdžić (Musliman, SDA, predsjednik Vlade BiH), gen-

eral Rasim Delić (SDA). Generalni sekretar bio je Zdravko Đuričić (Srbin, SDP BiH). U ovom se Predsjedništvu nalazilo 5 članova predratnog CK SK BiH,[42] na čelu s predsjednikom tog SK, Nijazom Durakovićem i njegovim potpredsjednikom Ivom Komšićem.

3.5. Neki razlozi zbog koji su provođene promjene

Kad se izvede raščlamba navedenih kadrovskih promjena, vidljivo je da je težnja za što većom kontrolom Predsjedništva bila jedna od glavnih političkih zadaća Alije Izetbegovića. Prvi pravi problem nastao je kad su Plavšić i Koljević napustili Predsjedništvo, zbog čega je odnos snaga u Predsjedništvu bio izjednačen (4 glasa SDA, 4 glasa HDZ BiH). Time su Hrvati mogli blokirati svaku Izetbegovićevu odluku ali i obrnuto. Stoga Izetbegović kreće tražiti Srbe (po mogućnosti sarajevske) koji će podržati njegove stavove, jer će ih drugim načinima pokušati učiniti ovisnima o sebi i SDA. Nakon što je djelomično ispunio taj cilj (Mirko Pejanović učinjen je ovisnim o politici SDA i zbog činjenice da je velik dio svoje obitelji ubrzo zaposlio u državnim službama, a Kercmanović je ostao manje-više neovisni intelektualac), Izetbegović se okreće stvaranju uvjeta za promjenu Hrvata članova Predsjedništva koji ne podržavaju njegov koncept unitarističke BiH. U tim mu namjerama pomažu i novopridošli Srbi u Predsjedništvu (uglavnom iz SDP BIH) jer su svjesni da će i njima biti puno lakše ako ostanu jedina strana u Predsjedništvu s kojom Izetbegović mora pregovarati, negoli da se u Predsjedništvu nalazi i treća strana (HDZ BiH), koja im od početka nije sklona.

Važnost Predsjedništva i gore navedenih promjena vidljivi su iz sljedećih citata, koji su samo dio navoda o Predsjedništvu koji se spominju u ovim dokumentima.

Na sjednici Predsjedništva održanoj dana 23. 12. 1992. Mile Akmadžić upozorava na pogubnost situacije do koje može doći ako u vrijeme donošenja sudbonosnih odluka za budućnost BiH u Predsjedništvu ne budu i stvarni politički predstavnici Hrvata iz BiH:

> *"U tih 20 dana u kojima bi bila sastavljena skupština da donosi odluke ovo predsjedništvo će, htjelo ili ne, a vjerovatno htjelo, donositi odluke od najsudbonosnije važnosti za ovu državu BiH i svakog njenog naroda ponaosob. Ja neću i ne želim da se to dešava bez prisustva hrvatskog naroda. To je pitanje rata i pitanje mira. I pitanje uredjenja države. Mislim da nema važnijih pitanja od tih pitanja."*

Mirko Pejanović na istoj sjednici kaže:

> *"**A srpski kadrovi iz drugih stranaka su ušli u ovo predsjedništvo i sačuvali mu legitimitet**."*

Sjednica Predsjedništva održana 18.10.1993. pokazuje zašto je izbor članova Predsjedništva važan za sve one koji su ostali u "središnjoj vlasti", zašto je posebno važan za SDA, a zašto za SDP BiH, koja predvodi oporbeni blok (oporba koja sudjeluje u vlasti gotovo ravnopravno službeno vladajućoj stranci kuriozitet je ratne BiH). Već uvodni sukob Pejanović-Izetbegović upućuje na žestinu sukoba koji će tek slijediti:

> *"PEJANOVIĆ: Mislim da možemo pristupiti i tako i drukčije ovom problemu. Mislim da bi bilo dobro da pristupimo sa stanovišta jedinstvene želje i cilja da dodjemo kroz razgovor do rješenja, do saglasnosti, da se ne tražimo preglasavanjem koji neće donijeti rezultat. U tom smislu ja se osjećam obaveznim da upoznam ovaj skup sa zahtjevom nekoliko parlamentarnih partija - to je pet parlamentarnih partija koje učestvuju u savezu vlasti za odbranu BiH, njenog legitimiteta i legaliteta, a stavovi se sadrže u tome da izbor treba izvršiti u paketu i po principu izbornog legitimiteta. Ja lično sad naglašavam lično, zato da se prvo izjasnimo jesmo li za poštovanje principa legitimiteta. U tom smislu. I da tamo gdje imamo, govorim još uvijek generalno ne o pojedincima, uslove da taj princip zadovoljimo da ga zadovoljimo. I sa stanovišta Ustava i stanovišta političkog duha demokratije. Tamo gdje nemamo tih uslova, onda ćemo odlučivati u drugim mogućnostima. Mislim da je potrebno da se o tome, kao članovi Predsjedništva, izjasnimo. Zato predlažem da, prije nego što predjemo na pojedinačno izjašnjavanje o ljudima, o tome se izjasnimo.* ***To traži partija*** *.....*
>
> *IZETBEGOVIĆ: Jesmo li svi za to? Mislim da jesmo. Ima li neko ko je protiv legitimiteta ovdje? Mislim da nema. S tim smo završili problem. Hajmo sada rješavati stvari. Ima li neko protiv toga da se taj princip primijeni ovdje? Nema niko, naravno. U vezi s tim kakvi su prijedlozi. Predložio sam da se tada, kao nesporan čovjek izabere Komšić. Je li njegov izbor u suprotnosti sa legitimitetom? Ima li neko kakvu primjedbu? Ima li neko drugačiji prijedlog rješavanja stvari? …*
>
> *LAZOVIĆ: … Nisam ni za preglasavanje niti za naturanje odredjene odluke na principu glasanja. Da sagledamo ukupan kontekst u kome se sada svi nalazimo i da se ne dijelimo na stranačkom principu. Mislim da ovo nije vri-*

jeme gdje bilo ko može dobiti političke poene. Ni SDA, niti SDP, niti opozicija itd. …

BIČAKČIĆ: …Ukoliko Predsjedništvo ne može da se usaglasi i ne može da ostvari jedinstvo na ovom pitanju, molimo da se sazove Skupština republička koja se može sastati i na više mjesta i koja može vrlo brzo donijeti ovu odluku - ne sa ciljem preglasavanja ni nametanja volje, nego upravo sa ciljem da se državnost i medjunarodni legitimitet BiH očuva i uveća i da se to realizira…

LAZOVIĆ: Ovo nije pitanje da se pukim glasačkim mehanizmom izaberu ljudi. Ovo je po meni toliko značajno političko pitanje da mi moramo uzeti taj vruć krompir na sebe. Da mi ovdje usaglasimo svoje stavove na bazi kompromisa koji će zadovoljavati sve interese, a sve u funkciji jačanja države BiH da nadjemo rješenje. Mi dobro znamo, da u Skupštini BiH SDA ima glasove. Odmah mogu prognozirati glasanje, ne samo ja nego svi vi. To nije sporno. Ali time nećemo riješiti problem. Mi ćemo naprotiv otvoriti ga…

NEVJESTIĆ: Ne znam, ali možda bi se problem mogao riješiti. Nije moje da to govorim, ali pošto neće niko drugi da govori, Ljubjankić šef Vlade takodje je sastavni dio ovog tijela. … Zašto ne bi napravili kompromis. Cijeli život je kompromis. Obično su stari političari govorili da je to truli kompromis. Zavisi šta se želi, nema trulog. Izvinjavam se.

IZETBEGOVIĆ: Sve je kompromis osim smrti. Ili jedno ili drugo. Hoćemo li preći na ovo?

LAZOVIĆ: Da se ne igramo miša i mačke. Stranka SDA je istakla svog kandidata i za Predsjedništvo i za mandatara. Ako stranka SDA misli da uzme i jedno i drugo, tu će biti nepremostiv problem. G. Tvrtko Nevjestić je pogodio neke moje misli, samo što ja nisam htio isticati ime Ljubjankića za mandatara Vlade, nego da to pripadne SDA. Neka ona odredi mandatara. To je taj kompromis koji je jedino moguć što se tiče mene lično za koji bih ja bio spreman. Ako misli SDA uzeti i jedno i drugo, onda tu nema rješenja. Moram misliti i o svojoj nekoj ličnoj poziciji i nekom ličnom pragu dokle ja mogu ići. Strpio sam do sada sve kritike da sam rezervni Srbin i da sam vaš čovjek itd. Ja sam ostao u borbi za ideju za BiH. Ako se ta BiH neće očuvati kroz legitimitet i jačanje njegove pozicije, onda moram ja izvući za sebe neke pouke…

BIČAKČIĆ: U tom slučaju stranka bi imala u Predsjedništvu samo 4 člana. To je još uvijek manje od polovine. U tom, najgorem slučaju. Ne mislim najgorem, nego za taj stranački.

PEJANOVIĆ: Ja sam već apelovao da se stranački ne dijelimo i da ne pravimo stranače ... bar ne ovako na Predsjedništvu. Ono mora da se izdigne…

IZETBEGOVIĆ: Ima jedan novi problem. Ako se neće poštovati izborna procedura, onda ja mogu shvatiti da HKO ima svoje kandidate. Dozvolite da će hrvatske kandidate imati i stranka SDP. Ako se odlučimo za taj princip. Mi ne dajemo isključivo pravo ni Hrvatima ni HKO da predlažu isključivo samo svoje kandidate… "

Na toj istoj sjednici, održanoj dana 18. 10. 1993., prilikom biranja novih članova Predsjedništva (umjesto Mira Lasića, Franje Borasa, Fikreta Abdića), predstavnik HKO navodi razloge zbog čega ne bi trebalo izabrati Stjepana Kljujića za novog/starog člana predsjedništva, a Izetbegović odgovara u svom stilu:

X (Nevjestić - op. a.): Pošto ja ne spadam ni u kakvu stranku ni partiju ni u političku aristrokraciju. Ja bih pokušao da kažem nešto o čemu smo mi razmišljali. Mi smo razgovarali o tome sa većim brojem članova Predsjedništva. Mi smo isto tako kao Hrvatski koordinacioni odbor koji obuhvata, nemojte gledati nas kao ličnost već gledajte institucije koje on zastupa, mi smo bili pred velikom dilemom - Kljuić da ili ne - Vjerovatno kao što ste sad pred dilemom Irfan ili Nijaz. Mi smo stavili na papir sebi, napravili smo jednostavno jedan plan i program i rekli smo šta to mi hoćemo sada, odnosno šta naše Predsjedništvo sada neposredno treba da radi. Ne mislim da se uplićem u državne poslove, ali koji su to državnopolitički potezi koje će ono morati u narednim nedjeljama i mjesecima da radi. Mi smo, naravno, odgovorili na pitanje koje je lako odgovoriti, to je pitanje traženja rješenja za ovu državu, a u tom traženju rješenja za ovu državu sigurno ima mirovni proces, a u tom mirovnom procesu, govorim sve o tom mozaiku kad kamičci koji čine taj mozaik je i sprovodjenje deklaracija Izetbegović-Tudjman i Izetbegović-Krajišnik. I redom dalje. Pokušavam skratiti svoje izlaganje. Onda smo došli do zaključka da bi izbor Kljuića u ovom momentu, bez obzira na simpatije, bez obzira na njegov veliki doprinos pa i popularnost koju ovdje uživa, bio bi kontraproduktivan. Kontraproduktivan za Predsjedništvo i za ovu državu. Jer, mi polazimo od toga - koliko god bilo teško, koliko god bilo razloga za

zaoštravanje situacije, Predsjedništvo i svi oni osim Predsjedništva trebaju dati doprinos i odraditi koliko god je moguće i koliko god je to teško na smirivanju stanja. A izbor Kljuića bi sa stanovišta odnosa a odnosi se, koliko god izgledalo ovog časa na to, odnosi se moraju graditi. Sarajevo-Zagreb mora na neki način izgraditi makar snošljive odnose. Zašto bih ja sad išao na to da dalje iritiram i da bacam crvenu maramu ako to ne moram. Ako moram, druga je stvar. Mi smo zato rekli - HKO nema ništa protiv Kljuića kao Kljuića, kao ličnosti, on će vjerovatno, ako bude prilike i vremena i mogućnosti i ako budemo pitani naravno za neke druge stvari, predložiti ga tamo gdje mi smatramo da to neće biti kontraproduktivno, nego da će biti upravo korisno i dobro. …

IZETBEGOVIĆ: … Ja sam ovdje procijenio da mi ovdje nemamo saglasnosti u pogledu izbora ova dva čovjeka. Kljuića i Komšića. Mi ćemo trebati razmotriti pitanje Kljuića. Ne bih Kljuića izbacio zato što se on možda ne bi svidio Zagrebu. Pravo da vam kažem što se tiče Zagreba nikakvi hateri me više ne vežu. Pogotovo nakon zadnjih dogadjaja. Mi ćemo trebati ovdje vidjeti da bude hrvatski korpus, ne bi trebalo da zaobidjemo taj korpus. Ovaj put imamo jedino koordinaciono tijelo koje nam je na raspolaganju da kaže raspoloženje hrvatskog korpusa. A šta će o tome Zagreb misliti? Neka misli šta hoće. To ću ja javno kazati prvom prilikom kad izadjem pred novinare. Mi smo činili sve i sve, malo i previše, da tu nemamo problema. Hoće Akmadžića, hoće Raića, hoće ambasadorska mjesta - evo sve. Šta god ne bi li izbjegli sukob. Medjutim, oni idu dalje i dalje. Prema tome, ne smatram da smo više obavezni. A treba da gledamo šta misli hrvatski korpus u BiH. To treba da gledamo. A Bogami šta misli Zagreb? Zagreb vodi svoje poslove i svoje interese goni. Medjutim, ovdje imamo, što moramo da uvažimo, izvjesne rezerve hrvatskog koordinacionog tijela. Izvinjavam se g. Nevjestiću, kako je tačan naziv: Hrvatski koordinacioni odbor… "

Sjednica o izboru novih članova Predsjedništva nastavljena je sljedećeg dana, 19. 10. 1993. I tu je bilo zanimljivih dijaloga, koje je vrijedno naglasiti da bi se bolje spoznala demokracija za koju se bore SDP BiH i SDA:

"ZDRAVKO DJURIČIĆ: … S obzirom na jučerašnju sjednicu Predsjedništva i opredjeljenje da se u toku današnjeg dana izvrše nove konsultacije obavještavamo vas da je naš stav ostao isti, te da za popunu mjesta u Predsjedništvu, ukoliko su upražnjena, smatramo da treba

primjeniti princip izbornih rezultata. Tako da su naši kandidati: 1. prof. IVO KOMŠIĆ; 2. ZORAN PERKOVIĆ. Treba računati da je potrebno obaviti razgovor sa g. Perkovićem kojom prilikom bismo razgovarali i sa našim potencijalnim kandidatima za predsjednika Vlade koji su trenutno izvan Sarajeva, a na teritoriji RBiH. Hvala. Primite podzrave. Na znanje hrvatski koordinacioni odbor. Potpisano od dopredsjednika Ilije Šimića.

PREDSJEDNIK[43] : Zna li iko ko je dotični?

ZDRAVKO DJURIČIĆ: Znam ja.

PREDSJEDNIK: Ko je?

ZDRAVKO DJURIČIĆ: To je Zoran Perković - on je angažovan u Vladi Herceg-Bosne.

PREDSJEDNIK: Ako je to onaj o kome ja mislim, on je dole bobanovac. …

MIRO LAZOVIĆ: A bi sada SDP insistirao umjesto Perkovića da ubaci svog čovjeka. Mi upravo hoćemo da Predsjedništvo ojača svoj legitimitet kroz izbornu volju gradjana Bosne i Hercegovine. Perković je po istom osnovu kao i Marić. A ima još jedna stvar. Ti si juče rekao da to mjesto pripada stranci SDA. Je li tako. Ako bi išli tom logikom, onda bi Ivo Komšić morao ustupiti mjesto Nijazu Durakoviću ili nekom drugom, ili bio na listi SDP-a. I to je mjesto stranke SDP. Treća mjesta su iz SDP-a. A zato mi pristajemo na vraćanje ovog Kljuića. Mislim da je to u ovom momentu politički značajnije za sve nas, nego ići sa nekim čovjekom iz SDP-a koji je Hrvat itd.

X: ***Pošto imaju izborne linije i g. Kljuić i g. Perković mi prepuštamo mogućnost neka SDP izabere oko toga, nećemo se suprotstavljati ni protiviti tome, a za uzvrat da prepusti da mi izaberemo predstavnika iz reda muslimanskog naroda.***

X (Zgodić - op. a.): … Prvo o čemu bi vas kao Predsjedništvo želio obavijestiti da mi u SDP-u insistirajući na ovim principima ne želimo nikakvu konfrontaciju sa Predsjedništvom, a najmanje bi želili da budemo faktor nekih podjela ili rascjepa u samom Predsjedništvu. …. Sa svoje strane dakle mi želimo jedinstveno Predsjedništvo. Predsjedništvo od autoriteta, ugleda i medjunarodnog respekta. Opozivom Borasa, Lasića i Akmadžića, naša je ocjena da su otpali razlozi za uzmimo neku vrstu dosadašnjeg antagoniziranja odnosa u Predsjedništvu. … Mi smo u SDP-u svjesno, dakle namjerno participirali u

organima države uglavnom preko kadrova srpske ili hrvatske nacionalnosti. Na taj način objektivno došlo je do svojevrsne diskriminacije prema našem članstvu odnosno ljudima muslimanske nacije. To je dijelom i rezultat upornog insistiranja da za Muslimane koji su izvan SDA nema mjesta u organima vlasti…Kao što vam je poznato stranke-pobjednice, mada je to sintagma besmisla jer ne mogu tri stranke pobijediti na izborima može samo jedna, dakle te stranke pobjednice svoju pobjedu očituju u parlamentu, a ne u Predsjedništvu. U Predsjedništvu nema stranaka pobjednica. Ravnopravna zastupljenost naroda slučajno se izborila ili voljom naroda, poklopila sa ravnopravnom zastupljenošću nacionalnih stranaka na načelu 2+2+2…

…

BIČAKČIĆ: … Ukoliko se ostaje na insistiranju da g. Duraković udje kao član Predsjedništva, SDA će postaviti pitanje da g. Irfan Ljubjankić preuzme funkciju predsjednika Skupštine. Na taj način imaćemo svoga člana u Predsjedništvu i imaćemo, moći ćemo ovu stvar dovesti do kraja. Ja zaista, nije mi drago što ovaj predlog iznosim jer smo mi veoma zadovoljni i visoko cijenimo doprinos g-dina Mire Lazovića u dosadašnjem radu Skupštine, ali ako se problem ne može nikako drugačije naći i ako SDP mora dati i kandidate muslimanske nacionalnosti, onda mi nemamo drugog puta nego da ovako stvari postavimo.

ZGODIĆ: Ako dozvolite samo, sve su stranke na stanovištu ove ... Jedino moram vam reći da reformisti imaju rezervu oko Kljuića. Smatraju da on ne treba nikako da se kandidira za člana …

…

IZETBEGOVIĆ: … Nema diskriminacije SDP. Ne može se postaviti pitanje da izbor ili neizbor Durakovića unutra ili Irfana da je to pitanje diskriminacije SDP. Nije. Jer, ovdje već sjede dva člana SDP u ovom tijelu. To bi bio treći član SDP. Mi smatramo da se na taj način ravnoteža vlasti pomjera. Previše u korist SDP u korist na rezultate, previše se malo odražava. Dakle, ne reflektuje više Predsjedništvo izbornu situaciju. Mi smo sigurni, ni sadašnja raspoloženja gradjana. Nije realna stvar da odnos SDP-SDA bude 3:2. To nije realna stvar i ne znam što insistirate na takvom rješenju. Onda će vjerovatno morati se pribjeći ovome što Edhem predlaže. Da se ponovo uspostavi ta ravnoteža… Mi smo preuzeli odgovornost za sudbinu ove zemlje i zašto bi mi danas to prepustili jednostavno.

Izvolite se kod naroda izboriti za tu poziciju … Ne bježimo mi od odgovornosti. Ne može se tražiti da mi jednostavno prepustimo tu vlast … Dva predstavnika SDP u Predsjedništvu. To je još u redu. Tri, mislim da je već to malo previše … ***Jednostavno, ne možemo ispustiti ovaj organ iz ruku****. Zašto bi ispustili i sutra kucali na vrata da SDP nešto prihvati ili ne prihvati … Mi znamo kako se u politici mijenjaju stvari naglo. Sve je stvar nekih računica, interesa, matematika, itd. Što bismo mi sutra se ubjedjivali kao što se sad ubjedjujemo. Sutra će doći neko drugo pitanje izbora Vlade nekakve, odluka izvjesnih, komandanata korpusa. Biće taj i taj, glasanje, što će nam taj sport.* ***Mislim da mi nećemo prepustiti ovaj Predsjedništvo na tako lagan način****. Nemojte to tražiti od nas …*

…

MIRO LAZOVIĆ: … ***Sve je ovo na neki način ipak imitacija vlasti****, ali uz pokušaj da se sačuva taj legitimitet i sačuvaju pozicije državnog organa koji predstavlja BiH … SDA po meni treba da uzme mandatara Vlade, čak sam predložio čovjeka. Mislim da bi to mogao biti Haris Silajdžić … Ukoliko bi se popunilo Predsjedništvo na legitiman način i formirala jedna takva Vlada, mislim da bi bilo neophodno i prioritetno napraviti jednu političku platformu sa kojom bi trebalo izaći pred medjunarodnu javnost sa jednom našom novom inicijativom koja bi jasno i decidno iskazala našu političku orijentaciju kako riješiti problem unutar Bosne i Hercegovine, a ja dajem sebi slobodu da kažem da u toj platformi treba iskazati i naša politička opredjeljenja kako riješiti globalno političko pitanje na prostoru bivše Jugoslavije. I mislim da bi takva jedna inicijativa zairitirala svjetsku javnost i to bi bio mogući pomak u našu koris t…*

…

EJUP GANIĆ: Mogu li ja da kažem nešto. Mi ovdje imamo sada trenutno jednu jednačinu sa tri nepoznate. ***Ja znam da posebno SDP je bio nezadovoljan politikom koju su vodili ovi predstavnici HDZ****. I ako mi danas riješimo - ako izglasamo povjerenje Kljujiću i Komšiću, mi onda imamo jednačinu samo sa jednom nepoznatom. Umjesto sa tri nepoznate … Znači imamo šansu da prvo primimo dva Hrvata koji su za BiH. Koji izražavaju 75 % volje hrvatskog naroda. …Znači, dva autentična bosanska Hrvata bi ušla u Predsjedništvo …U ovom trenutku Predsjedništvo imenujući ova dva predstavnika iz*

hrvatskog naroda, ima jedan stav prema jednoj politici koji su vodili neki prethodnici koji su išli na razaranje Bosne …

…

TANJA MIJATOVIĆ-LJUJIĆ: … Ali g. Predsjedniče i vas bi htjela da zamolim da ipak kažete mi jesmo iz opozicije a da li smo mi vama našim stavovima do sada smetali u vodjenju vaše politike. Ja mislim da nismo. Čak i u nekim slučajevima možda kada se čovjek i nije složio prećuti u korist dobra ovog naroda i ove zemlje, ako se to više dakako može reći da je neko dobro…

…

MIRO LAZOVIĆ: ***S obzirom da ste vi na čelu SDA ne mislim vi, nego ljudi koji ste tu u vrhu SDA - je li vi mislite da SDA treba pripasti mjesto mandatara i mjesto člana Predsjedništva****.*

PREDSJEDNIK: ***Da****.*

MIRO LAZOVIĆ: ***Obadva. E tu je problem. Samoj još jednu stvar da ja završim. Ova država je još medjunarodno priznata i ona postoji. Ja mislim da bi Karadžić dao 70 % teritorije koju je sada osvojio samo da ima medjunarodni legimitet****. Znači, aduti su svi u našim rukama. Po nekoj praksi koja je do sada bila i po dogovoru tri nacionalne stranke kada je osvojena vlast. Raspodjela glavnih funkcija je bila predsjednik Predsjedništva Musliman, predsjednik Vlade Hrvat, predsjednik Skupštine Srbin. Mi s ovim što sam ja maloprije predložio napuštamo taj koncept. Čak su i Hrvati spremni na to. Da mjesto mandatara bude tj. pripada stranci SDA. Što znači na dvije čelne funkcije u državi bili bi dva čovjeka muslimanske nacionalnosti, predsjednik Predsjedništšva i predsjednik Vlade. To ide u prilog i SDA-u i muslimanskom narodu. Prema tome, nikakav se taj glas g. predsjedniče ne pomjera ni u korist ni SDP-a nego čak naprotiv SDA jača sa predsjednikom Vlade i sa strukturom ljudi u toj Vladi koji će biti ipak iz SDA najvećim dijelom. A ako dodje do potpisivanja sporazuma koji će BiH podijeliti na tri neke manje-više zasebne republike niko od nas nije više lud da traži sebi prostora u političkim strukturama, barem ne u ovom omjeru koji je sada.*

…

MIRO LAZOVIĆ: Ne treba. Ja predlažem ovo, da sutra rukovodstvo SDA i SDP-a sjednu zajedno i pokušaju u direktnom dogovoru razrješiti to.

GANIĆ: Šta ima onda to veze sa HDZ-om.

MIRO LAZOVIĆ: Ima veze da ne ulazimo sada u te, i da sutra, mislim ovo su krupna politička pitanja čak možda i istorijska, ne treba žaliti ni vremena ni truda da se oni razrješe na zadovoljavajući način.

GANIĆ: Ja samo tražim, evo pošto se snima da je evo večeras mogućnost i šansa da se ovo predsjedništvo odstrani negativnu politiku HDZ-a iz državnog vrha. Da li imamo dovoljno glasova za to? Gospodo, kod vas je…

MIRO LAZOVIĆ: Gospodine Ganiću, mi tu - samo malo slažem se da treba eliminisati tu negativnu politiku i predlažem da glasamo večeras da se opozovu Miro Lasić i Franjo Boraš. I sa tim smo eliminisali tu negativnu, a sutra ćemo izabrati ovu.

PREDSJEDNIK: Hoćete pardon malo. Mi nismo još uvijek opozvali.

…

MIRO LAZOVIĆ: Ne, glasamo za princip bolan. Stvar je principa. Princip je ljudi koji su prošli izbornu proceduru, nalaze se na listi probosanske orijentacije, ništa drugo, samo vam kažem ako Kljuić odustane, ima treći Tadejan Mateljan, Hrvat koji je na toj listi. Ja sam juče rekao, ja ne bi glasao za Nijaza Durakovića ukoliko se ne bi istovremeno popunili i hrvatski kadrovi. Stvar je princip. Sigurno vam kažem. To sam ja i Nijazu rekao otvoreno.

PREDSJEDNIK: Defektan je princip, jer vidi da u tom slučaju bi došli svi drugo ili treće plasirani, zar to nije logično, logično da stranka koja ima najviše glasova ima svog kandidata, to je logičnija stvar, ako je riječ o legitimnosti o predstavljanju. Nego se ovako najedanput došlo do toga da praktički stranke koje su imale, možeš, ako dalje potjeraš stvar do kraja, onda ćeš doći do toga da ustvari ćeš imati LBO, DSS itd., koji imaju 200 ljudi, imaju ukupno 4 čovjeka u Predsjedništvu.

MIRO LAZOVIĆ: Pa dobro prošli su izborni legitimitet šta ćeš.

PREDSJEDNIK: Prema tome princip je očuvan, defektan, nemojte ga suviše braniti. On nije baš tako branjiv. Lako bi se moglo dokazati da je defektan.

…

MIRKO PEJANOVIĆ: Predsjedniče mogu li se malo našaliti, kako god saberete imaćete 5, da kažemo pet

onih partija koje su inače imale u tom krugu članove Predsjedništva, ja ću uvijek glasati kako vi predložite. I imaćete 6 eto tako. Ne, da vam kažem, vi Ejup i ja veterani. Šta ćemo valja ovo.

GANIĆ: Nisi ti još veteran.

MIRKO PEJANOV1Ć: Dobro u junu i ja.

GANIĆ: Pitanje je zaista, ako se ovo oladi više od 15 minuta mi se vraćamo na debeli početak, a ja kao vaš bliski saradnik sam vas doveo na analitiku da ste imali prilike da se obračunate s tom politikom.

MIRO LAZOVIĆ: ***Ma ne možeš ovu dvojicu sutra ti dolaze dvojica Bobanovaca****.*

SVI: ***Pa nećemo ih primiti. Nećemo ih izabrati****. ….“*

Kao rezultat stranačkih dogovora, za članove Predsjedništva BiH ipak su izabrani Stjepan Kljujić, Ivo Komšić, Nijaz Duraković te Haris Silajdžić kao predsjednik Vlade BiH.

Qualis vir, talis oratio
(kakav čovjek, takve riječi)

4. Promjene mišljenja i stavova Alije Izetbegovića i nekih drugih članova Predsjedništva o tijeku i sadržaju pregovora, koji su vođeni uz posredovanje predstavnika MZ o ustavnom uređenju BiH te njihove posljedice na hrvatsko-muslimanske odnose u BiH

4.1 O političkim ciljevima i razlikama u Predsjedništvu BiH

Kako je već rečeno, promjene političkih ciljeva Alije Izetbegovića u relativno su kratkom vremenu bile česte i po sadržaju bitno različite. Stoga su i nastakale promjene u strategijama pregovaranja o ustavnom uređenju BiH. Česte promjene stavova jako su iritirale predstavnike MZ koji su o tome često iznosili vrlo negaitivna mišljenja, često optužujući Izetbegovića (ipak manje nego Radovana Karadžića) za propast u nastojanju MZ da se u BiH nametne mir. Ovdje navodimo izvatke iz zapisnika sjednica koji u potpunosti opisuju učestalost i osobito važnost promjena u stavovima delegacija koje su pregovarale u ime Predsjendištva BiH. No valja upozoriti na Izetebegovićeve promjene političkih stavova. To je njegovo legalno i legitimno pravo, međutim, ti obrati čine ga suodgovornim za nastavak rata, za mnoge žrtve i ratna razaranja nakon njegovih kopernikanskih promjena. Te promjene stavova nisu jedini razlog ubijanja i razaranja, ali u mozaiku odgovornosti sasvim sigurno imaju važno mjesto i ulogu.

Na sjednici Predsjedništva RBiH s predstavnicima oporbenih stranaka,44 na kojoj su oporbenjaci pozvali na "ostavke, kolektivne ostavke", Nenad Kecmanović upozorava na prevrtljivost Alije Izetbegovića:

> *"Ne znam kako će ovi pregovarači krajem nedjelje g. Kutiljeru iz EZ pogledati uopšte u oči, znate. Pazite, to je skandalozna stvar; tri trojke ozbiljnih ljudi, punoljetnih itd.*

koji pretenduju da predstavljaju tri naroda i jednu čitavu Republiku, državu itd., da se nadju, dogovore, da poslije toga izlože javnosti direktno u kameru da su se složili, čak svako kaže da mu odgovara to što je, da njegovoj strani čak posebno odgovara to što je dogovoreno, to odjekne kao jedna pozitivna senzacija i u Republici i u Jugoslaviji, u Evropi i svijetu itd., ne prodje nekoliko dana, ti isti ljudi u iste te kamere kažu da to uopšte ne valja i da to njima baš posebno ne odgovara. A pazite, to je taj stepen neozbiljnosti, da me ni najmanje ne čudi da su se gradjani nakon toga našli u čudu i u još većem strahu itd. I u još većoj neizvjesnosti.“

Potrebno je znati da je odlukom Predsjedništva RBiH na sjednici održanoj dana 28. 4. 1992., a na zahtjev EZ, na pregovore u Lisabon Alija Izetbegović otišao kao predsjednik Predsjedništva.

Međutim, na sjednici od 25. 5. 1992. godine, Alija Izetbegović, Fikret Abdić i Hajrudin Somun pregovore u Lisabonu sa MZ o “budućem ustavnom uređenju“ BiH nazivaju “stranačkim“ razgovorima, na kojima Silajdžić sudjeluje kao predstavnik SDA, a ne kao mvp BiH. Tim se izjavama pridružuju i neki hrvatski članovi Predsjedništva (Kljujić i Pelivan), koji pak te razgovore drže ozbiljnijima i obvezujućima nego Izetbegović (koji ne poštuje ni ono što on sam obeća i dogovori, a kamoli ono što netko drugi nešto obeća ili dogovori).

Na sjednici Predsjedništva RBiH od 10. i 11. travnja 1992. istaknuta je potreba “da se u Poslovniku Predsjedništva utvrdi konsenzus kao osnovni princip odlučivanja prvenstveno o tri vitalna pitanja - ravnopravnost naroda i narodnosti, o granicama i upotrebi oružanih snaga“.[45] Ta odluka nije nikad potpuno provedena jer Izetbegović nije htio doći u situaciju da pojedinačno najbrojniji narod, Muslimani, dođe u situaciju da svoju volju nije u stanju nametnuti Predsjedništvu BiH.

Pejanović u diskusiji na sjednici Predsjedništva održanoj dana 14. 6. 1992., povodom uvođenja ratnog stanja u BiH i definiranja razloga zbog kojih se BiH brani, ističe i svoje stavove, ali i stavove svoje stranke o pregovorima sa MZ o ustavnom uređenju BiH:

“Zato što sveopšta gradjanska borba za pravo na mir i slobodu, za cjelovitu, nedjelijivu, suverenu, medjunarodno priznatu BiH kao gradjansku državu nije isto što i borba za tri kantona sa nekoliko zajedničkih.”

Takav način razmišljanja, na istoj sjednici Predsjedništva, polako preuzima i Stjepan Kljujić (osobito nakon što je smijenjen s dužnosti predsjednika HDZ BiH) te tvrdi da za

Predsjedništvo svi ti "stranački" pregovori nisu važni jer ih Predsjedništvo kao takvo nije vodilo, da u njima ne sudjeluje te ne želi sudjelovati sve do trenutka kad se dogovoreno treba potvrditi:

> *"Što se tiče lisabonskog dogovora, mislim da Predsjedništvo ne treba o tome da govori, jer Predsjedništvo nije sudjelovalo u lisabonskim razmatranjima, niti se je Evropa vratila Predsjedništvu pa rekla daj da vidimo kako ćemo. Evropa je nasjela na jedan faktor nepoznavanja. Oni su mislili da ovdje imaju tri narodne zajednice da se svadjaju i onda su oni pokušali da to rješe na jedan formalistički način. Tri naroda podijelite se, kao što je recimo V. Britanija svojevremeno dijelila one arapske zemlje. Mi mislimo da se u to ne smijemo upuštati iz jednog razloga što je Evropa napravila mehanizam kojima nije prejudicirala stvar, nego je rekla kada se te tri stranke dogovore, da se dodje u Parlament. Za nas taj problem kantonizacije dolazi tek u Parlament. Tad imamo pravo reagirati … Ali isto tako mi ne možemo sad prejudicirati kakvo će biti ustavno rješenje Bosne i Hercegovine."*

Na istoj sjednici i Ejup Ganić određuje se protiv pregovora, čime su napori koje ulaže međunarodna zajednica, te neki predstavnici političkih stranaka i državni dužnosnici BiH, unaprijed osuđeni na neuspjeh:

> *"Što se tiče ovog Lisabona, mi kad budemo pravili ovaj papir, mi se moramo odrediti o tome. Ja sam se lično odredio o tome. Ja nisam nikad mogao ni učestvovati u tim razgovorima niti sam podržavao tu vrstu razgovora. Ja sam jednom tražio razgovor sa Kutiljerom gdje sam mislio na tom razgovoru da ga ubijedim u nešto da li imaju gradjani pravo da vide to što ti tamo vodiš prije nego što to bude novo za gotovo."*

Međutim, Mile Akmadžić (koji je na sjednicama često istupao kao "glas zdravog razuma"), na istoj sjednici, ističe zbog čega takva razmišljanja nisu točna točna i zašto su opasna te da lako mogu dovesti do nastavka ratnih sukoba:

> *"Dalje, moram da vas podsjetim da predsjednik Predsjedništva A. Izetbegović sudjeluje u tim razgovorima. Član Predsjedništva Koljević sudjelovao je u tim razgovorima. Član Predsjedništva Boras je sudjelovao u tim razgovorima. Predsjednik Skupštine Momčilo Krajišnik je sudjelovao u tim razgovorima. Potpredsjednik Vlade Rusmir Mahmutčehajić je sudjelovao u tim razgovorima, član Vlade Brkič je sudjelovao u tim razgovorima. Ministar inostranih poslova je sudjelovao u tim razgovorima. I mi se ogradjivati od toga ne možemo kad bi i htjeli. Mi to ne*

možemo pred narodom i zbog naroda i zbog sebe. Ti razgovori u Lisabonu su, gospodo, naši razgovori. Ne vodi ih Predsjedništvo kao institucija, ali ih vodimo mi zastupljeni kao stranke, kao što je do juče bilo zastupljeno i ovo Predsjedništvo odnosno i danas je, samo malo u drukčijoj formi. … Prije svega, jer mi pobijediti u ratu ni jedna ni druga stranka ne možemo - niti će Srbi i Muslimani, niti Hrvati i Muslimani mogu zajedno istjerati Srbe, niti Srbi i Muslimani istjerati Hrvate iz Bosne. Niko nikoga istjerati ne može. Moramo tražiti tu neka rješenja … Predsjedništvo niti država se ne može nikako od toga ograditi. Ne može se ograditi od toga što se već nije ogradilo. Prihvatilo je Konferenciju o tzv. Jugoslaviji. Njen dio toga je Konferencija o BiH. Na osnovu dogovora koji su postignuti tamo, mi smo podnijeli zahtjev za medjunarodno priznanje. Posebno poglavlje 2. koje se tiče ljudskih prava. To nam je uvjetovano i odredjen je 15. januar rok do kad moramo podnijeti svi. Dvije republike koje to nisu uradile, to su Srbija i Crna Gora, nemaju medjunarodno priznanje. Prema tome, mi se iz tog ne možemo nikako ograditi, htjeli mi to ili ne.“

Prilikom razgovora o pregovorima koje vode predstavnici nacionalnih stranaka i vlasti BiH s predstavnicima MZ o prekidu sukoba i utvrđivanju novog ustavnog uređenja BiH, Nenad Kecmanović na sjednici Predsjedništva održanoj 14. 6. 1992., ne podržava promjenu stava Izetbegovića, Ganića i Kljujića, upozorava na političku prevrtljivost te na nelogičnost, koja njemu kao predstavniku “srpske i bosanske građanske opcije“ ne ide u korist, da se nacionalne stranke kao što je SDA, zalaže za građansku državu. Ujedno nalazi i razlog zbog kojeg ne prihvaća krivicu za mogući neuspjeh pregovora:

“Vidite ovaj razgovor o tri stranke - što je poslije prevedeno tri nacionalne zajednice. Mi sada pokušavamo da ovako anuliramo ko da ništa nije bilo. Pazite jedno je sada, ja sam to nedavno pomenuo krenuo od jednog drugog člana Predsjedništva, pa sam rekao jeli - Alija se zalaže za gradjansku republiku, ja sam to i njemu rekao i pisao o tome. Da je to po mom mišljenju dosta kontradiktorno itd. Da nacionalna stranka hoće to itd … Ti si Stjepane na neki način došao sa strankom u nekim stvarima si se razišao baš oko tog gradjanskog koncepta i tako, Fikret se tako ponaša … Mirko i ja smo pod tom firmom - iste firme, i došli u Predsjedništvo itd. Ejup je jeli Jugosloven. E, sada da vam kažem gospodin Mile je jako dobro upozorio. Da postoje neke vrlo konkretne materi-

jalne itd., ne može se s tim stvarima igrati … Ovo je predsjedništvo donijelo odluku da te tri strane pregovaraju - pa molim vas ja sam lično Kutlijera pitao, bio je prisutan i Mirko ispred svoje stranke kako to da je do toga došlo. Kaže, izvini to je Predsjedništvo predložilo da to tako ide … Postoje sada ove stvari na koje gospodin Akmadžić upozorava a koje su neki materijalni fakti. Dalje, postoji čitav niz evo čitam uz put gledam ovaj izvještaj u Smajlović, koja podvlači posljednje dokumente iz Osla, Njujorka, rezolucije Ujedinjenih nacija, koje insistiraju to. E sada da vam kažem zaokret u tom pogledu nije nimalo bezazlena stvar. Druga je stvar što se to meni svidja ili svima nama. Mora se tu biti vrlo oprezan i imati u vidu jedan kontinuitet tih medjunarodnih akcija i ponašanja … Da kažu ljudi - do juče ste jednu varijantu, sad hoćete nešto drugo. Vi poništavate napore koji su učinjeni, itd. Jer, da vam kažem, sad svi udaraju po tom Lisabonu. Taman kao da je u Lisabon, ili Konak, išao neko iz Japana. Išli su moji ljudi odavde, vaši stranački šefovi ili ljudi koji su u organima vlasti na najvišim funkcijama, itd.“

Nastavak njegova izlaganja upozorio je na bitnu razliku njegovih i Izetbegovićevih stavova o ustavnom uređenju BiH:

“Jer da vam kažem, to su vrlo delikatne stvari. To unutrašnje ustrojstvo i šta znači ta ravnopravnost. Neko kaže, i s pravom, ako je neko brojniji, a ti ga svedeš na isti broj kao i onoga malobrojnijeg, je li to ravnopravnost ili je, naprotiv, sužavanje prava onoga brojnijeg da ima neku vrstu prednosti, itd. To su vrlo delikatne stvari i zato ja, ja sam govorio, ne mogu, ne znam, Hrvati biti 17 % ravnopravni i Muslimani 43 %, nego moraju biti svi l00 % ravnopravni. E koje su to institucije koje to obezbjedjuju.”

Što Izetbegoviću predstavlja Predsjedništvo, jasno je dao do znanja na sjednici održanoj 29. 6. 1993., kad je ponovo provlačio iste teze kao i prije 12 mjeseci. Kroz djelovanje Predsjedništva, dodatno je davao podršku stavovima SDA o centraliziranoj BiH, dokle god nije bio pritisnut od predstavnika MZ, prvenstveno iz SAD (strane koje se ovdje spominju pregovarači su koji dolaze kao predstavnici sva tri konstitutivna naroda iz BiH):

“PREDSJEDNIK: Ja mislim da bi Predsjedništvo trebalo da utiče na razvoj na razmišljanja i jedne i druge i treće strane na neki način. Možda da djeluje kao neki intergrirajući faktor, neki kompromisni faktor, pa da traži neka kompromisna rješenja jer će se pojaviti jedan prijedlog, recimo Karadžićeve ove grupe ili frakcije ili šta hoćete. Pa na drugoj strani Bobanova. Pa sada, ako se formira i ta

neka muslimanska ne znam hoće li oni ići, ali bi trebalo da može biti, da bude Predsjedništvo i da ima, imadne jednu grupu ljudi koja bi to pomalo uskladjivala, možda dovela do nekakvog dogovora. Jer to su sada udaljena gledišta.“

Korištenjem prednosti kontrole velikog broja “svojih“ glasova u Predsjedništvu, te računajući na naknadno imenovane članove Predsjedništva iz “reda građanski orijentiranih Srba“, Muslimani su mogli bitno utjecati na sve odluke koje donosi Predsjedništvo i nametnuti svoju političku volju kao stav i odluke Predsjedništva BiH.

Zanimljiv je i podatak da je u nekim ugovorima, kao jedna od ugovornih strana, pored Predsjedništva i UNPROFOR-a, navedena i srpska politička stranka SDS BiH.[46] Ta činjenica, da se SDS BiH stavlja u istu ugovornu razinu kao i Predsjedništvo, ne smeta onima u Predsjedništvu koji istovremeno odriču pravo predstavljanja Predsjedništva i Vlade svojim članovima koji sudjeluju u pregovorima o ustavnom uređenju BiH s predstavnicima MZ.

Izetbegović, Ganić, Abdić i Silajdžić cijelo su vrijeme, a što je vidljivo iz brojnih izjava dostupnih u navedenim Zapisnicima i MS, vjerovali[47] da bi vojna intervencija zemalja članica NATO saveza, ili pak jednostrana američka, riješila njihove probleme. Izetbegović se i nadao da će se ukinuti embargo na uvoz oružja, inače, kako je rekao britanskom mvp Douglasu Hurdu, “uzet ćemo oružje i od crnog djavola.“[48] I Hrvatska je pokušavala preuzimati inicijativu u traženju međunarodne vojne intervencije u BiH, da bi se zaustavili sukobi i srpska agresija: “Predsjednik Izetbegović je prisutne upoznao sa sadržajem pisma predsjednika Republike Hrvatske dr Franje Tudjmana Savjetu bezbjednosti u kojem se inicira pitanje vojne intervencije medjunarodnih snaga u Republici Bosni i Hercegovini. Naloženo je savjetniku Predsjedništva Hajrudinu Somunu da uputi pismo Savjetu bezbjednosti sa sličnim zahtjevom.“[49]

Muslimanski su članovi Predsjedništva često “pomicali očekivani datum početka intervencije za po dva, tri mjeseca“.[50] Teško su, i sporo, prihvaćali realnost i savjete predstavnika MZ, prvenstveno britanskih lordova Carringtona i Owena, o tome da se uopće ne trebaju nadati vojnoj intervenciji. Muslimansko je vodstvo cijelo vrijeme bilo usmjereno na stvaranje predodžbe o “Muslimanima koji su žrtve agresije“, što je i bila istina, ali ne potpuna. Jer i Hrvati iz BiH bili su žrtve, čak i prije Muslimana, srpske agresije. Međutim, sukob s Hrvatima iz BiH naštetio je obim stranama jer je dao za pravo, uvjetno govoreći, onima u MZ koji nisu bili skloni ni Muslimanima ni Hrvatima, da su “u Bosni i Hercegovini svi protiv svih, svi jednako krivi i svi jednako pravi“. Nažalost,

očekivana vojna intervencija koja je spasila Bosnu i Hercegovinu, koja je omogućila zaustavljanje rata i zaključivanje mira u Daytonu i Parizu (bez obzira koliko je taj mirovni sporazum možda nepravedan, ipak mu se mora priznati da je doveo do zaustavljanja rata te nastavljanja internih sukoba političkim, a ne vojnim sredstvima) izvedena je tek krajem 1994. i trajala je gotovo cijelu 1995. godinu. Ta je vojna intervencija došla iz Hrvatske. Kako priznaje i sam Alija Izetbegović, "pomoć je došla od tamo odakle sam se najmanje nadao".

Izetbegović, u raspravi na sjednici Predsjedništva održanoj 19. 6. 1992., o donošenju neophodne političke Platforme Predsjedništva BiH, počinje pokazivati nisku razinu tolerancije, koju želi primijeniti u budućim razgovorima o ustavnom uređenju BiH i pravima koja "namjerava dati drugima, manje brojnima":

> *"Ustvari sažeto - bez ulaženja u to kako će izgledati, bez onih konstitutivnih elemenata. Ustavnih elemenata, elemenata budućeg ustava, da se ne prejudicira budući ustav i elementi budućeg ustava. Ako u to unidjemo onda je to beskonačna diskusija kako treba. Recimo konkretno pariteta. Da li pariteta? To se apsolutno podijelilo na 20 mišljenja. Ne bi trebalo sporna rješenja, ne bi trebalo ubacivati. Jer mi sada nemamo trenutan princip pariteta. Nemamo. Nikada ga do sada nije bilo. To je uvodjenje jednog principa koji zahtjeva i te kako proučavanje i na koncu saglasnost ljudi. Da li su za paritet."*

U nastavku razgovora, Izetbegović upozorava na bitan problem koji je često dovodio do nerazumijevanja i sukoba kako na sjednicama tako i na "terenu":

> *"PREDSJEDNIK: Ovdje u Maria piše "jedinstvena BiH", ovdje piše "cjelovita BiH", ali to, ja mislim da to inicira upravo na tome da nema podjeljene Bosne.*
>
> *MILE AKMADŽIĆ: I jedno i drugo."*

Mirko Pejanović pak inzistira na jasnim stavovima i odlukama svjestan mogućih rizika:

> *"PEJANOVIĆ: Ja bi molio ovo oko - daću ja formulaciju ja insistiram da bude na ustavu i daću formulaciju ovog moguće je da ne ulazim neke detalje, ali u principe moramo ući. Princip Vijeća naroda, princip konsenzusa.*
>
> *PREDSJEDNIK: To je tehnika.*
>
> *PEJANOVIĆ: Dobro jeste tehnika, ali je to više princip, zbog toga što je zamjena etničkoj podjeli, znate predsjed-*

niče. Ja molim da oko toga se razjasnimo. To je nešto što krupno obrće tok budućeg dogadjanja u BiH …“

Pravi primjer političke prevrtljivosti, ali i nesigurnosti, Izetbegović je pokazao odgovarajući na zahtjeve Mirka Pejanovića za objašnjenjem navodnog dogovora između Alije Izetbegovića i dr. Franje Tuđmana. Prvi je put Pejanović postavio pitanje Izetbegoviću na 125. sjednici Predsjedništva RBiH, održanoj dana 21. 6. 1992. Odgovor je dobio tek na sljedećoj, 126. sjednici, održanoj dana 22. 6.1992.:

“predsjednik Predsjedništva je obrazložio zajedničku izjavu koja je potpisana sa dr Franjom Tudjmanom 12. jula 1992. godine i po jedan primjerak ove izjave uručen je svim članovima Predsjedništva“.

Međutim, Pejanović, očito nezadovoljan sadržajem i načinom na koji je nastala Izjava (koju je Izetbegović podrobno objasnio i u kojoj je izričito naglasio da RH potpuno podržava državu BiH, da RH ne traži niti podržava ikakvo djelovanje koje ima za cilj bilo kakvo narušavanje vanjskih, međunarodno priznatih granica BiH), na 127. sjednici održanoj 23. 6. 1992., traži dodatno objašnjenje. Izetbegović ovaj put daje odgovor koji ističe njegovu prevrtljivu političku narav:

“Alija Izetbegović je istakao da je izjavu sa dr Tudjmanom prihvatio kao svoju vlastitu izjavu, koju je uzeo sebi na odgovornost.“

Na 129. sjednici Predsjedništva, održanoj dana 29. 6. 1992., Izetbegović se potpuno odriče od potpisane Izjave i praktično je proglašava ništavnom i neobvezujućom, kao i mnoge druge sporazume koje je, prije i poslije ove Izjave, potpisivao:

“Alija Izetbegović je dao odgovor na potpisanu izjavu sa predsjednikom Hrvatske dr Franjom Tudjmanom, da ona ima i formalni nedostatak - jer nije bila na Predsjedništvu.”

Zašto je ovakvim odgovorom Izetbegović poništio dogovoreno te zašto nije imao hrabrosti shvatiti tko je stvarni agresor u BiH, a tko brani BiH, teško je reći. Očito je Izetbegovićeva politika iste udaljenosti i od RH i od Srbije, i od Hrvata i od Srba, iako se RH i Srbija potpuno drukčije ponašaju prema očuvanju BiH, razlog zbog kojeg Izetbegović odustaje od približavanja i jačeg vezivanja s RH. Kako je mogao reagirati predsjednik Tuđman kad je doznao da Izetbegović nastavlja ignorirati i proglašavati nevažećim dokumente koje prihvati, kako mu je bilo što mogao vjerovati. Osobito je trebao sumnjati u Izetbegovićeve riječi o potrebi organiziranja građanske države u BiH u kojoj će se istovremeno jamčiti konstitutivna prava svim narodima u BiH.

Također Izetbegović nije prestao pokušavati unositi podjele unutar HVO i HZ HB, ističući da postoji "dobar i loš" dio HVO, te da djelovanje treba usmjeriti tako da[51] "*HVO sam unutar sebe pokuša da to riješi. To su snage koje ipak shvataju, koje su toliko zrele i da vide da govora o nekom cijepanju Bosne nema. To su jasne stvari. Nema promjena granica. One nisu ni u interesu Hrvatske. Ja govorim zato što su mnogi ljudi motivirani nekim hrvatskim nacionalizmom, kada čine ovo što čine. Ali tada potpokopavaju samu Hrvatsku državu. Jer tamo postoje na onoj drugoj strani isto tako neke snage koje bi željele da mijenjaju granice itd*". Jasno se vidi da je za Izetbegovića "cijepanje Bosne" svaki razgovor o ustavnom uređenju BiH koji je drukčiji od onoga koji on priželjkuje. Ne shvaća hrvatsku politiku i njezine krajnje ciljeve, iako ga je predsjednik Tuđman u svoju iskrenost više puta uvjeravao, tvrdeći da Tuđman ipak ne zna što radi jer traži podjelu BiH, čime, po njegovu mišljenju ugrožava i Hrvatsku. Istovremeno prijeti nastavkom rata, u skladu s Muslimanskim interesima jer "*Bosna i Hercegovina će imati na proljeće 200 hiljada naoružanih ljudi. I biće dovoljna snaga da izdejstvuje da se ispoštuje njen ustavno-politička volja ovog naroda ovdje*" (zanimljivo je napomenuti da je iz ove izjave vidljivo stavljanje jednakosti između interesa Muslimana iz BiH i same Bosne i Hercegovine, jer je Armija BiH, koju kontroliraju Muslimani, ta koja na proljeće treba imati oko 200 000 pripadnika, te je poistovjetio političke interese BiH s političkim interesima BH Muslimana i vojske koju gotovo u potpunosti čine Muslimani).

Izetbegović, na 146. sjednici Predsjedništva održanoj 18. 7. 1992., a neposredno prije dolaska u Zagreb gdje je naknadno i potpisao sporazum o prijateljstvu i suradnji sa RH, iznosi svoje dvojbe oko nužnosti razgovora sa RH te o tome koliko on stvarno ima iskrene namjere suradnje s Hrvatima iz BiH:

> *"… zvanična državna delegacija ide u Hrvatsku da razgovara sa hrvatskom Vladom. I medju tim pitanjima, rekao sam koja su pitanja na dnevnom redu, imamo delikatno pitanje eventualne vojne saradnje. To bi trebalo nešto reći o tome dokle je to delikatna stvar. Dokle bi trebalo ići. Vojna saradnja se nameće iz više razloga, a ona ima i dobar, i pozitivan i negativan odjek ovdje u bosanskoj javnosti. Gdje je tu doza, koja je to mjera koja bi zadovoljila naše potrebe da saradjujemo, jer sve ovo što kažemo - mi kažemo nabavićemo oružje, mora ići preko Hrvatske, drugog puta nema. Moramo imati tu saradnju. S druge strane imamo na istim mjestima, pogotovo u graničnim područjima, moramo koordinirati akciju.*

Konkretno Brčko, Brod. Imamo te neke vruče tačke gdje je rat koji se zajednički vodi - čas na hrvatskom teritoriju čas na bosanskom teritoriju. Imamo situaciju sličnu u području Krajine, u nekim dijelovima Hercegovine, graničnim predjelima prema Neumu, Ravnom, dole Trebinje, Stolac, Čapljina - granična mjesta gdje se ponekad i miješaju vojske itd. Tu bi trebalo nešto učiniti i osigurati koordinaciju. Osigurati i prohodnost pomoći za nas - preko Hrvatske, preko korištenja luka hrvatskih za isporuku oružja. Ima dobrovoljaca iz Njemačke koji dolaze da se bore za BiH - naših radnika. Sve to ide preko Hrvatske. Drugog puta nema. A što je osnovna stvar, agresor je isti. To je osnovna činjenica koja nas upućuje na saradnju. Mi, naravno, kod formuliranja takvih stvari često smo u izvjesnim teškoćama kako da to, šta da uradimo tu, a da ipak ne poremetimo ravnotežu u BiH, da naš toranj se ne nakrivi desno i lijevo, treba da ostane BiH zametak jedne stabilnosti buduće na Balkanu. A ona to može da bude jedino ako se uspije da se održi ravnoteža. To je jedno vrlo teško pitanje za riješiti. Zahtijevalo bi jednu temeljitu ekspertizu … Mi ćemo to rješavati onda kako najbolje znamo i umijemo …Dobro, neka znate, mi ćemo rješavati onako kako to interesi BiH zahtijevaju.“

Izetbegović, nakon povratka s pregovora, na sjednici održanoj 2. 2. 1993., shvaćajući konstruktivnost Hrvata iz BiH te Republike Hrvatske, iznosi bitno drukčije stavove o ratu u Srednjoj Bosni, u odnosu na stavove koje daje vojni vrh A BiH te veći dio muslimanskih političara, uključujući i, vrlo često, njega samoga:

“…Sukob tamo u centralnoj Bosni. Treba da dodju što prije ovdje da pokušamo da ugasimo te požare. Ta nam stvar ne treba. Uopće nikome tu ne treba. Ne treba nam ta vrsta rata. I da nije agresije i da nije problema četnika. Što će nam taj sukob. Ono barem što je do b-h Armije da mi barem ne doprinosimo doljevanju ulja na vatru i ako možemo da to smirimo onoliko koliko je to do nas stalo …“

Izetbegovićeva želja za prestankom rata i napada na Hrvate u Srednjoj Bosni ostala je na riječima zbog nekoliko razloga: na toj su sjednici sjedili i Hrvati te je on slobodno mogao prepustiti ulogu zaštitnika muslimanskih interesa u srednjoj Bosni drugima da bi sebe predstavio mirotvorcem, govoreći ono što misli da neki žele čuti, dok je istovremeno podupirao namjere vojnog vrha za zaokruživanjem jedinstvenog teritorija koje treba biti osnova za buduće preuzimanje cijele države pod svoju kontrolu (“… Kad je god Alija (Izetbegović - n. a.) rekao nemoj Sefere, tamo po srednjoj Bosni da se metak ispali,

Sefer je rekao idemo dalje. Predsjednik je izgubio godinu dana u pregovorima sa Tuđmanom i ima pogrešnu pregovaračku taktiku…"[52]).

Izetbegović je, deklarativno, bio svjestan[53] važnosti koji je za uspješnu obranu BiH imala RH:

"PREDSJEDNIK: Postoji Zlatko (Lagumdžija - op. a.) analiza napisana. Vojna jedna. U zaključku stoji vrlo jasno mi ako budemo primorani mi možemo rat uspješno nastaviti, uz jedan uvjet. A to je da postoji saradnja Hrvatske i HVO-a. Bez toga se rat ne može nastaviti.

X: Ne može nastaviti uspješno."

…

PREDSJEDNIK: … Ja znam dobro iz direktnih razgovora, saznanja direktnih da mi nismo provocirali te sukobe, jer to je posljednja stvar koja bi nam mogla pasti na um. Dosta nam je što se tučemo sa četnicima pa nam sad treba samo da se tučemo i sa HVO. To je jednostavno van pameti … Mislim da, što se tiče ovog dijela gdje ima HVO, tu mislim da neće doći do nekih velikih komplikacija. Prisutna je armija BiH i tu će ostati prisutna. To sam i rekao gore vrlo jasno. Niko nas istjerati iz Mostara neće. Ni iz Mostara, ni iz Gornjeg Vakufa, ni iz Jablanice, to neka izvinu. Prema tome, to je zajednički dio BiH. Ovdje imamo u ovom dijelu potpunu kontrolu B-H armije. Dole dijelimo vlast sa HVO dok se ne pogodimo o nečemu tamo. U centralnoj Bosni je ta vlast skoro sasvim polapola. Negdje ima HVO nadmoćnost u zapadnoj Hercegovini, ali ovamo mi imamo …"

…

LAGUMDŽIJA: Ja vas predsjedniče neću pitati ono što vas je prije 10 dana upitao onaj iz istočne Bosne poslije sličnog istupanja je li vi to podijeliste Bosnu pa nam još niste javili. Ja vas to neću upitati. Ja ću nastaviti kod one analize na kojoj sam stao. ***Ja savršeno znam i jasno mi je, znam za tu analizu. Ona otprilike kaže ovako: "Ako nam hrvatska pomogne i stane iza nas, onda je situacija složena, ali nije teška. Ako Hrvatska bude neutralna i pusti nas da radimo svoj posao zajedno sa HVO, onda je situacija teška. A ako oni budu protiv nas, onda je i složena i teška****" ..."*

Iako je točno naveo sve razloge koji upućuju na potrebu čvrste suradnje između BiH i Hrvatske, između Hrvata i Muslimana u BiH, Izetbegović ipak dvoji o razini suradnje jer se ne želi zamjeriti Srbima. Izetbegović stoga pokušava sjediti na više stoli-

ca odjednom, te od prijatelja (Hrvatske) s kojim ima isti problem ("… agresor je isti …") pokušava dobiti partnera u budućoj, novoj državnoj zajednici na Balkanu, u zajednici u kojoj se trebaju nalaziti i BiH i Srbija i Hrvatska. Zna da je ta mogućnost stvarna jedino u slučaju potpune promjene političke slike u RH. Izetbegović se, kako se vidi, čak i sredinom 1992. godine, kad je BiH već međunarodno priznata država, kad rat bjesni u cijeloj BiH, ne odriče svog plana o stvaranju neke nove Jugoslavije (a sukladno planu o reorganizaciji odnosa unutar tadašnje SFRJ, poznatog pod imenom "plan Izetbegović-Gligorov"). Upravo je Izetbegovićeva stalna neiskrenost prema Hrvatskoj, ali i prema samom predsjedniku Tuđmanu (a koja je Tuđmanu bila jako dobro poznata), te njegovo stalno poricanje prije potpisanih dokumenata, bila ključni razlog zbog čega su nastale tenzije između Hrvata i Muslimana u BiH. Vodstvo Hrvata iz BiH opravdano je postavljalo pitanje kako mogu zajedno graditi novu, modernu BiH, koja treba jamčiti ravnopravnost svim narodima, ako predstavnici najbrojnijeg naroda cijelo vrijeme djeluju na način suprotan iskazanim zajedničkim interesima. Poseban problem predstavlja činjenica da Izetbegović poistovjećuje interese BiH s interesima bosanskih Muslimana. To je ista ona politika koja je opisana i utvrđena u dokumentima o nastajanju Patriotske lige u kojima se govori o potrebi stvaranja nacionalne vojske da bi se zaštitili interesi Muslimana i BiH kao matične države jedino i isključivo Muslimana.

Na 151. sjednici Predsjedništva, održanoj dana 1. 8. 1992., Avdo Čampara (generalni tajnik Skupštine RBiH, osoba od punog povjerenja Alije Izetbegovića), upustio se u raspravu o pravnim pojmovima kojima se može ograničiti ravnopravnost drugih, manje brojnih, naroda u BiH. Samo na intervenciju Mile Akmadžića i Mariofila Ljubića, postignuta je potrebna formulacija kojom se jamči, ali za Izetbegovića ipak samo na papiru, ravnopravnost drugim narodima:

AVDO ČAMPARA: Ja mislim da je ovo adekvataniji izraz, jer to "ravnopravno" daješ onda prevelika nekom ovlaštenja. Šta je ravnopravno šta nije. A "srazmjerna" zastupljenost meni je jača jedna formulacija, kako hoćete.

MARIOFIL LJUBIĆ: Nije.

AVDO ČAMPARA: Neko misli ovo je ravnopravno neko ono.

MILE AKMADŽIĆ: Suštinska je razlika izmedju te dvije riječi.

MARIOFIL LJUBIĆ: "Ravnopravnija" - ona manje odbija ljudi. To treba da znaš Avdo. Ja u opisu govorim kao

Hrvat. Ako je "srazmjera", onda reći e, sada je ovoliko pa znaš, pa nek bude 5 %, pa kažeš srazmjerno šuti imaćeš. Ugradjujem da se svaka varijanta ostaviti, da nijedna se ne zatvara. A mi težimo što punijoj ravnopravnosti. Ako uskladimo stvorimo državu kako treba, možda čemo biti potpuno ravnopravni.

Na 161. sjednici Predsjedništva, održanoj 4. 9. 1992., "dogovoreno je da se odredi radna grupa koja će izraditi elaborat o regionalizaciji, kao jedan od predloga naše delegacije za razgovore o unutrašnjem uredjenju RBiH, na predstojećoj Konferenciji u Ženevi. Utvrdjeni su sljedeći elementi na osnovu kojih će radna grupa pripremiti svoj prijedlog: istorijski, kulturni, demografski /etnički/ i ekonomski. U sastav radne grupe odredjeni su: Ante Markotić, Ljubimir Berberović, Ćazim Sadiković, Meho Bašić, Ivan Lovrenović i Franjo Topić. Radom grupe rukovodiće potpredsjednik Skupštine RBiH Mariofil Ljubić, koji će ujedno koordinirati rad grupe sa radnom grupom Vlade RBiH, kako bi se izbjegla mogućnost različitih pristupa istom problemu, obzirom da su obje radne grupe formirane od organa legalne vlasti. U rad ove grupe, povremeno i po potrebi će se uključivati članovi Predsjedništva Stjepan Kljuić, Ejup Ganić i Mirko Pejanović."

Iz ovog je vidljivo da je i kriterij pripadnosti pojedinom etnicitetu bio usvojen od Predsjedništva BiH kao jedno od polazišta za izradu elaborata o regionalizaciji BiH, koji je trebala izraditi za tu potrebu osnovana radna grupa. Ta je grupa naknadno iznijela određene prijedloge temeljem zadanih kriterija. Prijedlozi radne grupe, koji su izneseni na 167. sjednici održanoj dana 16. 9. 1992., donekle su promijenjeni tako da su, prema pojedinim stavovima glasili:

"tačka 4 - unutrašnje uredjenje:

c. Dvodomni parlament, treba naglasiti da bi se radilo o dvodomnom parlamentu na novim principima koji bi bio sastavljen od vijeća gradjana i vijeća naroda ili vijeća konstitutivnih jedinica.

d. Oblik vladavine pored varijante koja je previdjena kao alternative dodati 1+1+1 ili 1 predsjednik + 2 zamjenika, odnosno potpredsjednika koji bi se rotirali u odredjenom periodu.

tačka 11 - broj i veličina konstitutivnih jedinica - ocjenjeno je da treba insistirati na što većem broju regija, a najmanje sedam, koje bi se konstituisale oko najvećih gradskih centara u BiH. Kao alternacija, predvidjena je i mogućnost korekcija opštinskih granica.

tačka 12. - Zajednička komanda Oružanih snaga; da Armija bude zasnovana na profesionalnom principu, da paritetna osnova bude zastupljena u Vrhovnoj komandi, a u nižim

jedinicama proporcionalnost te da se predvide i tzv. prostorne snage (ranija TO)."

Na 189. sjednici Predsjedništva i dijela Vlade BiH održanoj dana 21. 2. 1993., Izetbegović ističe da je unutarnja organizacija BiH na 10 regija neminovnost na koju Muslimani moraju pristati i koju moraju prihvatiti kao političku neizbježnost. Istovremeno postavlja pitanje potrebe nastavljanja ratnih djelovanja te pravca kojim trebaju ići:

" …Skoro problem nije dilema, nema spora oko toga da će BiH biti decentralizirana na regije, da će to vjerovatno biti negdje desetak regija itd. No, problem je u tome kako te regije izgledaju i na kom kriteriju su zasnovane. Kao što znate, ovo što je sada ponudjeno u velikoj mjeri je odredjeno etničkim kriterijima. U velikoj mjeri … U vezi s tim da dadnemo sebi odgovor na pitanje možemo li i hoćemo li i u kolikoj mjeri možemo da istrajavamo na ratnoj opciji, koliko možemo rizikovati nastavak rata, a koliko bi možda trebali da dadnemo prednost nekakvom miru … Imamo li šansi da pobodemo zastave sa ljiljanima u B. Luci, Grudama ili nemamo tih šansi. Ako imamo tih šansi, koliko je daleko taj cilj. Ako tih šansi nema i ako se one ne mogu da vide nikako, da li bi se možda pomirili s time da te zastave zasad budu na velikom dijelu BiH pa da se kasnije drugim metodama šire. Rat se može nastaviti i drugim sredstvima. Ima i drugih načina borbe …"

Govoreći o pregovorima pod pokroviteljstvom MZ, Izetbegović na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 21. 12. 1992., spominje probleme na koje MZ nailazi kad susreće različite delegacije:

"Oni traže da mi pokušamo kako oni zovu - Hrvatska i ova čas bosanska, čas državna, čas Vladina. Ne znaju oni tačno šta je to. Uglavnom vide da je za njih to nekakva nejasna, uglavnom ne zovu je muslimanskom, jer vide očigledno da tamo nisu samo Muslimani. Pa smo to otklonili. Da te dvije delegacije usklade da to bude nekakav stav BiH prema agresoru …".

Akmadžić izravno upozorava Izetbegovića na pogubnost miješanja državne i stranačke politike:

"Ja neću da slušam i neću da budem predsjednik Vlade države u kojoj će jedna strana biti hrvatska strana, druga bosanskohercegovačka strana … Ako će biti s jedne strane hrvatska strana, onda s druge može biti muslimanska, s treće srpska. U to ne ulazim. Ako će biti bosanskohercegovačka, onda mora biti bosansko-hercegovačka. Ne mogu dozvoliti ni to da tu hrvatsku delegaciju finansira HDZ, a da ovu bosansku finansiramo svi - znači država. I

tako je to od početka pregovora koji su počeli u Luksemburgu (tada je Luksemburg bio predsjedavajući). Mislim, to je neravnopravnost naroda. Izvinite. Ne treba se niko ništa ni bojati, ni ženirati. Ima hrvatska, srpska, muslimanska. I ako nije to, ima bosansko-hercegovačka."

Upozorava na apsurdnost situacije u kojoj se, kao rezultat Izetbegovićevih i Ganićevih djelovanja, nalaze Hrvati iz BiH:

"Mi smo rekli, možemo razgovarati mi sa Srbijom i Crnom Gorom koji su, prije svega, agresor, kao država mi možemo razgovarati. Ako oni hoće u svoje društvo da prime i svoje kolaboracioniste, neka izvole oni i te ljude. Medjutim, BiH je napadnuta, ona se brani i pitanje je sad samo temelja na kojima treba zasnovati razgovore. Mi nismo protiv razgovora, ali hoćemo da znamo s kim i kako. Ja neću da razgovaram s Matom Bobanom, niti ja imam šta s njim razgovarati. Mi smo pripadnici iste stranke i neću ni u jednoj varijanti pristati da sjedim, s jedne strane stola on, s druge strane ja."

Akmadžić ističe stvarnost o tome da je Predsjedništvo BiH to koje vodi i upravlja svim bitnim zbivanjima u BiH i da je samo sebe pretvorilo gotovo i u izvršnu vlast:

"Vlada BiH to ne može uraditi prije svega što Vlada BiH za ovu godinu i po dana, ne znam koliko traju ti pregovori, ni na koji način nije uključena u razgovor……..Članovi Vlade nemaju veze s ovim što se dešava u Ženevi. Ni jedna informacija nije Vladi do sada data. Vlada je potpuno zaobidjena. Mi moramo biti svjesni toga. Sve što se dešavalo vlasti, dešavalo se ovdje u ovoj kući. Vlada nema veze s tim"

Izetbegović, odgovarajući Akmadžiću (na toj istoj sjednici održanoj 21. 12. 1992.) potvrđuje iskrenost hrvatskih namjera prema BiH, ali i svoju političku prevrtljivost jer je očito pristao na ustavno uređenje BiH drukčije od onoga koje je povremeno zastupao na sjednicama Predsjedništva:

"Mi smo čak i održali jedan mali sastanak tada od pola sata-sat. Ja, Boban i tu su bili Tudjman i Vens i Oven. Oni su tada utvrdili zajedničke stavove, zakovali neke stavove. Nema nacionalnih kantona, nema ovoga, imaju regije u kojima će biti većina - negdje srpska, negdje muslimanska, negdje hrvatska, ali neće to biti nekakve muslimanske-srpske-hrvatske zajednice nego će biti regije u kojima će ipak jedna većina ta biti. Ali će biti geografski nazivi. To je bilo čvrsto utanačeno."

Isti problem koji muči Milu Akmadžića, predsjednika Vlade BiH 1992. godine, sredinom 1995. godine muči i tadašnjeg pred-

sjednika Vlade BiH Harisa Silajdžića. Sudeći prema izvadcima sa sjednice Predsjedništva održane 3. 8. 1995.,[54] Silajdžić upozorava da Vlada nije mjesto gdje se stvarno donose odluke već je to ured Alije Izetbegovića. Ujedno Izetbegović i potvrđuje da je cijelo vrijeme prema Hrvatima koji sudjeluju u vlasti igrao dvostruku igru odnosno gajio odnos pun nepovjerenja i zakulisnih igara:

"SILAJDŽIĆ … Za svo vrijeme mandata, po vojnim pitanjima, posebno planiranjima i izvođenja vojnih operacija nisam znao ništa od pažljivijeg čitaoca novina…Svi znaju da Vlada ne vlada …

IZETBEGOVIĆ: Ja i moja ekipa … U čitavom modernom svijetu uz Vladu, 90 % stvari se završava privatnim linijama …

SILAJDŽIĆ: Nije tačno!

IZETBEGOVIĆ: Privatne inicjative, lične …

SILAJDŽIĆ: Sam si rekao da 90 % novaca ide izvan Vlade, e onda je tu i 90 % moći.

IZETBEGOVIĆ: Ja sam rekao da kontrolišem fond za obranu, a ostalo je u rukama Vlade …

SILAJDŽIĆ: Zašto fond ne bi bio u Ministarstvu obrane?

IZETBEGOVIĆ: Ti znaš razloge zbog čega … Vladu vode Pelivan i Akmadžić, taman sam njima trebao dati…."

Kao predsjednik Vlade BiH, Akmadžić pokušava dovesti rad i Vlade i Predsjedništva u okvire onoga što je prije dogovoreno. Stoga na 182. sjednici Predsjedništva, održanoj 26. 12. 1992., pokušava ostvariti stvarnu nacionalnu ravnopravnost u tijelima vlasti BiH. Akmadžić traži da Miro Lasić, Hrvat, mijenja Izetbegovića prilikom njegovih odlazaka iz Sarajeva, a njega će na mjestu predsjednika Vlade mijenjati potpredsjednik Vlade, Musliman iz SDA, Hakija Turajlić. Izetbegović to traženje vrlo nervozno, prijeteći, odbija:

"PREDSJEDNIK: Slažem se ja s tim, ali molim vas ovdje neka bude Ejup Ganić. Ejupe daj neku malu polemiku, odlučno je da vrijeme moje odsutnosti ti zamjenjuješ predsjednika, sazivaš sjednice, rukovodiš sjednicama - to je to.

MILE AKMADŽIČ: Insistiraću da od tri potpredsjednika Vlade - jedan bude Hrvat.

PREDSJEDNIK: Mi ćemo insistirati da potpredsjednik Vlads bude Hadžo Efendić, gospodine Mile Akmadžiću. Od toga mi odustati nećemo. Po cijenu da se sve ras-

padne u paranparčad. Nemojte mi oko toga praviti pogodbu, molim vas. Ne smijemo postavljati nepravedne zahtjeve, nepravične. Nemojte postavljati nepravedne zahtjeve, jer prihvatićemo sve, a neku nepravdu prihvatiti nećemo. Na ledjima da nosimo nekoga ili nepravdu, nemojte mi instirati na tome.

MILE AKMADŽIČ: Ja se upravo borim protiv nepravde."

Akmadžić [55] pokušava i uvesti sustav vlasti u BiH u skladu sa zakonima i potrebama koje se nameću u teškoj svakodnevici, ali to mu teško uspijeva. Na svim stranama nailazi na probleme i postojanje paralelnog sustava upravljanja, koji predvode Alija Izetbegović i Ejup Ganić a sve pod oznakom "središnje demokratski izabrane višenacionalne, multikonfesionalne i demokratske građanske vlasti R BiH":

"MILE AKMADŽIĆ: … Ja sam već tražio gospodina Sefera. Medjutim, ja kada tražim gospodina Sefera, on se meni ne javi, ja bih ga molio da mi se ubuduće javi. Preče je kada ga traži predsjednik Vlade, može biti samo kada ga traži predsjednik Predsjedništva. Što se tiče ovih kontakata. Ovo se desilo tri puta. I mislim bilo bi dobro da promjenite stav prema meni, gospodine Sefere. Ali možda to sekretarica zagubi gore negdje, ali tebe nema gore, ja tražio. Ostavim poruku da se javiš tri puta ovako - mi se nikako ne možemo čuti - nikada se ne možemo čuti. Nemam nikakav kontakt.

SEFER: Uspostavićemo vrlo čvrste kontakte.

MILE AKMADŽIĆ: Ne samo kontakte uspostaviti. Nego i u korist Bosne i Hercegovine."

Isti problem na sjednici održanoj dana 3. 8. 1995.56 pokušava riješiti i Haris Silajdžić, predsjednik Vlade BiH, tražeći da mvp Šaćirbegović podnosi izvješća njemu, predsjedniku Vlade BiH, a ne samo Izetbegoviću, predsjedniku Predsjedništva BiH:

"SILAJDŽIĆ: … ja nisam imao Alija ništa protiv da većina vlasti bude u tvojim rukama, ja sam to tebi i rekao. Ona i jeste 90 % u tvojoj ruci. Ali, dozvolite jedno, ja ne mogu raditi ako ne znam gdje mi je ministar!

IZETBEGOVIĆ: Koji ministar?

SILAJDŽIĆ: Evo Šaćirbegović!

IZETBEGOVIĆ: Šta će ti on?

SILAJDŽIĆ: Ja sam predsjednik Vlade!

IZETBEGOVIĆ: Dobro, eto trebaš da znaš gdje je, a što je baš tu problem?

SILAJDŽIĆ: Ne samo da trebam da znam gdje je nego i da sam obavješten o njegovom poslu. Molim te, ja imam pismene naloge gdje ti naređuješ mome ministarstvu šta da plati, isplati itd. …"

Nakon povratka s pregovora,[57] Alija Izetbegović izvješćuje članove Predsjedništva[58] (na sjednici Predsjedništva BiH s predsjednicima stranaka) o sadržaju razgovora i dokumentima koji su ponuđeni na potpis nakon obavljenih pregovora:

"… Ona je završena, kao što znate, ponudom na potpis dva dokumenta ili tri dokumenta, ako hoćete. Jedan dokument se odnosio na onih 9 principa kao osnove budućeg uredjenja BiH, Mape provincija i jednog dokumenta koji nosi radni naslov Vojni dokument, a koji ima zvanični naziv Dogovor o miru u BiH. Mislim da ste vi to dobili. Nadam se da ste to dobili, ako ne u prevodu, onda u engleskom tekstu. Mi smo, kao što znate, potpisali samo devet principa, dok smo ona druga dva dokumenta odbili. Karadžić je potpisao principe i vojni dokument, a Boban sva tri dokumenta. Zašto smo potpisali i zašto nismo potpisali neke dokumente, ja sam to već rekao i sad ću najkraće ponoviti. Smatrali smo da 9 principa mogu da se potpišu, jer oni potvrdjuju državnost BiH, odnosno kontinuitet BiH kao suverene i nezavisne države koja jeste decentralizirana država, ali nije konfederalna niti federalna, federativna država."

Na sjednici je tadašnji predsjednik Vlade BiH Mile Akmadžić napadnut od velike većine nazočnih jer je, prema njihovu mišljenju, izdao BiH jer nije podržao muslimanski stav o jedinstvenoj centraliziranoj državi:

"TARIK: … Naš drugi predlog, dakle poslije ovoga da ne idete u Njujork, da ništa ne prihvatite i da kažete da ništa ne prihvatate što je dosad potpisano, jer posljedice ne mogu biti gore one već sada jesu loše. Drugi je predlog da Predsjedništvo u funkciji Skupštine izglasa nepovjerenje Vladi …

MIRKO PEJANOVIĆ: … Izvinjavam se, zaboravio sam da kažem da ovo podrazumijeva razgovor sa g. predsjednikom Vlade koji je otišao danas u Njujork da mu se skrene pažnja. Ako nije u stanju braniti interese države i biti u funkciji koju obavlja, onda ćemo mi javno i svjetskoj i našoj javnosti kazati da on više nije član delegacije i da nas ne predstavlja …

MUHAMED FILIPOVIĆ: On nije predsjednik naše Vlade. To je političko pitanje sudbine BiH. Oprostite. Mi zaobilazimo pitanja. Mi nemamo predsjednika Vlade. Nama su udarili nož u ledja i moramo to priznati. I ko neće to da prizna, neka se legitimira zbog čega ne priznaje to da nam je predsjednik Vlade udario u Ženevi nož u ledja. Oprostite. Naša pozicija se srušila tamo. Mi smo gradili tri i po mjeseca poziciju, on je srušio onog momenta kad je došao i izjavio da ne priznaje da postoji jedinstvena i zajednička delegacija BiH. A predsjednik je Vlade BiH. On je delegitimirao nas. To je nedopustivo, to je apsolutno nedopustivo u bilo kojim uvjetima političkim. Da je najveći diktat na nama. Šta to znači? Oprostite, šta to znači da predsjednik jedne Vlade dezavuira svoju državu, svoju državnu delegaciju i to ostane bez odgovora. Jel su oni gluhi i nijemi, je li oni ne znaju, ne razumiju šta se radi i o čemu se radi. Oni su odlično očitali stvar da smo mi ljudi koji smo bespomoćni i osudjeni na to da nam Boban i Karadžić diktiraju situaciju. Sve ovo što se zbilo je rezultat toga. Oprostite. Hrvatska karta je naša bila šuplja karta. To je moje uvjerenje i ako mi odavde odemo, a ne relegiramo tog Akmadžića i ne izaberemo jednu Vladu koja će predstavljati demokratsku BiH, mi nikakve šanse nemamo u Njujorku …

IBRAHIM SPAHIĆ: … I treća stvar, postavlja se pitanje da li će g. Mile Akmadžić, kao čovjek koji je otišao, koliko sam razumio u Njujork iz Ženeve ili iz Zagreba, moguće pojaviti se opet u funkciji predsjednika Vlade. To bi bilo vrlo neukusno, ali pošto smo ovdje imali već jedno iskustvo koje je potpuno negativno i imali smo istup zajednički predstavnika odredjenih partija na prošloj sjednici Predsjedništva, kad je otvoreno i postavljeno pitanje oko čega smo se zaista svi složili u onoj pauzi, šta znači zapravo ta karta koja se drži u džepu u odnosu na Vladu BiH i koju g. Akmadžić naravno nije pokazao u tom trenutku na stolu. Prema tome, nas bi samo zanimalo to da li može doći do toga da se, s obzirom na činjenicu da, koliko razumijem, se g. Akmadžić nalazi u Njujorku, ukoliko mi ne bi sredili unutrašnje stvari oko Vlade BiH može dovesti u javno mnjenje Amerike pa i u odnosima prema zasjedanju Savjeta bezbjednosti, do nekih situacija koje bi mogle biti poprilično neugodne sa stanovišta interesa BiH.

ABDULAH KONJICIJA: On je nas sve slagao ovdje …“

Jedino je u njegovu “obranu“ stao Alija Izetbegović, praktično iznijevši stvarni stav Hrvata o budućoj političkoj sudbini BiH – jedinstvena ali decentralizirana BiH u kojoj se svim konstitu-

tivnim narodima jamče ta prava, kao i sva druga prava svim ostalim državljanima BiH:

> *"Jedno je, pošteno je da vam kažem, ja sam pitao Akmadžića nakon njegovog istupanja kako da objasnimo tu stvar i kako da ja objasnim sad novinarima? On je rekao, ja sam to kasnije rekao novinarima, mogu vam reći njegovo objašnjenje. On je rekao ovako: "Ovdje se raspravlja o dvije stvari - problem mira i rata u BiH i problem unutrašnjeg uredjenja BiH. Kad je riječ o problemu mira i rata, mi smo zajedno i smatramo se istom delegacijom pa smo i fizički sjedili za istim stolom". Bio je ovakav isti sto tamo, samo je bio puno većih dimenzija, na jednoj strani smo sjedili mi i delegacija Bobanova i to se smatralo. Kad je riječ o miru i ratu mi smo ista delegacija. Kad je riječ o uredjenju unutrašnjem BiH ja smatram, kaže Akmadžić, da je to problem odnosa tri naroda u BiH i njihovih sporazuma i nesporazuma, mada sam ja u sastavu hrvatske delegacije i zastupam hrvatski interes. Ja sad ne mogu, smatram da vi zastupate, kako je on rekao, muslimanski interes, ja hrvatski sa Bobanom, a oni tamo zastupaju srpski interes. To je njegovo vidjenje. Dakle, tako je on meni objasnio stvar. Dakle, kada je riječ o miru i ratu, mi smo ista strana. Kada je riječ o uneredjenju unutrašnjih odnosa, onda nismo ista strana …"*

Koliko je Akmadžić bio iskren prema Izetbegoviću i muslimanima, ponovo potvrđuje sam Izetbegović, rekavši da Akmadžić nije ni sudjelovao u diskusijama u svojstvu predsjednika Vlade BiH:

> *"… A pošto smatra Akmadžić da se ovdje raspravljaju i nekakvi naši unutrašnji odnosi, on smatra da je riječ tog odnosa to njegovo mišljenje. Nije to moje nego njegovo mišljenje da je to odnos tri naroda koji treba da se tu dogovore pred licem medjunarodne zajednice. A kad je problem sad ovoga, vrlo je jasno rečeno da će naša delegacija imati svojstvo, položaj državne delegacije i nju zastupa Silajdžić … Akmadžić se nije ni javljao tamo za riječ. Ne znam da su uzeli ikad riječ na onoj konferenciji, Boban je zastupao u svim tim slučajevima. Ja ne očekujem da će on sada kazati, e, ja sam predsjednik Vlade, prema tome to nije tako kako kaže."*

Najbolji dokaz čestih promjena svojih stavova ipak je iznio sam Izetbegović. Govoreći o tijeku pregovora u Daytonu, naveo je primjer prihvaćanja prijedloga Warena Christophera i Richarda Holbrooka, o prihvaćanju arbitraže za grad Brčko, čime bi se jedan problem tih pregovora riješio. Nakon što je Izetbegović rekao da prihvaća arbitražu, Holbrook je odmah

izvukao iz sobe Christophera jer, kako kaže Izetbegović: “Kasnije sam iz nekih Holbrookovih izjava vidio da mu je u onom trenutku rekao: “Bježimo odavde“. Valjda su se bojali da ću ja kazati – da, prihvatam arbitražu, i onda ono: ali, mada ja to nisam imao namjeru da kažem.”5959 Alija Izetbegović, 1998, str 195.

4.2 Predsjedništvo BiH o sustavu vrijednosti “zapadne civilizacije”

Razlog čestih promjena stavova može se naći i u njihovu mišljenju o sustavu vrijednosti na kojem se temelji EU i “zapadna civilizacija“. Na sjednici Predsjedništva, održanoj 26. 11. 1993., Silajdžić iznosi zanimljive stavove o tome što je u stvari EU i zašto ne žele pomoći BiH, odnosno Muslimanima u Bosni i Hercegovini:

> *“HARIS SILAJDŽIĆ: … Da ne bude da idemo dalje, i da kažemo da medjunarodna zajedica sve da hoće da učini, ona to ne može da učini zašto, zato što sama nije takva. O čemu se radi? Radi se o tome da Bosna nije libarizirana, nego je Bosna evropizirana sada, to je čitav problem ona je prevazišla nikada tribalni sustav svoj u Evropi, to je čitav problem, Evropa živi u plemenima i dan danas, i ona Bosnu vidi tako, Bosna je kukuriknula prije vremena, o tome se radi. Bosnu će trebati Evropa kao što je Filip III trebao Jevreje i Arape, kada mu je njegov savjetnik rekao - gospodine bez glava nema ništa, nema glava, nema stanovništva, ne možemo napraviti kraljevstvo ovako, nema nikoga, ali to je 60 godina nakon što su zadnji Moristi napustili Španiju. Tako će i u ovom našem slučaju biti, dakle Bosna je evropizirana time što je podjeljenja na plemena. Sa druge strane do sada smo se vodili, barem ja, jednom idejom, a to je da je na pragu sukob, ovo je paradigma jednog sukoba koji slijed,i to je paradigma jednog sukoba koji slijedi to je civilizacijski sukob, sukob na liniji civilizacija i podcivilizacija, to više nisu ideološki sukobi, nisu ekonomski sukobi, ekonomski sukobi su samo varka, radi se o sukobima civilizacije. Ili ako hoćete sistema kultura, problem je u tome što te komunikacije i suviše brzo nabijaju ljude na male prostore, tehnologija je brža od ljudske prirode, ljudi nisu navikli na to, pogledajte svaki aerodrom na svijetu, šta se dešava, komunikacije i suviše brzo donose ljude u jedan intiman odnos koji oni nisu u stanju preko noći prevazići, u ljudskoj prirodi skokova nema. U tehnologiji ima, tu nema, taj sukob je neminovan, Zapad je vrlo svjestan toga, ali mogu*

vam reći da po mojoj procjeni gura pravoslavlje i islam u sukob, i eventualno da bi se izbjegao sukob na ovoj strani, sadržavanje ono što se zove islamska opasnost i taj faktor na vrelom pojasu koji sada postoji izmedju pravoslavlja i islama, ja mislim da se to radi po meni, može biti da griješim, vrlo sistematično. U čemu je stvar? Mi smo mislili da ovaj trougao naš ovdje može njima poslužiti kao model, šta se to dešava kada dodje do civilizacijske katastrofe, evo ona dolazi upravo sada, pa će oni reći obzirom da je to tako, hajdemo mi Bosnu kao taj model sačuvati, a da to bude opomena drugima, to se medjutim ne dešava, oni misle da se u Bosni može sadržati čitav problem da virus izgori u Bosni, a kasnije ćemo vidjeti kako ćemo, nismo mislili da se to tako može riješiti, a medjunarodna zajednica je demokratska, što znači da Vlada ipak u krajnjoj slučaju sluša glas naroda, nije tačno, i to smo naučili demokratije su izmislile mehanizama kako treba da izgledaju demokratije, što manje slušaju glas naroda, to je Evropa, dakle Evropa je tribalna, Evropa nije izašla iz srednjeg vijeka, suštinski po mentalitetu nije izašla, razlika izmedju Francuza, Njemaca, Engleza isto su tako oštre kao i juče i prekjuče. Vi znate dobro, Evropa je u srednjem vijeku je bila na lomače zbog vjerskih ratova nacionalnih, ne nacionalnih, nego vjerskih ratova, oni su i danas spremni na vjerski rat, to vjerujte, ovo što se kod nas dogadja jeste upravo to što oni očekuju, mi smo začudjeni, oni nisu začudjeni, oni vrlo dobro znaju da fašizam kuca na vrata Evrope, oni to vrlo dobro znaju, semofobija, rasizam, ergofašizam, to se danas dešava Evropi, Mi smo mislili da je to otkrovenje, ovo nije rizudijal staroga što se dešava u Beogradu, ovo je avargarda novoga, gospodo, probudite se, to je bio naš kredo, medjutim, oni kažu ne, nama vi kao takvi ne trebate, vi se pomirite jer mi nemamo para, zašto, zašto? Zato što Evropljani neče glasati za mene, ako ja u Bosni pošaljem zašto zato što mu je važniji pas da ga voda svako popodne, njegov bankovni račun, nego bilo kakva djeca u Bosni. To je tako, sa krajnjim cinizmom se odnose prema nama, zato sto mi tražimo pravo, šta znači pravo, pravo znači etičnost, dati pravo slabijem znači govoriti o etničkoj podlogi Evrope, etnička podjela Evrope ne postoji, u Evropi postoji ciklus proizvodnje i potrošnje, tu etike nema nikakve, Evropa zna za sumnje i za profit, to su dvije odnosno dva bitna elementa religije Evrope. To je ustvari prava religija Evrope, prava religija jeste ta religija, islam i hrišćanstvo nisu religija, to je religija koja ima svoje hramove, koja ima svoja pravila, a ta pravila su nas koštala života, jer mi i jesmo vjerovali

u to, možda nismo imali drugog izlaza, pa smo vjerovali, sve smo učinili gospodine Bjelobrk, i ja barem mogu reći, na sva usta braniti tu Bosnu kakva jeste itd., ali da vam kažem jednu stvar, sada više ne, zašto? Zato što je došlo u pitanje, u pitanju je biološka supstanca moga naroda koji je Musliman, ja nisam spreman više da vidim muslimanske mladiće da brane cjelovitu Bosnu i Hercegovinu za račun ne znam čega. Ne. Dosta je. Evo pogledajte ove mezare okolo sve će vam biti jasno, pogledajte ko gine, ginu uglavnom muslimanski mladići za koga? Ne može više, ima jedna granica, recimo dosta, ko hoće sa nama dobro je došao. Ja vam mogu reci da svakom od vas koji ste ostali ovdje koji niste muslimanske nacionalnosti, a branite ovakvu Bosnu i Hercegovinu, kako vi kažete, ja vam odajem svako priznanje, ali sada kažem mi kao političari moramo biti realni, Evropa to nije, mi kažemo ako medjunarodna zajednica i ako to internacionalizujemo, pa problem je u tome što i jesmo internacionalizovani, pa nam se vratila Evropa u Bosnu, a Evropa u Bosni je podjela Bosne, jer još uvijek važe nacionalne države, dakle ovo što je XIX vijek izmislio, mi sada imamo tu na licu mjesta, mi nismo završili proces kreiranja nacionalnih država u Bosni, što se sada dogadja. Mi taj proces moramo završiti, hoće li to biti u Uniji, to je sasvim druga stvar, ali će nacionalne države u Bosni i Hercegovini postojati i sva će sreća biti, ako bude postojala i ova treća, jer ja sam neki dan kada me Soroš pitao nešto u vezi Muslimana i nemuslimana, ja kažem – gospodine, istorija je naša referenca, pogledajte tamo gdje ima kontrolu bosansko-hercegovačka armija, koliko je crkava srušeno, pa kažem, čujem ni jedna, i kažem pogledajte u Mostaru koliko ima džamija, nema ni jedna - gdje su četnici i gdje su ustaše nema ništa, prema tome, ta centralna republika je garant opstanka civilizacije na našim prostorima. Ja se samo jednog bojim, ako budemo zakasnili, neće je biti. Hvala lijepo.“

U istom smislu nastavlja i Muhamed Filipović, autor zemljovidnih karata, odnosno prijedloga decentralizacije i drukčijeg ustavnog uređenja, u odnosu na postojeći, BiH:

“MUHAMED FILIPOVIĆ: Mi smo zaista napravili jedan prijedlog koji je bio cjelovit, koji je polazio, da kažem, od premisa vrlo precizno i zajedničko utvrdjenih, ali baš zbog toga što je taj predlog bio jako dobar, on nije mogao proći. Jer očito, kada smo saglasili o ustavnim principima, ostalo je sa decentralizacijom i provincijama, kada smo mi pokazali da je mogući model, ako se ide logično, zapravo

onih teritorijalnih krugova koji su prirodno nastali, oni nisu, i to se nije uklapalo tu i odmah je došlo do kuršlusa, upravo na ovom principu da je Evropa eklatantno prostor historijskog nastojanja unilateralnih nacionalnih država, toga nema u Aziji i Africi i u Americi, nemate nacionalne države, samo u Evropi su nastale nacionalne države i ratovi se vodili dugotrajni, i vjerski i nacionalni ratovi i Evropa je prostor ekvatantnog unilataralizma, vjerskog, koji se kasnije pretvorio u nacionalni. Mi smo bili jedan zaostali relikt jednog svijeta koji je bio protoevropski, prije nego što je Franačko Carstvo uspostavilo princip unilateralizma kršćanskog i eksterminiralo Jevreje, odnosno Arape, Maure i Jevreje, sa Sicilije, Španije, iz južne Italije, ostali smo mi ovdje relikt …"

4.3 Hrvatski predstavnici osporavaju članstvo R. Delića u Predsjedništvu BiH

Problem hrvatsko-muslimanskih odnosa nastaje i jača u trenucima kad politički predstavnici Hrvata iz BiH uviđaju da ni Izetbegović ni Halilović nisu pouzdani i ozbiljni partneri i suradnici s kojima se može i treba graditi prvo sustav obrane a naknadno i sustav koji će omogućiti oslobađanje okupiranih dijelova BiH. Takvi stavovi kod Hrvata u BiH izazivaju nepovoljne reakcije, koje dodatno jačaju međusobno nepovjerenje i koje drugi, prvenstveno Srbi, koriste kao argument za poticanje nepovjerenja. Shvaćanjem činjenice da do međunarodne vojne intervencije neće doći, a uviđajući da je etnicitet i teritorij koji se drži pod vojnom kontrolom, jedan od uvjeta koji se koriste u pregovorima, Izetbegović pokreće vojsku prema Srednjoj Bosni, odnosno prema Hrvatima.

Izetbegoviću i drugim Muslimanima smetaju hrvatski stavove o poštovanju i očuvanju vanjskih, AVNOJ-evskih granica BiH, ali uz ustavno uređenje kojim se jamče prava svim konstitutivnim narodima, uz decentralizirani sustav upravljanja državom, jer žele strogo centraliziranu i snažnu središnju vlast. Smeta im to isto onoliko koliko i srpska nastojanja da se vojnim i političkim sredstvima BiH podijeli, te da Srbi "priključe Srbiji" veći dio BiH, onaj dio koji kontroliraju svojim vojnim sredstvima. Za Izetbegovića su hrvatski stavovi i politički opasniji jer Hrvati "ne diraju" vanjske granice nego samo traže drukčije ustavno uređenje države BiH.

Na sjednici Predsjedništva, 29. 6. 1993., a nakon povratka hrvatskih članova Predsjedništva, vođena je vrlo znakovita rasprava o zapovjedniku OS BiH, odnosno ABiH prema

tumačenju muslimanskih članova Predsjedništva. Razlozi zbog kojih je cijela rasprava vođena jesu:

- Hrvati žele zajedničko zapovjedništvo nad svim postrojbama što znači, i zajednički dogovor o izboru jednog ili dvojice čelnih ljudi OS, čime se izbjegava mogućnost manipulacije vojnim potencijalima, omogućava zajedničko planiranje vojnog djelovanja, ali i onemogućava nasilno preglasavanje u Predsjedništvu BiH jer je, prema prije usvojenim odredbama, zapovjednik OS BiH, odnosno ABiH prema tumačenju muslimanske strane, bosanski Musliman (u tom trenutku Rasim Delić, prije njega je to bio Sefer Halilović) koji apsolutno podržava sve što traži Alija Izetbegović i drugi političari iz vrha SDA;

- Muslimani upravo žele zadržati potpunu kontrolu nad vojnim potencijalima da bi samostalno mogli odlučivati o angažiranju postrojbi ABiH te pokušati prisiliti, računajući na brojčanu prednost, i HVO na djelovanje u skladu s njihovim političkim interesima (koji su glede političkog unutrašnjeg uređenja BiH bitno drukčiji od stava Hrvata iz BiH); ujedno osiguravaju dodatni glas u Predsjedništvu, koji mogu koristiti za legaliziranje odluka koje donose u svojim uredima na internim sastancima te onemogućavaju bilo kakvu raspravu o novčanim sredstvima koja pristižu iz muslimanskih zemalja isključivo muslimanskoj strani, u obliku "pomoći i kredita za BiH".

"PEJANOVIĆ: Ali u ovo doba prošle godine mi smo usvojili rješenje zakonsko, Uredbu sa zakonskom snagom, po kome su tadašnje snage teritorijalne odbrane, snage HVO, čak i snage HOS-a ušle u sastav Armije BiH. I po tom osnovu komandant Armije Bosne i Hercegovine, komandant svih snaga.

PREDSJEDNIK: Ovdje piše načelnik štaba oružanih snaga samo je jedan načelnik oružanih snaga. … Mi smo kasnije rekli da je TO se pretvorila u oružane snage BiH. I to piše negdje, prema tome, molim vas, nemojte.

BORAS: Ali u svakom slučaju ćemo to staviti na dnevni red.

PREDSJEDNIK: Mi možemo staviti na dnevni red u buduće kako stoje oružane snage, kako da to riješimo, mi smo pokušavali, ako se sjećate, htjeli smo nekim zajedničkim komandama da riješimo tu stvar.

X[60]: Naime, ako je takva stvar, onda mora biti taj komandant biti imenovan konsenzusom, a nikako bez hrvatskih predstavnika. To onda znači stvarno ono što se govori.

PREDSJEDNIK: Hrvatski predstavnici su, druže Miro, u ovom Predsjedništvu dobro predstavljeni. Sa tri čovjeka ovdje. Prema tome, niko ne može kazati da Predsjedništvo od 10 ljudi tri predstavnika nije nikako dovoljno. A treba da bude sada četiri …

…

X: Prvo, ja bih molio da se u zapisniku konstatira da su hrvatski članovi Predsjedništva osporili članstvo u Predsjedništvu g. Rasimu Deliću, komandantu Armije i da se to …

…

PREDSJEDNIK: Prema tome, za nas je g. Delić, dok se ne odluči o tome član Predsjedništva. Za nas je to tako. … Prema tome, g. Delić je član Predsjedništva dok se ne dokaže suprotno.

MILE: Konstatujte za mene gospodin Delić nije član predsjedništva, osim ako sa njim ne sjedi gospodin Petković. Prema tome, dajte da odlučujemo. Ili su dva ili nijedan. Ako ne možemo sada glasati o tome, pošto na dnevnom redu nisu prisutna pitanja iz oblasti vojske, onda molim da raspravljamo…

…

LASIĆ: Važno je to. Ali ja imam primjedbe i na ovu sjednicu. Smatram, mora se zapisnik napisati da su hrvatski članovi Predsjedništva osporili članstvo g. Delića. Samo ta rečenica. Jer mi svaku sjednicu na kojoj bude prisustvovao g. Delić, a ne bude prisustvovao i predstavnik HVO-a, osporićemo njegovo prisustvo i njegovo to članstvo. I tražimo to da se konstatira pismeno i neka stoji u zapisniku.

MIRKO PEJANOVIĆ: Mi smo vas uvjerili, to ima suštinu vaše inicijative da dovedete do kraja pitanje razjašnjenjem. A ne da dovodite u pitanje.

MILE AKMADŽIĆ: Kada smo kod toga, trebamo konstatirati da g. Rasim Delić nije izabran u Predsjedništvo na legalan način. Da budemo jasni, konkretni. Niti je glasanje, niti broj članova Predsjedništva, ni ništa nije izvršeno proceduri koja je propisana.

FIKRET ABDIĆ: To ćemo za posebnu sjednicu razmotriti i o tome ćemo obaviti raspravu.

PREDSJEDNIK: Naime, prihvatam da to udje uz jednu opasku, da to ne dovodi u pitanje članstvo g. Delića dok

se o tome pitanju ne odluči. Dakle, to ne dovodi u pitanje članstvo g. Delića u Predsjedništvu dok se o tom pitanju meritorno ne odluči na jednoj od sljedećih sjednica…".

4.4 Stavovi predsjedništva BiH o uniji triju republika

Stjepan Kljujić, na sjednici Predsjedništva održanoj 29. listopada 1993., govori o stvaranju muslimanske države, unutar BiH. Tim se riječima i predviđanjima nitko nije usprotivio:

KLJUJIĆ: … Mislim da je to vrlo važno i da vam kažem, možda sad praktično, bez obzira što smo mi svi za BiH, moramo biti realni, da u našim medjunarodno priznatim granicama nećemo vladati možda ni za 20 godina. Ali ako napravimo državu na prostorima na kojima je legalna vlast, u kojoj će biti zaštićeni gradjani, u kojoj će biti sigurnost i ravnopravnost, mi ćemo dovesti da iz ovih susjednih kvazi-republika ljudi dolaze nama. Ako ne uspijemo u tome, ako ovdje ne bude reda i garancija, onda ćemo doći u situaciju da će odavde ljudi bježati u Grude i Pale i onda vjerovatno Bosne više nikada neće biti. … Nešto moramo koristiti od partizana. Partizani nikad nisu dirali narod. Oni su ganjali pojedince, ganjali su neke bojovnike, vojsku, itd. Ali narod nisu dirali. Moramo zaštititi taj narod i time ćemo možda najviše doprinijeti stvaranju nove BiH. Ako ovo bude embrion te nove BiH, mi ćemo svi uspjeti … I na kraju da vam kažem, da me ne shvatite sad da ja govorim za Srbe i Hrvate, nego jednostavno da u okviru patriotskog fronta pronadjemo još ljudi koji su za BiH, a predstavljaju druge narode, da bi nam svima bilo lakše.

SILAJDŽIĆ: … Što se tiče diskusije g. Kljuića, nacionalni sastav Vlade je u srazmjeri sa raspoloživošću kadrova. Kadrovi srpske i hrvatske nacionalnosti su ili otišli ili su se priključili odmetnicima na jednoj i drugoj strani. To je činjenica …"

IZETBEGOVIĆ: … U svim civilizovanim zemljama na svijetu, bez izuzetka, čak i u Hrvatskoj su civili (ministri obrane - op. a.). ***Ovu Hrvatsku sad ja ne smatram civilizovanom zemljom da se razumijemo****. Smatram zemljom, ali režim ovaj, pa čak i u tom režimu takav kakav jest, koji nikako ne predstavlja nekakav model civilizovan …"*

Na 226. sjednici Predsjedništva, održanoj 1. 11. 1993., na njezinu samom završetku, Izetbegović upoznaje, i to na brzinu, dajući im "domaći zadatak", kako nastaviti pregovore oko

budućnosti BiH, te predlaže i mogućnost prihvaćanja Unije triju republika ako dođe do "pravilne, pravične i osnovane etničke podjele teritorija" jer je svjestan slabosti svojih vojnih snaga, osobito nakon unutarmuslimanskog sukoba, kad je silom izvršena smjena dotadašnjih zapovjednika 9. i 10 brigade ABiH:

> *"ALIJA IZETBEGOVIĆ: Čekam da se ovdje u Sarajevu nešto riješi, staro rješenje ne odgovara, ne funkcionira, to se pokazalo, jučer ili prekjuče bila je odbijena svaka inicijativa za neke promjene koje bi išle, nego ostalo sve na staro, i duši li duši. Ja sam imao namjeru da to završim i da krenem. Bio je predlog da se kombinujem, što se tiče ovog rješenja, razmislite, što se tiče Bosne i Hercegovine, tu očigledno postoje samo tri mogućnosti, ranije platforma, to je cjelovita Bosna i Hercegovina, zajednička država, zajednica država Srba, Hrvata i Muslimana i ostalih koji u njoj žive, itd. To je jedna, to je postojeća platforma, druga je tri republike, u kojoj se traže pravična raspodjela, to je što je sada bilo tamo, i treća je postojeće ponudjeno stanje koje smo odbili. Mislim da je postojeće da ovo ponudjeno ne možemo prihvatiti, to da u tome pogledu suglasnost postoji i ako ima ljudi koji kažu možda treba da prihvatimo, da otvorimo put miru, ima ljudi koji to misle, ja to mislim da ne može, jedino izbor je ostao vratiti se na koncu platforme one ranije, i prema tome prekrižiti podjelu Bosne na tri republike, ili prihvatiti, u slučaju pod uvjetom neke pravične, pravilne ili osnovane etničke podjele, uniju republika, kod koje treba mijenjati kartu, nije onakva karta nego je nešto drugačija karta, dakle ustavni koncept takav, ali to su otprilike, ili nekakve te izmjene, ono je lijepo rješenje pitanje koliko je moguće, ovo je, ovo je moguće rješenje, pitanje koliko je dobro, tu su dileme.*

Na 229. sjednici Predsjedništva BiH s predstavnicima političkih stranaka, održanoj dana 26. 11. 1993., određen je sastav delegacije koja odlazi na pregovore o ustavnom uređenju BiH. Delegaciju su činili:

> *"ALIJA IZETBEGOVIĆ: … Predlažem da delegaciju čine: Izetbegović, Komšić, Pejanović ispred Predsjedništva, zatim dr Silajdžić, Delić i Filipović. To je predlog. Dakle, tri člana Predsjedništva, predsjednik Vlade, komandant Glavnog štaba i jedan poslanik, to je šest ljudi. Ima li neko drugi kakav prijedlog, ili primjedaba? Ako nema, ja bih stavio na glasanje ovaj predlog, ko je za predlog da državnu delegaciju Bosne i Hercegovine na pregovorima u Ženevi čini ovih šest lica, tri člana Predsjedništva, pred-*

sjednik Vlade, komandant Glavnog štaba i poslanik, to je prihvaćeno.“

S obzirom na nacionalni sastav delegacije Predsjedništva, ne može se reći da nije višenacionalna. Međutim, drugi dio delegacije čine tri Muslimana, od kojih su dvojica (Silajdžić i general Delić) iz SDA, te akademik Filipović. Prema tome, ukupni nacionalni sastav delegacije bitno je drukčiji od stalno navođene multietničke BiH, koju predvodi i želi stvoriti Alija Izetbegović.

Ta je sjednica osobito važna jer su mnogi govornici bili dosta otvoreni u prikazivnaju svojih stavova. Stoga ćemo izvatke iz te sjednice donijeti u nešto proširenom obliku.

Na toj istoj, 229. sjednici, zanimljive su stavove, koje treba zastupati njihova delegacija, a temeljem “naloga“ Skupštine BiH, iznijeli akademik Filipović i Alija Izetbegović:

MUHAMED FILIPOVIĆ : … Skupština je postavila, da tako kažem, neke limite, limiti su teritorijalne remidikacije, koje se temelje na principu da se ne mogu etničke teritorije i države praviti na neetničkim teritorijama, drugo, da središnja Republika Bosna je ona koja je nosilac kontinuiteta državnog, pravnog, prema tome, i geopolitičkog i istorijskog kontinuiteta Bosne, bosanske države sa pripadnom joj, tako da kažem, maritimnom karakteristikom, sve su manje više južnoslovenske države postale pomorske države, osim Makednonije i Bosne, i to je oduvjek bila, i ona mora to, držati se tog karaktera. To su neki limiti koje Skupština postavila, plus da bi bilo bitno očuvati uniju i zaštititi je od arbitrarnih solucija. Pod arbitranim solucijama mislimo na izdvajanja putem referenduma, koji bi bili ne demokratskim i tako da kažem uvjetima, koje ne podrazumijevaju restituciju ljudskih prava ostvarivanja …

…

ALIJA IZETBEGOVIĆ: Predlažem da osnovna rješenja, odnosno odluka Skupštine s tim, da se maksimalno riješi teritorijalno pitanje do maksimuma. Dva, ***da se funkcije UNIJE prošire, pojačaju, da u tom pravcu djelujemo, da se prošire****, Treće, da se ukine odredba demilitarizacije, mislim da ovu odredbu možemo ukloniti, ona je sporna, mogli bi o njoj da popričamo, moglo bi se braniti i obnuto, da se ništa ne potpisuje, neposredno sada, osim ako baš bude rješenje zadovoljavajuće, … mislim da bude odluka osnova, s tim da se teritorijalna pitanja u jednom, pitanja u jednom pravcu nastojanja, teritorijalni problem da se rješava maksimalno, tako da se genocidna područja izvuku iz kontrole četnika i ustaša, da, naime, da se*

funkcije proširе, da se ništa nepotpisuje, da se služba demitalizacije ukine, rekao bih dvije tri riječi o demilitarizaciji, mora se braniti i jedna i druga teza naša je onda kada smo mi prihvatili tu demilitarizaciju, onda smo ovako računali, lako oružje neće niko predati, svakako, prema tome, ko će biti demilitarizovan, biće one strane koje imaju teška naoružanja, prema tome nas nepogadja tako smo rezonirali, nas odredjene demilitarizacije nepogadjaju, jer oni će morati da predaju tenkove, i kontrolirati, tešku artiljeriju, oni bi predali 100 tenkova, mi bi predali 4 ili 10, ne znam kakav je odnos trenutno, artiljerije isto tako jedan naprema deset, lako naoružanje svako će sakriti, naravno, ili će predati policiji, pa smo smatrali da može biti jedini način da te tenkove iz Bosne uklonimo, taj. Medjutim, nakon obilaska Bosne i Hercegovine ovamo čini mi se da mi moramo i nama treba Armija i mi treba osigurati da ipak pravno ona mora, da postoji kao Armija Bosne i Hercegovine, nama neodgovara demilitarizacija Bosne i Hercegovine, jer nas niko neće štititi, …

Izetbegović govori o Uniji triju Republika, sukladno međunarodnim planovima, iako je samo tri tjedna ranije, a prije sastanka s tadašnjim mvp RH dr. Matom Granićem, Haris Silajdžić odbijao svaki razgovor o Uniji BiH. Istovremeno se protivi demilitarizaciji BiH jer računa da će se ABiH, zbog brojačne snage možda moći boriti i oslobađati i "oslobađati" druge dijelove BiH, koji trebaju ući u sastav bosanske Republike u Uniji BiH.

Zanimljiv stav o teritorijalnim težnjama ističe na istoj 229. sjednici i Miro Lazović, predsjednik Skupštine BiH. Ujedno se iz njegovih riječi vidi tko stavlja znak jednakosti između Republike Srpske i srpskih nastojanja za otcjepljivanjem iz BiH te HR HB, koja je i osnovana kao integralni dio BiH (u aktu o osnivanju HZ HB, a kasnije HR HB, jasno stoji da je HZ HB intergalni dio BiH sve dok je BiH samostalna i nezavisna država):

MIRO LAZOVIĆ: … Baš se to odnosi na teritorije na kojima je pretežno živio muslimanski narod, i u čemu se zadovoljiti sa jednim brojem, tih teritorija, koji je to procenat koji će nas zadovoljiti, da kada se već razgovara o nekim teritorijalnim ustupcima, to bi morali znati, da li je to jedna opština, dvije opštine ili 500 km2 ili dalje, uglavnom sigurno da sve nećemo dobiti, ako se mislilo na sve teritorije, treba znati da se to ne može sve dobiti, sve uz Drinu i plus Prijedor i Ključ, i ne znam koja su to mjesta. Valjalo bi razmisliti koji je to procenat o kome bi naša delegacija bila spremna da razgovara. Drugo pitanje je Oven, i nje-

gove neke nove izjave, koje su se jutros čule na Radio, da će se na samom sastanku u Ženevi razgovarati o raspadu Bosne i Hercegovine, sa mogućnosti da se srpska republika odnosno Herceg Bosna, ova pripoji Srbiji, ova Hrvatskoj, ako se to ne mogne ovaj put, to je sasvim izvjesno da će se to u narednom periodu učiniti, i da je odmah bolje prihvatiti tako nešta nego otezati stvari, ja molim da se o tome Predsjedništvo izjasni, i da se odluči o nekim političkim zahtjevima koji će ići u tom smjeru …"

…

HARIS SILAJDŽIĆ: … dakle u pregovaranjima se moralo otići i do jedne granice odrediti neke granice kada mi je ponudjeno kao definitivno i zauvjek za tu reduciranu Bosnu, onda smo 30 %, onda smo rekli da to ne ide. Kada su nas pitali šta je to - to pokriva teritorije gdje se može vratiti stanovništvo u Krajinu i Istočnu Bosnu, koje nema sada gdje. To je povećanje iznosilo 4 %, koje su izrazito naseljene muslimanskim stanovništvom, koje je genocidom ili etničkim čišćenjem protjerano sa tih teritorija, tamo ih sada nema, treba ih vratiti. Da sve teritorije ne mogu se vratiti jer nemamo vojnu silu, ali diplomatijom na neke teritorije, koliko je to 4 % - to je taj odgovor. Prema tome se odnijela tako i Evropa, sada je druga stvar, što je moj utisak, ja se nedelju dana, dva sam se puta sastajao sa Krajišnikom i normalno da je to i sa jedne i sa druge strane ispitivanje raspoloženja itd., mi razgovaramo o humanitarnim stvarima, o konvojima, o konvoju iz Breze, hoće li ili neće, o šoferima, ali razgovaramo i o ovim stvarima. Ja vam kažem da nepostoji, ja ne vidim, veliko raspoloženje sa njihove strane za bilo kakve ustupke. Nažalost ja to ne vidim. Mada me Ćurkin uvjerava da kod Miloševića postoji takvo raspoloženje, kada sam ga pitao da li Milošević to može isposlovati kod ovih ovdje nije bilo odgovora. Ja ne znam da li to može. Prema tome, ja to ne vidim i mogu vam reći da se u odnosu na prethodnu poziciju nisu pomakli pa ni 0,50 % kada su u pitanju teritorije koje oni drže, a koje oni drže prema planu i koji vojnički drže, kada su u pitanju te teritorije nisu napravili neki napredak …"

Stjepan Kljujić netočno tvrdi da je Tuđman promijenio mišljenje te da neće podržati izdvajanje HR HB iz BiH. Istna je da potpuno drukčija: kad se pogledaju sporazumi Tuđman-Izetbegović i Izetbegović-Krajišnik, shvatit će se smisao zašto je rečeno da će, ako Republika Srpska, temeljem sporazuma Izetbegović-Krajišnik ode iz BiH, da će i HR HB zadržati za sebe pravo da razmisli i odluči o svojoj političkoj budućnosti:

"STJEPAN KLJUJIĆ: … moramo napraviti akciju da pripremimo dezavuiranje Stoltenberga i Ovena, formalna teza je: ženevska konferencija nije uspjela, priprema se nova konferencija, sa neuspjehom ženevskih principa moraju se povući i medijatori. I treća stvar, čisto političke prirode, ja vam moram reći, ja pratim srnu, Krajišnik je sinoć rekao da nisu spremni pola procenta dati teritorije nazad, prema tome, mi ako udjemo u borbu za 3 ili 4 % možda je to trik kojim on kaže, neće, a onda će reći evo vam 4 % kao što je nudio Karadžić Ustipraču. Mi nećemo u Bosni ništa dobiti ako dobijemo Ustipraču, a potpišemo da definitivno gubimo teritorije. Znači, moramo se u pregovorima, odnosno vi koji ćete biti tamo, zadržati na jednoj tezi o jačanju države Bosne i Hercegovine, ovo što je Ivo govorio, moramo inzistirati na instrumentima njene kohezije, što znači, a Tudjman je već promijenio mišljenje i rekao je u jednoj izjavi da će glasati da se ne može Herceg-Bosna isključiti iz Bosne i Hercegovine, ja to ne smatram komplimentom, nikakvim, nego jednostavno konačno je i on shvatio ako se isti princip primjeni na Hrvatsku da će ostati sa anputiranom državom … a što se tiče konkretnih stavova Skupštine, Vlade i Predsjedništva BiH, mi ćemo imati intermeco u kojem ćemo mi medjusobno ovdje sjesti i reći šta je realno, šta možemo i šta ne možemo. Druga stvar, ja mislim, da ćemo morati ovdje prema sebi, možda na jednom sastanku u užem krugu, nego što je ovaj, reći ko je za podjelu Bosne i Hercegovine, ko nije, ako sačuvamo Bosnu i Hercegovinu kao državu, onda unutarnje podjele nisu podjele Bosne i Hercegovine u istorijskom smislu, nego je unutarnja reorganizacija države, zvala se ona kantonizacija, stvaranje tri republike, četiri itd., dakle, to je proces koji ima vremena za nas. Mi ne smijemo gubiti vrijeme da inauguriramo te principe, jer po onom što se sada dogadja u javnosti očito je da se javljaju nove tendencije da definitivno treba podjeliti Bosnu i Hercegovinu, te se mora ovdje riješiti i mora se ovdje zaključiti, onaj ko će dijeliti BiH staviće svoj potpis, ali ima ljudi koji neće da djele Bosnu i Hercegovinu i moramo im dati šansu da to ne urade ili da odstupe prije toga …"

…

HARIS SILAJDŽIĆ: Pitanje cjelovitosti Bosne i Tudjmanova ta izjava da on sada Herceg-Bosnu ne želi praktično u Hrvatskoj, moramo priznati, to mora i dolazi sada iz Zagreba, gdje se ti stavovi često mijenjaju, ali uzmimo da je to jedna sada konstanta. Upadice sa mjes-

ta. Ja sam imao jedan razgovor sa njim gore prije jedno desetak dana, sat vremena, potpuno smo sami razgovarali. Zaključak je, nema Neuma, nemojte sanjati o Neumu o izlasku na more i ta izjava bi mogla biti u vezi sa tim, dakle jer postoji u onim dokumentima oni koji su pratili mirovni proces sjećaju se da je sukcesor država u slučaju odvajanja centralna republika je sukcesor, …

IZETBEGOVIĆ: Ne treba smatrati da je ta njegova izjava iskrena, ona je taktički potez, da se smanji pritisak na Neum i neumsko rješenje.

STJEPAN KLJUJIĆ: Ako dodje do te unije nesretne, nije svejedno hoće li se izdvojiti ili će morati ostati u Bosni i Hercegovini. To govorim potpuno iskreno, jesmo li da se izdvoje ili nismo, jer onaj ko je da se izdvoji bilo koji dio Bosne i Hercegovine je protiv cjelovite Bosne i Hercegovine, mi znamo da cjelovite BiH trenutno faktički nema, postoje tri regije, čak i četiri, ali istorijski gledano ljudi, ja sam dao zakletvu da ću raditi za Bosnu i Hercegovinu i poštivati interese Bosne i Hercegovine. Ako treba da prevlada mišljenje da postoje sve i da je majoritet onih koji hoće da se podjele na tri republike, centralna zauzima, odnosno da sredjuje medjunarodne subjekte, članstvo u UN, o olimpijskom komitetu itd., to treba reći, da mi ne lutamo, možda sam ja u manjini, ali molim vas to je pitanje koje mi moramo raspraviti iza Ženeve, jer ***očito je da vi u Ženevi nećete potpisati nikakav ugovor, što predsjednik kaže, neće ga ponuditi da bi ga mogli potpisati****, ali će se ćuti mnogo štošta. …*

…

ALIJA 1ZETBEG0VIĆ: Samo jedan trenutak, mi još uvijek nismo i prema tome i to samo cjelovita i zajednička država, možemo li to uraditi, teoretski možemo, ali praktički uraditi, kakva situacija nastaje, jer je nepopularno govoriti o Bosni i Hercegovini, možemo li kazati mi nikakvu uniju ne prihvatamo, mi hoćemo zajedničku državu. To bi onda opet bila unija, možemo li napraviti zajedničku državu kakva je bila danima, a neki ljudi smatraju da mogu, ali ja bih volio da me ubijede da mogu, i da mi pokažu put kako može, jer ja tog puta ne vidim, ja bih najradje bio svakako za onu cjelovitu Bosnu i Hercegovinu, postojeće granice i zajednička država čitava, nego ovako ispresjecana itd., ako vidi taj put neka ga kaže ovdje, nego da kazuje na konferencijama za štampu, neka kaže ovdje, mi idemo gore da to branimo, nismo se nizašta obavezali, mi možemo komotno kazati mi smo presabrali - molim vas lijepo

poteklo je mnogo vode odonda, promjenile se stvari mi hoćemo ovako i ovakvu Bosnu i Hercegovinu, možemo li je mi izgurati na koji način, možemo? Izvolite … Naime, pitanje glasi, možemo li postaviti tezu, hoćemo zajedničku Bosnu ili zajedničku državu, to su snage koje mogu da izvuku danas.

…

MUHAMED FILIPOVIĆ: …Sada kada se postavlja pitanje teritorija, teritorijalno pitanje, kvalitetno pitanje, ne pitanje količina i procenta, za mene je ta Bosna koja bi trebala da bude osnova reintegracije kao demokratska slobodna država unutar jedne unije u kojoj maksimalno treba sačuvati funkcije države i mogućnost njene reintegrativne djelatnosti, ali to mora na Drini, Savi, Sani, i na moru, to je kvalitativno pitanje. Koliko ćemo mi biti na Drini, hoćemo li biti od Foče do Janje, ali moramo biti na Drini, više je pitanje hoćemo li biti na Savi od Broda do Brčkog ili do Sremske Rače, ali moramo biti na Savi i takodje moramo biti i na Sani, specifično sada hoću da kazem na Sani, zašto izmedju Une i Sane, mi moramo dobiti, pošto nam se udara na jednu slabiju tačku, preko Fikreta Abdića i njegove secesije udara nam se na slabu tačku, tu moramo mi dobiti jedan uteg na našu stranu, zato je to pitanje prije svega kvalitativno pitanje sa dva posto kvalitativnog prostora tog u odnosu na bosanskih 50 hiljada m2 prostora ja bih pristao više nego na 5 %, znate nekog drugog prostora, ali je za mene ključno ovo da se pravilno ocjeni naš istorijski status i naše realne mogućnosti, ne smijemo mi više dopustiti jednu unutarnju eroziju koja i na koju djeluju sada sve sile, djeluje medjunarodna zajednica, djeluje Oven, Srbi, Hrvati, Karadžićevi, Tudjmanovi, Bobanovi, a djelujemo i mi, time što da kažem i da neprestano iznova vraćamo neka pitanja za koja po mom mišljenju više nema dovoljno prostora …

IZETBEGOVIĆ ALIJA: Ali ***politički svijet je protiv Bosne****, nije problem, možda je manji problem, i ako jesu veliki problem* ***ove dvije vojske koje razaraju Bosnu koje treba pobjediti da bi se postigla ta stvar****, vi morate Mladića pobjediti, Mladić neće da ode dobrovoljno, niko ga ne poziva i samo ga mi možemo ukloniti, mi trebamo procjeniti možemo li ga ukloniti i njega i skupa s njime i Bobana i njegove vojske, i Hrvatsku vojsku, ali je to čini mi se sada manji problem dvije godine svijet radi protiv cjelovite Bosne, još od Kutiljera, nije svijet običan, niti je u Frankfurtu, ali politički svijet je protiv, jer Mladić i kompanija saveznika u svijetu, faktori, vlade Tudjman ima*

saveznika u svijetu, mi imamo saveznike, ali su to mladi saveznici, Amerika je jedina za cjelovitu Bosna, ali ona je rekla to je evropsko pitanje, za nas je regionalni problem, rekao je jasno i ponovo Kristofer, … džaba je to kada u Francuskoj vodi Miteran politiku, i Mejdžer, nemamo mi tu saveznika, svijet je protiv cjelovite, naime nije bio protiv, ali je na koncu oni neće dati, meni je jasno rekao jedan čovjek, to su iluzije ako vi mislite da ćemo se mi sada na Srbima na Balkanu zavaditi za daljnih 50 godina zbog vas, to mi nećemo da uradimo izvinite, i nemojte sa tim računati. Kada je rekao sa srbima mislio je na Srbiju, mi nećemo to, oni naprotiv hoće da ostanu u dobrom sjećanju Srbije radi budućnosti … pokažite prstom koje su to snage koje mogu da iznesu cjelovitu Bosnu ovdje, ako mislite na Armiju, ***ona može da brani ove i ova područja ovdje i da svojim pritiskom, pa malo mi politikom da eventualno još malo da to proširimo, ali nema armija snage, da dodje do Banja Luke*** *i to je uzalud govoriti, to mogu samo zanesenjaci da govore, mi smo proračunavali problem deblokade grada, i kada smo vidjeli da moramo 4-5 hiljada ljudi vjerovatno, proračuni govore izgubiti, onda smo rekli izgubili smo 10 hiljada ljudi pa nemamo više biološke moći da kažemo evo pet hiljada ljudi na oltar domovine, osloboditi samo Sarajevo, a da bismo se prokleli kasnije i jednostavno da smo načeli biološku supstancu i da je danas nemamo, ne bih rekao da možemo ići tim putem …“*

Alija Izetbegović na 229. sjednici predlaže da cilj na pregovorima bude postizanje mira. Međutim, mir će se moći postići tek nakon što HV obavi svoju ulogu za koju se nekoliko godina spremala i obučavala: oslobađanje RH i stvaranjem uvjeta za nametanje mira u BiH. Nažalost, hrvatska je strana, a što se danas jako dobro vidi, izgubila političku važnost u BiH u posljednjih nekoliko godina te time i oslabljena stvarna konstitutivna prava koja hrvatski narod u BiH trebao imati:

“ALIJA IZETBEGOVIĆ: Ovo o čemu se govorimo može se bolje plasirati u miru nego u ratu, rat dalje goni stvari u jednom negativnom smjeru, možda bi mir jedan pod nekim pravičnim uslovima pružio mogućnost da se, ovdje imaju realisti i idealisti, idealisti imaju šansu u miru, u ratu je više nemaju nikako, ovi idealisti, evo za njih šanse, ali u miru, hajdemo spasiti u nekim uvjetima neki mir, stvoriti mogućnosti pa, neka idealisti stupe na scenu pa neka pokušavaju, imaće sasvim sigurno tu podršku svih ljudi dobre volje u Bosni i Hercegovini, ali to je u miru šansa, u ratu vjerujete idealisti gube svaku šansu. Jednostavno

vidite da više nije ni realizam, u pitanje je ono što bi mogli naturalizmom, to je ono kada imate sve, sve sile negativne na terenu, kada kaplari komanduju šta će se dogoditi, kada se domaćini više ne pitaju, ni oni se više ne pitaju nego kaplari, banda i kriminalci na kraju balade, hajdemo taj proces da taj jedan tok dogadjaja zaustavimo i da pokušamo da ovdje i da spasimo ovo Bosne što se može spasiti, inače će polako Mladić, zauzeti polako sjedne strane, i Boban sa druge strane, i zatvoriće se vrata Bosni, i hajdemo dok to nije kasno da spasimo šta možemo, jer se uvijek tu držimo, evo neki dan su napali, ovaj naš razgovor liči na filozofiju, čak na krajnji prakticizam, ali prakticizam, imate sihronizovan napad na Olovo i na Fojnicu, pokušavaju da to razbiju, rat pruža šansu da se dogovorimo da nam prave još nekakve nove pasjaluke. Ako to raskinu, džaba ćemo mi dalje pričati o ovome ili o onome, ***hajdemo dok se može spasiti, imamo šansu da malo proširimo prostore,*** *na kojima mi imamo prilike da stvorimo demokratsku volju, ako tu napravimo nekakvu diktaturu ili kažemo mi hoćemo sami da živimo, onda nam i od Bosne zaista nema ništa, ako stvorimo, hajdemo spasiti komad Bosne, jeste onaj kraj procesa tamo bio, ovo što govori prof. Filipović, dok je on razgovarao ja sam razmišljao, zašto se Austrougarska raspala, višenacionalna država, nije Evropi odgovaralo, jer koncept nacionalnih država, nije održiva, Turska se raspala kao, pa komunističko carstvo, Sovjetski Savez se raspao, evo usred Evrope Slovačka i vrlo jedan gorak primjer za nekakve ljude koji nekako sanjaju pomalo, možda gorči od svih drugih, ovaj čehoslovački slučaj usred Evrope, ne mogu se te dvije, Slovačka i Češka, nisu mogle se i nisu ostale zajedno, i taj naravno proces, i taj proces je prije toga uhvatio Jugoslaviju pa sada zahvata Bosnu i Hercegovinu, mnogi ljudi kažu to je dovršavanje jednog procesa formiranja nacionalnih država u Evropi, jedan kraj procesa, mi smo zakasnili u tom procesu i to se dogadja ovdje. Je li to tako ili nije, to se dogadja, jer nema na koncu konaca nekakvih zakona u istoriji, ne bi mi trebali da podliježemo tom nekakvom istorijskom determinizmu, hajdemo se mi oduprijeti i pokušati da stvorimo jedan ljudski način života ovdje, pa neka to kasniji istoričari stavljaju u neke svoje šeme i kategorije i neka to, ali mi ćemo ovdje pokušati i da stvorimo nešto ljudsko, demokratsko, ako to budemo mogli. Evo sa tim mislima neka ide delegacija u Ženevu i neka pokuša spasiti što se spasiti može.“*

Kako su članovi Predsjedništva utvrđivali svoje stavove te temeljem čega su donosili određene zaključke, vidi se iz sljedećg dijela rasprava vođenih na sjednici od 15. 12. 1993. Posebnu pažnju privlači začuđujuće nerazumijevanje hrvatske politike i prema okupiranim područjima u RH i prema BiH. Nije RH tražila odvajanje HR HB iz BiH nego je, 16. 9. 1993. u Ženevi, Izetbegović potpisao sporazum s Krajišnikom po kojem Republika Srpska, temeljem rezultata provedenog referenduma Srba u BiH može, ako to tako želi, napustiti BiH. Samo dva dana prije toga Tuđman i Izetbegović potpisali su Zajedničku deklaraciju, uz tajni sporazum o konfederaciji, prema kojoj nije nigdje bilo definirano niti navedeno da HR HB može, pod bilo kakvim uvjetima, napustiti BiH. Štoviše tajni sporazum izričito navodi da su oba predsjednika suglasna "da se odnosi između bosansko-muslimanske republike i hrvatske republike u okviru Unije Bosne i Hercegovine razvijaju na svim područjima s ciljem stvaranja zajedničke države koja će istodobno stupiti u konfederalni odnos s Republikom Hrvatskom". Ovdje je također uočljivo da je inicijativa za vođenjem rata u Srednjoj Bosni dolazila od strane ABiH, da bi "dobili još neki postotak zemljišta". Ovdje, zbog važnosti, donosimo, nešto skraćenu, raspravu koja je vođena na toj sjednici Predsjedništva:

SILAJDŽIĆ: Ja ću početi od Francusko-Njemačke inicijative, jer je na osnovu te inicijative ova zadnja runda pregovora održana u Ženevi. Ta inicijativa je pripremana. … Pripremana je otprilike mjesec dana da bi na kraju ministri vanjskih poslova Žipe i Kinkel izašli sa tom inicijativom. Iza inicijative naravno stoji i Evropska zajednica. Nama je upućeno jedno pitanje - predsjedniku Izetbegoviću i meni direktno od Žipea i Kinkela u Ženevi. Ukoliko se ovi vaši zahtjevi, za koje kažete da su minimalni, ispod kojih se ne može ići, ispune, da li ćete vi onda pristati na to? Drugim riječima bilo je pitanje je li ovo taktika ili ste vi iskreni u zajedničkom naporu, kako su rekli, da se dodje do mira. Naravno, rekli smo da smo iskreni, da je nama ipak više stalo do mira od onih drugih jer smo u najtežoj situaciji. Tada se činilo u Ženevi da će doći do nekog preokreta, odnosno da će EZ biti u stanju da nešto promijeni. … Zaboravio sam reći što se tiče razgovora o Neumu kojem je prisustvovao predsjednik Tudjman, Boban i drugi. Tudjman je bio, čini mi se, tvrdji nego ikada. Moj je utisak da mu je u tome pomogao jedan dio njemačke diplomatije. Radi se o suverenim hrvatskim teritorijama. Kao da tu nema bosanske teritorije. Nema govora, neće da čuje i mislim da smo se tako i rastali. On je inače morao da putuje, nije htio mnogo ni da razgovara. Kasnije smo se sastali

još jednom i s Bobanom u prisustvu Karadžića. ***Boban jeste pokazao jedno interesovanje, kao da nešto bilateralno razgovaramo vjerovatno kao odgovor na naše bilateralne sastanke sa srpskom stranom****. Do sada nema pouzdane indikacije ni iz Zagreba, ni iz Beograda, ni sa Pala da se nešto promijeni. Predsjedniče, ja ovoliko. Ako ima neko pitanje spreman sam da odgovorim.*

…

KLJUIĆ: Jedno pitanje za nas ovdje da bi se mogli uključiti u daljnji razgovor. Mislim, nama je svima jasno. Što smo čitali u novinama, slušali Nadu Al Issu i ovo sad slušali g. Silajdžića, stvari stoje tako kako stoje. Medjutim, za našu daljnju borbu potrebna su dva pitanja koja ću ja vama postaviti da bi meni lično bilo jasno da nadjem sebe u ovom svemu. … Ali ja, prije toga, želim da postavim jedno pitanje vama. Prije svega Izetbegoviču i Silajdžiću, kao dvojici vodećih Muslimana, a trenutno i vodećih u našoj bosanskoj državi, za koju oni kažu da je muslimanska i jednom je Koljević rekao da mi nemamo pravo nazvati ovaj dio Bosne bosanskom Republikom, nego ako je hrvatska Herceg-Bosna, a srpska republika, da će ovo biti muslimanska i da mi ne smijemo eksploatirati ime bosanska. Naravno, on to može reć, ali on nama to ne može oduzeti. I najveći dobitak za nas sviju a prvenstveno za muslimanski narod koji će biti u većini u toj regiji, je da se zove bosanska. To je kapitalno i tu je muslimansko rukovodstvo. Ja kad kažem muslimansko, to je ružan izraz, jer mislim da smo mi – ono što je rekao predsjednik ili za BiH ili protiv nje. Ali u taktičkom smislu vrlo je važno što smo prihvatili izraz bosanska i ja ću, vjerujte, živjeti u toj državi, bez obzira što imaju dva rješenja u toj državi - da bude, kao što stalno neki krugovi provejavaju, država muslimansko-bošnjačkog naroda. A onaj novinar Šahović Izudin je odlučio - neće ona biti trojna, ona će biti muslimanskog naroda, a ostali će biti manjina. Sad ima jedna druga stvar. Nisu mene Izetbegović i Silajdžić doveli da budem manjina u državi u kojoj sam ja rodjen i u kojoj sam ja gradjanin i moji žive stoljećima ovdje, nego me je doveo Tudjman i Boban. I ja ću čak pristati na to da bude to država bošnjačkog naroda, ja sam s predsjednikom razgovarao lično o tome, kojem ćemo ini manjine, uvjetno rečeno, imati nacionalna, gradjanska i sva druga prava. Mislim taktički da ne bi bilo dobro da vi napravite državu bošnjačkog naroda u kojem ćemo mi biti manjina, nego napraviti državu i da se u ustavu izbjegne to. To je sad veliko pitanje. Ne znam hoćete li vi imati, vas dvojica,

vjerujem, želite to. Ali ne znam da li ćete imati snage u narodu i stranci koju predstavljate, da to izborite. Ali to je moj problem. Jer ću se znati, ja, postaviti. Iako vi kažete da je to država gradjana BiH, a ona će biti muslimanska po svom sastavu, i tvoja Vlada je de fakto Vlada te bosanske Republike, u kojoj ste vi Muslimani, uz obraz koji ste sačuvali sa nekim izuzecima sad u srednjoj Bosni Varešu itd. pokazali da niste samo moralni pobjednici u ovom ratu, nego ste ljudi kojima svaki pošten gradjanin mora odati priznanje. Vi ste Srbe i Hrvate ovdje primili kao normalne gradjane. Sa Srbima smo imali prva dva mjeseca problema u kojima sam i ja sudjelovao, jer smo u stanovima mnogih Srba, za koje nismo pretpostavili, našli oružje. Mnoge smo uhapsili, mnoge smo zaštitili. … Prema tome, to je sad pitanje koje ćete vi odlučiti - hoćete li državu bošnjačkog naroda u kojoj ćemo mi biti manjina, ili ćemo napraviti državu onu za koju smo se počeli boriti. Kolika je ona, objektivno ona je veća nego što su 6. aprila svi u Evropi mislili i to je predsjednik Izetbegović u zadnjem govoru rekao. … E sad da se vratim na onu Karadžićevu. On kaže da je spreman vama, kad kažem vama ne prigovaram, nisam bio ni u jednoj delegaciji. Ja sam gradjanin BiH i ja ću poslušati zaključak koji vi donesete tamo, spreman dati 2 do 3 procenta prostora da bi se potpisalo ono, mir, da oni legitimno dobiju Drinu. Ja vama moram reći svima ovdje u sali da on blefa, dao bi on 10 procenata samo ***da se dobije Drina i da se dobije pravo izlaska iz BiH****. Šta želim da pitam? Da li u rukovodstva SDA, odnosno da li Izetbegović i Silajdžić kao elitni ljudi koji vode tu stranku, još uvijek žele po svaku cijenu da se zadrži BiH kao medjunarodni subjektivitet, bez obzira na ove probleme unutarnje gdje će biti granice, kolike će biti republike ili ne? Ili ste vas dvojica došli do situacije da od Bosne nema više ništa pa da fino kažete, što je rekao predsjednik općine Novo Sarajevo na Skupštini onoj prvoj - znate šta, Hrvati su napravili svoju državu, Srbi svoju, hajmo mi napraviti sad svoju. … Znači, mene zanima, da li muslimansko rukovodstvo, a ja mislim da je to bosansko rukovodstvo, jer ja poštujem. Za mene je Izetbegović legalni predsjednik države. Čak mislim da on praktično ima ingerencije predsjednika države, ne predsjednika Predsjedništva. Ali to je rasplet situacije na terenu odlučio. I vjerujte, da vam nešto kažem, ja to poštujem. Da li vi vjerujete da je izgubljena borba za Bosnu ili ćemo nastaviti borbu za Bosnu? Drugo je pitanje, kakvo će biti uredjenje u toj bosanskoj Republici? I treća stvar, i Miloševiću i Karadžiću je neosporno najviše stalo do uki-*

danja sankcija i oni se služe raznim trikovima. Traže da je to nehumano, da srpski narod nije kriv, itd. Mi znamo kronologiju dogadjaja kako su oni došli danas u povoljniju situaciju nego što faktički treba da budu. Prvo je bila agresija Srbije i Crne Gore i JNA na BiH. Prije toga je bila na Hrvatsku. ***Hrvati su napravili nekakav separatni mir, žrtvovali jedan dio države da bi dobili mir. I nisu imali snage da se bore****. Sad ja vama moram reći jedan dio razgovora koji sam ja vodio s Tudjmanom i Šuškom u svoje doba gdje sam im rekao, otprilike, ovo: Gospodo,* ***ja kao predsjednik Hrvata BiH sve sam dao za odbranu Hrvatske****. Dali smo vam novac koji ste vi uzeli. Jer u hrvatskom narodu najviše para za HDZ su dali Bosanci i Hercegovci, dok vi od Dalmatinca, Slavonca i Varaždinca izbijete marku, ona moja sirotinja je davala po l000 DM. Znam ljude koji su dali po milion. Znači Tudjman je uzeo moje pare. Ali vas molim jednu stvar. Nemojte prebaciti rat u BiH i 2. januara 1992. ovdje kad je bio jedan general Agotić koji je, ne znam kako, nestao sa scene, a vjerujte radi se o vrlo čestitom čovjeku, njega sam ja na uho zamolio - molim vas generale, nemojte mi prebaciti rat u Bosnu. I to sam Tudjmanu rekao. Jer ako dodje do rata u BiH, to je katastrofa, ali ne za nas u BiH nego za Hrvatsku. Jednom sam bio na ručku kod Tudjmana i on je podigao čašu šampanjca jer je istjerao tog dana iz Boringaja[61] jedan korpus vojske i prebacili ga ovi u Bihać. I kaže, da nazdravimo. Ja kažem, ne mogu nazdraviti predsjedniče. Pita on - što? Kaže, tebi nije drago. Nije mi drago velim, ništa vi niste dobili. Oni dok su bili u Boringaju mogli su biti blokirani i to je Špegelj dobro primijetio. Struja, voda i opkoljeni i nisu mogli pucati iz Boringaja. A sad ste vi njih istjerali i doveli ih meni u Bihać. Opteretili BiH, a niste zaštitili Hrvatsku. Jer oni pucaju na Hrvatsku iz Bihaća. Oni mene nisu poslušali, napravili su seperatni mir i de fakto rat u Bosni je počeo ne Ravno - Ravno je bila jedna naša tragedija hrvatska, za koju nismo dobili podršku tadašnje vlasti. … Dakle, nisu me poslušali i pravi rat u BiH je nastao operacijom Kupres. Operacija Kupres je djelo Herceg Bosne kad su 400 Hrvata pustili na jedno polje, a vi znate kako izgleda Kupreško polje, i ovi profesionalci, vojnici, to Šiber može da potvrdi, pustili da prodiru prema Donjem i Gornjem Malovanu. I onda ih ko zečeve pobili. I tad počinje rat u BiH. Znači, oni su gore mene prevarili i ubacili rat u BiH da bi sebe oslobodili da bi dobili tajm-aut. A to je sve bilo protkano nekim vezama Tudjman-Milošević. Da vam ne kažem šta sam rekao Tudjmanu kad se vratio iz Karadjordjeva. Pošto sam ja*

stradalnik 1971, a i Tudjman je, ja sam rekao, vi ste predsjedniče mogli otići u pećku patrijaršiju i razgovarati sa Miloševićem, ali niste smjeli otići u Karadjordjevo jer za nas Hrvate je Karadjordjevo ono što je za IBE-ovce Goli otok. Znači, ja sad postavljam dva pitanja. Da li vas dvojica podržavate daljnju borbu, možda ćemo mi tu borbu izgubiti, ali ćete vi morati napraviti bosansku republiku van BiH. A o detaljima bosanske sam vam već govorio, ***ili ste još uvijek spremni da idemo do kraja na stvaranje te unije koja je za sada jedini izlaz****, ali unija može, što je Komšić govorio ovdje prošli put, imati više stupnjeva. Za mene je glavno da li ste vi spremni da idete za BiH i da se napravi takva klauzula koja je bila u ženevskim papirima u jednom vremenu, da niko ne može izaći iz BiH ako jedan narod, odnosno jedna republika, stavi veto. Dakle, to je jedno pitanje. Drugo pitanje, pošto je Srbiji previše sankcija i sankcije tek sad imaju djelotvornost, a ja kad sam bio u Bonu, mene su saslušali pet Genšerovih zamjenika, to su profesionalci koji sve pišu. Jedan je uzeo računar i rekao - Srbija ne može izdržati 6 mjeseci pod sankcijama. Ja kažem, gospodine, ona može 5 godina izdržati jer vi ne znate šta je JNA. JNA ima bazene nafte, ima rezervne dijelove, itd. I sad Milošević vodi svjetsku kampanju uz podršku Rusije i izbori u Rusiji idu u prilog Miloševiću. Želi da kaže ovako. Mi ćemo vratiti teritoriju, a vi nama ukinite sankcije.* ***Ja vama sad kažem kao vodji muslimanskog naroda, a vi ste i naše vodje, mi smo svi zasad Bosanci****, Karadžić blefa, on će vam vratiti 10 % teritorije uz dva uvjeta: jedan je da popustimo da se trguje sankcijama, znači da pristanemo da se ukinu sankcije, iako Evropa tu ima jednu postupnost. Neće ona odmah ukinuti sankcije. De fakto sankcije će se još 10 godina osjećati u Srbiji. A druga je da im date pravo izlaska iz BiH i vi možete tražiti 10 %, oni će se cenjkati,* ***ali kad bude došlo do potpisivanja, izlazak iz BiH i ukidanje sankcija vrijedi 10 % teritorije****. Neće on nama dati samo Ustipraču, daće on nama i Rogaticu. Ja lično sam protiv bilo kakve trgovine sa sankcijama. Nema to. Osim sve ono što tražimo mi da se poštuje popis stanovništva 1991., da se vrate izbjeglice, da se plati ratna odšteta i nasele onim ljudima koji su bili tamo. Znači, to je jedini lijek za sankcije. A drugo je pitanje vama dvojici: da li ima i trunke sumnje; da li ste vi čvrsto odlučili da je izgubljena borba za BiH, pa sad samo više tražite prostora. Vi ćete 33 % dobiti za muslimanski narod, a i ja sam u tom muslimanskom narodu i ovi ljudi koji sjede ovdje. Samo je pitanje hoće li to biti na Zapadu, a na Drini neće biti. I da*

zaključim. Dva su pitanja. Ja sam protiv trgovine sankcijama. A od vas kao ljudi kojima vjerujem, koje poštujem i kojima sam na odredjen način to dokazao iako nikad nisam poltron bio u životu, tražim, ako ne možete danas, da nam vrlo skoro kažete da li idete za BiH do kraja, ili ste spremni, uz odredjene ustupke, da kažete nema BiH, Srbi su napravili i imaju pravo se priključiti Srbiji, Hrvati Hrvatskoj. Tim prije što u ženevskom papiru imaju neki vrlo prihvatljivi, za muslimanski narod, detalji. Jedan od njih je da Neum mora pripasti onda bosanskoj državi. I da bosanska država automatski nasljedjuje sve članstvo države BiH u medjunarodnim institucijama - to su: UN, KEBS, Olimpijski komitet, sutra ako nas prime u Crveni križ, itd. To bi za mene bilo pitanje, a odmah da kažem, ovu sam informaciju primio, došao sam do spoznaje da nema napretka u pregovorima, ali sad molim, ako ima vremena i ako ima volje i ako smatrate potrebnim meni to objasniti, da mi se na ova dva pitanja odgovori. Da li ćemo ići za Bosnu do kraja, odnosno dali ćete vi ići, i sankcije. Da li će biti trgovine sankcijama? Možda su teška pitanja. Možda će predsjednik Izetbegović kao mudar čovjek odložiti da mi odgovori. Ali to je ono što ja želim.

IZETBEGOVIĆ: Jedini moj prigovor je da su jako dugačka pitanja bila, a mogla su biti otprilike ovakva: Hoćete li ići za Bosnu i hoće li … To je sve. Ja sam pokušavao da uhvatim tvoje pitanje, pa se ono najedanput izgubi, jer ti najaviš pitanje, pa ga nema. Prema tome pitanje glasi, naime, ako ste pratili ovo o čemu mi diskutujemo je jedan nedovršeni dio tzv. ženevskih paketa. U ženevskim paketima koji više nisu sporni je utvrdjeno da BiH opstaje kao država i da se ona pretvara u jednu uniju republika. Mi tu naravno nismo ništa potpisali i možemo se vratiti natrag ako hoćemo. Sad je riječ o tome, ovdje se diskusija vodi o jednom dijelu tog paketa, odnosno kako te republike izgledaju. Tu je sad natezanje. Ono se ostalo smatra završenim i prema tome, to je država koja ostaje članica UN. To se smatra završenim dijelom posla. Nepotpisanim još uvijek jer se to prihvata kao paket, ali se smatra nečim što je iza ledja. Da niko ne može iz njih izaći bez referenduma svih, bez saglasnosti uvijek one dvije strane i bez saglasnosti SB. To je isto ostalo. Prema tome, ovo se raspravlja pod pretpostavkom da je to riješeno pitanje. To je prva stvar. Prema tome, mi se dalje zalažemo za cjelovitu BiH. To je broj jedan. U vezi s tim može se postaviti pitanje. Mi se još uvijek možemo vratiti na to da hoćemo jedinstvenu državu, neka to znate. Još uvijek

možemo to uraditi. Ja svaki put, imam tu nesreću da moram prisustvovati još jednom nizu sastanaka koji se tiču ovih pitanja i u Stranci, muslimanski intelektualci, bosanski sabor, u našoj Skupštini ovdje. Ja svaki put iskoristim ponovo priliku da kažem - hajmo se vratiti na početak, možemo li ići za jedinstvenu. Ako možemo, dajte da idemo. Da tu ne pogriješimo. Da preispitamo taj dio puta. Još nismo stavili potpise. Ovo je riječ o dovršetku nečega, jednog paketa u kome se raspravlja o još uvijek nedefiniranim stvarima. Nedefinirane su granice i o tome se mi sad natežemo. Ako se oko toga sporazumijemo, onda slijede potpisi uslovni ili dolazak ovdje na Skupštinu, vidjećemo to je stvar tehnike - koji bi redosljed poteza bio, da li parafi, pa ratifikacija u Skupštini ili vraćanje natrag da se čuje šta Skupština kaže o toj stvari. Ali se raspravlja o spornim stvarima. To se ne smatra više spornim pitanjima, to je Republika sa vanjskim granicama iz koje se ne može izaći bez saglasnosti onih dviju strana. Može se srpska strana ubijediti sa Hrvatskom da kaže - recite da mi kažemo ne pa nema opet izlaska i plus tome SB mora na to sve da kaže u redu, itd. ***A ja sam u jednom papiru koji sam potpisao sa Krajišnikom prihvatio da bi to bio referendum****. To je samo još jedna tehnika. … Prema tome, skale vrijednosti ništa ne vrijedi to. Sve je propalo. Prema tome, treba ponovo opipati šta je to Bosna, šta je od Bosne ostalo. Demografski, politički, moralno - šta je to ostalo. I pitati tu novu Bosnu šta hoće. Bosna nije ono što je bila prije par godina da znate. Ja bih volio da jeste. Ja sam volio onu Bosnu. Za mene je to što ja zovem lijepo lice Bosne. Ovo novo lice je puno brazgotina. … Mi ne znamo tačno šta hoće svijet. Ali nam se čini da svijet hoće ipak da ostane Bosna. Tako se to čini. Da li je to raspoloženje samo jednog dijela glasne javnosti, jer ima ono što su Amerikanci nazvali - šutljiva većina. Šta misli hiljadu ljudi. Mi zastupamo mišljenje oko Sarajeva da treba Sarajevo da ostane čitavo, ali ja vam kažem da hiljade ljudi koje gladuju danas ovdje kažu sklapajte mir pa šta god hoćete uradite. Oni se ne pitaju, nemaju novina, ne idu na radio, itd. Dolazi 100 ljudi i stvara javno mišljenje u Sarajevu. I to se kaže - Sarajevo tako misli. Oprostite, Sarajevo tako ne misli. Zadjem ja ponekad po tim našim mračnim budžacima i znam šta svijet misli, upitam ga. … Mi koji pregovaramo, nismo samo ja i Silajdžić, ima nas tu većina, mi kažemo ovako: mi pokušavamo da pročitamo šta bi to narod ko htio, pa čini nam se da narod hoće čitavu Bosnu. Provjerljiva stvar, sporna stvar, ali je činjenica da je to tako. Hajmo da ostavimo to i kao šansu nekakvu.*

Jer ko zna šta vrijeme donosi. Vrijeme jako brzo ide. Možda kroz 5 godina mi kažemo, dobro, hvala Bogu, Karadžič je otišao negdje, nestao je, došli su neki novi ljudi. Može li se s njima, može, hajmo pokušavati. Prvo trgovinom. Da vratimo natrag Bosnu. ***Jer je sigurno u interesu muslimanskog naroda da živi u malo široj državi****. A ne u nekoj tjeskobi. Ako je riječ samo o njemu. Prema tome, hajmo ostaviti mogućnost za čitavu Bosnu i zato zastupamo stanovište čitave Bosne. Ali nam se čini da je ova unutrašnja podjela na republike neizbježna stvar. … Jer, očigledno imaju dvije mogućnosti - ili će se ići na tu nekakvu unutrašnju organizaciju na tri republike ili ponovo je zajednička srpsko-hrvatska-muslimanska Bosna pomiješana jedna cjelina ustvari. Može li to? Ima li to šanse? Po mom mišljenju valjalo bi pobijediti Mladićevu vojsku, valjalo bi pobijediti hrvatsku vojsku pa to razbiti. Jer mi nismo tražili tu podjelu, mi smo jednostavno stavljeni. Mi sad pokušavamo da za tu bosansku Republiku, koja bi trebala da bude nasljednik i gaji tradicije one ranije Bosne, a to znači demokratska itd., da za nju sačuvamo što više teritorija. I nije sporno 3,5 %. Ono je ustvari oko 14 %. Samo s tim što su oni već dali 10 %. Ostalo je još 3-4 % oko kojih se nagadjamo. Vidim da čak ni neki novinari ne shvataju. Onima vanjskim se puno ni ne čudim. Misle da mi sad ratujemo zbog 3-4 %. I čitav rat je za to. Radilo se o tome. Mi imamo pod kontrolom otprilike 20 %. Hoćemo 34. Oni su 10 dali 4 nisu. Deset nude, nisu dali. … I sad dakle ono što mi radimo, ja i Silajdžić i ova delegacija, mi pokušavamo da to malo proširimo ne bi li taj spašeni dio zemlje od fašizma, od ovih čizmi, bio nešto veći. Za 3, 4, 5 procenata veći nego što bi bio kako bi oni htjeli. Da izvadimo ispod tog mraka još jedan dio zemlje. Da ga spasimo. … Kad je riječ o ovim ovdje snagama jedne zastupa Karadžić, malo ironično je reći on je umjerenija frakcija neka znate, i Mladić koji zastupa radikalniju. Mladić i kompanija traže da idu do kraja. Nema popuštanja i mogu vam reći da ima dosta pristalica. Mi smo svakako zagazili u zločin, okrvavili ruke do lakata, osramotili do kraja i idemo do kraja, da završimo jedan istorijski posao, kako kaže Mladić, pa će se jedno vrijeme pričati o tome, a mi imamo konačno BiH definitivno zauzetu. Ovako su završili posao do pola. Muslimanska nekakva republika, kako je oni zovu, ostaje tu, smeta nam, izmedju nas i Krajine, da mi to raščistimo. Ova druga grupa ljudi smatra da ne mogu da idu ni zbog svijeta ni da imaju snage da to odrade. Pa su spremni se sada tu zaustaviti pa vjerovatno se uzajamno ubjedjuju kako će to oni*

nekog drugog dana da odrade taj posao. … Kad je riječ o teritoriji, evo te nevolje. Ne daju teritorije natrag. Mi kontamo, ako budemo igrali na sve, uvijek se to pretvara u igru na sve ili ništa. Pa se bojimo da ne dobijemo ništa. Jer svaka igra na sve uvijek je igra na ništa. To jedno s drugim ide. Sad mi kažemo, što se tiče Podrinja, mi bi trebali da vratimo natrag Zvornik, Višegrad, itd. Ali onda neki ljudi medju nama, dobronamjerni ljudi koji su samo malo oprezniji i racionalniji, kažu da mi, ganjajući, htijući da po svaku cijenu dobijemo Zvornik natrag, i Foču, ne izgubimo i Goražde, i Srebrenicu i Olovo i Teočak i drugo štošta. Nema odgovora na to. … Ja putovao neki dan po Bosni sa ciljem da malo baš izvidjam, da vidim vojsku i mogu da procijenim koliko-toliko s čime mi to raspolažemo da znam, da vidim raspoloženje svijeta, ali prije svega da opipam vojsku. Vojnu industriju i vojsku. Vratio sam se s nešto većim znanjem, ali ja ne mogu reći da bih ja sada mogao posigurno da kažem - znate šta, mi se možemo upustiti na sve ili ništa. Pravo da vam kažem, čudim se da se održavamo. A šta onda? Naprotiv, iznenadjen sam da Teočak nije pao. Divim se i smatram to nekim malim čudom. Bio sam gore, redovna je stvar: predsjedniče, nemamo hrane, predsjedniče, nemamo metaka. Bez tog nema rata. I u takvoj situaciji da li vi možete da igrate i da kažete fino - mi to nedamo, pa da možda kroz godinu dvije dana nadje se u nekom Tunisu kao izbjeglička vlada, narod prognan na sve strane i da se onda sjećate - pa dobro, onda sam mogao da dobijem 33 % teritorije, i to dobre teritorije, pa da tu narod vratim, pa da to obnovimo, pa da sačuvamo narod, a sad ganjajući tamo neka tri grada izgubio sam ostalih 17 gradova. Ja vam govorim neke svoje dileme. To su te dileme. Da li smijemo da igramo? Da to nije negdje na granici neke avanture? Da nije to jedan hazard, jedan, gdje ti kažeš dobro, idem na ovo pa šta bude. Na kraju, onaj plati, ti otkriješ kartu, u tebe ništa, on digne sve. Imam još o Sarajevu da vam kažem.

…

KLJUIĆ: Znači, i ja sam došao ovdje do jedne spoznaje da mi svi ovdje smo realni ljudi i ne možemo napraviti Bosnu unitarnu kakva je bila. Nije ni onda bila unitarna, nego oni nas da bi razbili Bosnu, optužuju da mi hoćemo unitarnu. Ali smo došli do spoznaje da bi unija koja sad treba da se bori kakva će biti, bila za nas dobro rješenje. Sad, realno, ono što efendija moj kaže, ne ono špekulantski "bolje vrapca u ruci nego goluba na grani", nego što je to real-

nost. Nema hrane, svijet se napatio. Druga stvar, oni misle da mi ovdje imamo nekog rahatluka. Ja sam sad došao do spoznaje iz ovog odgovora da se mi moramo boriti za uniju i da pojačavamo elemente unije kao države. I da ne smijemo dozvoliti nikome da izadje iz te unije. …

IZETBEGOVIĆ: Sad samo o Sarajevu da popričamo pa ćemo onda otvoriti raspravu oko toga. Što se tiče Sarajeva, vidite, Sarajevo se nalazi pred izborom da se ovako nastavi ubijanje dan-dva-tri-sedamstosedamdeseti dan. Neće nikad prestati. Dok ih mi ne potjeramo ili dok ih oni ne potjeraju ili dok se oni s njima ne sporazumiju. Mislim da sami jednog dana se pokupe i odu odavde, to ne vjerujem. … Mi trenutno nemamo snaga. Mislimo da ovakvu situaciju dugo trpiti ne možemo. Jer ovo je postala jedna ponižavajuća situacija. Ovo više nije ni vojno pitanje. Ovo je postalo moralno pitanje, ovo je pitanje dostojanstva. Ja kad sam sinoć čuo da je ubijeno 10-11 novih ljudi, nije više problem, počinjem da se osjećam kao ponižen čovjek. Dira direktno više u ponos. Osjećam se kao da smo dole muhe i samo oni odozgo kao muhe nas pobiju. To neće moći dugo trajati. Mi ćemo morati ovaj narod jednog dana zovnuti i reći - puške u ruke, sjekire u ruke, motke u ruke i idemo gore protiv zlikovaca. Svi. Poginuće nas 10.000. E prije nego što to uradimo, po mom mišljenju, a moraćemo jednog dana to uraditi, i to vrlo skoro, možda kroz 2-3 mjeseca dana, čim proljeće neko svane, ako dotle bude potrajalo to stanje, drugog nam izbora neće biti, jer će početi narod, ovdje će početi polako demoralizacija, još uvijek je moralno stanje kakvotakvo u gradu. Svaki dan čuješ da mu je dijete ubijeno, da se čovjek nije vratio, otišao po hljeb ili po vodu. To ne može dalje da traje. Prije nego što to uradimo, trebamo vidjeti šta ti ljudi hoće. Da ih upitamo? "Pa dobro, ljudi, šta hoćete vi konačno. Recite nam". E to smo mi uradili - ja i Silajdžić. Oven ne nametnuo tu diskusiju kasnije će kazati konsenzus postojao. Nije postojao konsenzus. Mi smo protestovali i rekli mi o Sarajevu nismo spremni da govorimo, mi smo došli da govorimo o istočnoj Bosni i o vraćanju teritorija. I onda je došlo do pometnje, do mučne situacije tu. Mi smo se kasnije smislili i kažem ja Silajdžiću: hajmo mi ćuti šta oni hoće, neka kažu. Da vidimo šta hoće. Pa ćemo ljudima kazati evo, to hoće. Naš razgovor se sastojao isključivo u toj stvari da smo saslušavali i ispipavali šta oni hoće, kako oni to zamišljaju rješenje Grada. Oni su iznosili nekoliko verzija. Naravno, prvo najnepovoljniju. Molim vas, nama treba dio Grada, pa

izvolite nam dati ili Grbavicu ili Dobrinju. Eto, izaberite šta god hoćete. Ako vi Dobrinju ispraznite, mi vam dajemo Grbavicu.Mi mislimo da je to za nas povoljnije, taj tamo dio. Mi smo šutili. Oni hoće Pale, Lukavicu, mi hoćemo Butmir i Krasnicu. Za Krasnicu nam daju Vogošću. Njima treba Vogošća. Naravno, i Ilidžu i Razlovac. Rekli su da ne žele da podijelimo Grad, oni hoće paralelni grad. Ali bi dio grada htjeli. Mi smo jednim nizom pitanja opipavali gdje je to njihova granica, gdje bi oni možda mogli da odustanu. Rekao sam da ne dolazi uopće u obzir da nas gledaju odozgo s Trebevića. Mogu jedino tamo negdje da budu. Oni su rekli, ta stvar bi se mogla vidjeti, ali ... Dakle, mi smo ustvari jednim nizom pitanja i potpitanja vidjeli otprilike šta bi oni i htjeli. Na kraju, da nebi bilo špekulacija, rekli smo im konačno ovu stvar. Hrasnica ne dolazi u obzir, izaće na Srnu i reći Hrasnicu nam poklanjaju. Vogošća nam treba, Ilijaš nam treba. Otvaranje bar jednog pravca nam treba. Očigledno je da ne možemo dobiti otvaranje sa dva pravca. Ali kontali smo ako sjeverni pravac otvorimo možemo dolinom Lepenice otvoriti vrlo brzo put i imati potpuno svoje. Rekli smo, takodje, da hoćemo da budemo nezavisni u pogledu vode. Prema tome, Bačevo hoćemo da uzmemo i nećemo bez Bačeva prihvatiti ništa. Ostalo bi sve proveli samo. Dakle, u tom slučaju ako bi otvorili Vogošću, kad bi otvorili Ilijaš mi bi dolinom Lepenice napravili jednu obilaznicu, otvorili se dole prema jugu i imali bi prugu od Ploča do Brčkog, potpuno u našem posjedu čitavu, dalekovode u našem posjedu, plinovod u našem posjedu, vodovod u našem posjedu i bili bi nezavisni. A neka oni grade. Kontali smo da je jedna potpuna utopija od koje će oni odustati prve, druge godine. Oni možda danas moraju da pričaju narodu. Jer narod ne zna da je to utopija. Oni bi narodu rekli mi smo se morali povući jer mi ćemo graditi novi grad. Ljudi bi rekli u redu, ali mislim da je to jedna apsolutna utopija. Sarajevo ovo hoće se jednog dana dignuti, ako Bog da, jer ima načina da se digne, to je grad. Tu su svi potencijali itd. Novi grad. Trebale bi desetine, milijarde dolara da se napravi tamo. Mislim da je to potpuna utopija. Medjutim, ako oni hoće da se bave utopijom neka se bave. Ali ako je to za njih nekakav izlaz da riješe, da obustave blokadu grada, nama bi to odgovaralo. Važno je konačno da obustave to. Jer ćemo morati kroz 2-3 mjeseca dana uraditi taj očajnički potez. Jednog dana organizovati ljude i kazati: sutra skupite se svi u neka doba i idemo uz ova brda dole da se obračunamo. Jer ovo je nečuvena stvar. Ne znam da se ovo dogodilo još nekome u istoriji. Na ovaj način se

može. Zato što je čovjek oženio sina ispuca odjednom 15-20 granata po gradu i pobije ovdje ljude. Sutra će se oženiti drugi, prekosutra će nešto drugo slaviti, itd. Zato mislim da treba imati povjerenja. Mi nećemo napraviti nikakvu glupost niti ćemo staviti na nešto potpis. Ali mi ćemo razgovarati. Hoćemo da ispipamo šta je spremna ona druga strana uraditi, dokle je spremna ići. Sad znamo šta hoće. Hoće još jedan grad da pravi. Mislim da je odustala od toga da oduzima, mislim da je to bilo više jedno natezanje, da oduzima ovaj izgradjeni dio grada. Držim da ovo od Kozije ćuprije do Aerodroma ne dolazi u obzir. Oni to znaju. Prema tome izgradjeni dio grada ne dolazi u obzir. Medjutim, dva dana nakon toga slušam naveče skupštinu Grada i oni kažu: mi ne prihvatamo nikakvu podjelu grada. Svih 10 opština ima da dodju da budu na okupu. Niko nema prava da to radi. Jedino što su izostali da kažu kako to misle da postignu. Nisu nam rekli kako, na koji način. Liče mi na neku aspidu ženu koja svom čovjeku kaže: ja hoću to, to i to. Vilu sa bazenom, kola, itd. Nije donijela pare za to. E tako i ovi naši ovdje. Kažu mi hoćemo i to 10 opština - i Pale. Vrlo rado. Neka mi samo kažu kako? Mislim da je ponavljanje tih fraza samo produženje ove agonije. Jer se ništa ne rješava. Samo se stvar produžava. Jer to, očigledno ne može da ide. To je jedan nerealan plan, a onda, naravno, alternativa je oni na brdima i svaki dan pucaju po 10 ljudi ubiju i dokle tako? Sarajevo se mora rješavati, inače će propasti polako. Ljudi konstatuju da je već polovina pameti iz Sarajeva izašla. Što kažu prvo napuste bogati ljudi, poginu, onda ostane dole surutka. Sirutka grad odbraniti neće moći. I to će se dalje produžavati. Djeca nam već godinu dana idu ili ne idu u školu. Sljedeće godine neće ići. Ko će ih izvesti tamo da ponovo ginu? Grad umire. Mi ćemo grad morati rješavati u interesu Grada. Mi koji Grad volimo. Nećemo tu nikakvih fantazija praviti. Mi moramo imati svih 10 opština uključujući Pale i Trnovo i sve mora da bude na okupu. Fina je to stvar, samo neka nam daju recept za to. I meni je žao, oni kažu trebaju nam doći ovi članovi delegacije, nisam imao vremena, ali bih rado otišao da im postavim to pitanje. Ja sam za to gospodo, a vi sad fino ovdje izadjite i recite sam na koji to način mislite uraditi. Još jednu stvar neka znate o mandatu UN. Oni stalno misle da je sad nama ponudjen jedan otvoreni grad, fino vlada svjetska elita njime, mi to nećemo. Oni dolaze ovdje i već peti dan, ako bi došli, zakazali bi sastanak i rekli, rješavajte pitanje Grada. Jer mi ostajemo ovdje samo par mjeseci i morate to da riješite. To je broj jedan. Druga je stvar - vojske se

povlače. I jedina dobit bi bila što bi se artiljerija, najvjerovatnije, povukla. U tom slučaju bi ih otjerali. Ali policija četnička ostaje u Grbavici, ostaje u Ilidži, ostaje u Blažuju, ostaje tamo na Vogošći i kojekuda. Opet, nikud ne možeš mrdnuti. Da ne kažem da će se ponekad dogoditi da granata zaluta i ubije nekoga jer se tu nalaze blizu, da nas podsjete da su tu itd. Prema tome, nije to, te dvije godine brzo bi prošle. Taman da će ostati dvije godine. Oni kažu do dvije godine. Mislim da bi oni čim bi došli odmah počeli organizirati sastanke. Da se nešto riješi. I opet vam preostaje da s njima sjednete i da s njima rješavate to pitanje. A oni opet neće drukčije.

…

SILAJDŽIĆ: Neću dugo govoriti. Stjepane 10 % oni neće dati, ovo što si govorio za izlazak, ja ti to garantujem. Neće i ne mogu. Sigurno. Postoji veliki problem izmedju Pala i B. Luke. Oni u B. Luci ne mogu ništa reći i ništa narediti. To je sigurno. Oni ne smiju Krajinu dirnuti - ne zato što ne bi htjeli. Prema tome ne bi dali 10 % Stjepane, ja te u to uvjeravam. *Onda, zašto su počeli rat? Oni bi s pravom rekli nama je ostalo Grahovo, Gacko. Šta će od toga? Prema tome 10 % ne bi dali. Radi se o tome da oni jesu jedva i ovih 28 % progurali i oni jesu i Srbe ubijedili da je to definitivno, što je greška Ovena bila. Sankcije kao i sve imaju uzlaznu i silaznu liniju. Sankcije su na silaznoj liniji. Milošević je nabavio naftu, ima je sigurno. Postoji ... materijala. Zemlje okolo će pomoći Srbiji da izadje iz sankcija. Mislim da su sada već sankcije na silaznoj liniji. Oni će se dugo oporavljati finansijski itd., ali neće pati na koljena zbog toga što neće biti nafte. Nafte će biti. Ostaje nam da vidimo pitanje unije. Unija čega? Unija samostalnih država. Dakle, po ugledu na novi Sovjetski savez, unija republika i po onom papiru konstruktivnom ženevskom svako zadržava svoju policiju, odnosno vojsku, drugo, svoju monetu, čuva svoje granice. S tim što dijelimo jedno mjesto i što se guramo na jednom mjestu u UN. Ne znam koliko centralna bosanska republika u tome dobiva koliko gubi? Ukoliko bi bila unija ne samostalnih država, to je po Amerikancima jedno nečisto rješenje, oni vjerovatno u tome neće učestvovati, tako su rekli. 50 hiljada ljudi nama neće doći ... sporazuma. Može doći 7 do 8 hiljada ukoliko ih pozovemo da budu stacionirani unutar naše republike jer se bojimo ponovljene agresije. Karadžić kaže mi to nećemo dozvoliti. Da nama u uniju dolaze strani vojnici. Ukoliko budete vi samostalna država, onda imate na to pravo. Ni tada nam nije drago, ali vi na to imate pravo.*

Dakle, pazite, kada su u pitanju razmišljanja samostalno i nesamostalno, ovo su vam ta razmišljanja. Finansijski stručnjaci svi redom na svijetu kažu - vi morate biti samostalni, inače ćete izgubiti mnogo. Dijelićete na tri dijela ono što će ići vama. Svijet ne želi da pomogne fašistima, želi da pomogne vama. Ali ćete onda lijepo to dijeliti. … U svijetu danas ne postoji raspoloženje za intervenciju silom. Mi smo pokušali posebno Amerikancima objasniti sile koje se mogu ovu Bosnu osloboditi, pa smo ukazivali na mogućnost pojave fašizma, nacizma u Rusiji. Nisu nam vjerovali. Evo danas vide da smo mi bili u pravu i konačno mogu Amerikancima reći je li vam sad jasno da vi nemate pojma, mislite da znate sve. … Nema toga ko će spriječiti, recimo Rumuniju, da daje naftu Srbiji, pogotovo ako iza toga stoji Rusija, a prećutno Francuska i Engleska. To se sad dešava. Za Makedoniju vidjećemo kakva će biti. Makedonija je puštala sve živo i odjednom su stali. Sad su Karadžić i Milošević ljuti na Makedoniju. Do juče je sve prolazilo kao da nema sankcija. Prema tome, na to se ne može računati. Isto tako Bugarska. … Džaba će biti nama teritorija ukoliko ne sačuvamo ovo što imamo i ne sakupimo vani. … Garantujem ti da 10 % bez našeg povremenog angažovanja nema govora. Prema tome, sankcije su ....

DURAKOVIĆ: … Po mom sudu mi ni u kom slučaju ne bismo trebali odustati od državno-pravnog okvira, namjerno kažem okvira, BiH kao suverene medjunarodno priznate države. To bi za mene bilo nešto o čemu ne bi trebalo uopšte raspravljati. … Već iz Harisovog i izlaganja, ako idemo na koncept samostalne države, otvara se odmah jedno najkrupnije pitanje - da li bi ta samostalna država, to što bi ostalo u BiH u tih 30 i nešto procenata, bila i dobila status koji zasada još uvijek ima BiH? Da li bi se više ponovila ona trijumfalna situacija u UN ...

SILAJDŽIĆ: Moram te prekinuti, ne ponavlja se, mi automatski nasljedjujemo to.

DURAKOVIĆ: Mi nasljedjujemo po papiru koji se zove unija. Ako odustajemo od unije, mi odustajemo od onog papira koji je načelno prihvaćen i koji bi bio važeći ukoliko se stvari potpišu. … Mislim da ne bismo trebali odustati od onoga što je još jedino vrijedno, što imamo, a to je medjunarodno priznati status države BiH i ubijedjen sam da bi Karadžić sve svoje teritorije kao i Boban sve živo dao da ima to što mi imamo. Mi imamo državu medjunarodno priznatu. To nije mala stvar. Ona je velika po mnogo čemu, da je ne obrazlažem. Drugo, četnički agresori daju

dio tih teritorija. Iz ovoga što sam čuo. … Pa dolazimo do najparadoksalnije situacije. Nedavno hrvatski ambasador u Njujorku kaže - Hrvatska vojska se nalazi u BiH. To je prvi put da jedan zvaničnik kaže da brani interese Hrvata itd. On, dakle, zvanično priznaje agresiju hrvatske vojske na taj dio teritorije. … Taktika Miloševića i Karadžića je da ti da ono što nije njegovo. A da uzima opet ono što nije njegovo. Faktički sad vrši pogodbu na račun hrvatskih teritorija ili onih teritorija u Bosni koje bi trebale pripasti nekoj hrvatskoj budućoj republici. Dakle, morali bi znati šta je naš strateški i glavni interes oko mora i oko Save. …

…

DURAKOVIĆ: Bilo bi mi mnogo racionalnije ići na tu varijantu nego pristati uopće na razgovor o podjeli.

IZETBEGOVIĆ: Samo odmah slijede razgovori.

DURAKOVIĆ: Neka slijede.

KLJUIĆ: Ima li ikakav način da kad medjunarodna zajednica prihvati Sarajevo, da ona dovede svoju policiju.

IZETBEGOVIĆ: Vojsku da, policiju ne. Vojska otići, policija neće otići. Zajednički razgovor. Četnici pristaju da povuku vojsku, a ne policiju. Oni kažu da srpski narod neće prepustiti nikome drugom. Nema nikakve druge vojske. Mi štitimo srpski narod. Oni ne ostaju bez policije. Mi smo pokušali da ubacimo jednu formulu po standardu tako da onemogućimo da oni sad metnu tamo 10.000 ljudi u Ilidžu. I to je naprezanje bilo teško i ostalo se na tome - vojska bi otišla, policija ne bi otišla.

…

DURAKOVIĆ: … Ako bi smogli snage da uz pojačanu humanitarnu i ovo što pomalo ide, da nekako ovu zimu prezimimo i da se nekim pregovorima itd. uhvati kakav predah i dio primirja i ***ako bi se eventualno nešto moglo postići u dogovoru sa Hrvatima pogotovo u centralnoj Bosni da bi vrijeme do proljeća ubrzano radilo za BiH****.*

HARIS SILAJDŽIĆ: … Meni ne treba cjelovita Bosna bez naroda. Ni ovakva ni onakva. Ta unija, evo i unija, hajmo razglabati, ti sad kažeš daj 7-8 stvari … Prema tome, imaš li granicu prema Srbiji izuzev ako je oni budu htjeli napraviti? Nema granice prema Srbiji. Imaš li granicu prema Splitu? Nema granice prema Splitu. To je unija koja se gore dogovara. … Beograd će imati politiku ovdje i Zagreb tu. Sarajevske politike neće biti. Dakle, imamo Beograd, imamo Zagreb. Oni će imati politiku, Sarajevo

neće biti glavni grad ničega. Beograd i Zagreb će imati politiku, mi je nećemo imati. Dakle to je ta unija koja može jednostavno u sendviču držati tu centralnu bosansku republiku dok se sama ne raspadne. I znaš ko će je držati, ne dvije te republike sa svojim policijama i svojom monetom, nego velika Hrvatska i velika Srbija. Hoćemo li mi biti i ostati do kraja neodredjeno nešto ili nečemo. … Uostalom, šta je Sarajevo, daj da budemo sasvim iskreni. Otkad su Hadžići i Pale bili Sarajevo? Nikad. Selo bilo i ostaće selo. Sad smo zapeli 10 opština Sarajevo. Kojih su to 10 opština Sarajevo? Ovo je ovdje Sarajevo. Svi iz Dobrinje su naveće dolazili u Sarajevo, niko nije išao odavde u Dobrinju da šeta, je li tako? I sad je 10 opština Sarajevo. Ima jedna doza patetike. Nije to više iracionalno nego figuriramo jedan drugog u tom patriotizmu kako smo mi za tih 10 opština. Kad mi je Krajišnik rekao moje Zabrdje itd., rekao sam mu - imaš jedan problem sa mnom, ja ne znam gdje ti je Zabrdje, dok mi nije pokazao na karti da je kod Rajlovca i kaže, da to ne da nipošto. Ne daj ga, Bogati, neka ti ostane Zabrdje. Prema tome ako govorimo o urbanom, ono što je simbol, ono što nosi, to je ovo ovdje. I Vogošću jedva čovjek prihvati da je to to. Da se razumijemo. I što bih ja sad upropastio ovo što ima zbog toga da bi Hadžići ... Tamo je većina Srba i na strani su Karadžića. Možemo li u to sumnjati? Ne možemo. Evo ih, bježe i biju se itd. …

KLJUIĆ: Meni je neki dan došao Bogić Bogićević i rekao: Stjepane, ja te razumijem, ja sam bio u najtežoj situaciji u Predsjedništvu one Jugoslavije. Nisam slušao Miloševića, nisam imao vojske, a nisam htio da izdam Bosnu. A morate znati da u BiH, a danas mislim i na području cijele Jugoslavije, najteže je meni lično. … Jer imam osjećaj da smo svi na istom putu da uvažavamo argumente i da kažemo - objektivno Bosne onakve neće biti, ne daju Amerikanci vojsku da čuva vanjsku granicu. Kad bi mi čuvali vanjsku granicu, čuvali, mi bi imali uniju. Objektivno i to, ja sam vas pitao jeste li za uniju ili niste. Vi meni rekli da jeste, ali iz diskusija vidim da vi, kaže Silajdžić da narod nije za uniju. … Mi ćemo, koliko sam vidio večeras, a vjerujte ja sam čovjek koji dobro vidi, sudbina Bosne u onom što Silajdžić kaže, ali mi to ne smijemo reći. A to efendija najviše na tebe se odnosi jer ti si glava Bosne. Ja sam jednom davno dao izjavu pa me ružili u Zagrebu da je Alija Izetbegović otac moderne Bosne. Medjutim, propala i Bosna, propašćemo i Alija, i ja, i svi ćemo propasti. … Ti imaš donji prag, a donji prag je bosanska

republika sa 33 %. Nezavisna. Ali ona dobiva u Ženevi Neum, dobiva mjesto u Olimpijskom komitetu, KEBS-u i UN. Ali mi to ne smijemo reći narodu, jer koliko god Silajdžić kaže da njemu dolaze ovi, on kaže da odemo na Borije sad. Vojnici će nas ispljuvati. Dakle, da napravimo taktiku. Zastupaćemo uniju što je moguće čvršće itd. Za muslimanski narod, što je najbitnije, on mora imati 33 %. Ja znam da sam ja tu oštećen. Znaš zbog čega? Zato što neće imati Ploče, a imaće Bugojno i Travnik. A Hrvata u Bogojnu, Travniku i Jajcu bilo je približno Muslimanima. Da nije bilo Bobana i Tudjmana tamo bi sve moglo biti i po Vens-Ovenovom planu vratiti, ali nisu, odustali su od toga. Zašto? Što su odmah rekli hoćemo hrvatsko sveučilište u Mostaru. Budale jedne. U Zagrebu nije hrvatsko sveučilište itd. Dakle, imamo okvir političkog djelovanja i tu se svi slažemo da ćemo ići taktički na uniju da bi dobili bosansku republiku. … da dodjemo do bosanske republike sa što većim procentom i onda ćemo mi, kad to završite, nema Predsjedništva više, nema ništa, biraju se unije nekakve, bira se novo Predsjedništvo. Ali će biti borci za ljudska prava ovdje. Ja ću vam biti jedan od boraca za ljudska prava. Poznavajući efendiju, ja ću biti obična figura, jer će efendija dati ljudska prava svim narodima.

…

SILAJDŽIĆ: Ja bih samo Stjepana upitao. Imamo te tri republike. One dvije idu sa svojim centralama - Beograd, Zagreb. Ako ova nije suverena i samostalna država, onda imamo dvije - jednu veliku Srbiju, suverenu jednu veliku Hrvatsku, suverenu, u sredini bosanska republika, ne suverena. Da li to prihvata kao Bosanac?

KLJUIĆ: Ne prihvatam. Ja hoću suverenu bosansku republiku koju ti zastupaš. Ali neću to da kažem Karadžiću i Bobanu sad, nego ću da nas dovede medjunarodna javnost.

SILAJDŽIĆ: Vidiš da cijelo vrijeme radimo tako.

KLJUIĆ: Ali ima još nešto. Ako oni zadrže te republike, nisam siguran da će dobiti medjunarodno priznanje jer se turski dio Kipra odcijepio prije 15 godina i živi, ali nema medjunarodnog priznanja.

…

IZETBEGOVIĆ: Šta će nam argumentacije i raspravljanja. Koji je to minimum?

PEJANOVIĆ: Što se mene tiče, minimum je ono što je Skupština uspostavila. Procenat, izlazak na more, podrazumijevao se tad izlazak na Savu. On se nije ni pojavljivao kao problem, možda je izbor rješenja bio problem. Ali izlazak na Savu nije bio problem. I Sarajevo. U ranijim pregovaračkim momentima bilo je od manjeg interesa za Srbe. Mi smo progurali protektorat. … U tom smislu ovdje je otvoreno pitanje - kakvu formu udruživanja uniju da guramo dalje. Ja sam na tu temu naišao malo i sa, kad je bio razgovor sa ambasadorom američkim. Pitao je on mene neke stvari, kao što nas stalno pitaju. Ja sad ovdje govorim pred svojim drugovima i mi smo svi prijatelji u ovom ratu - ja mislim da je ovom napaćenom narodu, a tu je većinom muslimanski narod, pa onda mi koji smo tu zajedno, da je najpotrebniji mir i sačuvati živu masu. Dalje se ona na bi smjela gubiti. Drugo što je muslimanskom narodu najpotrebnije jeste državotvornost, državni subjektivitet.

…

IZETBEGOVIĆ: Mislim da je samo sporan problem unije. To je jako pitanje. Da vidimo šta da uradimo. To medju nama nije sporno. Mislim da nije sporno ovo da idemo sada, kad je riječ o RBiH, da kažemo da ona treba da bude najmanje 33,3 %. Da li je to neophodno. Mislim da više dobiti ne možemo. Toliko, vjerovatno, možemo. Da vidimo da li bi pregovarači smjeli, ako nam to bude ponudjeno, zaustaviti se na tome ili bi morali kazati mi to ne prihvatamo, hoćemo sve. ***Dakle, držim da bi 33,3 % bilo nešto što bi se moglo da prihvati. Pod uvjetom da se osigura izlaz na more kod Neuma i izlaz na Savu kod Brčkog - varijanta luka, a ne ono drugo. To su dva dopunska objekta. Treća stvar, Sarajevo i Mostar dvogodišnji mandat - prvog UN, drugog EZ. Mislim da smo u tom pogledu saglasni. Nama se činilo da se više dobiti ne može. Nemamo podrške Zapada****. Čim kažemo više, oni kažu nagodite se sa Srbima, ako hoće da dadnu ili neće. U tom pogledu postoji podrška. Postavlja se pitanje pozicije takve jedne republike. Mislim da smo saglasni. To mora da bude demokratska država u kojoj niko neće biti progonjen zbog vjere i nacije. … Što se mene tiče, reči ću vam šta ja mislim. Ako hoće Srbi i Hrvati moći će se... Ako oni neće, ona se neće moći održati. Muslimani ne mogu sami održati BiH. Prema tome odgovor zavisi od ta dva naroda ili gradjana unutar ta dva naroda. Ići ćemo na nekakvu gradjansku državu, ali barem 52-52 procenta treba htjeti tu državu pa da ona barem for-*

malno može da postoji. Iako ona nije stabilna bez 70-80 % da ljudi hoće i srcem i dušom tu državu. 10-15 % ako tu državu obara ili joj radi o glavi, nema hajra. Dakle, da li će BiH postojati ne zavisi od Muslimana, nego zavisi od Srba i Hrvata. Ako oni na to odgovore da, onda je sve u redu. Ako odgovore ne, nema BiH. Prema tome ključ je u njihovim rukama. Ali održanje ovog jednog okvira pruža šansu da dadnu pozitivan odgovor jednog dana. Neodržanje tog okvira više nema ni šanse, nema ni teorijske šanse. Iz tog razloga hajmo održati i drugog razloga - recimo da se krene na izlazak i tada možemo reći - možete izaći, ali vratite još te teritorije. Bez toga više ne možemo da uradimo, izgubili smo adut. Ne možemo da kažemo danas - sutra možete izaći, mi ćemo vam dati pozitivan odgovor, ali ima da vratite još 5-6 gradova, još nekih 3-4 procenta teritorije. I za to bi to trebalo. U medjuvremenu se postavlja pitanje kako će postojati to. Ulazimo u jedno vrlo mutno vrijeme. Mislim da smo se oko ovih 4-5 stvari usaglasili. Samo je problem bosanska republika, unija, njen položaj itd. Tako da je o tome raspravljano. Ima tu jedna stvar koja je dosta maglovita. To je, jednog dana uzmimo potpiše se i počne da teče vrijeme. 4 mjeseca se navršava, ja i Haris treba da se promijenimo, dolaze ljudi, dolazi Karadžić. Ne zna se ko će doći.

… Traži se najmanje 33,3 % za Republiku, izlaz na more, suvereni izlaz na more, izlaz na Savu luka Brčko, a što se tiče prostora 33 % to ćemo pregovaračima dati neka izganjaju maksimalno najpovoljniju kombinaciju teritorija od 33,3 %. ***Ako uzmemo u centralnoj Bosni nešto više onda ćemo malo manje, morati u istočnoj Bosni****. Ali uglavnom taj zbir mora da postoj. I u pogledu dva grada mandati. Ne bih ih zvao protektoratom, nego mandatima.*

…

SILAJDŽIĆ: Prvo, bez obzira šta oni budu odlučivali, mislim da će se, moje je mišljenje, ... rješavati sve. Mislim da situacija ide prema tome da se sve ipak riješi silom. Najvećim dijelom. Ne samo u BiH nego i u Hrvatskoj itd. Ja to tako vidim. Ovo pitanje da li se Tudjman može promijeniti, mislim da ne može. Nije mogao prije 20 godina, ne kamoli sada. Taj čovjek pravi probleme i Hrvatskoj, i Bosni i cijelom svijetu. Jednostavno on neće da vidi ponekad da vuče krivi potez. On je jedan od onih koji uvijek vuče prave poteze. … Mi ćemo dakle biti potpuno blokirani sa podijeljenim suverenitetom, koji njima ne treba. Treba nama. Jedino ga mi nećemo imati. Oni će ga imati kroz Beograd, kroz Zagreb, mi ga nećemo imati. Ako nije moguće izmi-

jeniti ovaj konsultivni dio koji upravo pravi tri takve države, jer to su države, da se razumijemo, ako to nije moguće izmijeniti, ako nije moguće centralizovati vlast odnosno imati funkcije kakve takve koje čine državu i koje tom suverenitetu daju nešto, ako to uspijemo, što nećemo, odmah vam kažem, jer oni su počeli rat ne zbog toga da naprave Bosnu nego da je rasture, ako to nećemo moći, naći ćemo se u situaciji kada ćemo imati dvije suverene države povećane i Srbiju i Hrvatsku protiv nas i ja mislim da će se onda proces razjedanja i izjedanja te Bosne nastaviti. To je moje mišljenje. U tom slučaju će doći do rata ponovo, neizbježno. Samo će to tada biti pravi gradjanski rat. Mi više nemamo pravo da govorimo o agresiji. Mislim da je tek onda Milošević završio posao. To je gradjanski rat u kome će oni vrlo brzo ispresijecati komunikacije, ne moraju ni ratovati, mogu nas u toj novoj konstalaciji odnosa sa novim granicama dovesti u situaciju kakva jeste.

…

LAZOVIĆ: … Nisam siguran da medjunarodna zajednica hoće raspad BiH na način kao što je to Haris govorio. Da se priključe ove dvije republike centralnoj i ako je to Oven naglasio, ali ja Ovenu puno ne vjerujem. … Ja sam sklonija ovoj procjeni da je njoj prije svega u interesu očuvati taj okvir pod uslovom da se zaustavi rat na ovom prostoru. …

…

IZETBEGOVIĆ: Prema tome idemo sa ovim. Unija se održava, ona je koncept tekstualnog dijela koji predvidja uniju BiH. Reći ću sutra pravnicima da se skupe, da pregledaju ono tamo. Dalje, 33,3 % je donja granica teritorije bosanske republike. Izlaz na more kod Neuma, suverenitet nad dijelom teritorije, izlaz na Savu u Brčkom, i to Sarajevo-Mostar 2-godišnji mandat. …

4.5 Predsjedništvo BiH o muslimanskoj ofanzivi u Srednjoj Bosni

Na sjednici Predsjedništva, održanoj 14. 1. 1994., članovi Predsjedništva raspravljaju o rezultatima pregovora i o mogućnostima izbora koje imaju. Istovremeno, Izetbegović navodi da pojedinačna rješenja koja se postižu za njega ne postoje te ih stoga i ne priznaje i nema namjeru poštovati jer smatra da će ta rješenja i dogovori stupiti na snagu tek kad se postigne dogovor o svim “otvorenim pitanjima“. Posebno je za njega otvoreno i osjetljivo pitanje napredovanje ABiH u

Srednjoj Bosni, koje nije išlo potpuno prema planu ABiH i očekivanjima muslimanskog političkog vrha:

GANIĆ: Mislim da smo mi napravili dvije greške. ***Mi smo pristali na nekakve tri republike, a nismo za to ništa dobili****. Tu je bitno oslabljen naš položaj i zbog toga mi tražimo da se izvlačimo iz ove petlje ako možemo ikako. … Smatram da mi treba da odgovorimo kontra predlogom u smislu da mi hoćemo konfederaciju dvije države, a one teritorije koje mi ne kontrolišemo, o tome ćemo razgovarati dalje … Mislim da bi naš predlog trebao da ide u tom smislu - hoćemo konfederaciju. Jeste da mi kontrolišemo, a one teritorije koje ne kontrolišemo i tamo gdje je neka veća koncentracija koja ne želi to, onda ćemo vidjeti …* ***Druga stvar, čovjek mi kaže ono što smo predlagali, onaj izlaz na more preko Neretve, kaže, to je glupost. On je neki gradjevinac, kaže da su tu nivoi različiti, plitko, dubine, mostovi spušteni ispod****. … Treća stvar, mi ovdje nismo nikakva 33,3 procenta usvojili. Ne znam otkud to figurira. Niti je to Skupština ikad rekla. Predsjednik je ponovio juče u svom govoru a mislim da je to bilo i na Skupštini, ako već moramo doći do nekakvih teritorijalnih razgraničenja, onda, brate, većinski treba sjedinjavati one teritorije gdje je Bošnjački narod u većini i obrnuto. Za nas ta cifra,nije obavezujuća niti smo je mi kao takvu usvojili. Eto, toliko.*

IZETBEGOVIĆ: Da se razumijemo, svi ovi razgovori koji su vodjeni - i republike i 33 % itd. ništa to nije utvrdjeno. Jer mene je upozorio Klas, kad sam rekao o nekim stvarima., on je rekao: ***"Znate g. Izetbegoviću ono pravilo u politici - dok se nismo dogovorili o svemu, nismo se dogovorili niočemu"****. Prema tome, do sad nismo ni o čemu dogovorili. Ovo su sve pretpostavke nekog dogovora. Mi možemo naravno ako nam odgovara vratiti se na početak. Mi se moramo samo pitati imamo li nekog boljeg rješenja. Ali čim vidimo da nam je bolje, vratiti sve na početak. Onda moramo vratiti sve. Samo se moramo pitati trebamo li to da uradimo, jer ne znam gdje se onda nalazimo.* ***Nama ova rješenja sa tri republike nametnuto je prisustvom jedne jake vojske koja neće drugo i koju medjunarodna zajednica nije spremna da ukloni s tih terena, a mi procjenjujemo da je ne možemo ukloniti. Danas sam išao tamo prema Koševskom brdu i kažu mi ljudi, u onim kućama su četnici. Nema nekih 200 metara. Oni su tu već godinu i po dana. Ili kad idemo sad prema aerodromu mi prolazimo preko četničkog punkta. Ne možemo da ga uklonimo. Možemo li mi tu***

***vojsku ukloniti? To je problem**. Prisustvo te vojske sa 600-700 tenkova, sa 2000 artiljerijskih orudja i otprilike 100-150 hiljada vojnika na terenu koja neće drugo rješenje, nameće da mi razmišljamo bismo li nešto drugo radili. Inače, ne bi nikom na um palo da kaže - hajmo mi sad stvarati republike, nego jednostavno. Mi možemo da vratimo to sad pred Savjet bezbjednosti ponovo, ali ta vojska ostaje tu gdje je i dalje puca. I onda opet ... **Problem je da li se ta vojska može pobijediti?** Pošto neće niko da nam pruži pomoć mi treba da procijenimo sami možemo li je ... pa ako možemo mi nju potisnuti, u redu, preko Drine. Mi naravno trebamo biti za cjelovitu Bosnu. Ali nemojte nikada zaboraviti da je prisustvo te vojske zbog čega mi uopšte razmišljamo o nekom drugom rješenju a ne o onakvom jednom jedinstvenom i cjelovitom. Jer oni jednostavno to, politička snaga iza koje stoji ta vojska kaže - mi drugo nećemo. I onda, naravno, postavlja se pitanje produženja rata u beskonačnost. Treba procijeniti koliko je to. Nekad nam se čini da bi mogli da idemo. Osnovno je pitanje pravilne procjene stvari. Jer, vidite, kad razgovaram s ljudima oni kažu - pazite, ova zvijer je smrtno ranjena. Ona sad krvari ali tetura dalje. Tebi se čini – po jednima ona će preživjeti, po drugima ona će još ići 300 metara i pasti. U medjuvremenu ona zadaje udarce. Po nekima teturaće još neko vrijeme i pašće. Trebamo stisnuti zube i sačekati da ta smrtno ranjena zvijer padne. Neki smatraju da je ona smrtno ranjena. Neki kažu da je samo okrznuta i nastaviće dalje da živi. Nastaviće dalje da ruši da ubija itd. Sad, stvar je procjene. Meni se čini i sinoć me jedan čovjek zove i kaže u Beogradu je štrajk, ne rade pekari, itd. Nema ljeba dovoljno. Štampali su novčanicu koja je samo s jedne strane obojena. Dakle, koja govori o jednoj teškoj krizi. Mi smo onda u stalnoj procjeni možemo li dalje ili ne možemo. Onda smo stavili na vagu naše strane i te strane. I neka znate, to je problem. Naravno, malo ima ljudi u Sarajevu koji bi rekli: hajmo dijeliti Sarajevo, hajmo razgovarati o podjeli Sarajeva. Ko bi bio lud da to kaže. Nego se postavlja pitanje kako da uklonimo ljude koji s brda pucaju. Uprkos našim procjenama nedjeljivog Sarajeva, 9 opština, naravno. Ko bi bio lud da sebi zabrani. Išli smo na onaj Igman. Jednostavno, imaćeš neki grad tamo. Radi se o tome da li možemo i kad možemo. I kad se prevarimo u toj procjeni možemo krenuti putem koji ne vodi ničemu. Stalno se u magli gubi kraj, nikad doći. **Zato mislim da je problem tih pravilnih procjena protivnika i naših mogućnosti, ono osnovno što mi moramo znati**. A to se teško da procijeniti. Mi*

možda naše možemo da procijenimo s koliko-toliko tačnosti. Jer, na koncu u našim je rukama. Možemo pogledati kakve su naše tvornice, naše mogućnosti, moral. Iako su to sve ipak faktori koji su moralni. Danas javiti da smo zauzeli jedan gradić, moral raste za 100 stepeni. Neka padne jedan gradić tamo, moral opadne. Ali to na stranu. Kako možemo procjenjivati snagu Srbije da alimentira dugo vremena ovu postojeću ovdje silu na teritoriji BiH i eventualne mogućnosti njenih dogovora sa hrvatskom stranom koja nam visi uvijek. Jer, pazite, nama kažu u jednom drugom dokumentu koji možemo takodje... ***Ovenov izvještaj o tim razgovorima možda bi ih bilo korisno pročitati, on kaže: visi opasnost srpsko-hrvatskog sporazuma na račun Bosne. On tako to tretira. Ako se Muslimani i Hrvati ne sporazumiju, sporazumjeće se Srbi i Hrvati****. Sporazumjet će se oni i da naše odbijanje gura stvari na taj kolosijek da će se oni u jednom momentu sporazumjeti. Naravno, ta saradnja na terenu, na mnogim mjestima je već u toku. Na nekim mjestima još uvijek nije. Ali uzmite pretpostavku da bude potpuna saradnja, da se ostvari čak gore u Posavini i u tuzlanskom bazenu neka se ostvari. Neka se ostvari sad praktično u dolini Neretve - od čega stalno strahujemo.* ***Četnici se nalaze odmorni na liniji Trebinje-Nevesinje u Podveležju. Ne ratuju već pola godine. Jedu i debljaju. Odmorni su sasvim. Naše snage su dole izmorene, izgladnjele itd. Imaju jedinu šansu što ih ovi ne napadaju. Ne daj bože da ih napadnu, šta će biti. Bacili bi ih u Neretvu****. …*

Na sjednici Predsjedništva BiH, održanoj dana 14. 1. 1994., tadašnji je mvp Irfan Ljubijankić pročitao dokument koji je jedan od međunarodnih posrednika, njemački diplomat Michael Steiner, poslao njemačkom mvp Klausu Kinkelu. Budući da je pismo pisano u namjeri da bude objektivno, te budući je to prijevod koji su napravili u MVP BiH, držimo da je taj dokument potrebno cjelivito objaviti.

"Želim da vam dam nedotjeranu sliku zadnjeg razvoja dogadjaja. Zadnjih sedmica je pokušano sve da se rat okonča. U svakom slučaju moram vam reći otvoreno, izgledi nisu dobri. U trenutku nedostaju jednostavno osnovne pretpostavke svih pokušaja uspostavljanja mira. Dakle, stvarna spremnost svih strana za uspostavu mira, a ovdje moram, nažalost, da uračunam i muslimansku stranu.

Tokovi: 22. 12. sastanak Evropske unije sa zaraćenim stranama u Briselu. Diplomatske sile sa velikim ličnim

uplivom osobito od strane saveznog ministra za vanjske poslove i ministra vanjskih poslova Ži Pea. ***Obećanje da će se poštovati dogovor o primirju za vrijeme praznika, a u istom trenutku početak muslimanske ofanzive protiv hrvatske strane u predjelima Viteza gdje su naseljeni Hrvati****. Srpska ofanziva, kao i pucnjava iz Sarajeva ponovo se nastavlja. Pregovori: jedinstvo da Muslimani treba da dobiju trećinu životnog prostora sa izlazom na more i Savu, Hrvati 17,5 Srbi 49,2 %. Takodje sporazum u velikoj mjeri gdje je otvoreno ostao konkretan omjer oko 1 % u srpsko-muslimanskom odnosu, kao i hrvatsko-muslimanskom odnosu centralno-bosansko naseljeno područje viteškog ... Dalji problemi: Sarajevo (Srbi podjela 2:1 u korist Muslimana - Muslimani UN administracija), dalje, prilaz Savi: Mostar koji treba da dodje pod dvogodišnji protektorat Evropske unije (problemi veličine oblasti, glavni grad Herceg-Bosne?) Prilaz moru: (Muslimani suverenitet). Zatim, jedan čitav red prisnih kontakata kopredsjedatelja koji se neumorno zalažu za to da se pripremi planirani ženevski skup za 18.januar.*

Hrvatsko-muslimanski sastanak 4. i 5. 1. u bečkom Holburgu - premijer Silajdžić, ministar vanjskih poslova Granić uz prisustvo kopredsjedatelja. Osim humanitarnog aspekta, nikakvih konkretnih rezultata. 5. 1. nam saopštavaju, istovremeno i pres-informacija, premijer Silajdžić, ministar vanjskih poslova Granić, zajedno u Beču su noćas dogovorili da su obojica predsjednika - Tudjman i Izetbegović sastanu u Bonu 8. 1. Mjesto je predložio premijer Silajdžić hrvatskoj strani. U svakom slučaju nismo htjeli da im to uskratimo. U dogovoru saveznog ministra vanjskih poslova, sa saveznim kancelarom, stavljeni su na raspolaganje bonski ….

Kopredsjedatelji putuju 5. 1. u Beograd. Tamo postižu da naprave kartu u žilavoj raspravi preko koje Muslimani dobijaju 33,5 %*. Iznudili su od Srba pristanak koji su dugo vremena tvrdoglavo odbijali da se Sarajevo stavi pod protektorat UN administracije ako se Srbi budu mogli odvojiti od bosanske unije. Znači, uslovljavaju.*

6. 1. razgovori u Bonu saveznog ministra vanjskih poslova i premijera Silajdžića uključujući kopredsjedatelje. Slab znak spremnosti za brzo sklapanje mira.

Petesberg: sastanak 8. 1. morao se odložiti jer je sigurnost leta predsjednika Izetbegovića iz Sarajeva bila ugrožena. Da li se ovdje teretila srpska strana, ostaje otvoreno. Intenzivni dvadesetčetvoročasovni napori mi

smo konačno poslali jednu čelendžer mašinu za Zagreb gdje je Izetbegović trebao da stigne jednim UN avionom iz Sarajeva. ***U nedjelju ujutro artiljerijski udar na pistu aerodroma u Sarajevu. Prema uputi Stoltenberga iz Bona istraga koja je odmah sprovedena dala je zamašnu sumnju o tome da li se napad odnosi na srpsku stranu.*** *Nakon popravke piste i napetih telefonskih razgovora izmedju Stoltenberga i Izetbegovića, napokon je Izetbegović poletio jednim francuskim avionom i njemačkim čelendžerom stigne iz Splita u Bon.*

Rasprava u Petesburgu: ***Tudjman pokazuje veliku fleksibilnost. Bio je spreman na bolne teritorijalne ustupke u centralnoj Bosni. Želio je po pitanju defanzive u centralnoj Bosni da dodje do brzog završetka ratnog zbivanja u centralnoj Bosni. Podnio je nacrt jednog opšteg ugovora o budućoj hrvatsko-muslimanskoj saradnji, ponudio Muslimanima konačno konfederaciju ili u varijanti ranije označene trostruke unije ili ako se Srbi ne zadrže u toj uniji, u formi jedne hrvatske proširene za Herceg-Bosnu sa jednom bosansko-muslimanskom državom. Predsjednik Izetbegović i njegova delegacija pozdravili su jasno taj prijedlog ali su izbjegavali svaku odredjenost****. Zato nije još pravo vrijeme.* ***Izetbegović je ultimativno tražio većinu mjesta koja su ...u centralnom bosanskom džepu. Citat: Potrebna nam je fabrika municije u Vitezu. Ili ćete nam dati Vitez ili ćemo ga mi osvojiti. Zato imamo 200 hiljada vojnika. I ponuda od strane Tudjmana potaknuta od strane kopredsjedatelja nije pomogla da se fabrika municije u Vitezu i druge fabrike oružja*** *... smatraju ... Dalje, citat Izetbegovića iz pregovora u prisustvu jednog pripadnika A. A. da nam nije potrebna fabrika oružja sada. Mi sada imamo dovoljno oružja. Potrebna nam je kasnije, u miru. …* ***Ja vam opširno prikazujem sve ovo da biste dobili pravu sliku stvari. Svakako su Muslimani glavna žrtva srpske agresije i žrtva srpsko-hrvatskih namjera podjele. To ne smijemo izgubiti iz vida pri jednoj potpunoj procjeni. Sigurno je da su Hrvati u Bosni počinili teške greške i zločine koje se sada osvećuju. Svakako se stvari ne mogu više obuhvatiti jednostavno crno-bijelom tehnikom. U posljednjim naporima za uspostavljanje mira u svakom slučaju veoma je jasno postalo da muslimanska strana još na prvo mjesto stavlja ratnu opciju u najmanju ruku. Očevidno, oni hoće da od Hrvata dobiju ono što kod Srba nije moguće postići. Problem te strategije je nat-***

***jerati Hrvate u jednu ratnu alijansu sa Srbima**. Mi smo rado ispunili svoju ulogu domaćina u Petesburgu, okvirni uslovi su bili optimalni, to su istakli osobito kopredsjedatelji i razgovori su bili najintenzivniji koje su ikad ova dva predsjednika do sada imala zajedno. Svi problemi su obradjeni iscrpno. Obje strane sada znaju na čemu su. Bilo je naročito važno da se predsjednik Izetbegović i predsjednik Tudjman sastanu upravo u trenutku kritične faze. To medjutim ne mijenja ništa što je rezultat, nažalost, ostao bez sklopljenog mira. U ovom slučaju što se tiče sastanka koji je ugovoren za 18. 1. u Ženevi, mi ne možemo biti optimistični. Srbi će se jedva pomaći dalje, jer stvarni prodor kod još otvorenih problema u hrvatsko-bosanskom odnosu koji bi lakše bilo ... .jedne konfederacije, prije svega, neizvjestan. Objema stranama u Petesburgu je savezni ministar jasno rekao da smo mi stigli na prekretnicu. Medjunarodni angažman je osvježen. Drugog akta sile, kao onaj koji je on poduzeo zajedno sa svojim francuskim kolegom neće biti, ako oni kojima smo u prvoj liniji htjeli pomoći ne budu zaista spremni na mir. Tu se pojavljuje da su trupe UN koje osiguravaju snabdijevanje za humanitarnom pomoći sa svih strana izložene stalnim napadima. Ni jedna vlada koja šalje svoje trupe ne može u tim uslovima da dalje žrtvuje svoje vojnike bez konkretne dogledne perspektive mira. Tendencije povlačenja krajem zime sa ili bez udara iz vazduha, rastu. Prva najava povlačenja trupa samo jedne vlade mogla bi prouzročiti lančanu reakciju. Žrtva takvog razvijanja situacije će biti ljudi koji pate u Bosni. Upravo u tome mi imamo interesa (vodje svih strana su to napustile) da zajedno sa našim partnerima i predsjedateljima u posljednjem trenutku zaista sve poduzmemo doprinošenju jednog brzog rješavanja pregovora. Taj mučni proces će biti takodje natavljen uprkos svih ograda, jer nema moralno zamjenjive alternative za jedno rješenje za pregovaračkim stolom. Svi elementi za rješenje su dati. U svakom slučaju mogu tek onda uspjeti kada strane u sukobu same budu zaista pripravne za sklapanje mira."*

Taj su dokument na zanimljiv i nadasve "objektivan" način prokomentirali neki sudionici sjednice, navodeći stvarne razloge za agresiju ABiH na srednju Bosnu:

*IZETBEGOVIĆ: Jer rekli su, hoće sad da ratuju. **Ja kažem, nama treba Vitez zbog budućnosti, a ne zbog toga što hoćemo sad da ratujemo**. Optužiće nas da hoćemo Vitez da produžimo rat. Nije zbog toga. Nama treba zbog budućnosti Vitez. …*

SILAJDŽIĆ: … Drugo, koliko vidim, ovo je nastavak propagandnog rata, ovo nije ozbiljan prijedlog. ***Sad je pitanje ko će dobiti a ko će izgubiti ovaj rat****. Očigledno je da mi sada moramo, u potpunosti se slažem s tim, ne treba reći ne, nego treba reći mi smo za saradnju. Dakle, kontraprijedlog. U tom kontraprijedlogu posebno vodeći računa o ovome, o izvještaju Štajnerovom koji je Kinkel potpisao. Štajner je dobro na strani zagrebačke opcije. Naravno, to se pokazalo u razgovorima sa Kinkelom. Ako on govori o fleksibilnosti Tudjmana, onda je sasvim jasno na kojoj strani stoji. Tu nikakve fleksibilnosti nema. I zbog toga bi trebalo, po meni, prvo ponoviti, Nijaz i ja smo razgovarali malo prije ovoga, dakle ponoviti prijedlog bez obzira što je do sada dva puta odbijen da smo mi spremni, bez linija,* ***linije su napravile rat, Vens-Ovenov plan je, ustvari linije koje su tada povučene su dobrim dijelom doprinijele da dodje do rata izmedju nas****. Dakle, bez linija medju nama sa svim pravima koja postoje u svakoj državi za svakoga. …*

MIRO LAZOVIĆ: … Ja sam čak uvjeren da, prihvatajući neke realnosti koje su ratom iscrtane itd. ***da bi federacija tri republike, kao unutrašnje uredjenje BiH sa kasnije ovim predlogom povezivanja takve BiH sa konfederalnim ugovorom sa Hrvatskom, da ja odmah kažem da se neće moći naći rješenje ukoliko nećemo imati isti aspekt i prema Srbiji, mora razmotriti****. Bez obzira što Karadžić i Krajišnik to možda ne bi prihvatili, ali sam uvjeren da u sadašnjoj konstelaciji političkih odnosa to Tudjman prihvatio i prihvatili bi Hrvati bosanski, vjerujem, jedan takav predlog unutrašnjeg uredjenja BiH kao federacije tri republike. Što znači da bi se sačuvao teritorijalni integritet, sačuvala bi se BiH kao medjunarodno priznata država. Ali da se dobije visok stepen autonomije budućih republika, a granice izmedju tih republika bile bi irelevantne. Kao što se sada vodi unutar rat za teritorije. Mi moramo priznati ovo što se dešava unutar BiH je faktički posljedica jednog tog sporazuma koji je nagovijestio tri etničke državice. Prema tome, ja sam Ivi rekao, problem lašvanske doline se neće moći riješiti. To je posljedica tog sporazuma …*

4.6 Paritet vlasti veliki je, ogroman ustupak

Na sjednici Predsjedništva BiH, održanoj dana 16. 1. 1994., Predsjedništvo je donijelo zaključak kojim se poziva RH na

uspostavu konfederalnih odnosa s dijelom BiH koji kontroliraju ABiH i HVO:

ZDRAVKO ĐURIČIĆ: … Radi svega ovoga u odlučnoj namjeri da se ova inicijativa konstruktivno iskoristi za iznalaženje rješenja koja će dovesti do mira i uspostavljanja istinske prijateljske saradnje izmedju dva naroda i države, ***Predsjedništvo RBiH je odlučilo:***

1. ponovno dajemo inicijativu za uspostavljanje konfederalnih odnosa izmedju RBiH i R Hrvatske, kao dvije suverene i medjunarodno priznate države. Konfederalni ugovor bi se odnosio na R Hrvatsku i onaj dio BiH koji kontroliraju Armija BiH i HVO …

DURAKOVIĆ: Evo, definitivno kako bi trebalo da bude. Strana 3. stav 2 tačka 1. Ovako bi išlo: "Predsjedništvo, takodje, obnavlja prijedlog da na onom dijelu BiH koji kontrolira Armija BiH i HVO se odmah uspostavi jedinstveni ustavno-pravni sistem. On bi bio zasnovan na načelima pune nacionalne ravnopravnosti, parlamentarne demokracije i vlasti zasnovane na paritetu, bez obzira na etnički sastav prostora"…

Na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 30. 3.1994., Silajdžić konačno navodi ono za što su se Hrvati uporno i dugo borili, upozoravajući na stvarni smisao pregovora koji se vode pod okriljem predstavnika MZ i cilja tih pregovora:

"SILAJDŽIĆ: Mi vršimo unutrašnju transformaciju. Dakle, rekonstrukciju BiH na što imamo pravo. Vršimo, jednog dijela. Prema tome, drugi dio, u odnosu na tu Federaciju, će biti na taj način, dakle postoji rekonstrukcija, će biti rekonstruisan kada dodje do konačnog sporazuma …"

Dobar primjer koliko su članovi SDP BiH bili za RBiH kao primjer male SFRJ, a Izetbegović nesiguran u odgovorima, pokazuje izvadak iz sjednice Predsjedništva održane 10. 3. 1994., gdje se raspravljalo o prijedlogu Ustava Federacije BiH i unutarnjoj organizaciji BiH drukčije nego do dotada. Ujedno se vidi i Izetbegovićeva neodlučnost i nevoljkost da istinu prikaže drugima onakvom kakva uistinu jest:

"DURAKOVIĆ: Član 3. "Službeno ime Federacije - Federacija Bosne i Hercegovine". Sve dileme koje ste vi istakli, šta je s Republikom Bosnom i Hercegovinom? Pitam vas. Nema je.

IZETBEGOVIĆ: Mislim da će se zvati Federativna Republika Bosna i Hercegovina …"

Nastavljajući se na izlaganje koje je iznio na sjednici održanoj dana 19. 6. 1992., kad je govorio o pitanjima ravnopravnosti i paritetnog načela sudjelovanja u vlasti, na sjednici

Predsjedništva održanoj 16. 1. 1994., vidljivo je da Izetbegović kao i drugi članovi predsjedništva, pokušavaju izbjeći provođenje nekih od ključnih uvjeta koji pokazuju kakva je njihova stvarna spremnost za dogovor s drugima te za priznavanje istih prava pripadnicima drugih naroda koji su malobrojniji od Muslimana:

"IZETBEGOVIĆ: ***Da vidimo možemo li mi na tom prostoru ponuditi paritet?***

DURAKOVIĆ: To je bio prijedlog koji je Haris rekao da bi bilo dobro.

IZETBEGOVIĆ: Bar u ovakvim uslovima da li možemo ponuditi paritet vlasti? Zajednički razgovor. Možemo li ograničiti na to da ne bi kasnije imali sporova pa da kažu: mi smo prihvatili, vi sad ne date paritet. Da budemo vrlo jasni, gdje mi to paritet? U kojim institucijama i do kojeg nivoa bi taj paritet prihvatili? Jer, paritet je ovdje veliki, ogromni ustupak. Recimo, prije sukoba je bilo drugačije. Ne znam da li bi u narodu naišao paritet na prihvatanje, iako je brojčani odnos 1 : 5 itd. Ali onda možda nekakvom samom vrhu vlasti. Kad smo zadnji put ovdje raspravljali prije godinu dana, oni su htjeli da paritet spuste do pomoćnika ministara. Naravno, diplomatskih predstavništava sve 1:1:1 itd. Takvi su apetiti onda postojali. Da ne prihvati možda u jednom momentu paritet jer možemo imati kasnije probleme. Napisali ste ovdje, a sad najedanput to nećete. Možda bi to trebalo ipak.

DURAKOVIĆ: Može li se onda dodati: "Na nivou najvećih organa vlasti"?

SILAJDŽIĆ: Kao naprimjer formiranjem gornjeg i donjeg doma u Parlamentu .

IZETBEGOVIĆ: Može se tačno kazati u kome, tj. jednom domu Parlamenta. Da kasnije ne kažu, sad kad smo došli da raspravljamo, vi nećete paritet. Da im možemo kazati, mi smo to i onda bili ograničili.

PEJANOVIĆ: Treba kazati, na koju se vlast odnosi. Na najvišu vlast. U najvišim organima vlasti.

ENES DURAKOVIĆ: Šta znači najviši organi vlasti? Najviši organi vlasti znači Skupština, znači Vlada i znači Sud, itd. To je toliko široko da to ne može.

IZETBEGOVIĆ: Mogu kasnije reći da smo ih prevarili. Ne bih želio da imamo neke probleme. Može li se ovako napisati: "po načelima pune nacionalne ravnopravnosti i parlamentarne demokratije". A onda: "... dok bi to, to i to

*bilo zasnovano na paritetu", **ali moramo tačno vidjeti koji su to organi. Jer je malo preširok izraz "dok bi vlast bila zasnovana na paritetu". Vlast je poširok pojam**.*

…

*PEJANOVIĆ: **Vlada mora imati neki sastav nacionalni koji se poštuje, ali on može, predsjednik Vlade ili mandatar da uzme iz hrvatskog naroda, iz one partije koja je pobijedila**.*

*KOMŠIĆ: **Nije to sporno, sporan je nacionalni paritet. Nije sporno iz koje će stranke**.*

*PEJANOVIĆ: **Recimo, sad Haris ne uzima iz Bobanove partije.***

*KOMŠIĆ: **To nije sporno.***

PEJANOVIĆ: "U skupštinskim domovima u kojima se odlučuje o pitanjima ravnopravnosti".

…

DURAKOVIĆ: Ovo je ubačeno sa omjerom 1: milion da oni to neće prihvatiti. Već da se pokaže kroz ovo maksimum dobre volje i da nam se ne prigovori da nismo spremni za saradnju, kooperativnost, itd. …

PEJANOVIĆ: Ova ponuda treba biti ozbiljna bez obzira na sve. Tako smo rekli prošli put ... Tako se i mi moramo ponašati.

…

*PREDSJEDNIK: **Ima li nekog pametnog da se izvučemo iz ovog pariteta. Paritet mora ostati pomenuta riječ. Paritet. Ali ne smije biti takva da nam sutra kažu vidite uvukli ste nas u ovo**. Da bude jedna formulacija koja ograničava koja se vidi gdje se može barem vidjeti u institucijama koje će biti utvrdjene. …"*

O stvarnoj razini ravnopravnosti drugih, odnosno nemuslimana u "građanskoj BiH", može se zaključivati i iz izjava danih na sjednici Predsjedništva održanoj dana 12. 3. 1994., gdje Izetbegović navodi argument zbog kojeg Musliman mora stalno biti predsjednik BiH jer bi Muslimani u BiH teško podnijeli svako drugačije rješenje:

"… Što se tiče naroda muslimanskog, on bi vjerovatno doživio šok time kad sad jednostavno ne bi bio Musliman predsjednik. Dodje neko drugi na bosansku državu i ljudi osjećaju da je to, prije svega, muslimanska država, a

zatim država i Hrvata, i Srba i svih drugih naroda. Tako to većinski narod doživljava. Smatrao bih da je to predaja vlasti …

Pošto je, medjutim, konfederalni ugovor ni na tapetu, nemamo ga ni u konceptu, ja vam samo iznosim neke dileme za razmišljanje, ja bih predložio da se mi ograničimo na problem Ustava. I to na osnovu ta dva temeljna pitanja. To je pitanje kako prevazići, kako riješiti kontraverzu izmedju Federacije kao dijela Republike i cjelovitosti Republike. To je broj jedan. I druga stvar, ovaj problem ovlaštenja ovih organa Vlade, odnosno Predsjedništva. Ta dva glavna organa koja čine vlast. Pri čemu Hrvati imaju u tim razgovorima stalnu tendenciju da što više kompetencija, kad je riječ o predstanvičkim tijelima. Kad je riječ o parlamentu, njihova je tendencija da što više stvari prebace na Dom naroda u kojem se konsensualno rješavaju stvari. Mi naravno guramo u drugom pravcu da to bude Predstavnički dom, jer se Parlament sastoji iz ta dva doma -Predstavničkog doma i Doma naroda. Naime, oni sad imaju tu velike teškoće. Mi guramo u jednom, oni u drugom pravcu. …"

Izetbegović, na sjednici Predsjedništva održanoj dana 22. 6. 1994. iznosi svoje stvarne namjere prema Hrvatima u BiH, ali pokazuje i znatnu razinu nerazumijevanja Tuđmanove politike prema BiH:

"PREDSJEDNIK: … S druge strane ne možemo zaoštravati s njima stvar. Da možemo, bogdo, zaoštravati, bilo bi dobro, ali ne možemo, o tome se radi … Znam da ja sa narodom kome ja pripadam imam često problema jer ja povučem neki potez narod to uopće ne razumije. Narod ne zna da mi ne smijemo talasati sa Hrvatima. Ne možemo. Odgovara im svadja, odgovara im to. Da oni urade nešto, mi kažemo mi to nećemo, pa napadi na štampu da se ne realizuju stvari. Nama treba da se dole malo ščvrsne ta komunikacija, da to proradi. Mi drukčije ne možemo vratiti ljude u Stolac. Kako ćemo ih vratiti u Stolac? Dok je god svadja ne možemo ih vratiti u Stolac. Možemo jedino demontažom HVO. Kako da ih demontiramo? Prema tome, džaba je povika, galama. To ništa ne čini. Samo jedan sredjen, uporan rad, strpljiv, ponekad što vidiš ne vidiš, što čuješ ne čuješ… ***Mi bi njih vrlo rado ucjenjivali, ali čime?*** *… Ja sam pitao zadnji put Tudjmana i rekao je: "Da, mi hoćemo poštovati". Ali kad smo razgovarali, šta je s Herceg-Bosnom? Ne možemo mi dole ostaviti bezvlašće. Ne možemo mi to pustiti pa sad neka bande tuku, ubijaju. Ipak se kaže u taj Mostar mogli*

su doći vaši da razgovaraju o željeznici. Jer ima neka vlast. Kad se uspostavi nova vlast to se demontira. To da. Ali prije toga se ne demontira. Kako mislite, pita, jel jednostavno da kažemo raspušta se ili šta je. Ne može vaša vojska ući tamo tako neposredno, kaže, to je stvar jednog procesa. Došlo bi do općeg bijega Hrvata itd. Neka vlast mora da postoji kakvagod je, kaže, bolja ikakva nego nikakva. Dajte da formiramo to što prije. Dobro, usaglasili se mi. Medjutim, vuku se drugi potezi na terenu. Dali to rade dvije ruke, ja ne znam. Možda bi on i htio da implementira. Moj utisak bi bio da bi htio. Ima neke druge interese. Nije mu to baš drago, moj je utisak takav, nije oduševljen time ali mislim da ga interesuje. Ne može da dobije neke poslove, ne može da dobije ulaz u neke institucije evropske itd. Ipak ljudi vide šta se radi pa kažu: čekajte dok to sprovedete pa ćemo vidjeti. Ali to ide dosta sporo. Odbiju ga, onda se on malo razmisli, onda oni opet krenu, itd. *Mislim da je bolje raditi tihom diplomatijom nego stvarati neku veliku dreku. Uzeti konkretne primjere - rekonstrukcija HVO, HZ, vize, izbjeglice i reći pomozite gospodo …“*

Kako Izetbegović vodi računa o drugim narodima u BiH, vidljivo je i iz izjave dane na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 30. 3. 1994., tijekom razgovora o Ustavu Federacije BiH. Budući da je Izetbegović prisiljen trpiti Hrvate u Federaciji, a i Srbe jer se oni nalaze kao bitna većina u drugim dijelovima BiH, ostali nisu važni jer ih je, kao npr Židova, “šaka ljudi“: Očito je brojčano stanje Izetbegoviću važnije od značaja koji svaki narod i/ili etnička skupina zapravo ima:

“IZETBEGOVIĆ: … Trebalo bi popričati malo u užem krugu sa ljudima koji bi mogli da budu protiv. Pa ako nisu protiv, onda bi se moglo da se ubaci da se napravi neka mala stepenica i da se kaže: “Bošnjaci i Hrvati, kao konstitutivni narodi, zajedno sa Srbima i ostalima”, i tako dalje. Tako da se pomenu Srbi. I time bi se napravio jedan mali ... Da tražimo kako bi najlakše prošla stvar. U zagradi “zajedno sa Srbima i ostalima” i dalje. Bilo bi lakše. Ipak je ovo Bošnjačko-hrvatska Republika. Mislim ono što jeste realno to su Srbi još ovdje. Šta ima Jevreja, šaka ljudi. Onda bih radije spomenuo Cigane, ima njih više, pa Albanaca i koješta …“

Eto kako, na sjednici Predsjedništva od 12. 3. 1994. gledaju na Hrvate u diplomaciji, kako ih postavljaju i kako Kljujiću govore odbojno “imate Hrvate tu i tu“:

“PREDSJEDNIK: Ma nije riječ o Tešnju. Riječ je o Njemačkoj u kojoj po mom mišljenju ima najveći broj mus-

limanskih izbjeglica, neuporedivo više nego Hrvata iz BiH. Neuporedivo više 1:10. I zato mislim da bi dobro bilo, zato smo ostavili nepopunjeno mjesto u Vašingtonu, da bi došao Hrvat u Vašingtonu, U Španiji u Italiji nije popunjeno.

…

BUKVIĆ: Ja mogu na to reći da u Njemačkoj baš ima poprilično izbalansirano na najvišim rukovodećim mjestima. Imate Peru Bajevića i imate još jednog Hrvata u Minhenu

KLJUIĆ: Nije Pero Bajević Hrvat, Srbin. Samo je u konzulatu u Minhenu donekle to. Ali mislim da vam nešto kažem, nemojte mene molim vas smatrati, ja nisam ovdje zvaničan predstavnik za pregovore o personalnom pitanju.

PREDSJEDNIK: Vodićemo računa, Stjepane.

KLJUIĆ: Ali predsjedniče do sada se nije vodilo računa …"

Stvarna ravnopravnost u diplomaciji najbolje je opisana riječima Stjepana Kljujića izrečenih na sjednici Predsjedništva održanoj dana 14. 4. 1994.:

"…Mi, pravo da ti kažem, Alija, od tih 300 ljudi koliko si ti postavio tu, ima 290 Muslimana, 7 Srba i 3 Hrvata koja se ne pitaju u Briselu, u Minhenu i još negdje. Mislim da moramo voditi računa o nacionalnoj strukturi. Nema smisla to …"

Na 172. sjednici Predsjedništva, održanoj 24. 10. 1992., Izetbegović, govoreći o međunarodnom sudu ICTY i suđenju Srbima iz BiH zbog počinjenih ratnih zločina, iznosi sljedeće: "Ja mislim da do medjunarodnog sudjenja neće doći najvjerovatnije." Isto to ponavlja i na 173. sjednici održanoj 4. 11. 1992.: "Inače, sudjenje Nirberško je bilo moguće zato što je Njemačka bila kapitulirala i bila potpuno poražena. Ovdje je to teško."

“Ovo je i ljudski i komunistički ovo,
o čemu ti govoriš“

Ivo Komšić[62]

5. Djelovanje Predsjedništva BiH u uvjetima bitno smanjene komunikacije između Sarajeva i drugih dijelova BiH, o neorganiziranosti sustava i tijela vlasti pod kontrolom tog istog Predsjedništva, o stvarnom mjestu donošenja svih bitnih odluka, o pregovorima s bosanskim Srbima za vrijeme opsade Sarajeva

Predsjedništvo BiH početkom se 1992. godine, zbog složenih vojno-sigurnosnih prilika, našlo u vrlo teškom položaju. Zanemarujući upozorenja koja su dolazila iz Hrvatske, uz istovremen bijes zbog činjenice da su upravo prema sarajevskom dogovoru između RH i JNA znatni vojni efektivi JNA s područja RH povučeni u BiH, organizacijski nespremni, politički nepripremljeni za nadolazeće događaje u BiH, bosanski Muslimani suočeni su s dezorganizacijom (koja je pokatkad graničila s izgubljenošćču) u svojim vlastitim redovima.

5.1. Odvojenost Predsjedništva BiH od “ostatka BiH i svijeta“ te njihova nepripremljenost za nadolazeće događaje

Pogoršavanjem prilika u BiH, odnosno početkom otvorene agresije, provedena je opsada Sarajeva, čime su institucije vlasti odsječene od drugih dijelova BiH i prepuštene lokalnim vođama i tijelima vlasti. (Prvenstveno se radi o mjestima gdje su Muslimani bili u većini jer su Hrvati na područjima gdje su bili u većini, ili ih je bio znatan broj, uglavnom uspješno proveli samoorganiziranje kojim je dodatno zaustavljana agresija na RH korištenjem teritorija BiH te organizirana obrana od naknadnih otvorenih srpskih napada.

Koristeći takvo stanje, a ne želeći ispustiti upravljanje onim područjem koji kontrolira ABiH, Izetbegović, a kako je već prije naznačeno, preuzima potpuno vlast u svoje ruke.

Čak rado rabi, posebno u komunikaciji s predstavnicima MZ i drugih zemalja, titulu Predsjednika BiH (a ne predsjednika Predsjedništva BiH) iako takvo nešto nikad nije postojalo u BiH.

Alija Izetbegović, odgovarajući na Kljujićeve zahtjeve da se otkaže gostoprimstvo UNPROFOR-u, vrlo jasno kaže kakvu oni imaju ulogu za opkoljeno Sarajevo i "državnu vlast":

> *"Pazi Stjepane, mi ne smijemo otjerati UNPROFOR iz Sarajeva, čovječe. Nemoj da se igramo sa njima. Oni su nam još jedino oko ovdje kroz kojih gledamo svijet. Nema telefona nema ničega više … Mi smo otkinuti, pošta nam ne radi, mi nemamo više veze sa svijetom. Telefoni ne rade, nemamo veze sa Zagrebom, Bečom ni sa kim veze. Mislim da li treba da idemo tim putem, ako bi mogli da ga izbjegnemo … Pazite nešto ovo što kaže Hajrudin, oni su oči i uši ovdje svijeta znaš. Ono što oni ne kažu nije se dogodilo. I što kažu da se dogodilo to se dogodilo ustvari."*[63]

Isto to potvrđuje i Fikret Abdić: "A mi imamo potpuno blokiranu Republiku"[64] te grad Sarajevo,[65] koji praktično kontroliraju naoružane kriminalne i pljačkaške grupe, a problem kojih politički vrh, tada još uvijek, ne uspijeva riješiti. Tek nakon što su se te grupe dovoljno osilile te napale političke institucije radi zauzimanja vlasti, Izetbegović se odlučio na uporabu sredstava sile u borbi protiv nasilja i kriminala.

Na sjednici Predsjedništva s predsjednicima stranaka, održanoj dana 2. 2. 1993., Izetbegović daje točan prikaz stanja nepripremljenosti u kojoj se našla središnja vlast u BiH:

> *"… Ali vi svi zaboravljate situaciju u koju smo došli. Rezultat je napada jedne Armije na BiH. I rasula vlasti usljed jednog snažnog udarca pesnicom po svemu tome sve se razbilo. I mi smo to pokušali da sakupimo. Nismo mi tu Armiju, nismo mi uzrokovali niti smo. Jedino ako smo, kao što to kažu odozgo sa planine, kažu da niste izglasali suverenost, ne biste doživjeli to što ste doživjeli. Tada jesmo, najvjerovatnije, na neki način bili razlog ili doveli do rata …"*

Na 146. sjednici Predsjedništva, održanoj 18. 7.1992., Skenderagić iznosi stvarno stanje o uvezanosti sustava vlasti koji djeluje u Sarajevu sa drugim dijelovima BiH: "… Ja sam informisan da, recimo na području ovih slobodnih teritorija - Tuzle, Zenice itd. tih regija, jednostavno ljudi nisu informisani o odlukama koje se ovdje donose, zakonskim odlukama itd.".

Ministar obrane Jerko Doko već na početku organizacije obrane upozorava na velik broj različitih, nepovezanih grupa

koje ne žele ući u jedinstveni sustav obrane (na način na koji se to željelo u tadašnjem Štabu TO BiH:
"Što se tiče TO organizacije na terenu, imali smo problema i još ih imamo ovdje na terenu grada Sarajeva i općina, jer tu je bilo puno komandi u tim nekim PL ligama, zelenim beretkama. Nešto smo noćas odradili da se to ujedini. Zato i ne može doći do sinhronizovanih akcija i izvodjenjem u praksi zato što ima više komandi. Pa sam ja održao jedan sastanak, i komandant s njima, i to smo sad u prevazilaženju tog stanja ovdje. Što se tiče terena, Posavina, okrug Doboja, sad mi se javio predstavnik Hrvatske zajednice Posavina, one formirane, da su komplet stali na stranu TO BiH u organizacijskom smislu."66

Prilikom iznošenja stanja u RBiH, na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 17. 6. 1992., Sefer Halilović upozorava na stupanj povezanosti sustava kojim uporno hoće zapovijedati iako ne postoji mogućnost komuniciranja (zbog tehnike neuvezanosti):

> *"U ove podatke nisu uključeni podaci iz regije Mostar, Livno, Banjaluka s obzirom da s njima nismo još ostvarili neposrednu direktnu vezu na osnovu kojih bi nam dali izvještaj."*

Izetbegović na 133. sjednici, održanoj 7. 7. 1992., opet naglašava stanje u kojem se nalazi dio legalne vlasti u BiH:

> *"Izetbegović je ukazao na tešku vojno-političku situaciju u Republici kao posljedicu nedostatka oružja i municije. Obzirom da medjunarodna vojna intervencija nije uslijedila i da za sada u tom smislu nema osobitih izgleda…"*

Međutim, dio BiH koji se naslanja na Hrvatsku, bez obzira je li naseljen Hrvatima ili Muslimanima, redovno dobiva pomoć. Iako RH osigurava nabavu i prebacivanje svih oblika pomoći i za opkoljene dijelove BiH (prvenstveno Sarajevo), zbog djelovanja raznih interesnih, prvenstveno kriminalnih, grupa (i hrvatske i muslimanske nacionalnosti), ta pomoć ne stiže svuda i na vrijeme.

Na 138. sjednici 6. srpnja 1992. Predsjedništvo je donijelo sljedeći zaključak: "Ocijenjeno je da je sa vojnog i ekonomskog aspekta neophodno obezbijediti deblokadu bar jednog pravca kopnene komunikacije iz Sarajeva sa dijelovima Republike u kojima funkcioniše legalna vlast".

Na 139. sjednici 7. srpnja 1992. godine "Izetbegović je ukazao na tešku vojno-političku situaciju u Republici kao posljedicu nedostatka oružja i municije. Obzirom da medjunarodna vojna intervencija nije uslijedila i da za sada u tom smislu nema osobitih izgleda … ".

Od Florijana Borasa, kojem priznaju (posebno, i to više puta, Sefer Halilović) da radi na organizaciji obrane u

Hercegovini,[67] traže da dođe u Sarajevo[68] da bi nazočio sjednicama, a Silajdžićevo nedolaženje i nejavljanje premijeru (Hrvatu), Izetbegović i Ganić opravdaju, na istoj sjednici, time da bi se onda moglo dogoditi da ostane zarobljen u Sarajevu te da više teško može izaći izvan Sarajeva ("… ali ne mogu rizikovati da Haris udje da više ne može izaći.").

Nekoliko izlaganja u ovim dokumentima pokazuju da Izetbegović dobiva uglavnom sva izvješća i sve bilješke, posebno o aktivnostima tadašnjeg mvp Harisa Silajdžića.[69]

5.2. Ured Alije Izetbegovićeva mjesto je gdje se uistinu donose sve bitne odluke

I drugi podaci iz ovih snimki pokazuju da je pravo i stvarno mjesto na kojem su donošene mnoge više i manje važne odluke bio Izetbegovićev ured u Predsjedništvu BiH. Tim su sastancima nazočile jedino osobe, uglavnom Muslimani, koje su bile od Izetbegovićeva trenutnog i tadašnjeg povjerenja. To su vidjeli i svi drugi članovi Predsjedništva (uključujući i Hrvate) koji su iz takvih ponašanja mogli pomisliti da Izetbegović i drugi u njih nemaju povjerenja te pokušavaju raditi bez zajedničkih razgovora i dogovora.

U svojoj knjizi Stjepan Šiber navodi kako je i od koga TO BiH, a kasnije ABiH, primala zapovjedi: "… Istoga dana (10. 04. 1992. godine) imamo sastanak sa predsjednikom Izetbegovićem. On nam izdaje zadatke …. "[70] **.**

Na strani 73. iste knjige, navodi kako su i dana 8. 5. 1992., pored njega, "kod predsjednika Izetbegovića, prisutni Sefer Halilović, Jusuf Pušina, Dragan Vikić, Alija Delimustafić, Mustafa Hajrulahović-Talijan, Bakir Alispahić", razgovarali o obrani BiH, te dogovarali političke stavove te donosili organizacijske odluke, a bez drugih članova Predsjedništva i predsjednika Vlade BiH. Slična se situacija, prema Šiberu, događa i 23. 8. 1992. godine,[71] kad se odbija odgovor na ponudu HVO za razgovaranjem "o organizaciji daljnjeg otpora i borbe sa agresorom", te 19. 11. 1992. godine.7272 Stjepan Šiber, 2000., str. 197.

Ovi sastanci slučajno su izdvojeni kao pokazatelji stvarne iskrenosti i susretljivosti koju je Izetbegvić pokazivao prema Hrvatima u BiH.

Predsjednik Vlade RBiH Jure Pelivan, očito nakon što je dugo to mirno gledao, na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 6. 5. 1992., odlučio reagirati i upozoriti Aliju Izetbegovića da ministri iz Vlade odgovaraju njemu, Pelivanu, a ne predsjedniku Predsjedništva:

"Predsjedniče, sada ja imam jedan predlog. Molim vas nemojte svi koliko vas ima ili nema - kod vas ministri dolaze deset puta više nego kod mene, nego kod mene kao predsjednika Vlade. Uputite ih predsjedniku Vlade. Ja vas lijepo molim, Vlada će bolje raditi."

Izetbegović je ovu molbu prešutio, ali ubrzo je uzvratio udarac Juri Pelivanu. Prilikom razgovora o izboru nove Vlade RBiH Izetbegović gubi živce, jer oporbeni političari, prvenstveno predvođeni SPD-om, žele gotovo potpuno preuzeti vlast u Vladi te u Predsjedništvu. Iako to Izetbegović uviđa, traži od mandatara Jure Pelivana da se odupre pritiscima iz SDP-a, što on nije u stanju napraviti.

Za vrijeme dok su u Ženevi trajali pregovori, u Sarajevu je ostao određeni broj članova Predsjedništva. Na jednoj od sjednica,[73] Miro Lasić upozorava na način na koji se donose odluke i mijenjaju stavovi tzv. državne delegacije BiH:

"… Ja zato mislim da u tekućim pitanjima treba prvo da vidimo šta se to dogadja u Ženevi. Moram da kažem da sam vrlo nezadovoljan. Ja sam potpuno neinformiran. Niti o stavovima niti o potezima naše delegacije u Ženevi. To moram da kažem da ljudi, ne vjerujući da to može da bude, da se u Ženevi dogadja to što se dogadja, da se radi o budućnosti Bosne i Hercegovine, a da neko ko je član kolektivnog šefa države pojma o pojmu nema. Predsjednik Predsjedništva vuče i neke poteze za koje ne znam je li ih vuče kao legitimni šef svog naroda ili kao predsjednik Predsjedništva. Ako ih vuče kao predsjednik Predsjedništva u ime BiH, ja bih molio da znam koji su to potezi, da li se s njima slažem ili se ne slažem. Čak i o toj Platformi u Ženevi, o sastavu državne delegacije koja vidim da se i mijenja. Nismo uopće obaviješteni. Odnosno, ja nisam obaviješten …".

Očito je da ni Izetbegović ni Ganić, a ni drugi Muslimani, ne vjeruju Hrvatima u BiH te od njih kriju stvarne namjere. Istovremeno, Lasić traži da se za ubojstvo Josipa Gogale snosi odgovornost. Međutim, reakcija medija pod nadzorom BH Muslimana takva je da se traži odgovornost onih koji postavljaju takva pitanja:

"… Našega potpredsjednika Vlade Hakiju Turajlića ubili su agresori. Josipa Gogalu[74] ubili su ljudi u uniformama Armije BiH. Prema tome, mora postojati odgovornost u vertikali sve do vrha. Onu odgovornost koju tražimo za ubistvo Hakije Turajlića moramo tražiti i za ubistvo Josipa Gogale do komandanta Sarajevskog korpusa, do načelnika Glavnog štaba. A oni se uopće ne oglašavaju. Čak se dogadja, gospodo, da Press-služba Sarajevskog korpusa,

što vjerujem da je nezabilježen slučaj u civiliziranim zemljama, odgovara i napada člana Predsjedništva koji se zalaže za zakonitost…"

Također je zanimljiva diskusija koja je održana na sjednici Predsjedništva održanoj 29. 6. 1993. Tema je odgovor Predsjedništva BiH na pismo koje je prethodno uputio Predsjednik RH dr. Franjo Tuđman. Alija Izetbegović je nakon povratka u Sarajevo, doznavši da pismo treba otići, pismo zaustavio te nakon razgovora sa, najvjerojatnije Ejupom Ganićem i Rasimom Delićem, promijenio sadržaj pisma (koji je prethodno prihvaćen od 7 članova Predsjedništva) i tek takvo pismo poslao kao stav Predsjedništva BiH:

"LASIĆ: … Ja predlažem kao treća točka dnevnog reda, odgovor na pismo predsjednika Tudjmana. Jer mi smo napisali odgovor i poslali smo ga ovdje - a sedam članova je to saglasilo i na kraju dobivamo potpuno nov tekst. To ili je dezavuiranje sedmorice članova Predsjedništva ili je njihova ignorancija, pa kao treća točka, ukoliko se stigne, trebalo metnuti odgovor na pismo predsjednika Tudjmana.

PREDSJEDNIK: Uz napomenu da je to isto poslano kao prijedlog trojice članova Predsjedništva. Piše prijedlog, da se usaglasimo oko toga. Jer ja nemam razloga da pišem onu vrstu gospodinu Tudjmanu. Ja nisam podanik g. Tudjmana ovdje, g. Lasiću. Ono je podaničko pismo. Ono nije pismo koje se tiče. Znate li vi šta se dogadja danas u Žepi i tamo. Znam ja šta se dogadja. Prema tome ono je pismo koje je ipak sa dužnim poštovanjem napisano, dužnim poštovanjem prema šefu države. A ne podaničko pismo.

LASIĆ: O tome šta se dogadja govorio nam je Lord Oven. Vrlo detaljno.

PREDSJEDNIK: Šta vam je rekao ko je ubio Bosnu juče. Dakle, kada je riječ o ovom pismu g. Tudjmana, ako uhvatimo vremena, mi ćemo o tom prijedlogu danas. A sada bi želio da prodiskutujemo sljedeću sjednicu.

MILE AKMADŽIĆ: Kada smo mi, predsjedniče, Predsjedništvo od 7 članova donijeli zaključke povodom tog pisma. Mi nismo članovi Predsjedništva, mi smo Predsjedništvo u odustnosti predsjednika.

PREDSJEDNIK: Vi ste trebali taj odgovor poslati.

MILE: Ali smo mi zatražili da naša stručna služba Predsjedništva pripremi odgovor na to. Ne teza nego zaključaka koje smo mi dali.

PREDSJEDNIK: Ona je pripremila ovakav odgovor kakav je sada.

MILE: Taj odgovor nije to to. To moramo znati da to nije to.

MIRO LAZOVIĆ: To moramo znati da ga trebamo saglasiti.

PEJANOVIĆ: Nemojte sada da o tome diskutujemo. Dajte, predsjedniče, da utvrdimo dnevni red.

PREDSJEDNIK: Fer je postupljeno, vama je poslat kontra prijedlog trojice članova Predsjedništva, medju kojima se i ja kao predsjednik nalazim tamo. Prema tome ja nisam poslao pismo bez vas, samo se nisam složio sa onakvim tekstom.

…

LASIĆ: Imamo mi primjedbi na ponašanje predsjednika Predsjedništva

PREDSJEDNIK: To ne spada u metod rada, to je tačka 3. ponašanje Predsjednika Predsjedništva.

LASIĆ: O metodu rada predsjednika dolazi do stvari s kojima se ne možemo složiti. Ja bih vrlo kolegijalno rekao, ne znam da li je potrebno ovo organizirati konferenciju za novinare diljem Evrope da g. Ganić nije potpredsjednik Predsjedništva, kako on je tituliran. Da to je interesantno, on nije kriv ali ide na njegov račun.

GANIĆ: Evo ja ti dajem funkciju.

PREDSJEDNIK: Dobro, Ganiću, zna se svakako da nisi ti.

LASIĆ: Mi imamo velike primjedbe da predsjednik Predsjedništva na neki način ignorira ostale članove Predsjedništva, da odlazi na dogovore sa stranim državnicima o kojima mi ništa ne znamo. Ne znamo da li preuzima obaveze, ne utvrdjuje platformu razgovora sa inostranim elementom, a niti nas obavještava o tome. Zato ja bi želio da se sva pitanja - kao jedna ovako kolegijalna primjedba ne možemo to prihvatiti.

PREDSJEDNIK: Uvažavam ja Miro to. I tu si u pravu. Usljed brzina to se dogadja.

MIRO LASIĆ: Molim, ja to prihvatam.

PREDSJEDNIK: Dakle, to jeste formalno i imaš pravo. Samo nek znaš da sam uvijek djelovao u interesu Bosne i Hercegovine. I jedne linije koja je ovdje utvrdjena …“

I Ivo Komšić, na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 29. 12. 1993., a povodom napada pripadnika ABiH na konvoj s humanitarnom pomoći "Bijeli put", upozorava da se treba postaviti pitanje tko zapravo daje naloge ABiH i po čijim oni nalozima pokreću vojne operacije:

> *"IVO KOMŠIĆ: … Ovo što želim reći - Predsjedništvo je Vrhovna vojna komanda. Ja bih volio da mi znamo i da jednom to bude načisto, o kom nivou angažiranja Armije BIH, koji je to nivo, koje vojne jedinice itd. Predsjedništvo odlučuje, a kad oni mogu i bez nas da izvode svoje aktivnosti? Jer za sve što Armija uradi, mi smo odgovorni. Pojedinačno smo odgovorni kao članovi Predsjedništva. Da li se, dakle, radi, da li mi možemo odlučiti i razlučiti neke strateške pokrete naših jedinica od taktičkih? Da li mi treba da odlučujemo o jednim i o drugim, ili samo o jednim? I da vidimo koje su to. Ja bih to volio da mi to znamo, zapravo inzistiram na tome da mi to ovdje riješimo. Jer ne bih želio da budem okolo, nije niko od nas malo dijete, da bude okolo uvučen u neke stvari o kojima nema pojma. Da budemo dovedeni pred gotov čin. Jer možda se nećemo složiti oko upotrebe nekih jedinica, možda ćemo drugačije to procjenjivati, ali onda ćemo donijeti zajedničku odluku pa mi, kao članovi Predsjedništva, imaćemo svoj stav itd. A ako Predsjedništvo u većini odluči da nešto radi, bujrum, to može da radi. Vojska će primiti naredbu VK i raditi to, jer je to većinskom odlukom tako doneseno i gotovo. Ali onda su stvari jasne, onda mi znamo o čemu se radi. … Dakle, odnos Predsjedništva prema ŠVK odnosno položaj Predsjedništva kao Vrnovne vojne komande i položaj nas pojedinačno u tome. To je ono što sam govorio. … "*

Na 241. sjednici Predsjedništva, održanoj dana 26. 2. 1994., a govoreći o promjenama u vrhu ABiH, Izetbegović još jednom pokazuje da je on taj koji donosi odluke, a da je Predsjedništvo uglavnom u ulozi potvrđivanja njegovih, prethodno donesenih doluka u uksom krugu najodanijih i najopovjerljivijih suradnika:

> *"… To je nakon dužeg proučavanja i razmatranja ko bi mogao da radi te poslove, zaključeno. Prema tome, ovo Predsjedništvo treba da odluči. Prijedlog vojske je takav. Oni su se sa mnom konsultovali oko ove stvari."*

Na sjednici održanoj 14. 4. 1994. Alija Izetbegović sam kaže tko i gdje dogovara imenovanja i djelovanje ABiH, a u sklopu rasprave o imenovanju Rifata Bilajca generalom ABiH:

> *"IZETBEGOVIĆ: … Mislim da je ovo izbalansirano. Mi smo, ja i komandant, dogovorili …"*

Na sjednici Predsjedništva održanoj dana 10. 3. 1994., čak i Nijaz Duraković traži od Alije Izetbegovića da ga upozna sa sadržajem pregovora koji se vode s predstavnicima MZ. Sad su Duraković i drugi ne-SDA članovi Predsjedništva, "nepouzdani" i nisu potrebni Izetbegvoiću dok se vode pregovori, jer kako sam kaže "Ja sam oko nekih rješenja u dilemi", odnosno Izetbegović će tražiti da "Silajdžić podnese izviješće" da bi ga Izetbegović mogao "obrazložiti":

"DURAKOVIĆ: Bio sam u nezgodnoj poziciji na svaki upit o pojedinim stvarima. Ne znam šta ću odgovoriti. Bar da nas vi izvijestite dokle je došlo, šta je aktuelno. Da znamo. Sad smo u poziciji da čujemo iz novina ili iz tvog sinošnjeg intervjua.

IZETBEGOVIĆ: Ja lično nisam spreman trenutno.

DURAKOVIČ: Ne mislim trenutno. Ima dosta tih inicijativa. Sinoć se Trnka javlja - predlog novog ustava je, faktički, u prvoj verziji gotov. Haris je obavio razgovore u Moskvi i očekuje susret 14. Kristofer-Kozirjev. Za 15. najavljuju da bi moglo doći do potpisivanja nekih stvari, itd. Na jučerašnji upit 5-6 članova ja sam jednostavno rekao da nisam upućen. U takvoj poziciji je svaki drugi član Predsjedništva. Možda je Ganić nešto više upućen. U prilično su nezahvalnoj poziciji. Mislim da bi bilo korektno da čujemo šta, kako i da se dogovorimo. Skupština u svakom slučaju. A možemo, naravno, i ovo ako vi nadjete vremena i mogućnosti.

IZETBEGOVIĆ: Zahtijevaću da Silajdžić podnese izvještaj o tome svemu o toj fazi. Poslije sjednice zatražiću od njega izvještaj. Da mogu da ga obrazložim. Ja sam oko nekih rješenja u dilemi. I stvari se jako brzo razvijaju …

PEJANOVIĆ: Ja bih zamolio, ja ovo podržavam, predlog Nijazov i vaš predlog da tako uradimo. Ja bih sugerisao da ne ulazimo zašto šta i kako šta. Ali osim ono što je vama direktno u konsultaciji na vezi koju imate sa našom delegacijom i što je hitno, da bude operativni zaključak da članovi Predsjedništva od MIP-a dobivaju informacije, poruke, zabilješke, dokumente tako da možemo na vrijeme da se pripremimo, da možemo prema javnosti biti spremni i da možemo u konsultacijama učestvovati. I valjano se pripremiti za sjednicu. Ja bih to molio.

PREDSJEDNIK: Tri člana Predsjedništva su gore. Ne znam šta očekujete od mene. Ja sam u istoj poziciji kao i vi.

PEJANOVIĆ: Ne tražim ja od vas, ja tražim da MIP poštuje to.

PREDSJEDNIK: Naša su tri člana Predsjedništva gore, nije to neka komisija van Predsjedništva. Rade gore.

PEJANOVIĆ: Ja mislim samo na MIP. Samo da ono što dobijete, dobijete vi, osim ono što nije uska konsultacija da dobijemo, da možemo pratiti….“

Posebno je zanimljiv završetak 84. sjednice održane 6. svibnja 1992., kad se pokazao sukob različitih grupa unutar MUP RBiH te RŠTO BiH. Zanimljiv je i poziv Stjepana Kljujića za naglim prekidom snimanja te nagli završetak sjednice koji je proglasio Izetbegović:

“DELIMUSTAFIĆ: Ima i kod nas i u njegovom ministarstvu propusta. Ovo ala Bakir što je uradio ili ala Avdo Hebib što je naredio da počne rat, da se otvori vatra, da se okupiraju kasarne. Poslao naredbu svim centrima mimo mog znanja. Objavio rat. Ja sam rekao da napravi izjavu reda radi. Niti mi je više došao niti govori sa mnom.

IZETBEGOVIĆ: Ko je to uradio?

DELIMUSTAFIĆ: Avdo Hebib.

IZETBEGOVIĆ: Šta je on uradio?

DELIMUSTAFIĆ: Objavio rat armiji. Četiri tačke. Potpisao je depešu.

IZETBEGOVIĆ: U kom svojstvu?

KLJUIĆ: Završili smo sa snimanjem, nemojte to snimati.

IZETBEGOVIĆ: Šta Avdo ima ...

DELIMUSTAFIĆ: Prepisao i poslao svim centrima u Republici.

IZETBEGOVIĆ: Dobro, Avdo je znači samo kao tehničko lice podržao.

DELIMUSTAFIĆ: Zvanično, potpisao i rekao - ubijaj, otimaj, napadaj kasarne, četvrta tačka.

KLJUIĆ: Nemojte sada o tome, molim vas. Ne možemo sve večeras,

IZETBEGOVIĆ: Završavam sjednicu.7575 Zapisnik 84. sjednice Predsjedništva SR BiH od 6. 5. 1992.

5.3. Pregovori bosanskih Muslimana i bosanskih Srba

Tijekom rata u BiH, a što je vidljivo iz postojećih dokumenata, vođena je intenzivna izravna komunikacija najviših predstavnika BH Muslimana i bosanskih Srba, Harisa Silajdžića i Momčila Krajišnika. Haris Silajdžić, na sjednici Predsjedništva, održanoj 18. 10. 1993., podnosiizvješće o susretu s Momčilom Krajišnikom u Sarajevu 16. 10. 1993. Na tim je susretima Silajdžić, kao spužva, upijao podatke koje mu je Krajišnik davao da bi Muslimane dodatno stimulirao u ratu protiv Hrvata odnosno u sprječavanju stvaranja hrvatsko-muslimanskog savezništva čime bi srpski polpžaj na okupiranim dijelovima BiH i RH bio bitno ugrožen (što se kasnije i pokazalo, jer je samo godinu dana nakon potpisanog Washingtonskog sporazuma, srpska vojna i politička sila pretrpjela poraz od kojeg se nije oporavila i koji ih je prisilio na potpisivanje mira u Daytonu):

> *"SILAJDŽIĆ: Krajišnik je na sastanku koji smo imali na aerodromu prekjuče rekao da je to vid razmjene koji je najbolje uspijevao kada su u pitanju odnosi Hrvata i Srba."*

Na sjednici održanoj dana 1. 11. 1993., Silajdžić kaže da je upravo "bio na stanici pa na aerodromu", iako nije nikamo putovao niti je došao s puta, što znači da se najvjerojatnije opet susreo s Krajišnikom.

Na sjednici održanoj 14. 12. 1993. Haris Silajdžić kaže:

> *"SILAJDŽIĆ: Sutra je Krajišnik zatražio sastanak u 12,00 sati. Nadam se da ću se vratiti (na vrijeme kako bi stigao na početak predviđene sjednice Predsjedništva-napomena autora). Zamolio bih da se odloži…"*

Na sjednici održanoj dana 15.12.1993. godine, Silajdžić kaže da je otkazao sastanak koji je taj dan trebao imati s Krajišnikom zbog velikog broja ubijenih civila u Sarajevu. Međutim, on je ovdje iznio i sadržaj pregovora o mogućim zamjenama teritorija sa Srbima iz kojih je vidljivo da su im srpski predstavnici, kroz razgovor, progurali da su oni (Srbi - op. a.) ionako sve dogovorili s Hrvatima, iako i Muslimanima nude teritorije za koje su, navodno, već dogovorili "da će ih prepustiti Hrvatima".

> *"HARIS SILAJDŽIĆ: … Oven je vodio glavnu riječ. Oven je počeo taj sastanak i ovo je važno da se zapamti, riječima: "čini mi se da ovdje postoji konsenzus da počnemo razgovarati o Sarajevu" ako se dobro sjećam, predsjedniče. Tako je započeo sastanak, prvi sastanak Oven, što je nas iznenadilo. Dakle, konsenzusa nije bilo o tome, niti je bilo razgovora o tome da se počne tako sastanak. Mi*

smo rekli da za Sarajevo postoji neko rješenje, za druge krajeve ne postoji. Za Sarajevo postoji rješenje, to je administracija UN na dvije godine u Sarajevu. Dakle, bez podjele Sarajeva itd. Medjutim, stav je srpske strane bio da oni ne žele razgovarati ni o istočnoj Bosni, ni i zapadnoj Bosni. Nema razgovora o tome. Prema tome, razgovor je jedino moguć u Sarajevu. Iz tih zahtjeva se vidjelo sljedeće: oni žele da zadrže, kako oni zovu, seljački dio Sarajeva - dakle Rajlovac, Ilidža, Lukavica. Dakle, cijeli ovaj polukrug oko Sarajeva, naravno Nedžariće i Grbavicu, Stup, Rajlovac, uključujući Zabrdže Krajišnikovo, koje je ušlo duboko itd. Rekli su, što se tiče Vogošće, ona se može zamijeniti za Krasnicu, što se tiče Ilijaša, on se može zamijeniti za Srebrenicu. To je bio takav razgovor. Pored predsjednika i mene, tim razgovorima je prisustvovao i prof. Filipović. Reakcija naša je bila, kad se radi o Grbavici posebno, da je to podjela urbanog dijela Sarajeva. To je berlinski zid. To nije ono što Srbi nazivaju drugo Sarajevo – novo, koje će oni graditi, nego Sarajevo koje je već izgradjeno. Grbavica je u centru Sarajeva. Oven je na to malo jače reagovao i na Vogošću isto tako je reagovao. Da se to ne može, da Vogošća jeste jedan izlaz prema sjeverozapadu odnosno prema Zenici i Tuzli. Za Ilijaš ništa nije rekao, a za Grbavicu je takodje rekao da je on mislio da Srbi više nikad neće ponoviti jedan takav zahtjev. Uglavnom, na tim sastancima se ništa nije riješilo. Stalno se išlo u krug. Stalno smo pokušavali, pokazujući na karti enklave u istočnoj Bosni. Kako se Srebrenica može povezati? Preko Zvornika sa Tuzlom ili eventualno južno preko Goražda sa centralnim dijelom Republike. Odgovor je bio da ne može ni jedno ni drugo. Čak i one neke ustupke koje su bili napravili na onom brodu ne dolaze u obzir. Zašto ne dolaze u obzir? To je naša skupština odbila, te koncesije su povučene. ***Ono što su oni bili spremni da ustupe kao što kažu, to je potez od Gornjeg Vakufa preko Donjeg Vakufa do Jajca. Dakle objašnjenje je bilo - mi smo ovo bili dali Hrvatima, mi to držimo i imamo pravo dati kome hoćemo****. Mi to dajemo vama, s tim što Jajce, cijeli grad ne može. Može urbarna zona, industrijska zona ide nama. Donji Vakuf takodje popola. Ili, ne znam, Srbi su tamo naseljeni i zovu ga Srbobran. nema govora da se povlače itd.* ***S druge strane, kad je riječ o centralnoj Bosni, rekli su zašto vi ne uzmete centralnu Bosnu? Dakle, Novi Travnik, Vitez, Busovača.*** *Odgovor je bio zbog toga što je to ranije, mi imamo, osnovnu kartu, što je to dodijeljeno hrvatskoj većini. Što je*

karta tako povučena - nacrtana. Oni kažu, mi možemo napraviti nagodbu sa Hrvatima oko toga jer postoji, medju nama ima puno posla, postoje kompenzacije itd. Ako postoje kompenzacije, vi izadjete sa odredjenom kartom, odredjenim kompenzacijama. Ako se ona strana slaže s tim, u redu. Medjutim, oni se ne slažu. Ostalo je na tome da oni, nakon toga, obavljaju bilateralne razgovore sa hrvatskom stranom. To je što se tiče centralne Bosne. Što se tiče izlaza na more, pitali su nas da li smo spremni da razmotrimo jedno drugo rješenje. Mi smo rekli da jesmo spremni da razmotrimo svako rješenje koje je moguće. Alternativno rješenje je izlazak na more suverenim putem na teritoriju koja je bila takodje suverena ispod Ćilipa - Popovići. Dakle, od crnogorske granice nekih 20-tak kilometara sjeverozapadno uz obalu. O čemu se radi? Oni imaju aranžman sa srpskom stranom za neko zaledje oko Dubrovnika. Srpska strana dobija od crnogorske granice sjeverno 10-tak kilomenata obale. Da to bude srpski izlaz na more. A da od te granice, pa još sjevernije I0-tak kilometara pripadne nama. Da to bude bosanski izlaz. Mi smo rekli da ćemo to razmotriti i mogu vam odmah reći - nalazi komisije koja je to gledala je slijedeći: radi se od 120 km puta kroz najteži mogući teren. Mislim da su čak izračunali da bi taj put koštao negdje milijardu i po dolara da se napravi. Dakle, od 120 km je riječ. Ja ne donosim konačan zaključak ovdje samo kažem kako smo izviješteni. ***Srpska strana je nakon povratka iz Ženeve tražila sastanke bilateralne. Ja sam se dva puta sastao sa Krajišnikom poslije Ženeve. Danas je trebalo da imamo treći sastanak.*** *Kako smo sinoć na Predsjedništvu dogovorili, taj sastanak nije održan na našu inicijativu zbog jučerašnje pogibije 8 ljudi u Sarajevu. Dakle, otkazao sam sastanak ja onako kako smo se mi dogovorili. Na sastancima sa Krajišnikom prisustvovali su i delegacije sa jedne i druge strane, je bilo govora o humanitarnim problemima, problemima slobodnog kretanja. Krajišnik je stalno postavljao pitanje slobodnog kretanja, zašto Srbi ne izlaze iz Sarajeva, jer ste i vi pristali da potvrdite pravo slobodnog kretanja. Moj odgovor je bio da jesmo, ali da to slobodno kretanje ne zabranjujemo mi, nego oni. Kad dignu opsadu Sarajeva onda može svako ići svugdje. Slobodno kretanje je za svakog. Prema tome, barikade ne pravimo mi nego ih prave oni. Kad ih dignu onda će biti slobodno kretanje. Medjutim,* ***glavnina vremena je potrošena na sastanke izmedju mene samo i Krajišnika i vjerujem još po koji mikrofon sa medjunarodne strane****. Ukratko da vam kažem, ponovljene su ponude iz Ženeve. Ništa novo*

na tim sastancima se nije dogodilo. Isto je ostala istočna Bosna, zapadna Bosna, s tim što je Krajišnik bio odlučniji - mi 100 godina možemo ratovati, ali vi nećete u istočnoj Bosni povezivati enklave ni sa čim. Nema južno, nema sjeverno. A o Krajini nemojte ni razmišljati. Tamo smo mi s Abdićem povukli crtu i sve u redu. Zadnji sastanak je bio mučan i Krajišnik je na Srni imao jednu izjavu koja je otprilike značila da - mi se danas nešto dogovorimo, a Silajdžić sutra kaže da se nismo dogovorili, što nije tačno. Ništa se mi nismo dogovorili. Rekao je da sam pretvrd itd. Dakle, bio je jedan sastanak. Rastali smo se praktično da se ne sastanemo više. Medjutim, oni su ponovo tražili taj sastanak i rekao sam zašto je taj sastanak otkazan. Zaključak: po pitanju teritorija za kojeg kažemo da je minimum životnog prostora da bi se izbjeglice vratile iz tih krajeva - istočne Bosne i Krajine, minimum prostora na koje se ti ljudi mogu vratiti. Nema pomaka ni sentimetra. Potez Gornji Vakuf - Jajce je centralna Bosna. Kada se tiče istočne Bosne i Krajine, nema apsolutno nikakvog pomaka. Dakle, nema napretka. Ja mislim da je to bio dobar razlog da onaj predvidjeni sastanak u Solunu koji je trebao da bude 12. nema nikakvog smisla. To bi bio još jedan šou, koji je, kao trebao da bude, privatni-tajni. Kako se to kaže. Od toga nije bilo ništ, očigledno da oni nisu u stanju izvršiti pritisak, prije svega, na Miloševića i Karadžića da se bar koliko-toliko pomaknu pa da možemo dalje razgovarati. Ako mogu jednu prognozu dati, mislim da će to biti na sljedećim sastancima. Ne vidim načina, bez nekog velikog pritiska medjunarodne zajednice, da se oni pomjere. Volio bih da griješim, ali ne vidim da će biti nekog velikog napretka i zbog toga se ti pritisci, zbog takvog njihovog stava, praktično okreću onda prema nama. Jer ako ne može pritisak na njih, naravno, mora biti na nama. …"

Dana 16. 12. 1993., Silajdžić je ponovno bio na pregovorima s Momčilom Krajišnikom u sarajevskoj zračnoj luci. Nakon povratka s pregovora dolazi na sjednicu Predsjedništva i podnosi izvješće o razgovorima:

SILAJDŽIĆ: Ja sam sad sa Aerodroma, ako imate strpljenja. Nemam ništa naročito reći. Daću svakako saopštenje. Ja ne vidim i dalje nikakvog napretka. Ja ću to dalje reći. Prošli put ništa nisam rekao, a ljudi pitaju, što ne kažeš. Ne volim ništa da ne kažem, ali moram danas nešto reći o tom sastanku. Dakle, istočna Bosna, zapadna Bosna - tvrdo opet. U najavi je, to sad Krajišnik kaže koliko je to tačno ne znam, da će Tudjman tražiti cijeli Mostar. A Krajišnik kaže: "Ja se nadam i mislim da ćete

imati 33,3 %." Vi nedate ono, uzmu nam Mostar. On kaže: "To će biti najvjerovatnije sa nekom teškom borbnom". Kažem: "Pokaži mi kako će biti". Ne zna. Sasvim mi je jasno dao do znanja da oni ne misle ostati ni u kakvoj uniji. Ali, kaže, to nećemo javno reći, ali da znate, mi idemo na ujedinjenje sa Srbijom. To je tako. To treba da znate. … Tako da je to jedan više informativan sastanak bez neke velike supstance. S tim da su tražili da se susretnemo kao delegacije prije plenarne sjednice u Ženevi. Ja ću nešto od ovoga objaviti, nešto neću. Ovog puta smo se dogovorili i šta da kažemo. Nekog velikog optimizma nema. …

Postoji mogućnost da su neko vrijeme Muslimani pregovarali sa Srbima iz BiH, ali i iz Srbije posredno preko Rusa:[76]

MUFTIĆ: Bilo je na vijestima da je, navodno, Karadžić rekao da su oni spremni da potpišu Vens-Ovenov plan sa nekim koncesijama itd. Ako niste čuli da budete spremni na takvo pitanje novinara.

KONJICIJA: Samo su Rusi meni rekli ovdje, Abracunov je rekao, kad smo s njima razgovarali, da im se dadne sjeverni koridor i oni bi po svoj prilici pristali da potpišu. Medjutim, taj koridor bi bio ...

O srpsko-muslimanskim pregovorima govori i Nijaz Duraković, na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 14. 1. 1994.:

DURAKOVIĆ: ***Ako smo svojevremeno odbili ugovorni sporazum sa Srbima, svojevremeno kad je nudjeno iz principijelnih razloga, gdje su nudjene mnogo veće koncesije i bile bi vjerovatno izbjegnute i mnoge žrtve itd. zašto bi sada na mnogo labavijim osnovama i u težim uslovima prihvatili ovakvu vrstu sporazuma****. Prema tome. Kad to uzmete, član 15. prvi i drugi ovdje se izričito kaže da su spremni osnovati savez izmedju Republike Hrvatske i bošnjačko-muslimanske republike, koji ima gospodarsko-odbrambeni karakter. I onda kaže da je Republika Hrvatska spremna sa bošnjačko-muslimanskom osnovati savez država koji bi imao slijedeće ciljeve. Sve bi ciljeve preuzeo, čak bi i dodao neke, ali na nivou izmedju Republike Hrvatske i Republike BiH. Naravno, za sada onog prostora koje kontroliraju ove dvije strane. Onda ide odbrambeni karakter. Onda se traži borba protiv zajedničkog agresora pod 1, pod 2 bez pasoške granice, pod 3 carinska unija, pod 4 stvaranje pretpostavki za razvijanje zajedničkog tržišta i pretpostavke budućnosti, čak ako treba i ostvarivanja neke vrste monetarne unije itd. 4-5 stvari koje bi bile obostrano u interesu ništa više. I nema kontraargumenta. Zašto to ne*

bi bila korektna i prava ponuda u cilju uspostavljanja mira, saradnje i prijateljstva. Da se to fino obrazložiti. To je konfederalni ugovor izmedju dvije suverene države na nekoliko temeljnih principa. U tom smislu ćemo formirati dvije državne komisije koje će ponuditi platformu za ostvarivanje tog ugovora u roku razumnom koji se ponudi itd. Ja bar tako mislim.

Primjedbe i prijedlozi člana Predsjedništva BiH, Mirka Pejanovića, izneseni na sjednici održanoj dana 16. 1. 1994., izazvale su nezadovoljstvo kod Harisa Silajdžića jer je Pejanović najavio, a u sklopu rasprave o prijedlozima mogućih povezivanja BiH i RH, i potrebu razmatranja institucionalnog povezivanja BiH sa Srbijom:

PEJANOVIĆ: To je naš generalni stav. Mi smo spremni na saradnju i povezivanje i u ovom slučaju imamo svoj generalni stav u Platformi i vežemo ga i za jednu konkretnu zemlju. To je u redu. Ali ako bi on imao uticaja na to da se na to gleda drukčije, onda ga ne treba staviti. Ja bih vas sve podsjetio da je to stav naše Platforme i, naravno, to može biti aktuelno kad bude mira. A ne sada. ***Mi ne možemo negirati istorijsku činjenicu da imamo tri naroda i da imamo njihove istorijske interese da se povezuju i saradjuju na razne načine - kulturno, kroz unije, ne mora biti zajednica državna****. I da će toga biti. Jer toga mora biti i mi to moramo razvijati.* ***Sticajem okolnosti BiH ima ovdje tri naroda i imaju pripadnici njihovih naroda u svim susjednim državama - i u Hrvatskoj, i u Srbiji, i u Crnoj Gori što se tiče Muslimana i u Makedoniji i Sloveniji****.*

ENES DURAKOVIĆ: ***Te inicijative s te treće strane nema. Trenutno nema****. Nema je zapravo nikako u političkim opcijama koje trenutno imamo.* ***Nesporeći, i to bi se moglo razmatrati kad se ponuda pojavi.*** *Mislim da ne treba previše insistirati.*

IZETBEGOVIĆ: Ja mislim da Pejanović ne insistira da se ubaci. Jer to je neka naša opcija i orijentacija. Samo je riječ o tome da li ima mjesta u ovom tekstu povodom odgovora na jedan konkretni prijedlog. Mislim da ga ne bi trebalo ubacivati.

PEJANOVIĆ: Evo Miro veli ako bi išao, da ide u preambuli. Ja ne insistiram uopšte, ja samo podsjećam da imamo takav stav i možda je ovo Ejupovo najbolje da mi u ovim opštim deklarativnim nastupima to eksploatišemo.

SILAJDŽIĆ: ***Čekajte, da vidimo o čemu se ovdje radi. Povezivanje sa Srbijom.***

PEJANOVIĆ: ***Povezivanje i saradnja.***

SILAJDŽIĆ: ***Povezivanje i saradnja sa ovom Srbijom, sa ovakvim režimom Srbije****.*

PEJANOVIĆ: ***Nisam ja rekao Srbijom, rekao sam zemljama na prostoru.***

SILAJDŽIĆ: ***Čekajte, znamo o čemu se radi.***

PEJANOVIĆ: ***Da li će biti Srbija, ne znam.***

SILAJDŽIĆ: ***O Hrvatskoj razgovaramo.***

PEJANOVIĆ: ***Kad se uspostavi mir****.*

SILAJDŽIĆ: Ne samo mir. Nećemo valjda sa fašističkim režimom u Beogradu uspostavljati. Iskreno da vam kažem, i ovaj režim u Zagrebu nije daleko od toga. Prema tome, to je jedna sasvim druga diskusija ovdje. ***Mi ćemo njima reći da mi hoćemo i sa Srbijom. Milošević stalno govori, vi ćete sigurno s nama u konfederaciju. Jer nemate druge. Jer je to perspektivno, jer je to vama otvor u svijet, prozor u svijet, itd. To je sasvim jedna druga diskusija i drugi predmet. Mi sada raspravljamo o ponudi konfederalnoj Hrvatske.*** *Režim koji nam je ubio 200.000 ljudi, mi sad raspravljamo, ako dobro shvatam, o povezivanju s tim režimom. …"*

Međutim, Izetbegović iznosi bitno drugačije viđenje mogućeg povezivanja sa Srbijom, iz čega se vidi njegova namjera da se Srbija i Hrvatska spoje preko BiH, odnosno novija verzija plana Izetbegović-Gligorov kojim su njih dvojica htjeli spasiti SFRJ:

IZETBEGOVIĆ: ***Ono se svodi na pitanje da li nam treba uopće dogovor i sa Hrvatima? To je to. Ne možeš se sada oženiti s nekom ženom i ne zamjeriti se onoj curi s kojom si hodao.***

PEJANOVIĆ: Ono što je u interesu mira ja potpisujem.

IZETBEGOVIĆ: … A ono što je Haris pokrenuo kako će reagovati ovdje, kakve će reakcije izazvati jedan ovakav dogovor, on se tiče samog ugovora, ne ovih rješenja. Nego uopće neke ***konfederacije izmedju nas i Hrvatske. Ona sama po sebi mislim da predstavlja crvenu krpu i za Srbiju, a mislim i za dobar dio srpskog naroda u BiH. To stoji i mi to moramo imati u vidu. Moramo reći hoćemo li u to ulaziti ili nećemo.***

SILAJDŽIĆ:[77] ***Ovakav je komentar Krajišnika, kaže: "Samo vi pravite konfederaciju, dobra je konfederacija, ali ste pogrešnu stranu izabrali."***

IZETBEGOVIĆ: Pa ja, znam ja to. Znam ja sasvim sigurno da je to tako, nema tu sumnje, samo eto, moramo odlučiti hoćemo li uopće. Mislim, to se tiče papira kao cjeline, ne tiče se rješenja koja su tu predložena. Nego uopće, da li mi ulazimo u konfederaciju nekakvu ili ne. …

Postavlja se pitanje "tko je cura s kojom je BiH hodala", odnosno kakvu je igru sa Srbijom i s predstavnicima Srba u BiH igralo i dogovaralo muslimansko vodstvo u BiH?

Na sjednici Predsjedništva,održanoj 26. 11. 1993., Ejup Ganić ističe svoj stav "o humanom preseljenju". Zanimljivo je to da razmišlja o dogovoru sa Srbima u BiH, što je očito posljedica nekih od tajnih razgovora koje su vodili sa srpskom stranoM. Također je zanimljivo i to koliko im je važniji Neum od područja BiH koja su okupirali Srbi (što je ujedno i jedan od ključnih, strateških vojno-političkih razloga napada na Hrvate u BiH):

EJUP GANIĆ: … Prema tome zaista nemam ništa protiv da gradjani iz Bijeljine koji su protjerani, da se odreknu te imovine na račun imovine koje će dobiti na Ilidži, primjera radi, ako dozvolimo i prihvatimo protok ljudi roba i kapitala i prebijanja imovine tamo gdje ljudi žele da se nastane, ali odreći se tog privatnog vlasništva i očekivati da će se neko vratiti u Bijeljinu gore, a gore ga čekaju isti četnici, koji su silovali kćerku, ubili sina itd., da on ponovo preuzme to svoje privatno vlasništvo iluzija je…… ja kada god govorim o Bosni, znate ja se sjetim te činjenice da smo mi i primorska zemlja jednim dijelom i tih 24 km obale su nekakva jedina garancija sa Evropom. Čovjek može da živi ako mu ljekari otsjeku nogu, i ako mu ruku, opet živi, ali grkljan ako mu presječete ne može da živi, za nas je taj izlaz u svijet, neka vrsta grkljana, prema tome, ako se govori o tome, to mora biti jasno ovim ljudima iz Hrvatske, a prije obrnuti teze, ne damo mi Tudjmanu Neum, mi to ne tražimo od njega ….“

Očito je, kako kaže Silajdžić,[78] Karadžićevo mišljenje o uvjetima koji definiraju načine na koji će se utvrditi razgraničenja između predloženih Republika privlačno i muslimanskoj strani:

HARIS SILAJDŽIĆ: … Sanski Most, Kozarac, tu je najveći genocid napravljen, ***oni jednostavno kažu to vi možete uzeti ali kad dodjete s tenkovima. Tako Karadžić i Krajišnik kažu.*** *Onda, svaki argument prestaje. Nema više nikakva karta, ne pomaže ni crtanje. Ima jedna stvar kad je u pitanju SB. Zašto? Zato što mi se čini da, ukoliko mi nastavimo ići na konferencije, oni se polako legalizuju. Sve ovo postaje Kipar.* ***Malo pomalo Karadžić je sad***

počeo govoriti stalno o principu gdje si tu si, sve u redu.“

Iako se Sefera Halilovića ne može smatrati potpuno pouzdanim izvorom podataka, zanimljiv je sadržaj dijela njegovih razgovora sa Izetbegovićem i Ganićem o zamijeni teritorija sa Srbima te o stvaranju “muslimanskog komada zemlje Bosne i Hercegovine“:

“IZETBEGOVIĆ: … Pričao sam sa Ugljaninom (Sulejman Ugljanin, tadašnji predsjednik SDA Sandžaka - op. a.) i ja ga pitam … (okreće se Ganiću) bi li narod u Sandžaku pristao da se zamijeni Sandžak za istočnu Hercegovinu?... Suljo kaže da bi to narod u Sandžaku sa oduševljenjem prihvatio …

GANIĆ: To bi bilo odlično …

IZETBEGOVIĆ: Naravno da bi bilo odlično. Skupiti narod, srediti državu i raditi svoja posla… [79]

…

IZETBEGOVIĆ: Ti (Sefer Halilović-op.a.) si u opasnoj zabludi. Mi, čovječe, treba da uzmemo komad Bosne. Na taj komad Bosne nek’ se vrati narod, sredi stanje i napravi država…Nama treba komad na koji će stati jedno dva miliona stanovnika…“[80]

5.4. Nepovjerenje članova Predsjedništva prema Republici Hrvatskoj te prema Hrvatima iz većeg dijela BiH, što dovodi do napada na srednju Bosnu

Koliko Silajdžić[81] ne želi vjerovati onome što mu se i govori i na što ga se iz RH upućuje, pokazuje i njegova nesigurnost prije razgovora sa mvp RH, dr. Matom Granićem. Istovremeno radi i potpuno pogrešne, i politički i činjenično, usporedbe stavljajući znak jednakosti između situacije u RH glede privremeno okupiranih dijelova RH i BiH i razgovora o unutarnjem ustavnom uređenju BiH (osobito ako dolazi s razgovora s Krajišnikom na sarajevskom aerodromu), jer je, za njih u Predsjedništvu, svaki razgovor o decentralizaciji jedinstvene i međunarodno priznate BiH namjera dezintegracije i podjele BiH:

HARIS SILAJDŽIĆ: … Istina je isto da sam ja bio na stanici pa na aerodromu …Kad se političke situacije tiče, oni kažu - priznaju BiH a da je unutrašnje uredjenje BiH u tom okviru. Medjutim, oni su izašli iz tog okvira. Podržavajući Abdićevu secesiju. Ja sam rekao da je to miješanje u unutrašnje stvari BiH, na šta mi je Granić odgovorio da to

nije miješanje. Kako mi možemo ne biti za stvaranje jedne unije, odnosno u sprovodjenju dogovora koji je u Ženevi. Tu je greška politička, jer nema razgovora. Mi isto tako možemo pričati o stvaranju unije Hrvatske - Knin i ostalo. Naravno, to bi nam oni zamjerili jer to je miješanje u unutrašnje stvari Hrvatske. Stvar je u tome, ne da griješe, nego da ne priznaju greške. Boban i Abdić se nisu smjeli sastati u Zagrebu. Znači, oni nastavljaju s tim greškama i tu je čitav problem. Što još nisu shvatili da se s tim mora prestati. Kad je u pitanju odnos sa Hrvatskom, to je za mene ključni problem. Dakle, ukazano je na greške. Rečeno da je to miješanje u unutrašnje stvari BiH. On odgovara - a kako mi možemo ne biti za uniju, mir? Kako možemo biti protiv mira. Mi nismo protiv mira i nismo protiv unije. Čije unije? Nema nikakve unije. Ima Republika Hrvatska i ima Republika BiH… Kaže da ovoga puta dolazi sa eksplicitno visokim mandatom, kako je on rekao… Mislim, moram vam reći, pomalo gubim nadu da je moguće s njima nešto dogovoriti. Oni imaju jedan problem, a to je problem banovine i problem 1939. i problem Tudjmana koji ima tu opsesiju. On misli da se Bosna mora podijeliti na dva dijela. Još nije shvatio da to neće ići. Još nije shvatio. Zato i ovaj razgovor sutra, možda Granić dolazi s najboljim namjerama, ne ulazim u to, ali vjerujte mi da ga ne šalju s najboljim namjerama, jer se ponovo prave sastanci i dogovori iza ledja. Dakle, dok on dolazi ovamo, oni prave sastanke. Možda bi dobro bilo blagi ultimatum uputiti i reći ovo vam je zadnja šansa.

Suprotno potpisanim sporazumom s Hrvatskom, 6. 8. 1992. izlazi[82] Uredba sa zakonskom snagom prema kojoj "sastavni dio armije čine postrojbe HVO kao i drugi naoružani sastavi koji se stave pod jedinstvenu komandu", odnosno čime se HVO izjednačava, po statusu sa raznim paravojnim grupama i grupicama koje djeluju po raznim mjesnim zajednicama u Sarajevu.

Na sjednici Predsjedništva, održanoj 29. 10. 1993., donesena je odluka o "utvrđivanju nove organizacione šeme HVO Sarajevo":

"IZETBEGOVIĆ: …. Nisam htio za javnu sjednicu ovo pitanje. Utvrdjivanje organizacione šeme HVO Sarajevo. Kao da mi ovdje sad legalizujemo neki HVO. Ovdje je unesena jedna odluka kao da mi osnivamo HVO. Utvrdjivanje organizacione šeme HVO Sarajevo. A može li mi neko objasniti ovo? … Uz napomenu da ćemo ići ukidanju bilo kakvih vojnih formacija koje nisu bosanska armija. U tom pravcu treba ići. Bilo kakvih…"

Budući da na toj sjednici nisu uopće raspravljali o ovoj temi, donošenje bilo kakve odluke o ovom pitanju odgođeno je do slijedeće sjednice. Stoga je na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 14. 12. 1993., ova točka dnevnog reda ponovo uvrštena na dnevni red, na prijedlog ŠVK ABiH, ovaj put pod nazivom "Odluka o preimenovanju HVO". Budući da je sadržaj razgovora višestruk zanimljiv, ovdje ćemo iznijeti nešto skraćenu verziju izrečenoga:

"IZETBEGOVIĆ: Hvala. Imamo Odluku o preimenovanju HVO. Ima li ovdje? Ovdje je samo riječ o tome da se, to je mala ali krupna izmjena, politički, Zakona o narodnoj odbrani gdje se kaže "Da OS BiH sastoje se iz Armije BiH i formacija HVO i drugih oružanih snaga". Ono sad "i formacija HVO" se briše. Pa ostaje "Snage Armije BiH i ostale oružane formacije".

KLJUIĆ: Ako se to odnosi samo na sarajevski HVO mi smo to završili. Ali ne znam šta je sa 108. brčanskom, Gradaćcem itd. Ja pitam generala da li je to odradjeno tamo?

DELIĆ: Ne, to nije odradjeno, ali je pripremljeno.

KLJUIĆ: Molim vas da se to skine sa dnevnog reda. Znate zašto. Mi činimo sad jednu stvar. Mi smo donijeli, ja sam sudjelovao u tome, da kažemo, da Armiju BiH sačinjavaju Armija, tad je bio TO, HVO i ovo. Mi moramo odraditi s onim snagama HVO. Mislim da me razumijete. Da onaj HVO ako u Gradačcu želi da se zove hrvatska brigada, ako neće, mi ćemo izgubiti tim zakonom. Ljudi koji su se borili u Gradačcu, Brčkom, Orašju, Odžaku na našoj strani mogu sad doći i povrijediti se. Zato bih molio da se ova tačka skine sa dnevnog reda ma koliko se to nama žurilo. Jer nije završeno raslojavanje HVO. HVO ima onaj što puca na narod BiH i mi smo protiv njega. ***U Sarajevu smo to odradili na jedan tehnički način vrlo loš, ali bio je g. Silajdžić dole sa mnom i poslije toga svaki dan radim s njima i oni su pristali.*** *Ima problema tamo i mi sad muku mučimo ko je dozvolio prelazak preko Miljacke. General i ja smo održali sastanak, Karavelić i ja smo održali sastanak i rekli da im moramo promijeniti liniju. Pazite, ima jedna stvar koja bi u Americi nama svima donijela nevolje. Postoji jedna od priča, a nema dokaza, ja ih nisam vidio, da je Zelić bio taj koji je to organizirao. Zelić je sad u zatvoru, a ovi opet prelaze. Ali kad je Al Kapone bio u zatvoru, mafija je radila svoj posao. Znači, Zelić bi mogao nama reći, gospodo, vidite, sad prelaze, a mene nema.* ***Ali mi ćemo to u Sarajevu odraditi dokraja, ako***

bude trebalo streljati 2O ljudi HVO u Sarajevu da se spasi brigada Kralj Tvrtko, ja ću poduzeti mjere da se to uradi*. Ali nisam spreman da glasam da se HVO Gradačac i Brčko i gore Orašje, Odžak, preimenuje ovdje dok general ne bude to otišao na teren da objasni tim ljudima. Ne znam da li ste me shvatili.*

IZETBEGOVIĆ: Samo je riječ o redu poteza ovdje. Da li bi trebalo, zakonske mogućnosti postoje za to. Ovim se omogućuje da se oni preimenuju u hrvatske brigade. Ali sad nam gore traže, dajte zakonsku osnovu za to.

DELIĆ: Mi smo to već obavili u jedinici, u Korpusu. Prije dva mjeseca.

IZETBEGOVIĆ: Na pitanje je li to gore odradjeno? Mislim da nije odradjeno u tom smislu da je išla odluka prije zakona, ali pripremljeno jeste, kako sam razumio. Trebali bi da vidimo je li to pripremljeno politički.

KLJUIĆ: Ja vas molim da vi pomognete u krajnjoj liniji meni. Komšije nema u Zagrebu, odmah da vam kažem, ne javlja mi se. Dao je izjavu "Oslobodjenju" da će, ako dodje do rata izmedju Hrvata i Muslimana, on preispitati. Ja sam mu rekao da ću mu ... ako to bude preispitivao u Zagrebu. On to mora doći u Sarajevo i preispitati ovdje. Pazite, ja sam ostavljen sam ovdje. Ja se ne osjećam ni poniženim ni inferiornim, ovdje sam jedini Hrvat medju vama. Ti si rekao neki dan da postoje samo dvije partije kod nas. I Duraković i ja pripadamo istoj partiji za BiH i ti s nama. Svi oni koji su protiv, pripadaju drugoj partiji. A to što imamo dres, ja sad nemam nikakvog dresa. Mene su istjerali iz HDZ. Lazović ima, ti imaš, g. Silajdžić ima itd. Ja sad vas molim, nemoj te da žurimo dok meni general i nama svima kaže ovdje da je u Gradačcu nekakav Jurić i da on hoće da ostane Zrinski brigada hrvatska, ***a ne da mu skinemo nasilno HVO****.*

DELIĆ: ***Već je to uradjeno****.*

KLJUIĆ: Ali, garantiraš li ti, generale, da sutra to neće neko izmanipulirati i garantiraš li ti da niko od tih zapovjednika sutra neće izaći pred novinare i reći: "ukinuli su HVO, nisu me ni pitali". Ja kad govorim, znate, mene sve babe razumiju, a ne vi.

DELIĆ: Posljednji vojnik neće ni biti pitan, a mislim da je cilj u ovom momentu baš da razlučimo one koji se bore za BiH od onih koji se ne bore.

KLJUIĆ: Ja nisam ni pitao za posljednjeg vojnika. Nego sam pitao za zapovjednike. Je li s njima to, jesu li oni pristali.

DELIĆ: To je uradjeno u Komandi Korpusa.

KLJUIĆ: Imamo li izvještaj tuzlanskog korpusa da oni svi pristaju na to, rukovodioci? Ne moraju svi.

DELIĆ: Ja u vojsci takve izvještaje nikad neću ... Jednostavno postoji sistem rukovodjenja i komandovanja i ja tražim da se obezbijedi da taj sistem funkcioniše. Stvorili smo klimu da se to može uraditi. Mislim da je krajnje vrijeme jer to čitava Armija traži i svi ljudi da se razdvoji jednom - oni koji se bore za BiH od onih koji se ne bore, koji su protiv nje. Mislim da je to ...

KLJUIĆ: Ja vas kao generala poštujem. I kad bude 4.- 2.4. taktika, vi ćete imati autonomiju, ja ću šutiti ko riba. Ali pošto je ovo i političko pitanje, izvinite vi meni niste dali ovdje dokaz da su svi zapovjednici tih brigada, vi znate koliko ih ima, možda 5, pristali na to. Imamo li mi šanse politički da mi te ljude pozovemo ili da ih sadašnji zapovjednik Korpusa u Tuzli pita. Šta hoću da vam kažem? To je mač s dvije oštrice i mi možemo njih zakonski preimenovati, ali ima nešto u životu što nije zakon, što je život. Ja bih volio da oni to prihvate pa da mi imamo podršku za taj zakon, a ne da mi imamo tamo u nekoj brigadi sutra koji će reći - e mi nećemo biti u Armiji, mi smo HVO počeli i hoćemo da završimo. S tim što svi znamo ko je HVO i da u HVO ima poštenih, a ima onih koje ćemo ganjati do kraja života. Sad vas pitam, mislim da sam bio jasan, je li hitno da se to uradi ili možemo još od komandanta II. korpusa tražiti, mi kao Predsjedništvo, ne morate vi, vi ste general i smatrate da to ne treba.

DELIĆ: Ja sam tražio i obavio razgovor.

KLJUIĆ: Je li on vama potvrdio to?

DELIĆ: Jeste.

IZETBEGOVIĆ: Ja bih pitanje preokrenuo. ***Može li se g. Deliću očekivati ozbiljniji problemi u vezi sa ovim.***

DELIĆ: ***Ne****.*

IZETBEGOVIĆ: To je pitanje pravo. Mogu li se očekivati problemi. Može li se očekivati da sutra čujemo ona HVO brigada prešla na stranu četnika u znak protesta ili tako nešto.

DELIĆ: Mi imamo tamo 115. brigadu Zrinski Tuzla. 108. pješadijsku brigadu Brčko. ***107 samo po nazivu je HVO, to je MHVO od početka - Muslimansko-hrvatsko vijeće odbrane. Oni su tako uzeli naziv. U suštini je to 90 i nešto posto Muslimana kad je riječ o nacionalnom sastavu.*** *To je Gradačac i imamo I10. brigadu HVO Usora, koja je, takodje, više mješovitog sastava. To su ukupno brigade koje postoje.*

IZETBEGOVIĆ: Četiri ili pet, koliko ih ima?

DELIĆ: Četiri brigade.

IZETBEGOVIĆ: Što se tiče ove 115.?

DELIĆ: Nema nikakvih problema. 110. brigada HVO Usora, i pored svih pokušaja, bilo je tamo pokušaja da se pokuša ta brigada okrenuti slično kao 111. Žepče. Medjutim, ta brigada je ostala dosljedna. Izmedju ostalog je prijedlog da se ta brigada proglasi slavnom zbog ukupnog doprinosa u ovoj borbi do sada. To je znak da je riječ o jedinici koja je do sada, uključujući današnji dan, pružila maksimum.

IZETBEGOVIĆ: Dajte da procijenimo ovo. Stjepan kaže sa pravom da je ovo čisto političko pitanje.

DURAKOVIĆ: Ja sam pričao sa ovim iz Orašja, Gradačca i Brčkog, sad kad sam bio u Zagrebu. Kako tumačim, radi se ne o ukidanju autonomije hrvatskih jedinica, nego samo o promjeni naziva. Kod brigade Zrinski ona će i dalje biti Zrinski pod komandom Armije BiH. I da se raščiste neke dileme. Konkretno sam čuo, koliko je tačno, ogradjujem se, ovi iz Orašja uglavnom dobijaju komandu iz Zagreba i svaki metak koji ispucaju uglavnom je pod tom kontrolom i patronažom. Oni će pripucati i pomoći na brčanskom koridoru onda kada neko ocijeni da bi bilo potrebno. Većina tih ljudi tamo to, su uglavnom mješovite brigade - nije ni jedna čisto hrvatska - su ipak predominantno, koliko sam razumio, raspoloženja, tako da ako bi zadržao autonomiju, nazive imena brigada Zrinski ne dovodi se u pitanje, samo se ukida ovo što iritira mnoge borce tamo HVO. Jer HVO je ipak, htjeli ili ne, postao sinonim dobrog dijela zločina koji se čini. I u nekoliko postavlja se principijelno pitanje može li uopšte stajati jedna armija sa dvije komande. Mislim da ne može. Pa ako postoji neka velika ... mislim da ne postoji, da bi došlo do demotiviriranja Hrvata koji se bore za i BiH samom promjenom naziva HVO, ogradjujem se, moja je procjena da ne postoji i da bi trebalo u ime postavljanja principa

jedinstvenog komandovanja prihvatiti ovaj prijedlog. Eventualno da ne bi bio Stjepan u delikatnoj poziciji, da se procijeni, ne znam kako…

DELIĆ: 4. Operativna zona Orašje nije pod kontrolom Armije, ona je pod komandom HVO, odnosno Hrvatske vojske. Tu imamo samo sadejstvo a ne rukovodjenje i komandovanje. Znači 102, 104. i 106. brigada HVO Orašje, oni nisu pod našom komandom. ***Obzirom da su bili od nas odsječeni nemamo neposrednog rukovodjenja i komandovanja tih jedinica****. Radi se samo o jedinicama unutar slobodne teritorije BiH i unutar zone odgovornosti naših korpusa.*

IZETBEGOVIĆ: ***Koje su i do sada, koliko znam, slušale komandu Armije.***

DELIĆ: ***Apsolutno****. Samo je u pitanju promjena naziva. One izvršavaju. Zrinski je tuzlanjska brigada. Ona ima bataljon iz Lukavca, iz Ljubača sa Husina i treći bataljon, to je Drijenča. Jedinice koje su i do sada potpuno izvršavale komandu operativne grupe 5. Tuzla mog prezimenjaka Delića. 108. brigada je u Operativnoj grupi Posavina, takodje nikakvih problema nema u tim jedinicama, 107. rekao sam, Gradačac, kakva je situacija, 110. brigada HVO Usora ima oko 700 boraca, takodje je mješovitog sastava. I ja mislim da bi radi tog jedinstvenog rukovodjenja i komandovanja, vjerujte, dolazimo u situaciju često da nam sad dodje sa područja Tuzle neko i sa oznakama i sa svim ovim. Dovodimo ljude u jednu neprijatnu situaciju.*

KLJUIĆ: ***Pašalić kad je vidio HVO Sarajevo izvadio je pištolj i htio ubiti čovjeka. To je prirodno.*** *Ali ne znam da li vi mene shvaćate. Je li žurba tolika da se za 48 sati to još provjeri.*

DELIĆ: Ovo je 20 mjeseci već.

KLJUIĆ: Da li te brigade koje nisu do sada bile pod našom komandom žele da udju pod našu komandu i da se zovu hrvatske brigade i šta ja znam. Imaju tri komande, što sam razumio generala. Sad vas samo pitam kao ljude, dobronamjerno, je li hitno to večeras donijeti ili možemo sutra poslati depešu. Da li vi to prihvatate ili ne. I onda ćemo mi reći - Armija BiH, ili prešutiti ili objaviti, da se tri brigade bore, imaju zasluge za BiH, ali nisu želile da udju u sastav. Jednostavno želim da provjerimo još jednom da ne bi imali problema.

IZETBEGOVIĆ: Neće Stjepane biti problema, koliko znam.

KLJUIĆ: Ako neće biti problema, predsjedniče, ja glasam za to.

X: (Ne čuje se početak). Objedinjavanje jedinica Armije bez nekih obilježja koje bi mogle karakterisati da postoje dvije komande, dvije vojske, itd. Ja bih bio spreman glasati za ovu odluku s tim da se da jedno obrazloženje tim ljudima gore da ništa od tih hrvatskih obilježja se neće ukinuti u smislu naziva brigada itd. I da se u komandnom kadru inkomporiraju ljudi iz tih hrvatskih brigada u 2. Korpus kako bi se stvorila jedinstvena komanda Armije BiH.

DELIĆ: Načelnik Štaba je Hrvat, jedan od najboljih starješina koje imamo u Armiji. I Andjelko, koga ja, ako budemo trebali dovoditi umjesto Šibera nekog za zamjenika, nema boljeg u ovoj Armiji. To je načelnik Štaba. Pomoćnik za bezbjednost je Hrvat.

KLJUIĆ: Ne trebate vi mene uvjeravati u to, ja vjerujem. Generale, ja ako predsjednik kaže da neće biti problema i ako će predsjednik izaći na TV eventualno poslije nekih negativnih reakcija i objasniti da to nije bilo nikakvo poništavanje doprinosa tog dijela Hrvata borbi BiH, onda glasajmo i završimo to. Ja sam samo, kao čovjek u koga ne možete sumnjati, želio da ukažem na nešto što nam se može vratiti kao bumerang, jer mi ni te tri brigade koje nisu pod našom komandom ne smijemo izgubiti, nego naprotiv mi smo država i Predsjedništvo i Vlada koji treba privući svakog čovjeka, ako je u dilemi jeli za BiH ili nije da ga šarmiramo da bude za BiH. To je naš politički stav.

SILAJDŽIĆ: Ima osnova za bumerang. Bumeranga će biti i tako i tako. Prema tome, da ne stavljamo. Dakle, ukoliko ih pitamo, a oni kažu mi nećemo, problem je tu i tako i tako.

KLJUIĆ: Pozdravljam.

IZETBEGOVIĆ: Ima još jedna stvar koju hoću da provjerim. Tu imaju dva pitanja. Da li mogu da garantujem ja i da li bih izašao pred javnost. Ovo drugo bez daljnjeg. Mislim, daću objašnjenje. Medjutim, pogledajte prvo pitanje. Koliko može bilo ko da garantuje. Jedino malo imam sumnje kod dobojske brigade, koja se bori na Usori. Ne znam koliko je tu vojna situacija teška. Ne bi bilo dobro da tamo dodje do bilo čega što bi moglo da dalje oslabi situaciju. Ima li tu nekakvih bojazni.

DELIĆ: Tu nije bilo bojazni do sada. Tu je najveći pritisak bio na tu brigadu da ona u kolaboraciju ide. Ev,o tu brigadu za ovaj doprinos, predlažemo je za slavnu.

IZETBEGOVIĆ: Možda ćemo time neutralisati.

KLJUIĆ: Mislim da je ovo što je Haris rekao najlogičnije. Ko bude htio se boriti za BiH njemu neće smetati to. A ako nekoga izgubimo, onda je to rizik. Ovo je kocka večeras. Pa šta možemo, mi ćemo nastaviti ovo što nas je ostalo.

IZETBEGOVIĆ: Samo na Usori malo treba pogledati da ne bi došlo do teške situacije.

KLJUIĆ: Možda bi im general sutra mogao poslati neko pismo, depešu. Mislim da to u Drugom korpusu neće biti sporno.

PEJANOVIĆ: Neće. Oko Tuzle same neće. Drugdje može pa obratite pažnju.

IZETBEGOVIĆ: Dobro, mislim da smo se saglasili oko ove stvari. Jesmo.“

Gotovo iste stavove kao što su ih iznosili Srbi u Predsjedništvu BiH i Alija Delimustafić, na sastanku s predstavnicima MZ i ABiH održanom 29. 10. 1992., iznio je i predstavnik VRS, pukovnik Gvero, tražeći prekid napada na Trebinje:[83]

“Jer u slučaju Trebinja možemo govoriti o napadima druge države na teritoriju republike srpske i dodaje da još jedna brigada iz Županje, iz Republike Hrvatske, kreće, kako on kaže, na našu Posavinu.“ Unatoč tome, Halilović, Šiberu ali i Izetbegoviću i Ganiću i drugima da shvate da Hrvati brane BiH, aktivno i nadasve uspješno.

Internim “natjecanjem“ na sjednici Predsjedništva BiH, održanoj dana 29. 12. 1993., o smišljanju što pogrdnijeg izraza za pripadnike HVO, vidljiv je sav bijes i mržnja koja je u Predsjedništvu vladala prema onima koji su aktivnije i uspješnije od ABiH branili BiH. Pripadnike HVO-a čak ne žele zvati ni “ustašama“, jer je za neke pristalice Izetbegovićeve politike naziv “ustaša” pozitivan pojam jer su “ustaše branile BiH“:

“IVO KOMŠIĆ: … samo ću napraviti još jedan dodatak ovdje, ne znam na koga to spada, vjerovatno na ministra za informiranje, meni su, kad sam bio u Slavonskom Brodu vrlo oštre primjedbe uputili neki ljudi koji su od ugleda, koji su se borili za ovu našu zemlju, medju njima je i Ante Prkačina. I još neki tamo ljudi. Rekli su, molim vas, kakav je to način da vi pominjete u svim svojim informa-

tivnim emisijama ustaše. Ja sam ustaša, ja sam formirao ustaške jedinice, nema u Bosni ustaških jedinica. Zna se šta je ustaški pokret, zna se šta je njegov politički program, šta je njegov vojni program. Vi sad razbojnike u Bosni nazivate ustašama i to je ušlo u vaše medije. Ja vas molim da intervenirate tamo, od mene su to tražili, da se to zaustavi. Jer to nisu ustaše. Oni su uvrijedjeni time. Ante se borio sa svojim jedinicama, on kaže to su bile ustaške jedinice, to su jedine prave ustaše, nema drugih i nema niko pravo da nam podvaljuje na taj način. Mi imamo naše političke programe. To tamo nije naš politički program protiv koga se sada vodi rat u Bosni. Ne znam na koga to spada. Zna se šta je ustaški koncept prema BiH. Oni su uvrijedjeni time. Oni kažu nemojte da oko toga pravimo, da se javno dopisujemo, prepisujemo, reci ti to tamo, Evo, ja sam želio to ovde pred vama da kažem. Mislim da bi trebalo upozoriti da ne pravimo sad teorijsku raspravu oko toga.

KLJUIĆ: Samo jednu informaciju. Globus je neki dan objavio da rukovodstvo Herceg-Bosne ima 521 godinu članstva u partiji i to je taj Prkačin. Herceg-Bosna su bivši komunisti i sad je to, vi morate shvatiti da je hrvatski narod raslojen – imaju za Radića, za Mačeka, imaju HSS klasični, imaju Pavelića. Emigracija je bila vrlo heterogena. Ali se ovdje radi o jednom čudnom osjećaju. Mi smo i protiv ustaškog pokreta, odmah da vam kažem. Ja sam protiv ustaškog pokreta i moja obitelj je dala žrtve u borbi protiv ustaškog pokreta. Ali oni su nekako uvrijedjeni jer ustaše nisu srušile ni jednu džamiju, nisu se borile. To je sad jedna finesa. Možda bi to trebalo malo s našim informativnim sredstvima da se termin "ustaša" zamijeni ili sa Bobanovim teroristima, ili sa fašistima, razbojnicima drumskim, Globus je donio analizu da nema ni jedan ustaša u rukovodstvu Herceg - Bosne. Sad, to nas ne zanima.

IZETBEGOVIĆ: Dobro, možda pravno nije tako, ali politički je to.

KLJUIĆ: Vidi, Alija …

KOMŠIĆ: Oni meni kažu njihov koncept nije ovo. Politički njihov koncept je Hrvatska na Drini. Oni se ne bore. Oni ne učestvuju.

IZETBEGOVIĆ: Ako hoćemo analitički da gledamo ...

KLJUIĆ: Nas ništa ne košta da kažemo sredstvima informiranja. Ja ću vam reći jedan termin koji je Duraković,

u pjesmi, koji je napravio, rekao za rušitelje mosta. Da su to vampiri. Ovo je sad, izgleda on je našao jedan izraz, nije želio da povrijedi.

IZETBEGOVIĆ: Možda je bolji izraz Bobanovci.

KLJUIĆ: Da tako preuzmemo terminologiju Bobanovci. Znate.

IZETBEGOVIĆ: Dobro.

KLJUIĆ: Ništa nas ne košta da zamijenimo ustaše Bobanovcima.

KOMŠIĆ: Pazite, ustaše se nisu borile protiv Muslimana nikad.

KLJUIĆ: Nas ništa ne košta da zamijenimo termin.

IZETBEGOVIĆ: Treba znati da je pravoslavna crkva preživjela u Mostaru, ona velika, fina crkva, preživjela ustaše. Ovaj puta nije preživjela.

KLJUIĆ: I još nešto.

IZETBEGOVIĆ: Sad je gore i nemilosrdnije nego što je bio ustaša. Ja sam za vrijeme rata ovdje išao u gimnaziju. Moj je razredni starješina bio Srbin - Jokanović koji je kasnije bio profesor fakulteta svih četiri godine. Preživio je pod ustašama.

KLJUIĆ: Dole niko nije preživio. Još nešto da kažem. Neki dan je jedan sarajevski šeret rekao - nemojte nikad više na Perišića da bi rekli "a". To nikakva vojska, nije. Godinu dana pucali po Mostaru, nisu ništa uradili, ovi za dva mjeseca uništili sve. Mislim, pazite, u narodu ima nešto. A nas ništa ne košta ovdje da ministar zovne ove naše i kaže — molim vas, recite dopisnicima da malo ohlade s ustašama, nego Bobanovci. Jer, pazite, i u Hrvatskoj je bila terminologija protiv Srba prvo odmetnuti Srbi, pa ovakvi -onakvi pa se to mijenja. Pošto ovo spada u domen propagande, ja ne branim ustaše, kažem vam moja je obitelj imala žrtve od ustaša. Moj je stric u Jasenovcu poginuo, ubijen je, imao je 22 godine. A šta mi sad možemo uraditi? Hajmo mi, nemoj da stvaramo još više, jer medju ustašama ima ljudi koji nisu protiv BiH. Sad u ratu ne trebamo stvarati više protivnika. Sad u terminologiji, pošto moramo pozvati naše novine i reći da ohlade s ustašama ljepši je izraz Bobanovci. To bi bila neka finesa.

IZETBEGOVIĆ: Da mi Bobana pomalo ne eskulpiramo.

KLJUIĆ: Prvo bi njega ubile ustaše da mogu.

KOMŠIĆ: Ustaše žive, koje sad hodaju, su najveći protivnici Bobanovi.

KLJUIĆ: Ne ulazeći u interese zbog čega.

KOMŠIĆ: Sve ovo što sam ja rekao nije ni jedna riječ u odbranu tog pokreta. Ja da sam to hti,o ja bih pravio HSP, ne bih pravio HSS. Moramo neke stvari tu raščistiti.

KLJUIĆ: Mi moramo biti malo mudriji u terminologiji. Mislim i konkretniji. Ili izrodi hrvatskog naroda ili tako. Da nadjemo neke termine.

KOMŠIĆ: Bobanovi razbojnici.

IZETBEGOVIĆ: Čovjek neki dan kaže - UNPROFOR-ac, HVO nije vojska, to su grupe bandi nekakvih.

KOMŠIĆ: To i ovi tvrde. To su banditi, kažu oni, koje vi nazivate ustašama.

IZETBEGOVIĆ: Tako tvrdi čovjek. …“

5.5. Zašto je počeo rat u Srednjoj Bosni

Iako se u mnogim prethodno navedenim izvadcima rječito i jasno ističu agresivne namjere muslimanskog političkog i vojnog vrha prema području Srednje Bosne, ovdje izdvajamo, kao posebnu cijelinu druga izlaganja sa sjednica koja se nadopunjuju s već iznesenim.

Uzimajući u obzir i već navedene stavove o strateškim ciljevima bosanskih muslimana (vojnom operacijom preko Srednje Bosne, dolinom Neretve izlazak u Neum), nije ni čudo da su napadnuti Hrvati u Srednjoj Bosni, uz masovnu uporabu vojnih efektiva, ali i medija, da bi se krivica prebacila na Hrvate. Treba biti iskren i priznati kako znatnu odgovornost za rat u Srednjoj Bosni treba pripisati i suradnicima srpskih obavještajno-sigurnosnih službi (prvenstveno vojnih), koje su putem bivših pripadnika JNA, “dizali nacionalne i vjerske tenzije“, podupiruću i sukobe. Takvih je osoba bilo i među Hrvatima i među Muslimana na području Srednje Bosne. Ujedno su obje strane imale i “slobodne radikale“ u svojim redovima, za koje se ne može reći da su bili, na bilo koji način povezani sa srpskim službama, nego su jednostavno imali takve stavove.

Avdo Čampara[84] ističe svoj vid demokracije koji treba “silom primijeniti“ u razgovorima sa Hrvatima:

“ČAMPARA: Čini mi se, blizu sam ovog Mirinog. Vi ćete, kad počnete sutra razgovarati, ne bi smjelo da vas raz-

govor odvuče i Hrvati da odvuku na to samo oko zajedničkih komandi. Meni je ipak značajno da oni, da im se dokaže, na kraju krajeva to je Savjet rekao, da su Hrvati izvršili napad. Da im se dokaže da oni vrše napad i da oni upravo žele paradržavnu tvorevinu. Jer, nema sumnje što mi pričamo popuštati ili ne. Nema se šta popuštati. U te dvije provincije slovom i brojem je 10 opština koje imaju većinu u, recimo, muslimanskog stanovništva. U Hercegovini je 4 - Stolac, Mostar, Konjic, Jablanica. Ovamo (Srednja Bosna – napomena autora) je šest opština i mislim da tu nema govora o nekom popuštanju ili nepopuštanju. Najidealnije bi bilo da je jedinstvena komanda, ali pošto to ne ide, zajednička je najmanje što se može i mislim da u ovom razgovoru ih treba natjerati na to da i oni sami vide na osnovu tih materijala da su oni izvršili taj pritisak …"

Kako sam Stjepan Kljujić kaže na 226. sjednici održanoj 1.11.1993. godine, ABiH je ta, koja iz strateških političkih razloga napada Srednju Bosnu:

"KLJUJIĆ: … Da im (Republici Hrvatskoj i njenom političkom vodstvu –op. a.) kažemo - molim vas, dokle ćete se miješati i stajati iza onih koji ruše i BiH, a moram posebno reći i hrvatski narod u BiH. Oni ruše i hrvatski narod u Hrvatskoj. Ali to nije u mojoj kompetenciji. U tom pogledu ćemo tražiti da se prekinu borbe, da se oni bojovnici koji su napravili zločine itd. ili predaju ili neka bježe, a da mi u hrvatskim enklavama i ovo gdje, i još ima Hrvata, smatramo se bosanskim patriotima i gradjanima BiH. Ukoliko oni ne prihvate tu tezu, ja kao legitimni predstavnik Hrvata u BiH ću izaći pred narod i objasniti to da smo pokušali još jednom i onda ću pozvati one koji su za BiH, koji su podanici druge države neka se snalaze. Jer mi ne možemo ovdje zaustavljati napore armije da poslije svih ovih auto-golova ide dalje. Ali pazite, meni je u interesu da Armija oslobodi Vitez, ali mi nije u interesu da ona sedma brigada udje unutra i pobije one bosanke u onim bijelim nošnjama. Ne zato što to njoj kaže Armija, nego zato što mi znamo i naše unutarnje slabosti u vezi vertikale."

I Ivo Komšić na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 29. 12. 1993., navodi prave razloge agresije ABiH na područja u Srednjoj Bosni: rat za teritorije na kojima se mora stvoriti čvrsto i jedinstveno teritorijalno područje za potrebe Muslimanske Republike iz koje se može, kasnijim djelovanjm, širiti utjecaj Muslimana. Istovremeno pokazuje da ABiH vojno djeluje iako predstavnici Predsjedništva BiH potpisuju određena primirja:

IVO KOMŠIĆ: … Ja imam dojam da se u odnosu na postignute mirovne dogovore, ono što mi postignemo nekim dogovorima, imam dojam da je ponašanje naše Armije BiH drugačije često ili je u kontradikciji sa onim što mi dogovorimo. Mi o tome moramo isto voditi računa jer to direktno utiče na tok pregovora i na naš položaja uopće pregovarački. Ono što bi morali mi raščistiti ovdje izmedju sebe, je koncepta ovog pregovaračkog koji nam je vrlo važan, svaki put se Predsjedništvo sastane pred te pregovore, to je da li će se prostor središnje republike utvrditi na pregovorima i isključivo na pregovorima i da li će se to poštivati što mi dogovorimo, ili ćemo ići i na neku vojnu opciju? Je li to kombinacija jednog i drugog. ***Sjećam se predsjedniče, Vi ste jednom rekli, mi ćemo na pregovorima što mognemo, a ovdje gdje mognemo vojno, uradićemo to vojno. Nemam ništa ja protiv toga, ali da mi to utvrdimo tačno, da markiramo gdje je to, koja su to područja,*** *itd. Da ne bismo sebi otežavali situaciju na samim pregovorima u Ženevi ili tamo gdje se vode. Bojim se da ova sad situacija u Srednjoj Bosni može otežati naš položaj, naš daljnji pregovarački položaj, pogotovo što smo imali, a nekako smo olako prešli preko toga, imali smo, evo SB je otišao iz Hrvatske zahtjev. Ne znam tačno, samo sam ga čuo na vijestima ne znam šta se sve tamo navodi, on je negdje u skladu sa onim pismom koje smo dobili u Ženevi, ali imam osjećaj da je dosta oštar nastup prema SB. Mislim da je Granić imao taj nastup. Trebali bismo mi dobiti to ovdje. Ovdje je teško slušati i radio, pogotovo mi članovi Predsjedništva nismo kod kuće. "Oslobodjenje" to ne prenosi. Da dobijemo to i da znamo tačno o čemu se radi. Jer, mi sad, moj je dojam, imali smo povoljnu klimu što se tiče hrvatske strane, uvažila je naš zahtjev oko Mostara, to je uvaženo, da ide to pod jurisdikciju Evropske unije. Uvaženo je i to da će se razmotriti i naš prijedlog oko Neuma ... u srednjoj Bosni pokvarimo to što je moguće dogovoriti da ljudi više ne ginu ni s jedne ni s druge strane. …"*

Rasprava koja je slijedila pokazuje zašto je ABiH, i po čijem nalogu, svjesno kršila potpisane sporazume. Odnosno, vidljivo je da je upravo ABiH stvarala situacije da bi dobila povod za vojnim djelovanjem prema Srednjoj Bosni, gdje su se nalazile postrojbe HVO-a. Prakitčno se problem agresije ABiH na Srednju Bosnu može jako dobro promatrati kroz optiku specijalnog rata:

IZETBEGOVIĆ: Da popričamo o toj stvari. Prije svega da postavimo neke jasne činjenice. Predsjedništvo jeste VK.

I pravno i stvarno: Odluke se ne donose u GŠ kad je riječ o strategiji. I naravno, ograničava se na strateška pitanja. Strateška pitanja su u isključivoj nadležnosti komande. Medjutim, kad je riječ o konkretnom ponašanju Armije u centralnoj Bosni, ono što kažu kad je riječ o pregovorima, doslovno kaže - ništa nije dogovoreno dok sve nije dogovoreno. ***Prema tome, centralna Bosna nije dogovorena. Armija ima pravo slobode akcije, jer još ništa nije dogovoreno.*** *Imaju razne varijante kako bi bilo riješeno razgraničenje itd. Medjutim, pošto nije stavljena zadnja tačka na čitav dogovor, još ništa nije dogovoreno. E sad, sa izuzetkom ovog sad primirja koje je zaključeno. Da to primirje nije zaključeno, Armija bi imala potpuno odriješene ruke dole u centralnoj Bosni, tim prije što je u pitanju jedan pobunjenički HVO. Medjutim, mi smo zaključili, dakle, da nema tog primirja, akcija Armije potpuno je legalna u centralnoj Bosni. Ona jednostavno ima prema sebi jedan vojni, jednu vojnu formaciju koja pokušava u BiH uspostaviti neku vlast. Mimo Armije, mimo vlasti ove legalne ovdje. Dakle, jedna formacija koja ne priznaje komandu ovog ovdje tijela. Prema tome njena borba protiv te formacije je potpuno legalna. Tu se sad medjutim, upliće jedna situacija koja je privremenog karaktera, to je božično primirje. Obustava vatre. Tu je problem. Mi smo rekli božično primirje mi ćemo poštovati što smo i potpisali, i izjavili itd. S jednom ogradom da se obostrano poštuje.* ***Armija daje objašnjenje da ona ne može da ga ispoštuje, jer postoje stalni napori.*** *Da ona ne može sama da obustavi vatru niti može da proglasi jednostranu obustavu vatre jer bi dovela sebe u tešku situaciju, jer se se tu uhvatile u koštac dvije vojske pa niko ne smije da prestane. Prvi koji prestane gubi s pika, istog momenta. Tu su problemi. To su onda činjenična pitanja. Treba vidjeti na terenu je li to sve tako ili nije tako. Vojnici dole tvrde da je to tako i da u centralnoj Bosni nije moguće u ovom momentu jednostrano obustaviti vatru a da s pika ne gubiš pozicije koje imaš, nego moraš stalno da budeš u tom kliču. Dakle, problem je jednog faktičkog stanja dole gdje se ne može jednostavno obustaviti vatra. Ti obustaviš vatru, a on ne i dalje nastavlja da puca. Ko će prvi da prestane, neće niko.*

KLJUIĆ: Mogu li da pitam, pa ćeš ti meni odgovoriti. Kad je Ivo rekao razlika izmedju strategije i taktike onda je to vrlo jasno. Ja sam rezervni oficir, kapetan sam bio u bivšoj armiji i drugi u klasi u Bileći od 2.500 ljudi. To mi je najveći životni uspjeh kad sam najviše morao učiti. ***Predsjedniče****,*

naša bi ovdje bila zadaća da sjednemo pa da kažemo hoćemo li mi ići na Vitez koji je okružen ili ćemo ići da oslobadjamo Foču*. Jer, mislim sa b-h stajališta i stajališta muslimanskog naroda za nas bi važnija bila Foča. To je jedna stvar. A druga, pošto mi nismo bili na pregovorima, ja nisam bio pa ne znam, a znam da si ti imao sa predsjednikom Hrvatske jako mnogo pregovora, dolaze glasovi ovakvi: da je on pristao na kraju i ponizio Bobana, samo što Boban nije čovjek koji ima dostojanstvo jer on je morao podnijeti ostavku kad je on rekao - ja ne dam Mostar, a na kraju morao reći eto, predsjednik je rekao. On je rekao tamo: naša delegacija je predsjednik dr Tudjman itd. Jer on titra one stvari stalno. Pa je na kraju Tudjman rekao, Mostar neka bude pod evropskom jurisdikcijom. Da li je on tebi rekao - ostavi sad Vitez, Busovaču, Kiseljak i Kreševo ćemo vidjeti jer to po Vens-Ovenovom planu pripada Sarajevu, a Busovača i Vitez su svakako pripadali Hrvatima. E sad, pošto ja gledam, vi znate da sam ja bio Hrvat, ovi koji me znaju 30 godina mene su zvali ustašom bez razloga, znate. Potičem, u mojoj obitelji ima jedan krug vrlo partizanski nastrojen i dao je žrtve, a danas sam pravo da vam kažem Hrvat izdajnik za njih sviju, pa me čak ni ovi u Sarajevu ne vole, a oni hodaju zahvaljujući meni slobodno. Dok im je Kljuić ovdje, ne da čaršija da ih diraju. Ja sam to njima rekao u lice. Sad mene zanima, oni kažu u pregovorima, vratio se koordinacijski odbor, ja sam tebe molio da me primiš, mi ćemo razgovarati iz Zagreba gdje sam ja njih poslao da vide dvije stvari: postoji li Republika Hrvatska koja rješava svoje probleme, postoji Herceg-Bosna protiv koje sam ja u principu. Ali ako oni Hercegovci riješe svoj problem, mi ostajemo koji ćemo pripasti bosanskoj Republici, koja kako kaže Koljević je muslimanska, a ti i ja kažemo bosanska, jer mi smo krenuli za Bosnu, nismo krenuli ni za muslimansku ni za hrvatsku. I pošto je to vrlo značajno pitanje, da mi pripremamo kongres bosanskih Hrvata, pa ćemo dati UNPROFOR-u imena, sve da se organizuje, doći će ljudi vrlo ozbiljni koji će reći - nama je ostati u državi čiji je predsjednik Alija Izetbegović. Ti si jednom rekao da ova Bosna neće nikom biti tijesna, pa si rekao jednom da neće biti proganjanih, što ja ne prihvatam. Židovi su bili proganjani u Njemačkoj. A hoću ja da budu ravnopravni pa će bosanski kongres Hrvata donijeti jednu povelju gdje će reći - mi ćemo ostati u bosanskoj državi. Istina, bićemo nacionalna manjina, ali to nije kriv Alija Izetbegović ni Haris Silajdžić, mi znamo ko je kriv. Pa ćemo ako treba, kao što je biskup Zvizdović dobio na*

Mslinom polju 1463, od Sulejmana veličanstvenog ahman, tražiti ahman. A ja kad budem taj kongres organizirao sa svojim suradnicima tu je Ivo i Branko Mikulić - svi pametni Hrvati, tu je i naša crkva, onda ćemo mi tražiti da ne bi mi vjerovali, ja tebi vjerujem, ali šta ja znam, može doći onaj što si ga ostavio, Ćeman, sutra mjesto tebe pa da ja ne bih imao problema, mi ćemo tražiti da to udje u ustavnu normu bosanske države. Mi ćemo biti lojalni, mada je lojalan ružan, ovo je naša država. Ja sam rodjen u Sarajevu i ja ću možda imati sreću da živim u rodnom gradu, ali ti nećeš živjeti nikad u svom rodnom gradu jer je on pripao drugima. Pa ćemo onda mi reći - gospodo, da bi mi imali prava koja tražimo, mi ćemo biti lojalni ovoj državi i biti njeni gradjani i doprinositi njenoj izgradnji i prosperitetu. Naravno, ja kao čovjek koji malo mislim dalje, ja ću tražiti da to udje u Ustav. A onda ću možda tražiti garanciju neke Njemačke i Amerike da se sutra ne može promijeniti Ustav, jer sve se može promijeniti, je li tako? A i zbog naših odnosa, ja tebi vjerujem. A nekima ne vjerujem. Prema tome, ovdje meni koji nisam prisustvovao tim pregovorima, ja bih želio od tebe ćuti kao od predsjednika, da li je bilo govora kad je tebi Tudjman rekao - dobro efendija neka bude Mostar pod Evropskom unijom, Neum eventualno pod zajedničkom pa da se formira paritet. Jer i on je pametan čovjek, ne može on tebi dati kod Prevlake kad nam je Haris rekao, 150 km puta kroz, oprostite, vukojebinu košta milijardu i po dolara. I još dok napravimo luku za 20 godina, a ovako bi Neum bio zajednički, a mi bi imali Ploče jer za BiH su Ploče najvažnije odmah da vam kažem. Ploče su najvažnije za BiH jer imamo električnu prugu koja nije bila iskorištena u mirnom dobu više od 4 %. I druga stvar, sve što je napravljeno u Pločama napravljeno je kapitalom BiH. Svi dokovi za rasute terete itd., o čemu mnogo znam jer sam pisao o tome. ***Sad ja tebe pitam je li bilo takvih dogovora ili nije bilo? Mada, što ti kažeš nije ništa potpisano itd. Sad me interesuje kao čovjeka. Je li bilo toga da kaže tebi Tudjman, ti znaš da tebi vjerujem, njemu, hvala Bogu, nikad nisam vjerovao****.*

IZETBEGOVIĆ: ***Jeste naravno, ne jedanput nego svaki put.***

KLJUIĆ: ***Šta ti je rekao? Je li rekao da ne diraš Vitez i Busovaču?***

IZETBEGOVIĆ: ***Da se obustavi ofanziva na Vitez. Ja kažem, nema nikakve ofanzive na Vitez.***

KLJUIĆ: Eto.

IZETBEGOVIĆ: To nije bilo povezano. On je što se tiče Mostara bio zadržao čist stav - nema upravljanja EZ sve do sastanka u Briselu, i to do drugog dijela sastanka kad je onaj Klas se izvikao, počeo da se ljuti na srpsku i hrvatsku stranu, kako je rekao, zbog nesaradnje u tom pitanju. ***Onda je Tudjman uzeo riječ i rekao - molim vas, ja iz vašeg izlaganja vidim da je to važno pitanje za mir. Ako se radi o tome da se dodje do mira, pa ako je problem tog Mostara, molim vas, ja ću uticati na bosanske Hrvate da to prihvate.*** *Onda se Boban javio i rekao, predsjednik je već uticao, prema tome. Dakle, to je tu bilo. Inače nije bilo to, evo mi ćemo ovo prihvatiti, vi ovo prihvatite.* ***Ali je u razgovoru koji je bio noć ranije sa mnom, tada je rekao - molim vas, ja čujem da vi imate ofanzivu na centralnu Bosnu, molim vas da se ta ofanziva obustavi*** *itd. itd. To je napisao u onom pismu.* ***Ja sam bezbeli rekao nema nikakve ofanzive. Ima sukob tamo.*** *Tamo jesu vojske sučeljene i bore se u Vitezu itd. …* ***Ja nisam ništa obećao da ćemo mi obustaviti to,*** *osim što je kasnije došlo do ovog zahtjeva za božično primirje i mi smo to prihvatili. Ali može se govoriti jedino o povredi tog primirja ako s naše strane ima nešto. Inače, nema drugih obaveza.*

KOMŠIĆ: Ali ja mislim da je stanje mnogo ozbiljnije nego što mi mislimo. Ja to naslućujem, nemam informacija. Jer, vrlo je oštar zahtjev prema Savjetu sigurnosti vezano za to. A druga stvar, ministar vanjskih poslova jedne druge države nama najavljuje rat. To je ozbiljna stvar. Ja ne znam da li vas to uznemirava. Ja zbog toga ne mogu da spavam. Nama druga država najavljuje rat - javno kaže, molim vas, cijelom svijetu su objavili, mi ulazimo u rat. Ja bih volio da mi sasvim ozbiljno to uzmemo. Pazite sad, ponašanje drugih uvijek zavisi i od nas. Uvijek. Ja ne ulazim sada tu da mi oko toga vagamo to da li je kriv ovaj ili onaj. Da li je nama u interesu da ta druga država udje u rat. Prvo to moramo raščistiti. Hoćemo li sada imati pravi, i do sada je hrvatska vojska bila angažirana u Bosni. Ali nisu bili otvoreni i javno. Sad će biti otvoreno i javno angažirani. Po svoj prilici. Ako je to ozbiljna stvar. A ne vjerujem da ministar za vanjske poslove može dati takvu izjavu i da klepne ušima i da šuti. Za mene je to alarmantno stanje. I sva moja intervencija danas je usmjerena na to - šta mi možemo učiniti da do toga ne dodje, a da se ne ponizimo.

*GANIĆ: **Mislim da jedna od mogućnosti koja nama predstoji je da se te grupe HVO koje se tamo nalaze, da se njima omogući neki ventil da oni napuste te prostore, a da to područje preuzme MUP**, vojska da ne ulazi tamo. Mi bi privredne objekte, vršili njihovu eksploataciju onih koji su tamo ostali i da se taj dio vojske odatle skloni. Jer oni faktički su tamo izveli, to lokalno hrvatsko stanovništva, i postavili ga na prve linije, a unutra su ti gangsteri koji su do sada pljačkali itd. Prema tome, ako, **pošto je njima sad gusto, mi bi mogli odčepiti**. Ovo je jedna ideja. **Otvoriti im ventil neka odu, neka idu tamo kod Bobana**, tamo neka ostane narod koji je živio i ranije. MUP je mješovitog sastava, neka ostane tamo. Da probamo na taj način, to riješiti. Jer oni su, znate šta, u Vitezu su pokupili lokalne Hrvate i poslali na prve linije. Pozadi ih čekaju. Ako neko mrdne, oni pucaju njemu u ledja. Prema tome, to je takav sistem. Prema tome, njima treba reći, mi vara garantujemo da vi možete napustiti. Dajemo vam taj ventil, povezaćemo, prema Novom Travniku se prebacite. Ima ta vojna tehnika kako da se to izvede. I da se onda, to bi značilo obustavljanje dejstava. Naša vojska nema ni potrebe da tamo ulazi. Tamo bi naravno privredne objekte preuzeli legalni organi vlasti, MUP. Ako možete na taj način negdje, Komšiću.*

KOMŠIĆ: Hajmo da Predsjedništvo donese odluku i da to predloži javno.

KLJUIĆ: Jedini izlaz koji ja vidim, g. Izetbegoviću, je da se s naše strane obustavi ofanziva, ne rat nego ofanziva do 18., do novih pregovora.

*ŠIBER: Da vam ja prokomentarišem kako izgleda stvar. Ako dozvolite. Prvo, ima primjedba kad se potpišu primirja i dosadašnja primirja itd. Dakle, mi izdamo zapovijedi našim jedinicama. Medjutim, zapovijedi dodju do bataljona, čete, skoro do svakog vojnika. Ali vjerujte, toliko je razudjeno ratište, da se uvijek nadje neko ko zapuca. Sad neću reći s one strane. Nego i s naše strane. Uvijek se nadje neko. Na mnogim mjestima je, kao u Mostaru, 30 metara čovjek od čovjeka i uvijek se nadje neko. Onda s druge strane odgovor. Dakle, prekršaji se dešavaju. Neću reći s naše strane da smo mi čisti ko suza - Armija BiH. Ne smijem reći to. **Drugo, ja vas molim, ja to potenciram središnja Bosna, kad se govori o njoj, misli se uvijek Busovača, Kiseljak, Vitez. Ona je vezana pupčanom vrpcom za Mostar i za Gornji Vakuf. Sve što se dešava u središnjoj Bosni odražava se na Mostar i obratno - što se dešava u Mostaru odražava se ovamo.** Moje*

procjene kažu - dozvolite da su tačne, da vam kažem, jer ja sam najstariji vojnik, i ja sam, da vam se pohvalim, 1977. kao major imao tu generalsku školu - ratnu školu, kao majorčić bivše vojske. Nju su 1990. završili i Divjak i Rasim Delić i Meho Karišik, dakle četvorica smo ovdje koji imamo tu školu. Ja sam završio 1977. Armija BiH nije ni jednu strategijsku akciju izvodila u ovom ratu. Strategijsku jer nema čim. I da imamo topove i municiju, mi bi izvodili to. Pokušaj jedne strategijske akcije bila je "koverat" operacija. To je pokušaj pa je propala. Sve ovo ostalo se svodi na taktiku. ***Ja vam kažem da Armija BiH- ima snage da Busovaču, Vitez i dio Novog Travnika kojeg sad drži HVO pod apsolutnom komandom Bobanovaca Hercegovaca, osim Kiseljaka, gdje je UNPROFOR i gdje se ne smije ništa raditi, ima snage i sad i sredstava da bi to za 48 sati ušla u ta mjesta****. Ali, odraz Mostara? Šta će se desiti sa lijevom obalom?* ***Odraz industrije u Vitezu, posebno u Vitezu koja je od značaja za ovu državu u perspektivi. Bez, kad bi se uništila postrojenja u Vitezu i Novom Travniku, tad ova država za narednih 10-20 godina ne bi imala sredstava da izgradi tu tehniku i tehnologiju. A u Vitezu je "Slobodan Princip-Seljo", sve njegove tvornice su minirane****. Imamo i slike. Dakle, Hercegovci bi digli sve u vazduh i narod i sve. G. Ganića predlog da kažemo da izadju. Nema teorije, to je utopija. Nema teorije da bi oni pristali da izadju.*

GANIĆ: Bili su pregovori blizu tamo, neki lokalni.

ŠIBER: Nikako. Jer, automatski bi to bilo iseljavanje, etničko čišćenje totalno. Ne po volji naroda. Mi imamo našeg malog što je novinar kod Delića, koji ima porodicu kompletnu u Busovači - Željko. Dakle, oni bi tjerali narod isto kao u Varešu i Kaknju silom da iseljava. A to je onda posljedica ubistava itd. Još nešto da vam kažem, naše političko rukovodstvo, i kad sklopite dogovor i ako sklopite, ja kao stari vojnik vam kažem ne na čitavom prostoru te unije, na granicama, ali na dijelovima, nikad neće biti mir, ja vam kažem. Nikad neće biti mir! Uvijek će biti neki lokalni vodja komandant brigade travničke, kakanjske ili ne znam koje, koji će redi - ovo je naše. Ili srpske s one strane, ili Bobanove Hercegovačke, koji će reći Konjic je naš, idemo napadati. Dakle, kažem vam, živi bili pa vidjeli, nikad neće biti mir. Uvijek će trajati taj rat i puškaranje i medjunarodne snage će imati posla. I dobro je to što je sad, čujem, konačno otpalo ono demilitarizacija pa će imati svi oružje pa će moći svi da se brane. Dakle, utopija

je taj mir. Mir nije utopija za neka mjesta koja su u centru od kojih je daleko ratište Ili relativno daleko kao Zenica, recimo, kao Banovići. Ali za ova prigranična područja u toj uniji. Iskreno da vam kažem, ja sam očekivao da ćemo ovo sad što su oni crtali, nigdje nije objavljeno, šta su to Boban i Karadžić dogovorili. Da vidimo šta oni dogovaraju. Nemamo nikakve karte.

KOMŠIĆ: Ima. Samo je napravljena izmjena. Nije u Herceg-Bosni dio Jajca, Bugojna, Travnika, Donjeg Vakufa itd. već Kiseljak, Kreševo, Busovača, Vitez i ono povezano preko ... Ali oprostite, samo ću još jednu rečenicu. Isto sam ja tako govorio, Stjepane, kad smo raspravljali s druge strane je sjedio Boban, Granić i Šarinić. Ja sam dao tu primjedbu i rekao sam - mi možemo na karti nacrtati šta god hoćete jer i ja znam stanje tamo kakvo je. Rekao sam - neće se vojske povući. Mi možemo prebaciti sad ovo tamo ovo ovamo, armija se neće povući iz Bugojna, Travnika itd. ***HVO bez žrtava se neće povući iz ovih područja. Prekinu me Boban, evo, svjedok mi je predsjednik, kaže šta ti to pričaš. Mi ako se dogovorimo i ako kažemo da se povuče, da se povuče i iz Stoca, i iz Kiseljaka, i iz Kreševa****, itd. Ja sam ušutio.*

ŠIBER: Samo još jedno. Vezano dogovor Silajdžić-Granić. Mislio sam za tog Granića da je neki super političar. Medjutim, pazite, Granić je u mojim očima ispao u dva navrata, kako kažu u mom kraju, šalabajzer. Prvo, on je pozvao kod sebe Silajdžića i uspute mene jer sam bio u Ženevi 18. pa smo upali kod njega - čitava Herceg-Bosna. Izgleda niko im nije ostao tamo. I Boban i Petković i Prlić i Raguž, i 10 njih je bilo. …

KLJUJIĆ: Možemo li napraviti nešto zbog nas. Pošto su oni nas optužili u UN, pošto mi moramo nešto odgovoriti, ***da ti sad izadješ na TV i kažeš da BiH nema ofanzive na Vitez, a medju nama rečeno, pazite nismo mi djeca****. Što Ivo kaže neko ima više iskustva životnog, neko je mudriji, neko više govori, a neko manje govori, više radi, itd.* ***Nama je svima jasno da je strateški za BH Armiju najvažniji Vitez / Novi Travnik jer tu su kapaciteti, što kaže moj imenjak, za 20 godina****, pošto sam jednom rekao, ja sam to predsjedniku rekao, ali da vama kažem, kad je izašao Murat Šabanović na Drinu i rekao ja ću minirati, onaj jadan general pukovnik, vidite Šibera nije mogao do generala doći, a Kukanjac onakav hableg bio general-pukovnik pa se tobože prepao. Ja okrenem Srnu, a onaj se smije inženjer u Bajinoj Bašti i kaže, ne bojte se ne*

može on ništa, mi smo već ispraznili dva jezera i napravićemo neke kaskade i nema ništa od toga. A pošto su, predsjedniče ovo ljudi drugog kova, to su ljudi kojima sam ja pobjegao iz Zagreba jer sam mudriji od njih, pobjegao im kao Džems Bond, pa su ljudi ubili Kraljevića s 8 bojovnika, pa ubili most u Mostaru i pošto ti ljudi stvarno mogu dići Vitez, onda nećemo ni ti, ni ja, ni Ivo, ni ostali nikad moći doći u Vitez. ***Prvo zbog medjunarodne javnosti da ti kažeš da mi nemamo ofanzive. A drugo, medju nama, da do 18. obustavimo ofanzivu****. Da vidimo hoće li biti taj dogovor. Ti ćeš doći tamo na pregovore pa ćeš vidjeti.* ***A treće, da vam kažem, ako iz ove enklave otjeramo ovo malo Hrvata, onda smo mi svi Hrvati koji smo za BiH poraženi jer nećemo imati naroda.*** *To su defakto općine iz kojih su oni istjerali Muslimane. I za taj grijeh oni će morati odgovarati. Ali ti si jednom rekao da naša vojska mora biti drugačija od fašističke i tu ti imaš podršku. Druga stvar, pošto su to Hrvati koji su dobili referendum, koji neće da ostanu u Herceg-Bosni, njih hoće da naseljavaju u Tomislavgradu i Posušju, za njih dole nema života jer Boban u svoj svojoj koncepciji diverzija u Bosni nije uspio u jednom, a to je da Bosance naseli u njegovu Hercegovinu, nego je dapače on izgubio u hrvatskom ratu 10.000 ljudi, u ovom ratu s nama izgubio je 10.000 ljudi. Pa zapadna Hercegovina koja ima oko 10.000 ljudi bez Mostara. Danas ima 80.000 jer je 10.000 pametno pobjeglo u Njemačku i Ameriku. Vjeruj, imam izviješće, svi ovi koji su iz Vareša pobjegli, niko nije ostao u Herceg-Bosni. To je samo tranzit. Dakle, on nije uspio u svojoj nakani da bosanske Hrvate istjera iz Bosne, a da ih, naseli u Herceg-Bosnu jer bi on bio dole šef ako bi se sa 110 popelo na 250, on bi mogao reći - ima nas 250. Nema on ništa. A opet mi nećemo imati ništa. Nego ni ti nećeš imati ništa ako te Hrvate definitivno istjeramo. Dakle, mi sad moramo procijeniti.* ***Strateški, nama su tvornice važne.*** *I koliko su nama važne, toliko su oni još slabiji kad ih izgube. A politički, danas je 29. do 18. januara, za 20 dana slažem se, što rekao Stjepan, mi njih za 48 sati možemo zauzeti. Nemojmo to raditi. Ja tebe molim sad. Izadji na TV i odgovori Graniću da mi nemamo ofanzivu, a medju nama naredi da ne bude do 18. ofanziva. Pa da i mi pokušamo. Onda ćemo mi, koordinacijsko vijeće Hrvata u Sarajevu natjerati, koje priprema Sabor, da pošalje Zagrebu poruku - Bosna je još jednom pokazala dobru volju. A vi g.Tudjman naredite da se prekine pucati na Mostar, jer ovo je dijalektičko razmišljanje što Šiber kaže. Da mi pošaljemo poruku. Mi smo zaustavili na*

Vitezu. Ali ako se desi da pucate i dalje na Mostar, g. Tudjman, onda ne žrtvujete vi Muslimane u istočnom dijelu Mostara, nego žrtvujete nas Hrvate u Bosni. A on je meni odgovorio na jedno pitanje koje je bilo vrlo bitno lično za mene. Kad sam poslao taj koordinacijski odbor, Ivo je bio s njima, ja sam ga pitao ovako: postoji Republika Hrvatska i ona neka rješava hrvatsko pitanje kako god hoće. Postoji Herceg-Bosna, to je uglavnom Hercegovci. Da li on ima išta protiv toga da se mi bosanski Hrvati dogovorimo sa predsjednikom Izetbegovićem? Šta je rekao on? Znači, oni su nama ostavili autonomiju - bosanskim Hrvatima, da se mi konstituiramo.

KOMŠIĆ: Nijedan bosanski Hrvat nije se zadržao u Hercegovini.

KLJUIĆ: Mi hoćemo sad da ovo Hrvata sirotinje, a te su one snaše u bijelim nošnjama. To jedino čuva srednjevjekovnu tradiciju i mi smo ponosni na to. Da sačuvano. ***Ako ih oni izvedu, armija i dalje napada, armija će dobiti tvornicu, stjeraće Hrvate, onda vjerujte u Bosni neće biti ni 12 % Hrvata što si ti predvidio u onim podjelama.*** *A nastaće rat izmedju Hrvatske i Bosne jer oni to jedva čekaju, jer ih Milošević gura. I taj će rat dugo trajati, a Milošević će pomagati čas tebe, čas Tudjmana. Ja tebe molim i mislim da sam bio vrlo konkretan. Neka to bude za Novu godinu. Da ti izadješ na TV pa da odgovoriš svjetskoj javnosti. Graniću, da mi nemamo ofanzive. A da ti, medju nama ovo, zaustaviš da kažeš Deliću. U ovoj zemlji ima mnogo obavještajaca i svi ovi strani novinari itd. sve su to špijuni, i sve se informacije znaju.* ***Zna se da je mnogo vojske iz Sarajeva izašlo prema Vitezu. A nije išlo na Foču. S druge strane i četnici to znaju pa nas sad malo više granatiraju****.*

…

IZETBEGOVIĆ: Ovo što si rekao mogao si reći u jednoj rečenici. Možemo li mi zaustaviti ofanzivu do 18? Pazi, traje nam dva sata sastanak bez potrebe. Mislim da se može jedino dati saopštenje takvo da se kaže – ako vi ne obustavite napade na Mostar i na Gornji Vakuf. Na G. Vakuf opasno napadaju, hoće da ga uzmu. Skrvili su da ga uzmu. Znam zašto. Nema smisla Srednja Bosna ako G. Vakuf ne drže. Ako ne obustavite te napade, ne možemo obustaviti napade ni mi u Centralnoj Bosni. Nema ni tamo mira. Ako te napade obustavite, ako pustite Mostar, on umire od gladi. Već 21 dan svaki konvoj zaustavljaju, vratili su i bolnicu koja je bila došla dole. Ako nastavite tim

putem, mi ćemo nastaviti akciju u centralnoj Bosni i tu nema druge. Prema tome izvolite obustavite tu akciju na G. Vakuf i na Mostar pa će biti mira i u centralnoj Bosni. Ako dole nema mira, nema ni u centralnoj Bosni mira, niti mi možemo našem narodu to narediti. Ali, ako se nastavi akcija u centralnoj Bosni, oni bi htjeli da dobiju mir u centralnoj Bosni, a da dole nastave svoju akciju. Hoće tako da rade. Medjutim, mi to nećemo prihvatiti. Bojim se da tako stvari idu dalje. Treba da razmišljamo o tome na koji način? Ima li neka formula da se narod sačuva? To je zagonetka koju pokušavamo rješavati. Ako ikako može. Bio sam kod jednog političkog radnika u Vitezu na božiću i slao sam ga da s njima pregovara. Pa znaš da su išli ljudi u Zagreb. Vi ste urgirali. Izaće čovjek, ali s Tudjmanom neće riješiti, Tudjman neće da se odrekne Viteza. On hoće da to zadrži po svaku cijenu. Kaže - hoćemo i Mostar jer Mostar treba da bude glavni grad. Hoćemo i G. Vakuf jer se bez toga ne vrijedi ništa u centralnoj Bosni. Ceste idu preko G. Vakufa, itd. Oni igraju tu igru, to je jasna situacija. Prema tome, preostaje jedino da im kažemo obustavite te akcije, mi ćemo obustaviti u centralnoj Bosni. Ako ne obustavite, mi ćemo nastaviti. Ova druga varijanta je realnija i hajmo mi rješavati pitanje kako da sačuvamo narod? Ja bih želio da se hrvatski narod zadrži u Vitezu, Busovači. Da se sačuva. Da se sačuva bez HVO. Sve se skupilo u Busovači. Ne znam koliko se to može. Ako imamo nekog načina da razdvojimo kukolj od žita. … Vojska naše ne bi ušla, ušla bi samo policija specijalno trenirana koja bi zaštitila narod. I političari.

KOMŠIĆ: Neka UNPROFOR bude ta garancija. Svakako je tamo.

GANIĆ: U UNPROFOR-u ima onih kojima je stalo do tih sukoba, nemojte to zaboraviti.Tu su se neke strane sile umiješale kojima je stalo.

KOMŠIĆ: Ako predaju ljudi oružje i izadju ovi koji žele da idu vani, onda nema problema.

IZETBEGOVIĆ: ***Ima jedna tu. Da mi ne dobijemo u posjed tvornicu.***

KLJUIĆ: ***A našoj armiji je stalo do toga. Zato ne idemo u Foču nego u Vitez. Nismo ni mi djeca.***

IZETBEGOVIĆ: Ne daju da dodje tvornica nama. To je igra od Londona pa na ovamo. Da mi ne dobijemo tvornicu nego da ostane tamo. Da nikome ne služi. Oko toga

je igra. A naš je cilj da ostane hrvatsko stanovništvo u centralnoj Bosni.

KLJUIĆ: ***Ja ti moram nešto reći predsjedniče. Ti tvornicu nećeš dobiti, odnosno ja s tobom. A izgubiću ja narod, a ti češ onda izgubiti i ovo nas što imaš. Ja onda moram biti gradjanin BiH jer nemam koga zastupati više. To mi je ostalo još 150 hiljada ljudi tamo.***

GANIĆ: Mislim da oni ne smiju dići tvornicu.

KLJUIĆ: Profesore, ti ne znaš te ljude. Oni će ti dići tvornicu u zrak, pa makar poginule njihove familije. To nisu ustaše. Ustaše su Zagreb mogle minirati, pa su pustili partizanima i izašli. Nije metak opaljen. A ovo su ljudi posljednjeg kova za koje vi ne znate. Vi ne znate mentalitet tih ljudi, ja ih znam. To su ljudi koji su mene otrovali u Lištici. A nisam ručao. A samo da vam kažem. Dr Barač, ako se sjećaš onog poslanika kojeg sam ja predlagao, otvaramo mi vrata ja stojim ovdje, ja sam osnovao apoteku u Grudama i Širokom Brijegu. I svi naši iseljenici su slali lijekove. I časne sestre ih sortirale jer lijekovi moraju imati odredjen broj, temperatura, vazduha, itd. Ja stojim ovdje, dr Barač stoji tu. Ja imao napad bubrežni. I kaže onom jednom iz Lištice Barač, molim vas, za našeg predsjednika Kljuića ima jedan njemački lijek, on je u apoteci. Kaže onaj čovjek, za tog čovjeka nema lijeka i izadje. A mene ne vidi. Sad oni imaju ručak, ja treba da ručam. Nisam ja frajer. Ali sam imao bubrežni napad, imam nizak tlak pio kafu, i kad si ti dolazio meni u bolnicu, niko ne zna dijagnozu. I 11-ti dan kad sam preživio pridje mi Naim Kadić i kaže - ja ne znam lagati, ja sam hirurg, ti si imao sepsu krvi, nigdje ogreban nisam. I jedan u pet godina to preživi. Ali ne pričam kako sam pobjegao iz Zagreba, to sam pričao Lazoviću i Tanji. Prema tome, da bude tebi jasno, ti i ja tvornicu nećemo moći dobiti. Ona će ići u zrak. I ja želim da te upozorim na to kao prijatelja, ne kao predsjednika. …

LAZOVIĆ: Ja mislim da se mi vrtimo u začaranom krugu gdje teško možemo naći rješenje. I ne polazimo od onoga što prouzrokuje ovakvo stanje, čini mi se da je koncept koji nam je ponudjen u Ženevi faktički generator svega ovoga. On je ponudio rat za teritorije i naša armija, teško se može zaustaviti, to sam juče rekao Ivi. Ako je protjerano muslimansko stanovništvo iz Stoca, Čapljine i iz drugih krajeva. Prema tome, sam koncept bi trebalo staviti na stranu da vidimo može li se tu šta promijeniti da se zaustavi taj rat da narod ne strada, da se ojačaju funkcije unije

ako će se unija sačuvati. Ako se bude išlo za stvaranje tri samostalne etničke države, onda rat neće stati, to je ovo što Šiber kaže. Rat će se produbiti, rat ide dalje jer je ovo rat za teritorije. Svako hoće sebi državu. Tu je čitav problem. Ako se ide da se sačuva unija, onda postoji mogućnost da se rat zaustavi i da se narod sačuva. Ja podržavam ideju da narod ne strada, ali to je utopija. Ako se ide na tri etničke države. …"

Na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 16. 1. 1994., kroz razgovor o "spornim područjima", koja sukladno predloženom Vance-Owenovom planu trebaju biti demilitarizirana, Izetbegović se ustručava prihvatiti činjenicu da se i ABiH mora povući sa nekih područja BiH. Posebno upozorava i na problem Srednje Bosne te na namjere koje imaju prema tom području:

"IZETBEGOVIĆ: Ako je to uvjet uspostavljanja mira, mi ćemo uvijek biti za to. Mi ništa ne gubimo ustvari. Problem je kod nas napuštanja područja gdje mi držimo.

SILAJDŽIĆ: E tu jeste problem jer će, recimo, neka od strana reći - dobro mi prihvatamo sporna područja, ali i mi imamo ovo mjesto za sporno područje. To je za nas sporno područje. Za vas je sporno područje Podrinje, Bosanska krajina. Imamo i mi sporno područje.

KOMŠIĆ: Dobro, ide opet isti princip. Demilitarizacija, bitno je da svijet ne gine, i pravo povratka. Nama je u interesu da se vrate svi ljudi tamo odakie su otišli. I snage UN.

GANIĆ: To se ne odnosi na našu.

IZETBEGOVIĆ: Može se lako centralna Bosna. Sarajevo je riješeno, definirano kao takvo. Upravo se radi o tome da se još neka područja stave pod režim Sarajeva. To bi u našem slučaju mogla da bude centralna Bosna. Mi bismo jasno prihvatili da Prijedor postane takav. Sad je pod četnicima, pa onda više nije pod četnicima. I ako nije pod nama, to je za nas poboljšanje. I mi tu sigurno ne bi imali protiv. Tu bi srpska strana imala protiv. ***Mi bi mogli imati problema kod centralne Bosne da li bi prihvatili tako ili ne****. Mogli bi biti upitni oko toga. Ja mislim da bi trebalo prihvatati to ako je to uslov uspostavljanja mira, pa se onda u miru polako, rješava dalje.*

KOMŠIĆ: Da je nama samo ... Mi ćemo to lako integrirati.

IZETBEGOVIĆ: Za nas bi mogao to biti znak pitanja.

KOMŠIĆ: Mi Hrvati srednje Bosne smo zainteresirani da budemo u Bosni i gotovo.

ENES DURAKOVIĆ: Nije centralna Bosna problem - odnosi Hrvati Bošnjaci. Ali to je veliki potez. On ostaje potpuno, na neki način, ne znam, to je stvar g. Delića, otvorena, Karadžićevih položaja. Ogroman je to prostor vojni prostor i ogromna vojna opasnost. Dozvolite, Bugojno nije problem ... Ako ostavimo, Tudjman može postaviti to kao sporno područje. Tad dolazi ta opasnost. O tome je riječ.

SILAJDŽIĆ: Ovdje je akcenat na drugoj strani, na srpskoj strani a ne na našoj. Zato postavljam ovakvo pitanje.

IZETBEGOVIĆ: Mi smo ranije nudili da u ova sporna područja Podrinja, koja su predmet rasprave, da se ona predaju. Dakle, ako se pojave sporna područja jasno je šta su naši interesi tu. Mi smo ranije predlagali da sporna područja na Drini, o kojima se ne možemo sporazumjeti, da se četnici odatle povuku, da udju UN i to je praktički stvaranje ograničnih protektoratskih područja. Jer oni ne mogu prihvatiti protektorat, nemaju snage za toliko. Ali tamo gdje je postojala saglasnost mogli bi da ubace. To je sadašnji slučaj sa Srebrenicom, sa Žepom, s Goraždem djelimično. Sad ima još nekoliko takvih bijelih zona. Nama bi to bilo u interesu. To bi bio jedan prelazni period u kome bi narod mogao da se vrati, a onda odlučivati o tome šta će biti. Mislim da to nije sporno. Mislim da tu nemamo puno dilema.

…

GANIĆ: To je opet u okviru 33,3 %.

…

ENES DURAKOVIĆ: ... Jesam vjerovatno paranoik, što ne znači da me ne gone. A sporna područja podrazumijevaju tri strane. Pogledajte šta bi eventualno Karadžić mogao izići kao sporno područje. To je ono što se stalno ponavlja. Lijeva obala Neretve. To znači našu demilitarizaciju. Da nema Armije BiH uopće od Bradine do Neuma. Centralna Bosna, što će sigurno iskoristiti, ali to znači povlaćenje armije naše i iz tog područja. Gdje onda Armija BiH postoji, što je ogromna opasnost. Postoji samo potez Zenica-Tuzla. E o tome je riječ. Dakle, samo valja obazrivo. Nama odgovara demilitarizacija tih prostora kao spornih, ali nemojmo računati na naivnost tog s druge strane da on ne računa itekako. Sad kad je Armija respektabilna da je povuče praktično sa dvije trećine teritorije koju kontroliramo sada.

IZETBEGOVIĆ: U odnosu na prvo područje vjerovatno nisu u pravu. U odnosu na drugo jesi. Lijeva obala Neretve nije do sada bila sporna. Do sada nikad nije bila sporna. ***Centralna Bosna jeste sporna, naime neki dijelovi Centralne Bosne jesu sporni.*** *Ali ova lijeva obala nije. I naravno vidjećemo šta je to. Mi smatramo spornim područjima Višegrad, nisu sporna, oni ih ne daju i zato su sporna, Zvornik, Prijedor, Kozarac. To su za nas sporna područja …"*

Kako Alija Izetbegović više puta navodi, o borbenoj spremnosti Armije BiH ovise i politički ciljevi kojima on stremi. Ako "njegova" vojska ima oružje i pokaže spremnost za borbom, borba će se nastaviti, prvenstveno tamo gdje se u početku mogu "izvojevati lakše pobjede", da bi se ojačao moral pripadnicima ABiH, te onda krenuti u daljnje širenje područja BiH koje nadzire ABiH. Istovremeno, Izetbegović ponavlja dio jednog do svojih razgovora s predsjednikom dr. Tuđmanom, u kojem ga je on upozorio na ponude koje je dobivao iz Srbije o podjeli BiH. Da ih je dr. Tuđman shvaćao ozbiljno i želio prihvatiti, sasvim sigurno ne bi otvoreno govorio Aliji Izetbegoviću. Tuđmanove su izjave više usmjerene prema stvaranju i jačanju hrvatsko-muslimanskog savezništva te upućuju na višeznačnost (odnosno podmuklost) srbijanske politike koja želi sukobiti Hrvate i Muslimane te iz toga sebi izvući znatnu korist: političku, vojnu, sigurnosnu i svaku drugu. Međutim, Tuđmanove namjere ne "padaju na plodno tlo" kod Izetbegovića jer on i dalje želi voditi politiku jednake udaljenosti i jednake bliskosti i sa RH i sa Srbijom, bez obzira što Srbija napada, a RH brani BiH. Na sjednici održanoj dana 28. 1. 1994. Izetbegović iskazuje te probleme i te stavove:

"... Sad, pazite a šta mi hoćemo? U toj formuli šta hoćemo nedostaje - naš stav zaista varira. A znate zbog čega? Varira zavisno od toga imamo li oružje, nemamo li oružje. Ako imamo oružje, onda je jednako sasvim jedan drugi rezultat. Ako imamo oružje rezultat je cijela Bosna. Ako metnem da je oružje ravno nuli, onda moramo prihvatiti nešto drugo. Ako je pola-pola, onda je nešto treće. Zato naš stav varira. Ljudi to ne mogu da razumiju. Misle da mi sad nemamo političkog stava. Nije to, nego je riječ o vojnoj, pošto isključivo zavisi od toga, od moguće vojne situacije. Naše procjene vojne situacije. Mi kažemo - ako nemamo nikakvog oružja, onda ovo počinje da bude igra na sve ili ništa. U kojoj je vjerovatnije ono ništa nego sve. Sad ti nude trećinu Bosne pa kažeš u redu, trećina Bosne, možeš sutra ostati bez ičega. Što je rekao Franjo meni u onom razgovoru - predsjedniče, znate li vi da se govori o

podjeli Bosne na dvoje. Je li vama poznata ta stvar? Tako mi je rekao. Znate, to je realna opasnost. Tudjman mi je to rekao u razgovoru u četiri oka. Kaže, znate, ja imam ponudu Srba hajmo mi to popoloviti, šta se mi ovdje mislimo. Znate li vi da se to radi. Neki spolja ljudi mi govore, kaže, da više to nije ništa realno, to treba da se podijeli. Ja kažem, dobro, neka probaju. Samo rekao sam neka znate imamo 200.000 vojnika. Ne mogu se baš u džep staviti. Onda on kaže, naravno, 200 hiljada vojnika, ali oni ne znače ništa bez oružja. Ja sam rekao, vojnici znaju uzeti oružje itd, ali sam intimno mislio u sebi da je donekle u pravu. Problem oružja postoji. I ponekad posmatram variranje tog našeg stava i znam da je tačno, rezultat je naše procjene. Ima oružja, nema oružja. Ovo plus ovo, plus ovo, plus oružje. Oružje ako metnem onda metnem nulu, onda je rezultat tamo sasvim drukčiji. Ako metnem da imam oružja, onda idem na cjelovitu Bosnu, zašto ne …"

Nažalost, dio važnog izlaganja Alije Izetbegovića sa sjednice održane 10. 3. 1994. o viđenju organiziranja kantona u Srednjoj Bosni nije potpuno snimljen zbog tehničkih (?) razloga jer se "miješaju" snimke sjednica Predsjedništva i Skupštine. U tom se izlaganju spominju bitni pojmovi: podjela srednjebosanskog kantona na dva potkantona te izjava o suživotu Muslimana Bošnjaka i Hrvata na tom području kako ga vidi Izetbegović:

"IZETBEGOVIĆ: Predlog je da se stvore dva subkantona. Centralna Bosna bi bila jedan kanton. Jedan kanton bi bili Jajce, Donji i Gornji Vakuf, Travnik. Drugi bi subkanton bio istočniji - to je Vitez, Kreševo, Kiseljak. A u cjelini gledajući, to bi bilo, stanovništvo je tu skoro izbalansirano. Većina muslimanskog življa je tu. Ako uvrsti tu problem uvrštenja Jajca, pretpostavljene teritorije ... (ne čuje se). (Traka se ne čuje. Miješaju se snimci Skupštine i sjednice Predsjedništva) …Nelogično bi bilo da budu Bosanci i Hrvati. Jer Bosanci, ako je već imao neku ... onda ne mogu i Hrvati. Onda su to svi. Mislim da se radi o Bošnjacima …"

“Jednostrana informacija nije ništa drugo nego dezinformacija“.[85]

6. Djelovanja i podjele između muslimanskih članova Predsjedništva BiH

Pažljivim čitanjem ovih dokumenata vidljivo je kako su unutarnje podjele između muslimanskih članova Predsjedništva negativno utjecale i na odnose prema Hrvatima. Posebno je potrebno naglasiti slučajeve Alije Delimustafića (ratnog ministra unutarnjih poslova u Vladi Jure Pelivana, ministra za snabdijevanje u Vladi Mile Akmadžića) te Sefera Halilovića (načelnika ŠTO BiH). Delimustafić je u oba slučaja nametnut na dužnost ministra temeljem unutarstranačkih pregovora.. Iako je, posebno Akmadžić, inzistirao na stavu da Delimustafića u vladi koju on vodi nema mjesta, on je ipak bio imenovan na dužnost ministra.

6.1. Alija Delimustafić

Alija Delimustafić, prvi ministar unutrašnjih poslova SR BiH, prema zapisnicima i MS sjednica Predsjedništva, stalno je pokušavao dovesti do hrvatsko-muslimanskih sukoba u BiH. Vrlo se često nekontrolirano i panično ponašao. Je li to radio slučajno, odnosno je li to bila prirodna reakcija na stanje stresa u kojem se nalazio, ili je “sijanje panike i nemoći“ bilo namjerno, teško je reći bez upoznavanja sa sadržajem ovih dokumenata. Međutim, činjenica je da je svojim djelovanjem, stalno pokušavao u prvi plan staviti JNA kao onu snagu na koju se treba osloniti u “spašavanju BiH“ te je uporno tražio da se sa bosanskim Srbima, a bez obzira na Hrvate, nađe neki kompromis. Kad se njegovom destruktivnom djelovanju dodaju djelovanja Srba iz Predsjedništva BiH, koji su uporno krivotvorili stvarno stanje na štetu hrvatsko-muslimanskih odnosa, onda je bila velika šteta koja se nanosila zajedničkoj suradnji u borbi protiv istog agresora. Ujedno, napadajući tadašnjeg ministra obrane Jerka Doku, Delimustafić razbija jedinstvo i onih, ionako slabo organiziranih i nekoordiniranih snaga kojima Predsjedništvo BiH može zapovijedati.[86]

"Ne možemo mi bez srpske milicije i vojske. Odnosno bez vojske. A srpska milicija sluša vojsku. Ili ćemo priznavati tu srpsku miliciju ili da se odredi… Molim vas predsjedniče. Evo šta ćemo. Jerku Doku da dovede taj novac. On je ministar Zapadne Hercegovine. On ne može tamo ući. Morate znati prije godinu i po dana da nas je on zavadio, i hoće da nas dotuče. Zagreb je imao snabdjevanje, imao iz Slovenij,e mi smo okruženi. Ma šta da radimo sada. Hoćemo li objaviti generalni rat. Ili da nas pobiju ovdje ljud……Mi glumimo Špegelja sada, i ponašamo se kao takvi. Ja posmatram. I prsimo se. Bez jednog topa, bez jednog minobacača, i nama će narod suditi, bolan. Ne možemo mi glumiti ovdje Špegelja ljudi…To ne znači ništa. Šleper ispred bova[87] *i on stane. Buldožder bilo šta. Može ga probiti metkom da rupu na šleperu kao fildžan, ali ne može ga uništiti. Mi nemamo orudja da ukloni prepreku. Nismo zato spremani. Mi smo za zaštitu gradjana javni red i mir. Najgore je što smo mi pretvorili kao Boljkovac ranije miliciju u vojne formacije. Ne može to ljudi. Mi smo ostavili grad. Kriminalci ga pljačkaju. Mi otišli gore po Sedreniku Bistriku, ostali onim arkanima malih naših ima vodja koji dodju i pljačkaju grad. Od TO mi nemamo ništa. Imamo samo konferenciju za štampu. Ništa drugo. Moramo mi otvoreno pričati ovdje. Taman da se uvrijedi Mate Boban i Alija Delimustafić. Ma ni nemamo. Mate Boban. Što drži on drži Kordića i drži Zapadnu - mi nemamo nikakvog uticaja, isto na srpske teritorijalce nemamo uticaja. Mi imamo uticaja ovdje ovo što nam je ostalo. To je Zenica, Tuzla, Sarajevo i Goražda dio. Još i to treba da zatrujemo s nekim špegerima. Mi moramo otvoreno govoriti. Pa vi znate da se Jerko Doko gofrči godinu i po dana da smo mi imali generala u kojeg vojska vjeruje za ministra, vjeruje mi, bi sada imali oružje, kao i Banjaluka što je imala kao sve. On se u startu zavadio s vojskom. To javno oni govore. To zna cijeli vojni vrh. Neće da čuje za njeg. …Srpski narod ima armiju i ima oružje. Hrvatski narod ima Bobana i Hrvatsku i Kordića dole. Evo HOS-ovci nama uzimaju sve. Juče su zaplijenili 5 kamiona. Više ni prema Busovači ne možemo proći. Ne daju ništa, niti ima ko uticaja. Ostao je jedino muslimanski narod u BiH nenaoružan i nema nikoga. Nema ni armije, nema ni Hrvatske, nema ni Srbije. I to je novi momenat. I ovo što smo imali, to se pljačka. Mi u Ilijašu, došao je sinoć čovjek iz Njemačke ubijen, ne možemo ga prepoznati. Kaže, radije bi ostao u Minhenu, ne bi nikad došao. Mi smo opkoljeni, ne može se ući, ne može se izaći.*

Moramo pod hitno Kukanjca i Adžića i da vidimo šta. Ili ići stvarno u rat ili se dogovarati.

Navedene izjave, sve dane na istoj sjednici Predsjedništva, bile su vrlo opasne jer su i stremile izazivanju hrvatsko-muslimanskog nepovjerenja i kasnijih međusobnih sukoba. Istovremeno Delimustafić poziva na jedinstvo sa Srbima jer su oni jači ("imaju armiju i imaju oružje") od muslimana, koji nemaju oružja. Čak ni ono malo MTS što imaju ne mogu upotrijebiti protiv Srba, osim po cijenu velikih žrtava na svojoj strani. Iako time samog sebe optužuje, jer nije ništa napravio da u BiH dođu sredstva za obranu, Delimustafić "paničari".

Delimustafić ujedno i nastavlja dobru suradnju s JNA preko SDB MUP SRBiH i "Organa bezbednosti JNA", koji preko njega, na sjednicama Predsjedništva, plasiraju lažne podatke o upadima "ustaških terorista iz Hrvatske u BiH", gdje "masakriraju nedužno srpsko stanovništvo".[88]

Nakon što u Predsjedništvu dobiju vijest o uhićenju Alije Izetbegovića od JNA nakon njegova povratka iz Lisabona, Delimustafić nastavlja širiti paniku jer, najvjerojatnije, osjeća da postoji mogućnost da se prijeko potrebno jedinstvo Hrvata i Muslimana u Predsjedništvu može potpuno poremetiti te da se iskoristi trenutak i postavi Fikreta Abdića na dužnost predsjednika Predsjedništva RBiH. Delimustafić doslovno prijeti Stjepanu Kljujiću "Ma zato nam je ovakva država zato smo spali na Stari grad i Centar - tvojim pričama i Ganićevim …".

Iako se ni Stjepan Kljujić u tom trenutku, kao ni Ejup Ganič, sudeći po MS, nisu istaknuli ni hrabrošću ni razumom, težinu i složenost situacije ipak jako dobro shvaćaju Abdulah Konjicija i Rusmir Mahmutčehajić koji Delifustafića otvoreno upozorava:

"Alija Delimustafiću ja uopšte ne znam koji je smisao tvog sada optuživanja i napadanja ovdje. Dosta te čovjek pita šta ti predlažeš da pomogneš. Ako nemaš šta predložiti, s ovim što optužuješ ovdje Ganića samo pogoršavaš situaciju. I nisam siguran da konstruktivno radiš u tom pogledu. Od optuživanja ovdje sada šta je trebalo - što nisi uradio ti to tako jutros? … I vrlo je sumnjivo što, s tim hoćeš da postigneš". [89]

Snažan pokušaj unošenja potpunog razdora između bosanskih Hrvata i Muslimana u Predsjedništvu BiH, upravo kad se približavalo mogućnosti postizanja zajedničkog dogovora o uspostavljanju zajedničkog zapovjedništva i zajedničkih oružanih postrojbi u borbi protiv zajedničkog agresora, dogodio se na 81. sjednici Predsjedništva, održanoj dana 4. 5. 1992. Delimustafić, obraćajući se Izetbegoviću, počinje širiti

defetizam, paniku i optuživati Hrvate iz BiH da se prema BiH ponašaju gore od bosanskih Srba:

"Nemojte dozvoliti kao predsjednik Predsjedništva da prihvatate pogrešne procjene kod ljudi koji ne vide ovu situaciju. Jerko Doko sada može povesti 10 ljudi maksimalno. Možda i 15, 20 ne vjerujem da može. Mi moramo istini pogledati u oči. Mate Boban. Ima 35 hiljada ljudi, garantujem što oko Makarske, što oko Neuma itd. Evo, Mariofil, ima li toliko ili nema. Ima. Ne bi trebao lagati gleda nas u oči. Ima i on komanduje i Kordiću(?) za sva pitanja, da bi ja proveo i doveo minobacač i ono, ja moram Kordića moliti, moram Matu Bobana moliti. Ništa bez njih ne mogu uraditi…Nas će sabiti, možda će i nas najvjerovatnije pohapsiti ovdje. Nije isključivo i najvjerovatnije ima spisak. Ja sam, to ću malo kasnije reći, dakle, to je jedna realnost. Realnost je M. Boban i ova druga strana - ali mi nemamo komande i vrhovni štab. I oružane snage nemaju komandu ni nad Matom Bobano, ni na ovo. Dakle civilna zaštita možda bi to ovako jedan lud predlog, a možda bi najbolje bilo da padnu sve tenzije i da reknemo ljudi mi nemamo ni vojske…Dakle, članovi Predsjedništva kao i ovo što Doko kaže, daj mi vojsku bez vojnika samovoljno, pa vidjeli ste sinoć narod se smije, dvije izjave. Jedna je Kljuićeva, sasvim kontradiktorna je Ganićeva, kaže odluci TO, a Kljuić kaže nikakav nismo dogovor postigli …I još nisam rekao izvinjavam se, još mi je Ganić, kada sam ja rekao, nije nisi sazvao Predsjedništvo, bio je tu i Rusmir, kaže mi znamo za koga ti radiš. A ja drugi kao ratni zločinac i genocid srpskog naroda na listi pročitan na dnevniku…"

Vidjevši da može neometano napadati i optuživati, Delimustafić na svakoj sjednici ne propušta priliku i omalovažavati ministra obrane Doku te, u negativnom kontekstu, potencirati njegovu nacionalnu pripadnost:

"DELIMUSTAFIĆ: Najgore je što ovdje ima 10 vojnika i što nam soli pamet ovdje. Nema ni 10, ako može sabrati 5 ljudi ja neću sjediti ovdje i drži nam predavanje s nogu, udje, izadje

GANIĆ: Ali mi očigledno nemamo koordinaciju.

DELIMUSTAFIĆ: Muslimane vodi hrvatski ministar, koji nema povjerenje ni u Hrvate ni u Muslimane. To je žalosno.

PREDSJEDNIK: Znam, do ovoga dolazi što se stalno te izjave daju jedini protiv drugih

DELIMUSTAFIĆ: Nema šta protiv drugih, ovo je činjenica. Treba neko da napiše izjavu, ili Doko ili ja. Dok mi to ne uradimo, dok nekog ne smjenimo, dok neko ne odgovara".[90]

I nakon svih problema koje je svojim djelovanjem izazvao, Delimustafića, od smjene s dužnosti "ministra za snabdijevanje" pokušava spasiti upravo Srbin Mirko Pejanović:

"MILE AKMADŽIĆ: Ko je ministar za snabdjevanje?

GANIĆ: Delimustafić.

MILE AKMADŽIĆ: Razrješen je dužnosti.

PREDSJEDNIK: Je li se ikome on javio za ova 4 mjeseca.

MILE AKMADŽIĆ: Javio se meni prije mjesec i po dana. Kada sam ja imenovan za premijera, javio se.

PREDSJEDNIK: Je li ikad izvještaj dao šta je uradio?

X: Izvještaji su dolazili. Kao njegovi lični izvještaji na predsjednika Juru Pelivana i distribuirani su članovima Vlade u njegovom angažmanu u prethodnih mjesec mjesec i po dana.

MIRKO PEJANOVIĆ: Pa vidite ja sam se obavjestio da u našem ... humanitarnu pomoć za snabdjevanje je dosta uradjeno i ja bi molio da se još provjeri, onda to treba procjeniti. On je čovjek koji je imao velike aktivnosti i u mogućnosti u rješavanju problema snabdjevanja.

PREDSJEDNIK: Da, velike mogućnosti, samo ih nije iskoristio. Nije iskoristio Mirko o tome se radi, ja mislim da on nije iskoristio.

MIRKO PEJANOVIĆ: Dajte argumente, ovdje da se čuje, ovdje.

SEFER HALILOVIĆ: Čini mi se da je pokrenut krivični postupak protiv njega.

ABDULAH KONJICIJA: Samo što je pokrenut postupak, a nije osudjen."

Izetbegović se na istoj sjednici pokušava opravdati zbog svojih ranijih inzistiranja da Delimustafić ostane u prethodnim Vladama:

"… da se razumijemo ja sam bio dobar prijatelj sa njime. Onda sam imao isto ovaku muku da se pomakne sa položaja policije, jer u momentu, nema on veze s policijom. A eto snabdijevanje mogao bi možda da radi. Pa sam rekao dajte da bude, da proba to oko tih roba. Bosna sada stoji pred krizom ekonomskom možda bi na tom mjestu

mogao da uradi mnogo. Je li. On je to jedva prihvatio, je li, htio je da ostane ministar policije. Medjutim, sad je na ovom mjestu, jednostavno ode i priča nam kojekakve priče. Ja nisam znao pravo da vam kažem, naš narod do te mjere laživ i sklon pomalo kradjama. Dok nisam sada doživio ove stvari od ljudi. Kažu ti nešto razumiješ, ti se okreneš i vidiš da to nije tačno. Kaže ti nešto što nije povjerljivo. To je nevjerovatno kako je to uzelo maha, ti se ne možeš ni u kog pouzdati, čast izuzecima."

Teško je reći je li Delimustafić bio prikriveni "srpski agent" u Vladi SR BiH, je li bio jedini takav u vrhu vlasti BiH i je li on samo slušao naloge koje je dobivao iz Beograda,. Priroda njegova odnosa s generalom JNA Aleksandrom Vasiljevićem nikad nije do kraja razjašnjena. Možda dovoljno govori podatak da se, nakon što su vlasti u BiH protiv njega podigle optužnicu zbog kriminala, skrivao u Srbiji te da je uhićen u Beogradu (jer se tamo skrivao).[91]

Da Delimustafić nije bio jedini Musliman na visokom položaju koji je otvoreno radio protiv hrvatsko-muslimanske suradnje, dokazuje pismo koje je uputila tadašnja guvernerica Narodne banke RBiH, Hajra Balorda,[92] u kojem se protivi svojoj smjeni i dolasku Stjepe Andrića, Hrvata, na dužnost guvernera Narodne banke, riječima koje jasno pozivaju na majorizaciju većinskog stanovništva i na stav da manjinski narodi ne trebaju računati na ravnopravnost. Potrebno je ipak navesti da je Izetbegovićeva reakcija bila primjerena, ali i obrazložena njezinim radom za Karadžića (iako je na jednoj od prethodnih sjednica,[93] upravo ona bila ta koja je dostavila podatke da su velike količine novca iz savezne blagajne došle u sarajevsku zračnu luku te da ih treba uzeti prije nego ih uzmu JNA i Srbi s Pala):

"AKMADŽIĆ: Pročitaću vam jedno obrazloženje na koje mislim da Predsjedništvo mora reagirati: "Republika u kojoj je većinski muslimanski narod nema opravdanja da za guvernera bira lice iz reda naroda koji čini svega 17 % gradjana ove države, a pogotovo ne na takav način". Mislim da je ovo drskost, da ovo treba osuditi. Ja ću ovo danas iznijeti na Konferenciji za novinstvo, ako se slažete s tim. To bi značilo da ne može biti guverner iz redova…naroda.

PELIVAN: Sad se okrenula, a ranije je od Karadžića tražila podršku, je li?

AKMADŽIĆ: I tako nešto napisati i potpisati.

IZETBEGOVIĆ: Bez komentara ne bi valjalo ovo iznijeti. Jednostavno ona pokušava na ovaj način dobiti kod mus-

limanskog naroda neke poene. Treba to reći. Druga stvar, pravi razlog je što ona silazi, treba znati da je ovi sa Pala podržavaju.“

6.2. Sefer Halilović

Osobito važnu ulogu u raspirivanju antihrvatske propagande u Predsjedništvu BiH, ali i u cijeloj BiH, imao je i Sefer Halilović, tadašnji načelnik ŠTO BiH, kasnije ABiH. Sefer Halilović je, želeći biti istovremeno i vojni zapovjednik i političar koji se bavi strateškim pitanjima, pomiješao svoje uloge. Ne prihvaćajući namjere o postizanju sporazuma sa MZ o dogovornom uređenju BiH, Halilović je, prijeteći uporabom vojske i svrgavanjem članova Predsjedništva, nasilno pokušavao nametati svoje stavove. U tome mu je svesrdno pomagao i član Predsjedništva Ejup Ganić, a povremeno Izetbegović i drugi članovi, koji su se Halilovića jednostavno bojali. Bojali su se njega samog ali i činjenice da je na različite načine upravljao i pripadnicima ABiH koji su bili poznati po svojim kriminalnim i nezakonitim djelima i koji su jedino u njemu, Seferu Haliloviću, gledali neosporni vojni, ali i politički, autoritet u BiH.

Sefer Halilović na 119. sjednici, održanoj dana 14. 6. 1992., obrazlažući traženje vojske da se proglasi ratno stanje (čime se stvaraju uvjeti da vojska aktivno sudjeluje u donošenju i političkih odluka), navodi stanje u kojem se nalazi BiH, te ističe jasne prijetnje vojnog vrha političkom vrh BiH:

“Proglašenje ratnog stanja nama se samo stvaraju povoljnije pretpostavke da se uspostavi sistem vlasti u Republici tamo gdje on ne funkcioniše, a on defakto de jure ne funkcioniše u najvećem dijelu teritorije…Moj predlog je da se mi, ako treba, zatvorimo 48 sati ili 58 sati, koliko nam bude trebalo, da idemo, da što je moguće više ovu stvar neprekidno radimo dok ne dodjemo do minimuma političke platforme za kakvu se državu BiH borimo i onda da idemo sa proglašenjem ratnog stanja, opšte mobilizacije i svega ovoga. Jer nama je potrebno ratno stanje. Ja mogu svojom odlukom da naredim mobilizaciju u pojedinim opštinama itd. Ne znam uopšte da li sam dovoljno jasan.”

Halilović i izravno optužuje vlast za promašaje u organiziranju obrane te za “uspjehe agresora“:

“… pogrešnom procjenom vlasti o ugroženosti i bezbjednosti BiH spolja ili iznutra[94.]

…“

Na 170. sjednici, održanoj 7. 10. 1992. godine, Halilović, a nakon što je Abdulah Konjicija iznio nekoliko kritika koje su članovi Parlamenta BiH uputili i prema ABiH i prema Vladi BiH zbog povećanog kriminala u gradu, odgovara vrlo žestoko, uz otvorene prijetnje: "…da su stavovi poslanika direktna opstrukcija Armije, kojoj se na ovaj način žele svezati ruke."

Nakon što su članovi Predsjedništva, Abdulah Konjicija te osobito Mirko Pejanović, na 172. sjednici, održanoj 24. 10. 1992., pokušali te uspjeli odgoditi "rješavanje problema Juke Prazine", Halilović opet koristi silu kao argument, prijeteći posljedicama članovima Predsjedništva:

> *"G. Pejanović ja vas sutra neću štititi kad budu došli u Predsjedništvo, od ovakvih. Ukoliko ne bude bila podrška ovakvom stavu da se ovo odlučno presječe. Mi ne možemo više završiti posao koji smo započeli da ovu bandu koja je opljačkala grad, ne možemo dovoditi u red. Sad, na vama je pa odlučujte."*

Prijetnju prepoznaje Izetbegović te kaže: "Nemoj, Halile, molim te. Nemoj vršiti pritisak na člana Predsjedništva."

Stjepan Kljujić, u jednom od svojih nekoliko kvalitetnih i iskrenih istupa na sjednicama, upozorava na bezvlašće te namjeru vojnog vrha, ali i dijela policijskog sustava, da vladaju i upravljaju svim situacijama pod krinkom djelovanja u ratnim uvjetima:

> *"Ja ću reći predsjedniku nešto što se desilo u odsustvu. Naime, izdata je jedna naredba koja je imala sadržaj objave rata. Samo zahvaljujući našim vezama s novinarima i našim sposobnostima ovdje mi smo dali da je to lažni tekst…Mi smo se borili da vojska bude pod civilnom vlašću i mislim da mora ministar obrane biti ovdje član Predsjedništva i da mora TO-a pod ministarstvom obrane".*[95]

Ministar obrane BiH, Jerko Doko iznosi tvrdnju koja će se tek naknadnim razvojem događaja pokazati kao potpuno točna i kao jedna od ključnih pojava koja je dovela do napada muslimanskih snaga na Hrvate u Srednjoj Bosni: "Vojska počinje opet biti vlast…I generalštab ne može više nikada voditi politiku. Ni bilo koju politiku. Niti može biti član Predsjedništva".[96].

Ovdje je u samo nekoliko riječi istaknut smisao djelovanja Sefera Halilovića kao istovremenog člana Predsjedništva i načelnika GŠ ABiH, da namjere i odluke koje on donosi sa sebi odanim osobama trebaju biti provedene, te da je on najmanje jednako važan član Predsjedništva[97] pri utvrđivanju političkih stavova i donošenju političkih odluka. Namjera da se ministar obrane ne imenuje za stalnog člana Predsjedništva RBiH (jer je uvijek postojala mogućnost da ministar bude iz

reda nekog drugog naroda ili neke druge stranke, osim SDA, čime taj ne bi bio pod kontrolom) te da se kao stalni član Predsjedništva imenuje načelnik odnosno kasnije zapovjednik ABiH, dovela je do ovakvih situacija. Jedno od načela demokratskog svijeta, da se mora imati civilni nadzor nad vojskom, da se vojska ni pod koju cijenu te ni na koji način ne miješa u donošenje političkih odluka, ovdje je doveo do velikih političkih problema koji su na kraju rezultirali i napadom na neka područja BiH naseljena uglavnom Hrvatima. Alija Izetbegović to u ovom trenutku prihvaća, ali kasnije, zbog drugih interesa zaboravlja: "Ja imam utisak da se vrši izdaja da vam pravo kažem. Ako se nešto kaže, nemojte nešto raditi, a oni to urade, ja imam utisak da se radi po nalogu armije. I dolazi do konflikta. "[98.] Izetbegović na istoj sjednici, govoreći o pripadnicima TO BiH, odnosno ABiH, nastavlja: "Nemamo mi kontrole nad ljudima. Nad ovim našim ljudima. To je činjenica. Oni su jednostavno vidjeli da se mogu domaći oružja. Oni su spremni da pobiju ljude, i da imaš ponovo situaciju ovako."

Halilović jasno pokazuje što misli o demokratskoj kontroli i odlučivanju o djelovanju oružanih snaga te o političkim odlukama koje su obvezujuće za vojsku:

> *"Ja znam koju politiku vodim, ja vodim politiku oružane borbe …A što se tiče odnosa, u komandovanju ja otvoreno kažem ja se ne slažem da imam posrednika izmedju vrhovne komande i vrhovnog komandanta. Znači praktično neka dupla referisanja itd. Ima odredjenih razloga. Mislim mada su borbena dejstva, to se radi u svim armijama svijeta tako, a ako vi donesete odluku da to bude, meni je sasvim svejedno…"*[99]

Halilović, kako na 177. sjednici Predsjedništva, održanoj 11. 11. 1992., tvrdi Mile Akmadžić, sebi dopušta mijenjanje odluka Predsjedništva:

> *"Evo gospodin Halilović je osporio Odluku Predsjedništva i dao izjavu u javnost da ne može ići konvoj koje je Predsjedništvo odobrilo".*

I sam Halilović hvali se svojim političkim stavovima kojima je išao i protiv stavova Alije Izetbegovića:

> *"…On (Alija Izetbegović - op. a.) je stalno govorio o zaustavljanju rata, a ja o borbi za slobodu... " Pregovarat će kad god možemo, a ratovati samo kad moramo", nastavio je on (Izetbegović - op. a.). Kad sam se malo pribrao, jasno sam mu iznio svoj stav: "Mi smo napadnuti, ratovat ćemo kad god možemo jer je naša zemlja okupirana. Mi je moramo oslobađati, a pregovarati samo kad moramo, i to iz taktičkih razloga, da dobijemo na vremenu, da napravi-*

mo predah, da se pregrupišemo. Mi moramo udarati na sve strane …"[100]

Prema dokumentu iz priloga, koji nosi datum 4. 4. 1993., u kojem Ahmet Adilović, pomoćnik "komandanta 7. muslimanske brigade za moral, informativno-političko i vjersko djelovanje" dostavlja govor načelnika ŠVK OS RBiH, Sefera Halilovića, koji je on održao na zasjedanju Skupštine BiH, vidljiv je politički stav Sefera Halilovića, koji je išao izravno protiv pregovora sa MZ i koji je predstavljao osnovu za vojno djelovanje protiv Hrvata u BiH:

"… Naše je mišljenje da se u mirovnom Vens-Ovenovom planu kriju velike opasnosti po državu BiH na koje i ovom prilikom jasno ukazujemo. … Iz toga proizilazi da je jedan od osnovnih problema čitavog, pa i vojnog dijela sporazuma u činjenici što rješenje rata ne bi uslijedilo kao posljedica temeljite vojne pobjede nad agresorom, zhog čega bi došlo do toga da realizatori pokolja i drugih oblika genocida nad Muslimanima pa i Hrvatima ostanu u ulozi organizatora dijela vlasti u republici posebno u pojedinim provincijama. Oni bi kao takvi i dalje-predstavljali veliku opasnost za bosanskohercegovački opredjeljenih građana, a posebno Muslimana i Hrvata".

Stjepan Šiber, poznat i kao "Alijin Hrvat", na 151. sjednici Predsjedništva održanoj 1. 8. 1992., pokazuje da su mu njegovi osobni problemi i frustracije, važniji od interesa sustava i razvoja demokracije. Prilikom rasprave o civilnim upravljanjem vojske BiH, Šiber ističe razlog zbog kojeg načelnik Štaba TO BiH treba biti član Predsjedništva, a ne njemu nadređeni ministar obrane BiH:

STJEPAN ŠIBER: Sve ovo što Rifat kaže na papiru što on priča tačno. A sada da vam kažem kada ste me već povukli za riječ da kažem. Ja sam tri puta od načelnika generalštaba. Dakle, Glavnog štaba bivše armije prošao kod njega na spisku da dobijem čin generala, ali nisam prošao kod saveznog sekretara. Dakle, kod tog ministra odbrane nisam prošao. Sada neka vam sve bude jasno zašto je ovo dodato. Eto kada sam već morao svoj slučaj da navedem.

MILE AKMADŽIĆ: I po ovome bi značilo po ovome papiru koji je ovdje da ne može proći. Jer po ovome se traže dvije saglasnosti, još gore je.

ŠIBER: Da ali načelnik Glavnog štaba isto svoje kaže, može da kaže Predsjedništvu, ako ministar, odnosno savezni sekretar kaže ne može.

Šiber po svaku cijenu želi postati general. To je i ključni razlog zbog kojeg je napustio JNA (a ne agresija JNA na Hrvatsku i okupiranje dijelova BiH od JNA) jer na sjednici Kolegija načelnika 1. Vojne oblasti JNA, održanoj dana 15. 5. 1991., nije unaprijeđen u generalski čin. Stoga je razočaran podnio "zahtjev za prekomandu i neodložni povratak u Sarajevo".[101] Napuštanjem Beograda, a vozeći se prema Sarajevu, mogao je "jasno čuti detonacije iz pravca Slavonije. Tamo se vodio rat između jugoslovenske "narodne" armije i hrvatskog naroda ...".[102]

Nastavljajući se na stavove koji su u programima djelovanja Patriotske lige, već izrečeni, a i pored činjenice da i Hrvati podnose velike žrtve zbog srpske agresije, Sefer Halilović, u svom izviješću članovima Predsjedništva, stradanja Hrvata gotovo i ne spominje, nego tvrdi da je u BiH na djelu provođenje "genocida nad muslimanskim stanovništvom".[103]

Predsjednik Vlade, Jure Pelivan, na 171. sjednici Predsjedništva održanoj 19. 10. 1992., a nakon što je doznao za savjetovanje (održano 30. 9. 1992., a njegov se zapisnik nalazi u prilozima za 1992. godinu), kojem je nazočio vojni vrh te Ejup Ganić, a na koji ni on niti netko drugi od hrvatskih predstavnika nije sudjelovao (a ni bio pozvan, kako se čini), miroljubivo traži razgovor i objašnjenje uz dogovor o budućem rješavanju takvih nesporazuma. To je bio ujedno i Pelivanov pokušaj da se zaustave napadi na njega koji su dolazili iz kruga Sefera Halilovića i njegovih najbližih suradnika jer je Pelivan, između ostalog, tražio da se ABiH bavi obranom BiH, a ne kreiranjem i vođenjem državne politike. Međutim, Ganić i Halilović, svjesni da bi time došli u situaciju da "dijele vlast u ABiH sa Hrvatima", izbjegavaju organiziranje takva sastanka birokratskim i jezičnim vratolomijama:

"JURE PELIVAN: Bilo je jedno savjetovanje - posljednje savjetovanje rukovodilaca oružanih snaga i na Vladi je to takodje razmatrano. Pripremljen je jedan izvještaj Vlade, ujutro ćemo ga verifikovati. Predlažem da se održi zajednički sastanak - inicijativa i oružanih snaga i Vlade, da se održi zajednički sastanak Predsjedništva, Vlade i najviših predstavnika oružanih snaga. To bi, predlažem u srijedu u 1 sat. Pitanje odnosa, stanja odbrane, drugo pitanje stvarno uvjeta, uslova, logistike za oružane snage i šta treba uraditi. U srijedu u jedan sat.

EJUP GANIĆ: Ne znam šta, prvo kratko je vrijeme. Ja ne želim da se napravi samo sijelo pa da priča ko šta hoće.

JURE PELIVAN: Ne znam, možemo biti, imamo nekakve poslove u petak, onda bi morali to možda za ponedjeljak prolongirati.

EJUP GANIĆ: Ajmo, jer znate šta - šta hoćemo da postignemo, koji je cilj sastanka, da izoštrimo. Evo, to je pitanje.

JURE PELIVAN: Da vidimo sve šta možemo.

EJUP GANIĆ: Jednostavno za ponedjeljak. Šta bi bio cilj sastanka. Da nas - je li vojska izvjestilac ili ko je izvjestilac. Ili ko postavlja pitanja …

JURE PELIVAN: Svak iz svoje nadležnosti. Vlada bi podnijela izvještaj o logistici, o tome šta su ministarstva, šta je Vlada uradila. Koja su sredstva. Jasno oružane snage bi dale informaciju o stanju i problemima, i šta misle da treba uraditi. Nije, šta bi trebalo poboljšati, šta zahtjevaju za poboljšanje odbrane. I molim vas lijepo, koja još sredstva bi još mogla da urade. I pazite mislim na punu koordinaciju odbrane i u Sarajevu i izvan. Punu koordinaciju odbrane u Republici. Jer šta koji organi i šta svi zajedno treba na tom planu da uradimo. Mislim da ima mnogo pitanja da može biti sastanak dosta konkretan i da izvučemo zaključke. …

JURE PELIVAN: Evo dajte, podrazumijeva se, mislim, da će šef oružanih snaga aktivno dati doprinos, Ministarstvo odbrane i Vlada, jasno. Možemo vidjeti i uključiti i dio Predsjedništva, ili Skupštine, generalne sekretare Predsjedništva i Skupštine pa da malo zajednički pripremimo iz djelokruga svih organa.

EJUP GANIĆ: Moram da priznam da mi nije jasno, ali šta će biti na sastanku, šta će se odlučiti, razmotriti, razjasniti. Ali vi pripremajte materijal, pa onda.

SEFER HALILOVIĆ: Da pojasnim ovo savjetovanje koje smo mi imali do sada - poneki put u gruboj formi, a poneki put u nekoj normalnoj blagoj formi i ... zahtjev da se o pripadnicima Armije ne vodi dovoljno računa u Vladi itd. itd. Tu ima dosta toga što je proizvoljno. Ali ima nekih, recimo, od pojedinih ministarstava ima sasvim opravdanih zahtjeva. Takav jedan sastanak u svakom slučaju iz medjusobnog informisanja ne bi bio kontraproduktivan, mislim da bi bio dobar. Da se i razjasni. Ima tamo i nerazumijevanja. Naročito je to bilo na ovom savjetovanju iz logistike, ne znam ko je bio prisutan. Ja sam tamo vrlo precizno rekao da je sve što je postignuto u oružanoj borbi do sada, postignuto je kulminacijom političkih i vojnih akcija. Dakle, da ne pada nikom napamet, niti smije kome napamet pasti, to ima u osnovi neko pravo - kaže ne radi Predsjedništvo, ne radi Vlada itd. Nego treba reći radi

Halil, ne radi Jure. Ali mi se borimo za uspostavljanje i funkcionisanje vlasti. Da se to malo razjasni i da se malo medjusobno razjasnimo. Ne bi bilo loše.

STJEPAN KLJUIČ: Samo konsultacije. …“

Da bi se bolje shvatio razlog zbog kojeg je Pelivan tražio raspravu o ovom pitanju, potrebno je navesti neke osnovne naglaske koji su dani na tom “savjetovanju“:

- BiH je definirana kao “nezavisna, nedjeljiva i slobodna demokratska država“ gdje se posebno ističe nedjeljiva, odnosno sa ustavnim uređenjem koje jamči snažnu centraliziranu vlast i koja je potpuno drugačija od pravaca u kojima se kreću politički pregovori pod okriljem MZ o budućem ustavnom uređenju BiH;
- veliča se uloga Patriotske lige u obrani BiH od srpske agresije te se istièe kako je “Cilj rata je nestanak Muslimana kao naroda sa ovih prostora“, bez spominjanja Hrvata kao ugroženog naroda, iako su Hrvati bili ti koji su prvi pali kao žrtve srpsko-crnogorske agresije, iako su Hrvati bili ti koji su pružili prvi otpor srpsko-crnogorskim agresorima i pružili svekoliku pomoć Muslimanima, te iako su sela nastanjena Hrvatima na području općine Ravno, krajem rujna/početkom listopada 1991. godine, bila spaljena a stanovništvo pobijeno;
- jasna izjava o Armiji BiH “koja će biti jedinstvena i jednako prisutna na cijeloj teritoriji Republike Bosne i Hercegovine“ u potpunosti negira sve napore o objedinjavanju vojnih postrojbi ABiH i HVO u združeno zapovjedništvo kroz koje se trebaju objediniti napori sa ciljem izvršavanja postavljenih zadataka u obrani od istog agresora; ovime se ukazuje na namjeru Sefera Halilovića da osobno, iako mu Hrvati u BiH nisu skloni jer je tijekom služenja JNA bio evidentirani suradnik KOS-a te je bio u JNA za vrijeme kojeg je JNA vodila agresiju na RH, preuzme zapovjedništvo nad postrojbama ABiH, ali i HVO-a, iako je sporazumima dogovaran potpuno drugačiji koncept rada (koji se temeljio na ravnopravnosti oružanih postrojbi i njihovih zapovjedništava).

Na sadržaj izlaganja na savjetovanju je, odmah nakon što je održan, prema Stjepanu Šiberu,[104] jedino reagirao tadašnji šef logistike ŠTO BiH, Fabijan Beno (hrvatske nacionalnosti) sljedećim riječima: “…pošto su neki govorili “moj narod“, da treba govoriti “naši narodi“ te nastavlja da u Seferovu referatu nema ni riječi o uspjesima HVO-a u zapadnoj Hercegovini. “Kakav je nacionalni sastav 1. K.“ pita Beno …“ I u pravu je. Za razliku od Šibera, za kojeg su HVO i HDZ BiH “drugi agresor u BiH“.[105]

Sukob unutar dijela muslimanskog političkog i vojnog vrha vuče svoje korijene još iz vremena početaka pokušaja organiziranja Muslimana u neke oblike obrambenih grupa. Krajem 1991. godine (u mjesecu studenom) dovršena je "Uputa za organiziranje poslova odbrane i zaštite u općinama u neposrednom predstojećem periodu", napisana od vrha Patriotske lige. Nakon što je Alija Izetbegović Uputu odobrio, proslijeđena je prema Muslimanima u BiH, na Kosovu i Sandžaku. Uputa je i namijenjena organiziranju Muslimana gdje god žive, a osobito u BiH. Jasan je i nedvosmislen naputak o ciljanom etničkom sastavu postrojbi: "Načelno formirati jednonacionalne sastave …".

Da ne bi bilo nikakve zabune o postavljenim ciljevima i zadaćama koje stoje pred BiH Muslimanima, na savjetovanju vrha Patriotske lige, koje je održano u selu Mehurići kod Travnika, dana 7. i 8. 2. 1992. , istaknuta je potreba obrane muslimanskog naroda i svih građana BiH, bez spominjanja druga dva ravnopravna i konstitutivna naroda BiH (a u skladu sa zaključkom[106] IO SDA iz ožujka 1991. o "formiranju ustanove za zaštitu i odbranu bošnjačkog naroda sa nazivom Patriotska liga" te o formiranju "Savjeta za nacionalnu odbranu muslimanskog naroda"):

"GLAVNI POLITIČKI ŠTAB PATRIOTSKE LIGE BiH

a) Sastav: Najviše državno partijsko-političko tijelo u čiji sastav ulaze najistaknutiji članovi Predsjedništva BiH, predsjednici političkih partija, predstavnici naroda, istaknuti kulturni i javni radnici i načelnik GS BiH, kojima je cilj: suverena Republika BiH i odbrana muslimanskog naroda, svih gradjana BiH."

Prema izjavi brigadnog generala Mehe Karišika, u Glavnom političkom štabu Patriotske lige BiH bili su (pod kodnom oznakom 000): Alija Izetbegović, Rusmir Mahmutćehajić, Omer Behmen, Hasan Čengić, Nasih Rašidagić.[107] Kasnije se političkom vrhu priključuju i Irfan Ajanović, Haris Silajdžić, Avdo Hebib i drugi.

Vojni dio PL BiH činili su: Meho Karišik zv. Kemo, Sulejman Vranj zv. Sule, Hajrudin Šuman zv. Šumi, Avdo Hebib zv. Avdo, Sefer Halilović zv. Halil, Atif Šaronjić zv. Emir, Dervo Habinja zv. Omer, Mustafa Hajrulahoivć zv. Mujo i Talijan, Kerim Lučarević zv. Doktor, Munib Bisić, Rifat Bilajac, Zićro Suljević, Abdulah Kajević, Omer Bašić, Zaim Backović zv. Zagi, Ragib Zilić, Zijad Rašidagić, Irfan Ljevaković. Kad se pogleda popis generala ABiH, lako je uočiti da je prvo ŠTO BiH a potom i ABiH samo drugo ime za Patriotsku ligu, koja je od svog nastanka bila okrenuta jedino organiziranju Muslimana u BiH, kao jednonacionalna organizacija u kojoj su "ostali" bili i ostali samo dekoracija multietničnosti ABiH.

Prema istom dokumentu, Glavni vojni štab PL BiH imao je zadaću da:

"…Vrši opštu procjenu ugroženosti muslimanskog naroda, i teritorije Republike BiH iznutra i izvana i izgrađuje planove upotrebe manevarskih i prostornih jedinica. Proučava, organizaciju, formacije i način upotrebe OS potencijalnog protivnika.".

Nakon podjele Upute, a početkom obrane Hrvata iz BiH od srpske agresije, samoorganiziraju se pojedine grupe, u naoružane formacije (koje dijelom čine osobe s kriminalnom prošlosti). Organizacijski potječu iz "zaštitarskih organizacija", osobito one koja je bila u vlasništvu Jusufa Juke Prazine i zvala se "Zelene beretke" (kako navodi Zijah Poprženović, glavna je zadaća te tvrtke bilo utjerivanje dugova). Kasnijim razvojem događaja, Patriotska liga praktično postaje TO BiH te postupno okuplja oko sebe i druge naoružane grupe. S vremenom nastaju i unutarnji sukobi, koji kulminiraju oružanim obračunima s Jusufom Jukom Prazinom, koji je u trenutku obračuna 1992. godine bio (imenovan od Predsjedništva BiH) zapovjednik svih specijalnih postrojbi ABiH (ali je "istovremeno bio i načelnik pravne uprave i komandant specijalne brigade GŠ"[108]) te s ratnim zapovjednicima 9. i 10. brdske brigade u Sarajevu, Mustafom Topalovićem zv. Caco i Ramizom Delalićem zv. Ćelo.

Iako se muslimanski politički i vojni vrh često, kako je vidljivo iz Zapisnika i MS sjednica Predsjedništva, žale na nesuradnju i nekorektno ponašanje HVO u organiziranju zajedničke obrane, zanimljiv i za tumačenje muslimanskih stavova važan događaj[109] odigrao se dana 7. 10. 1992. Taj je dan u Sarajevo, a na poziv ŠTO BiH i Predsjedništva BiH, došla delegacija HVO na čelu sa zapovjednikom postrojbi HVO-a generalom Petkovićem. Da bi se shvatila prava važnost tih razgovora, potrebno je reći da se razgovaralo i dogovaralo i sa zapovjednicima UNPROFOR-a generalima Moriontom i Razekom. Sefer Halilović nije htio otići na te razgovore jer:

"Neću da razgovaram sa ustašama. Svi su oni ustaše osim tebe. … Slaži Stjepane, kaže on, šta znaš slaži, reci da sam bolestan i da imam temperaturu i izvuci me."

Ta gesta pokazuje neiskrenost i neprijateljstvo prema onima s kojima se zajedno treba braniti BiH, prema onima koji su došli u opkoljeno Sarajevo da bi se dogovorili o zajedničkim naporima da bi se spriječili mogući sukobi između predodređenih saveznika. A time je Halilović i pokazao kako on misli da je on taj koji je stvarni zapovjednik svih snaga u BiH,

te da je on i iznad Predsjedništva BiH koje se nalazi u funkciji Vrhovne komande.

To nije prvi, a nažalost ni posljednji put da je Sefer Halilović nastavio protuhrvatsko djelovanje u političkom i vojnom vrhu BH Muslimana što je bio i jedan od bitnih razloga nabujalog nepovjerenja između obiju strana koje se nastavilo vojnim napadom na Hrvate u Srednjoj Bosni i pravcem duž rijeke Neretve prema Mostaru i Neumu. Nekoliko je puta, kao "načelnik Štaba Vrhovne komande" upućivao pisma[110] Mati Bobanu, političkom predstavniku Hrvata. Nakon što se 7. listopada odbio sastati sa zapovjednikom HVO-a u Sarajevu, dana 18. listopada šalje v. d. načelnika Uprave za moral, IPD i vjerska pitanja, Ivana Slavičeka, na sastanak Mati Bobanu, da bi "razgovarali o sprovođenju sporazuma od 21. srpnja 1992. godine između gospode predsjednika Tuđmana i Izetbegovića". Razlog slanja tog pisma nije istinska želja da se usklade napori u obrani i oslobađanju BiH nego pokazivanje koliko Sefer podcjenjuje Hrvate u BiH i sam HVO te da se formalno pokaže namjera navodne suradnje pred sastanak koordinacije Hrvatske i BiH, koji se održavao 19./20. listopada u Zagrebu.

Stav Sefera Halilovića o smislu i sadržaju pregovora o uspostavi mira u BiH vrlo je jasno izrečen na 189. sjednici Predsjedništva, održanoj dana 21. 2. 1993.:

> *"… Mi smo napravili jednu analizu u kojim uslovima i kakav se dalje rat može nastaviti. I ja vas molim da budem vrlo precizan. I ja vas molim da budem vrlo precizan, najbolja je, ona varijanta je ako bi Hrvatska bila saveznik. I istovremeno učestvovalo u ratu. Povoljnija Druga varijanta bila bi kada bi HVO bio saveznik, i kada bi se uključio u aktivnu borbu protiv četnika. A on to sada ne radi. A naša sredstva informisanja o tome ništa ne govore. Ja vam mogu da tačno kažem. Od početka rata do danas mi smo više kao armija imali koristi od "Srne" nego naše televizije BiH. I danas je tako. Ništa se još nije promjenilo. Treća varijanta, koja bi za nas bila još nepovoljnija za ove prve dvije varijante, da HVO ne ometa, i najteža varijanta ova da u slučaju ometa i da eventualno dodje do sukoba na obje strane. Ja ovdje nisam došao na sastanak da potpišem kapitulaciju. Niti imam pravo u ime onih koji su na frontu. Ja vam sasvim otvoreno kažem, u tom slučaju rat je dugotrajan, ali mi sigurno na osnovu niza pokazatelja tvrdimo da će biti pobjeda. … I ja vas molim ovdje jednu stvar, ta klackalica rat ili mir traje 11 mjeseci. Od početka rata ta klacalica traje. Ti pregovori više štete, Ženeva pa sad Njujork, nanose nama, nego četnicima. Oni imaju ciljeve i oni idu. Kod nas je svaki dan vrijeme izmedju rata i*

mira ... Odluku o ratnom miru što je moguće prije donijeti. I nastojati da se na toj konferenciji da to bude ... Onoga časa kada rat prestane mi smo pobjednici. Mi doživljavamo to kao pobjedu. Tad kada rat prestane. Vi gurajte svoje političke .... uostalom rat je nastavak politike drugim sredstvima. To je najprihvatljivija. Onoga časa kada rat prestane mi se osjećamo kao pobjednici. Sačuvali smo državu BiH, nema. Sačuvali smo opstanak muslimanskog naroda, a bio je cilj da ga nema. Nije Karadžić trebao veliku Srbiju, niti je gospodin Tudjman stvorio veliku Hrvatsku…"

Na 172. sjednici Predsjedništva, održanoj 24. 10. 1992., nastaje otvoreni sukob između MUP BiH i ABiH zbog odluke Predsjedništva kojom su u sastav oružanih snaga BiH ušli ABiH i pripadnici MUP-a i čime su Sefer Halilović i vojni vrh pokušali preuzeti zapovjedništvo i nad pripadnicima policije:

"PUŠINA: Odlukom Predsjedništva Armiju BiH sačinjavaju oružane snage BiH - armija i policija. Ova odluka direktno je koliziji sa zakonom, ne ulazeći u to da nije prošla onu zakonsku proceduru. Mislim da ona nema nikakvog pravnog osnova i nema realnog osnova za prepočinjavanje aktivnog rezervnog sastava milicije jedinicama armije. Zato što je Vrhovna komanda Predsjedništvo. U dosadašnjim aktivnostima policija se uvijek stavljala u sve planirane akcije i izvršavala sve zadatke koji su bili postavljeni. Neshvatljivo je da ministar unutrašnjih poslova nije član Glavnog štaba ili makar nikada nije prisustvovao ni jednoj sjednici Glavnog štaba. Tako da ja iskreno nisam za ovakvu odluku i na ovakav način."

I Alija Izetbegović[111] počinje uviđati prave namjere vojnog vrha ABiH:

"Izetbegović:…Molim vas, jednu stvar ovdje. Što se tiče vojske, ja sam danas imao sastanak sa članovima Štaba i trebao je Halil doći s njima. Halila nije bilo jer je zakasnio u povratku iz Zenice, pa je došlo do jedne neprijatne situacije izmedju mene i njih povodom jednog seta papira koji oni traže da se nešto donese. Oni su htjeli da to danas Predsjedništvo donese. Ja sam to odbio i moje je pitanje ovo - kod rješavanja raznih stvari, čuo sam neka viteška, i šta ja znam. … Neka odnos vojske i političkih organa vlasti, ako je to taj problem, onda prava načelnika Štaba. Neka to bude - neka ima prava kao što ima General-štab u Belgiji. Ne mora imati ... Imam utisak da se ovdje pomalo militarizuje vojska. Sve malo po malo sebi uzimaju neka prava ili u stanovima, ili zdravstveno, ili tamo itd …. Naš General-štab može imati pravo ako ima i general-štab

u nekoj demokratskoj zemlji. Ne može imati ništa ni više ni manj e…“

…

KONJICIJA: Jedna je primjedba bila vrlo ozbiljna u Gradu. Ne može načelnik Štaba, jer on nije ... komandant Armije, Predsjedništvo je vrhovni komandant, proglašavati viteška, slavna, itd. To Predsjedništvo mora.

IZETBEGOVIĆ: Ima li, prije svega, kad ustanoviše te viteške.

MIJATOVIĆ: To je na Dan armije, predsjedniče, bilo. Odlikovane su.

IZETBEGOVIĆ: Dobro, je li to na Predsjedništvu prošlo?

MIJATOVIĆ: Nije.

ČAMPARA: Nije prošlo na Predsjedništvu. Ima predlog, došao je materijal da se zove viteška, ova, ona, da se to usvoji. Ona nije danas na sjednici, a ima materijal. To je isto kao što ćemo danas usvojiti zakon o izmjenama i dopunama Zakona o unutrašnjim poslovima, o danu unutrašnjih poslova da je 6. april, a mi danas to usvajamo.

IZETBEGOVIĆ: Dobro, to je ceremonija jedna, ali ovo je druga stvar. Ovo je jedno suštinsko pitanje.“

Sefer Halilović smijenjen je i zbog sumnji u nastavak njegove veze sa KOS JNA,[112] ali i zbog činjenice da je svojim djelovanjem isticao svoje političke ambicije, jer je htio nametnuti svoju političku volju vojnim sredstvima i jer je doveo Izetbegovića u podređeni politički, ali i sigurnosni položaj. Njegovu smjenu Izetbegović pravda manjkom Seferove osobne hrabrosti, nedostatkom stege i organizacije u postrojbama ABiH te kriminalom i nezakonitim djelovanjem postrojbi ABiH na području grada Sarajeva[113] · Kao osvetu zbog svoje smjene, te posebno ubojstva njegove supruge i njezina brata, Sefer Halilović, prema nekim muslimanskim izvorima, aktivno sudjeluje u pokušaju pobune postrojbi ABiH u Sarajevu, dana 26. 10. 1993., koju su druge postrojbe ABiH pod kontrolom Alije Izetbegovića nasilu ugušile.

6.3. Rasim Delić

Promjenom na vrhu ABiH nije prekinuta politizacija djelovanja ABiH nego je ta politizacija stavljena pod izravnu, potpunu i učinkovitu kontrolu samog Alije Izetbegovića. Na sjednici Predsjedništva BiH, održanoj dana 29. 6. 1993., pročitano je pismo koje je general Rasim Delić, kao zapovjednik ABiH,

uputio supredsjedateljima MKBJ, a u kojem komentira političku izjavu člana Predsjedništva BiH. Ta je izjava dodatno pogoršala odnose Izetbegović-Abdić pa su se oni nakon nje potpuno politički i na svaki drugi način razišli. Taj je sukob doveo do međumuslimanskog rata na području Bihaćke regije (koji je ABiH dobila samo zahvaljujući redovnoj i znatnoj opskrbi logističkim sredstvima koja su redovno dolazila iz Hrvatske):

"IZETBEGOVIĆ: … Evo kako glasi to pismo: "Juče su neke novinske agencije prenijele vijest da je g. Fikret Abdić izjavio da je spreman da pregovara sa Srbima i Hrvatima o prijedlogu Miloševića i Tudjmana o konfederaciji Bosne i Hercegovine. U vezi s ovom izjavom dužan sam vas izvijestiti" pismo se piše Ovenu i Stoltenbergu "da će Armija RBiH, kao i do sada, izvršavati samo odluke koje donosi legalno Predsjedništvo RBiH i potpiše predsjednik Predsjedništva g. Alija Izetbegović. Bilo kakve druge odluke ili stavove pojedinaca, pa i g. Abdića, izvan ove legalne procedure, ne obavezuju Armiju RBiH. Ovo je jednodušan stav GŠ Armije RBIH i svih njenih 5 korpusa, uključujući i 5. Korpus u Bihaću. Primite izraze moga poštovanja. Komandant ŠVK Rasim Delić".

ABDIĆ: Moja je primjedba - materijal koji sam predočio vama, dao i članovima Predsjedništva, niko od vas nema pismo, njih sedam, oni imaju, to je šira informacija završila je sa ovim. Koja je upućena svim korpusima i na zadnju instancu do voda, analizirano kod boraca. To, kao tajna državna išla, vojna zapravo. To je suština. Suština je da se ne može 100 hiljada vojnika zbog toga što sam ja dao izjavu, a sad dalje svako ima svoje obrazloženje, ne može se pozivati da ide protiv mene njih 100 hiljada zbog toga. I nije to jedino. Ja ću vam dati drugom prilikom kakve je sve Sefer slao nedopustive materijale u 5. Korpus i dalje, koji ruše, prvo OS, drugo ruše Predsjedništvo, a to znači to je jedina institucija demokratska koja je ostala na životu. Znači, ruše državu.

IZETBEGOVIĆ: Ja u pismu Delića nalazim potvrdu da će on postupati jedino po zahtjevima legalnog Predsjedništva. A šta je Sefer, šta je prije toga? Ali ovo što se tiče ove izjave, ona ne kaže da mora tako i tako biti. Nego kaže "ono što zaključi legalno Predsjedništvo i mi ćemo tako postupati". Jer mogu vam reći da je pitanje konfederalizacije ovdje za nekog sirće u oko. Da li će biti tako ili neće, samo u ovom momentu je to izazvalo ...

ABDIĆ: Ovo ne može biti reakcija komandanta na člana Vrhovne komande, što je govorio. Nemamo vremena, ja mogu knjigu napisati oko toga. Ja mogu, meni odgovara ovo kao izazov. Ja okupim 150 novinara i odem u Zagreb, Ljubljanu. Meni to odgovara. To smeta Bosni, a meni odgovara. Sa mnom ne može to, ja volim to tako. Ali to ne vodi ničem.

LAZOVIĆ: Da se zauzme generalni stav da vojska ne daje nikakve izjave političke prirode dok Predsjedništvo ne donese konačnu odluku.

GANIĆ: Mi smo u teškoj situaciji. Zbog mira u državi i zbog sigurnosti svih gradjana, nekad je značajno da se neke stvari kažu.

ABDIĆ: Ovo nije ništa značajno.

AKMADŽIĆ: Hoću prije nego odem, reknem svoje mišljenje. Ovo ovdje je nedopustivo. To ima samo tu svoju formu da se vojni zapovjednik tako oglašava. Ne može vojni zapovjednik komentirati političke izjave člana šefa države. Tada nema države, ljudi. A mi možemo imati državu ako hoćemo, a možemo neimati ako hoćemo. Ali ja se nadam da ćemo imati. Ne smije to, neka ostane na tome, ali ubuduće ne može tako da se radi.

IZETBEGOVIĆ: Samo je problem ovdje ko je šef države. Šef države je Predsjedništvo, a ne pojedinci. A pojedinci isto tako ne bi trebali da daju izjave koje su od takvog političkog značaja.

ABDIĆ: Izvini Alija, znači konsultovati se i s tobom? I ti dijeliš to mišljenje. Ne može to, to nema pravo. Ni ti i Ganić, ako se dogovorite, Rasim vam to ne smije raditi. Nemam vremena sad tebi objašnjavati. To je nedopustivo, pazi. Jer koliko ja imam primjedbi - ti si bio na putu, pričao, Haris pričao, Ganić dao izjave, kad sam se ja oglasio i rekao Izetbegović nije smio ovo i ovo.

IZETBEGOVIĆ: Nisam ni davao izjave koje odskaču.

ABDIĆ: Kako ne, Alija, šta si sve izjavljivao. Možemo i to staviti na dnevni red. Od višestranačkih izbora predlažem da članovi Predsjedništva, sve kako su se oglašavali, da stavimo i to. Ja sam bio najoprezniji.

IZETBEGOVIĆ: Ja nisam bio jako oprezan, mogu vam reći. Kad se radilo o suverenitetu BiH.

PEJANOVIČ: Armija i njen vrh ne treba da se miješa u politička pitanja. I to naročito u politička pitanja iz

nadležnosti Predsjedništva. Ima pravo da traži od Predsjedništva, direktno kao član Predsjedništva pismeno, na svoj zahtjev da se Predsjedništvo izjasni o nekom pitanju koje je potrebno njoj da drži red u Armiji. Ima na to pravo i ima pravo od vas tražiti i sviju nas.

ABDIĆ: Nema, Mirko, ni to.

PEJANOVIĆ: Ima pravo, dozvoli, Fikrete, pusti me da govorim. Armija je naša i ona ima pravo tražiti od nas politički stav o nekom pitanju koji joj treba da bi upravljala Armijom.

IZETBEGOVIĆ: Ima pravo Armija uvijek kazati, slušaću Predsjedništvo u svim prilikama.

PEJANOVIĆ: To je čista stvar. Medjutim, principijelno ne treba Armija ići u političke izjave i njen press-biro se toga mora čuvati. Komandante, uzmite sad samo kritiku. Dozvoli da dovršim, Fikrete. Može biti ukor, kritika. Ovo nije prvi put da vrh naše Armije tako radi. Imao je kritiku zbog toga nekoliko puta i smjenu zbog toga, pored ostalog. Nemojte da Armija ide u politička pitanja. Ja to generalno govorim.

ABDIĆ: Ovo što je napisano ne može ići korpusu, brigadama i drugim formacijama i biti razmatrano i zvati 100 hiljada vojnika protiv člana Vrhovne komande. To je ključ, nemojte vi meni.

LASIĆ: General Mak Artur je bio smijenjen zbog jedne male izjave političke, a bio je jedan od najslavnijih američkih generala. Tako se radi u demokracijama …“

"Nema narod smisla za nijanse."

Alija Izetbegović,
sjednica Predsjedništva BiH, 30. 4.1994.

7. O ponašanju prvo oporbenih političara, a potom članova Predsjedništva BiH, u prvom redu Srba iz Sarajeva, Nenada Kecmanovića, Mirka Pejanovića i Mire Lazovića

Za razumijevanje hrvatsko-muslimanskih odnosa važno je upozoriti na negativno i u samoj biti destruktivno djelovanje članova Predsjedništva koji su naknadno kooptirani u Predsjedništvo da bi zamijenili, na izborima izabrane, predstavnike Srba iz BiH. O tim je kadrovskim promjenama više rečeno u poglavlju o Predsjedništvu BiH. Međutim, kako je iz prethodnih poglavlja vrlo jasno vidljivo, naknadno kooptirani Srbi imali su konstantu svog djelovanja u Predsjedništvu: po svaku cijenu onemogućiti postizanje sporazuma između SDA i HDZ BiH inzistiranjem na njihovim različitostima, podrivati njihovo zajedničko djelovanje te izbacivati HDZ BiH iz sustava sarajevske vlasti da bi u taj sustav uveli sami sebe, u prvom redu SDP BiH. Kako sam Ejup Ganić na sjednici Predsjedništva, održanoj 19. 10. 1993. kaže, kad su Srbi iz SDP-a uspjeli izbaciti Hrvate iz HDZ BiH iz Predsjedništva, odajući im priznanje za taj rad: "Ja znam da je posebno SDP bio nezadovoljan politikom koju su vodili predstavnici HDZ."

Oni su takvo djelovanje pokazali već na početku izbijanja krize u BiH, htijući se bez izbora i izbornog legitimiteta vratiti na vlast (vratiti, jer su to većinom bili "reformirani" članovima SK BiH).

Pokušavajući se vratiti na vlast neparlamentarnim načinima, a optužujući "nacionalne stranke" za rat u BiH, Nenad Kecmanović,[114] Zlatko Lagumdžija, Mirko Pejanović i drugi, traže da "nacionalne stranke napuste vlast" i predaju je njima, koji su na izborima dobili vrlo mali broj glasova.

Nadalje, srpski članovi Predsjedništva, dolaskom u Predsjedništvo, sasvim su sigurno znali i za diskusiju

Stjepana Kljujića prilikom dogovaranja o "imenovanju" novih članova Predsjedništva umjesto Biljane Plavšić i Nikole Koljevića. Iz njegova izlaganja, koje im je bilo dostupno i u obliku MS, mogli su vidjeti da ih Kljuić unaprijed pokušava prevariti te da ne želi biti korektan u budućim odnosima:

> *"Dajte da ga[115] dovedemo ovdje, a kada on dodje on nije opasnost, nikakav konsenzus, jer mi ćemo recimo - ne možemo tražiti konsenzus na postavljanju čovjeka ovdje. Jer onda ćemo izaći u javnosti, bio je taj prijedlog, zato su glasali ti i ti, a protiv je bio Kecmanović, a nismo usvojili. Pa jednom kada mu to objavimo, više nema. S druge strane nije ni on budala da se konfrontira ovdje s nama za svaki slučaj. Ali on hoće da se osigura prema Srbima koje bi on predstavljao. Da ne kaže /i tu ga ja razumijem/ opet ćete me nadglasati kao Biljanu i Koljevića. Iako sam ja njemu objašnjavao kada smo mi nadglasali Biljanu i Koljevića. Mi kažemo da djeca ne idu dok je rat, a oni kažu neka idu. I tu smo ga nadglasavali. Prema tome, napravimo i mi jedan trik. To je politika. Prihvatamo taj konsenzus, udji ovdje. A kada on udje ovdje, dobiće zadatak da se on bori protiv Pala, a ne vi i ja… Jer on se može uspješnije boriti protiv Pala… druga stvar što vam moram reći privatno. Milošević je zvao Kecmanovića. I vrši na njega pritisak da udje… I mi njega moramo razoružati na tom planu. Pa kada on dodje ovdje, ako nas nadglasa i ako on nas nadmudri, ovdje nas sedam, onda mu svaka čast … ja sam mu montirao da će ga se reformisti odreći ako ne udje u Predsjedništvo, jer oni su njemu rekli - idem ja okolo i oko Kecmanovića i kažem njima. Vi ste pametni ljudi, Kecmanović zajebava, i vas i nas. Kaže, kako. Pa vas poštuje vašu kandidaturu, a vamo, kada dodje neće. Kaže, ovako mi ćemo staviti njega pred zid. Vi ga ste strane, mi s ove. Da ga na pravi put izvedemo. Ili ili. Onda Kecmanović nema više uticaja u javnosti ne može više ništa govoriti. Nudilo mu se, stranka ga predlagala, nije ispunio obavezu prema stranci, nije prema nama.[116]*

Ove riječi i iskazane stavove Stjepana Kljujića srpski su članovi Predsjedništva koristili kao opravdanje za svoje protuhrvatske stavove već nakon dolaska u Predsjedništvo (posebno prema Hrvatima koji su dolazili iz HDZ-a i/ili iz Hercegovine). Oni su, a što je Izetbegoviću odgovaralo, koristili svaku priliku da svojim djelovanjem dodatno potaknu hrvatsko-muslimanske nesporazume.

Mile Akmadžić[117] ističe stav HDZ BiH o biranju Srbina Mire Lazovića (SDP BiH) na dužnost predsjednika

Parlamenta BiH, čime u ratnim uvjetima, automatski postaje član Predsjedništva BiH:

"A šta bi mi dobili sa Mirom Lazovićem ovdje u Predsjedništvu - kad imamo ovdje Konjiciju gospodina, imamo Marija Ljubića, uvijek imamo člana Predsjedništva i Skupštine legalno."

Ovu su mu izjavu zamjerili, iako je na 181. sjednici Predsjedništva, održanoj 24. 12. 1992., upravo Mile Akmadžić dao odlučujući glas kojim je Tatjana Ljujić-Mijatović (također član SDP-a srpske nacionalnosti) postala član Predsjedništva BiH.

Pejanović i Kecmanović došli su prvi put u situaciju da iskoriste svoje članstvo u Predsjedništvu protiv Hrvata nedugo nakon njihova dolaska u Predsjedništvo, prilikom razgovora o novom/starom mandataru Vlade RBiH. Iako je to dužnost na koju HDZ BiH treba predložiti mandatara, Pejanović i Kecmanović namjeravali su predložiti "svog Hrvata", koji bi, ako bude izabran za predsjednika Vlade, zadovoljio nacionalnu formu:

"MIRKO PEJANOVIĆ: Ima jedno pitanje koje je od početka visilo, molim vas. Mi smo u tom sporazumu da zajednički obrazujemo Vladu precizirali da je iz hrvatskog naroda. Moram reći da tada nismo precizirali da je nosilac prijedloga HDZ. Ja sam svo vrijeme razumijevao da je nosilac prijedloga svi mi zajedno. Ali da se usaglasimo.

NENAD KECMANOVIĆ: Izvinjavam se, predsjedniče, ako mi legitimiramo pravo HDZ da predloži, onda se mora i SDS pitati za saglasnost … Meni je veto mene radi potreban, a ne nacionalne strane… Naš je zahtjev, Mirkov i moj, da gospodin vršilac dužnosti, zamjenik vršioca dužnosti predsjednika HDZ-a predloži još nekog kandidata, a ako nema, onda ćemo tražiti jedno rješenje koje je moguće. Jer ja ponavljam, ne može ničija ovdje biti više ili manje važna bez obzira ko je iz koje stranke stigao u Predsjedništvo… Ja sam odmah rekao, hajte vi razgovarajte sa HDZ-om. Pa da vidimo da malo HDZ razgovara sa mnom, sa Mirkom… Ja neću da budem drugorazredni član Predsjedništva …"[118]

Namjere "oporbenih predstavnika", koje na sjednicama Predsjedništva iznose i zastupaju Pejanović i Kecmanović, o sastavljanju nove Vlade BiH, izazivaju Izetbegovića:[119]

"Ne možemo 5 ljudi staviti iz opozicije u Vladu. Dok iz SDA recimo ima 2 ili 3 čovjeka koji su baš nekako SDA opredjeljeni. Mislim da takva vlada ne može očekivati nekakvu podršku, je li. Pozicija bi trebalo malo svoje apetite da

smanji da bi nam omogućila da dodjemo konačno do te Vlade, ne treba postavljati nemoguće zahtjeve…"

U istom stilu Izetbegović nastavlja i na 120. sjednici, koja je održana idućega dana, s time da iznosi primjer Hrvata, iako se iz MS vidi da se radi o zahtjevima Srba prema mandataru za sastavljanje Vlade, Juri Pelivanu:

"Nikakva varijanta, u kojoj ima više od četiri opoziciona ministra, nije prihvatljiva. Nikakva. Jer to je praktički opoziciona Vlada. Ja bih se prije povukao odavde nego to prihvatio. Kako da pravdam tu stvar. Kako vi možete pravdati, Hrvati, tu stvar da dadnete sad pet opozicionih ministara? Ili zapravo šest? I tri-četiri vanstranačka čovjeka. Zbog čega da mi kapituliramo ovdje?.... Ma nije to tako jednostavno rješavati ta pitanja u Tuzli. Tuzla je muslimanski grad da bude koordinator (Vlade RBiH - napomena) srpski. Ne možeš ti sada postaviti Z. Hercegovinu Srbina da koordinira….

Zanimljivo je da je u ovim raspravama ključni argument kojim Izetbegović brani svoje stavove pripadnost pojedinom narodu, a ne kriterij stručnosti i sposobnosti, što bi se moglo očekivati od osobe koja se zalaže za građanski ustrojenu BiH.

Ganić je[120] odlučan u namjeri da ne dopusti ulazak nerazmjerno velikog broja Srba u Vladu BiH:

"Jer ima ovdje 8 % stanovništva, ostaje – 8 % gradjana nisu Srbi, Hrvati i Muslimani. I to niko ne postavlja. A onda Muslimani, ima daleko ispod 30 %, onda su Muslimani jako oštećeni, ako Lagumdžiju vodite kao Jugoslovena. Onda su Muslimani daleko ugroženiji od Srba."

Pejanović na 141. sjednici održanoj 12. 7. 1992., inzistira na "jasnom i javnom odredjivanju Predsjedništva prema osnivanju i egzistiranju zajednice hrvatskog naroda Herceg-Bosna". Njegov je cilj izjednačavanje bosanskih Hrvata i bosanskih Srba u odnosu na Muslimane te kidanje, tada već labavog savezništva Hrvata i Muslimana u BiH. Kidanjem te veze, srpski bi se položaj u BiH, a što se kasnije pokazalo točnim, bitno ojačao.

Isti zahtjev, u još drastičnijem obliku, gdje izravno izjednačava Krajišnika sa Borasom i Brkićem, postavlja na 144. sjednici, održanoj dana 16. srpnja 1992.:

"Gospodin Pejanović je insistirao da se konačno stavi na dnevni red spisak funkcionera i drugih Vlade i državnih organa, koji nisu u Sarajevu, bez obzira na razloge odsustva, i da Komisija za organizaciono-kadrovska pitanja Predsjedništva RBiH da mišljenje o odsustvu gospode Borasa, Krajišnika i Brkića i drugih."

Razlog postavljanja takva zahtjeva i vrlo je praktične naravi jer je na toj sjednici, samo nešto prije, donesen zaključak ("u ratnom stanju i nemogućnosti sazivanja Skupštine, Predsjedništvo radi u proširenom sastavu, a stavove poslanika može da zastupa potpredsjednik Skupštine Mariofil Ljubić, koji redovno prisustvuje sjednicama Predsjedništva. To je ujedno način i da se stavovi Predsjedništva prenose poslanicima Skupštine") prema kojem umjesto Momčila Krajišnika, predsjednika Skupštine RBiH, sjednicama može nazočiti potpredsjednik Skupštine, Mariofil Ljubić. Budući da Pejanović želi da se umjesto Krajišnika na dužnost predsjednika Skupštine imenuje Miro Lazović (Srbin iz SDP-a), Pejanović postavlja ovakvo pitanje.

Dolaskom u Predsjedništvo BiH, doduše, još uvijek ne kao član toga tijela, Nijaz Duraković još jedan iz vrha SPD BiH, i bivši komunistički čelnik, obrušava se na Hrvate iz BiH na način koji je neprihvatljiv i Izetbegoviću:[121]

> *"Imam ja jedno pitanje. Pukovnik Divjak je dobro rekao da ima vrlo čudnog ponašanja dijelova HVO, naročito u centralnoj Bosni. Bojim se da je situacija takva da se već zaokružuje i pravi potpuno paralelna država. Evo, preda mnom je Uredba o javnim preduzećima u hrvatskoj zajednici "Herceg-Bosni" sa svim resorima od vodoprivrede do šumarstva, rudarstva, PTT itd. itd. Dakle, stvar se zaokružuje, pravi se potpuna paralelna država sa svim: infrastrukturom, institucijama, nadležnim organima do javnih preduzeća itd. To jeste ključ, po meni, glavni politički problem u BiH, a naravno sa direktnim i vojnim reperkusijama."*

Izetbegović, odgovarajući na Durakovićev zahtjev, priznaje pozitivnu ulogu HVO-a:

> *"Dok je samoorganizovanje hrvatskog naroda bilo legalna stvar i razumljiva stvar u jednoj situaciji jedne iznenadne agresije koju centralna vlast u BiH nije mogla naći odgovarajuću odbranu, nego organizirati odbranu u svim dijelovima BiH…Konačno, čujete i izjave ovih dana jednog broja aktivista, odgovornih funkcionera kojima oni kažu vrlo jasno da programi "Herceg-Bosne" ne dovode u pitanje nezavisnost i suverenost Bosne i Hercegovine, da su to projekti unutar Bosne i Hercegovine, da je HVO sastavni dio Oružanih snaga BiH, da priznaje autoritet Predsjedništva kao Vrhovne komande itd."*

Izetbegović je svjestan rezultata djelovanja HVO koje omogućava preživljavanje Muslimanima u BiH: "... mnogo naših projekata zavisi od prohodnosti puteva koje se trenutno nalaze pod kontrolom snaga HVO u kojima umjerene snage

HVO propuštaju naše konvoje sa hranom, sa oružjem, a ove neke radikalne ne puštaju“. Međutim, ne propušta naglasiti i razloge koji dovode do sukoba između HVO i TO, iako on to ne drži razlogom jer je za njega prirodno da se HVO i TO ujedine u Armiju RBiH, kojoj je zapovjednik Musliman, a ne da djeluje, kako je i dogovoreno Združeno zapovjedništvo: “Da se uključe u oružane snage BiH, odnosno u sadašnju Armiju.“ Neke nedorečenosti i greške koje se javljaju u djelovanju HVO, a koje su i izravna posljedica protuhrvatskog djelovanja lokalnih Muslimana na području Srednje Bosne, i koja su potaknuta iz krugova bliskih samom Izetbegoviću, koristi kao opravdanje za agresivnu politiku prema Srednjoj Bosni.

Nijaz Duraković na 179. sjednici održanoj dana 22. 12. 1992., upozorava na stav SDP BiH, primjenom kojeg će dobiti nekoliko članova Predsjedništva: “Praviti Vladu po tome da je HDZ isključivi monopolist na kadrove hrvata hrvatske nacionalnosti, SDA muslimanske, sigurno vam SDP neće doći kao stranka rezervnih Srba.“

Stvarne namjere političke oporbe u BiH, predvođene kadrovima SDP BiH, na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 23. 12. 1992., ističe Mile Akmadžić:

> *“A ja neću da se konsultiram sa onim koji kaže ujedinjena opozicija smatra da kao druga velika politička snaga, što je lažno, u BiH ima pravo i ovim objavljuje spremnost da preuzme političku sudbinu zemlje (znači da izvrši državni udar) u svoje ruke time što će sama kandidirati adekvatnu ličnost za premijera, odnosno za mandatara Vlade, te da u sporazumu sa ostalim strankama i poštuju sve interese svih naroda i društva - formira novu odgovornu i reprezentativnu vladu.“*

Mile Akmadžić pokazao je koliko se protivi pritiscima i praktično ucjenama Mirka Pejanovića (član Srpskog građanskog vijeća) prilikom rasprave o ulasku u Predsjedništvo Tatjane Ljujić Mijatović (članica SDP-a srpske nacionalnosti) i Mira Lazovića (član SDP-a srpske nacionalnosti) na 181. sjednici održanoj 24. 12. 1992.. Budući da je osporavao njihov izbor (jer je Pejanović izbor člana HDZ-a Mire Lasića uvjetovao izborom upravo navedene dvojke), Akmadžić je na sebe, ali i na Hrvate iz HDZ-a, navukao dodatni bijes Srba, ali i vodstva SDP-a. HDZ BiH protivio se takvu njihovu izboru, pa je to odredilo njihovo naknadno djelovanje u Predsjedništva BiH i izvan njega.

Nezasitnost srpskih kadrova i članova SDP-a vidljiva je i u njihovim težnjama da svog čovjeka imenuju i na dužnost glavnog tajnika Predsjedništva. Naime, nakon što je Mile Akmadžić imenovan na dužnost predsjednika Vlade BiH,

ostalo je ispražnjeno mjesto glavnog tajnika Predsjedništva. Pokušavajući zaštiti interese hrvatskog naroda, Akmadžić traži da se na tu dužnost naknadno imenuje osoba ali na prijedlog HDZ BiH čemu se usprotivio Mirko Pejanović:[122]

"AKMADŽIĆ: Uz konstataciju da to mjesto pripada HDZ ubuduće. Po dogovoru.

PEJANOVIĆ: Ja bih molio da to ostavimo otvorenim kome pripada i kako ćemo to riješiti.

AKMADŽIĆ: To mjesto pripada HDZ - pripadalo je i do sada.

PEJANOVIĆ: Da ostavimo otvorenim jer to je tada tako bilo. Sad je rat i nova situacija.

AKMADŽIĆ: Ne, ne, nema nova situacija."

Potrebno je reći da je nedugo nakon ovog razgovora, na dužnost glavnog tajnika/generalnog sekretara Predsjedništva BiH imenovan Zdravko Đuričić, osoba koja nema veze ni s HDZ BiH, ni s hrvatskim narodom iz BiH.

Pejanović i prilikom razgovora o prijeko potrebnim promjenama na RTV Sarajevo, na 182. sjednici održanoj 26. 12. 1992., "brani" od smjene rukovodeće ljude, iako su Muslimani. Čak i Izetbegoviću ta "brižnost" počinje smetati te otvoreno upozorava Pejanovića na destrukciju rada Predsjedništva i, neizravno, na protuhrvatsko djelovanje:

"Da se smjenjuje neki Srbin, onda bi shvatio tu stvar. Medjutim, očigledno status, evo, u tom pogledu ostaje. A kao što je poznato na TV su srpski kadrovi dobro zastupljeni brojčano - srazmjerno daleko više, daleko više - medju novinarima, itd. Prema tome, ova promjena ne zadire u to. Ja bih vas razumio da se sad smjenjuje neki Srbin. To je, ako moramo govoriti o tim nacionalnim terminima, ovo je naš na neki način muslimansko-hrvatski problem bio. Podjela ova. Inače, srpski kadrovi zadržavaju pozicije koje su imali kakve god su one bile."

Miro Lazović, koji nije zaboravio koliko su se predstavnici HDZ BiH opirali njegovu dolasku u Predsjedništvo, na sjednici Predsjedništva održanoj dana 23. 4. 1993., iznosi niz proturječja u samo nekoliko rečenica:

"LAZOVIĆ: Mislim da je, pogotovo nama koji smo učestvovali u tim razgovorima i u Ženevi i u Njujorku, potpuno jasno da sukobi izbijaju zbog različitih političkih koncepcija prema BiH i da je pitanje zajedničkih komandi izvedeno pitanje iz tih različitih koncepcija. Očigledno je da rukovodstvo HDZ je imalo jedan pristup u kome je pokušavao taktizirati na taj način da eventualna podjela

Bosne ide njima u prilog na taj način što bi Herceg-Bosnu zaokružili potpuno i politički i vojno kao paradržavu. Mislim, to je zaista jasno i otuda i vjerovatno što njihovi kadrovi u organima vlasti BH nisu ovdje. Ja bih čitavo težište prebacio na njihov sukob - politički sukob HDZ sa Vens-Ovenovim planom, sa medjunarodnom zajednicom… Onda bi ponovo javno pozvao HDZ kadrove da se vrate u Predsjedništvo i da učestvuju u legalnim organima BIH. Ako i nakon toga oni ne bi to uradili, onda bi i medjunarodna i svaka druga javnost bila ipak protiv njih. Mi bi imali onda i dodatne argumente u rukama da možda i neke radikalnije poteze učinimo kako bi zaštitili interes države. Ja bih to, čini mi se, bio spreman.“

Na sjednici Predsjedništva od 18. 10. 1993., Mirko Pejanović upozorava da je i on bio svjestan da je griješio kad je radio protiv hrvatskih interesa u BiH jer je HDZ BiH predstavljao hrvatske nacionalne interese u Predsjedništvu, a HDZ BiH za njega je bila “crvena krpa“:

“PEJANOVIĆ: …Mi moramo imati u vidu državni interes. Ja lično vam moram reći da sam bio svjestan da u izvjesnom pravim grešku, ali sam isto tako vodio računa o interesu države tada kada je nastala kriza sa HDZ. I tada bi mi, gospodo, i nemojte da upotrebljavam taj argument više, i tada bi mi birali sa liste, dali prednost listi, da smo takvog kandidata dalje na listi imali ….“

Na sjednici Predsjedništva održanoj 24. 1. 1994., Miro Lazović izravno izjednačava položaj Hrvatske i Srbije prema BiH:

“…Ja nisam nikad krio da sam ja protiv ženevskog sporazuma bio i u tom smislu sam i davao izjave. Jer sam u njemu vidio ne samo mogućnost za dodatnu agresiju Hrvatske i Srbije na b-h teritorij, već i da podstiče unutrašnju borbu za teritorije izmedju Armije, HVO i četnika za teritorije ….“

Kako je Biljana Plavšić[123] na sjednici od 63. sjednici Predsjedništva SRBiH održanoj 26./28. ožujka, rekla, problem za stabilnost BiH predstavljaju Hrvati jer je JNA za Hrvate agresor u BiH, a Srbi i Muslimani u BiH tako ne misle već traže suradnju JNA i MUP SRBiH radi sprječavanja međunacionalnih sukoba. Istu takvu protuhrvatsku politiku, samo drukčijim rječnikom i zbog donekle drukčijih razloga, u svojoj su komunikaciji izražavali i kasniji članovi Predsjedništva iz reda srpskog naroda u BiH.

Smisao i razlog napada srpskih predstavnika u Predsjedništvu vrlo je jednostavan: odstranjivanjem HDZ-Hrvata iz Predsjedništva, omogućava se ulazak konstruktivnih

Hrvata i iz SPD-a (stranke kojoj i oni u većini pripadaju) te praktično ulazak u sve strukture vlasti i odlučivanja. Tada ni Izetbegović ni SDA više ne mogu samostalno donositi odluke jer im za sve važnije odluke ipak treba suglasnost članova SDP-a BiH.

8. O hrvatskom pomaganju obrane i jačanja mlade države Bosne i Hercegovine

U ovim se dokumnetima često mogu pronaći riječi ozbiljne kritike o djelovanju RH u BiH i prema BiH. Međutim, istovremeno se u ovim dokumentima nalazi i mnogo iskrenih priznanja o pomoći koju je RH pružala na svim podruičjima mladoj državi BiH. Uspoređujući te suprotstavljene izjave, držimo da su izjave o pomoći koju je RH pružala BiH nastale kao posljedica stvarnog djelovanja RH, a da su negativne izjave o djelovanju RH prvenstveno nastale kao posljedica različitih stajališta o budućem ustavnom uređenju BiH te kao posljedica negativnog djelovanja pojedinih članova Predsjedništva, Srba iz BiH, dijela pripadnika HVO-a u BiH te dijela predstavnika MZ.

Neke smo izjave iz ovih dokumenata odlučili posebno navesti. Podijelit ćemo ih u tri područja na kojima je RH pružala pomoć BiH: političkom, vojno-logističkom te socijalno-humanitarnom.

8.1. Politička pomoć

Prije sastanka KESS u Helsinkiju, Hrvatska traži, preko svog tadašnjeg mvp Zvonimira Šeparovića, kako tvrdi Stjepan Kljujić na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 4. 5. 1992.: "… od nas bosansku zastavu koju mi danas možemo preko Zagreba njima poslati…". Potom nastavlja sa stavovima koje delegacija BiH treba podržati da bi poduprli stavove Hrvatske i Slovenije:

> *"Prva tačka je da se identificira agresor JNA, Srbija i Crna Gora, odnosno ostatak Jugoslavije. Druga je ratna odšteta. A treća je stvaranje medjunarodnog tribunala za istragu ratnih zločina. A kada se to uspostavi, tu će imamo*

podršku Slovenije i Hrvatske, koje takodje žele da se pridruže tom procesu.“

Mile Akmadžić, tada na dužnosti glavnog tajnika Predsjedništva RBiH, u jednoj od mnogih iskrenih i sadržajnih izjava traži utvrđivanje ciljeva borbe onih koji brane BiH, bosanskih Hrvata i Muslimana, na način kako sasvim sigurno to ne bi tražili oni koji BiH žele dijeliti. Naime, Akmadžić na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 4. 5. 1992., traži da se postave politički temelji i strategija zajedničke borbe za buduću zajedničku državu:

“U sklopu ovog predlažem da se hitno odredi grupa ili da se utvrdi strategija zbog čega ratujemo, ko nas napada, ko napada svoju zemlju itd. Mi branimo svoju zemlju, drugi napadaju svoju zemlju. Da vidimo sada da se to raščisti, šta to u svemu tome znači, što je rekao g. Doko, hrvatska strana u BiH ima utvrdjen svoj cilj ratovanja. Hrvatska strana, barem ona u Herceg-Bosni, u Posavini, itd. Oni brane jedan odredjeni teritorij u sklopu BiH, za njega se bore i za njega daju život.“

Na sjednici Predsjedništva održanoj 20. 4. 1992., tadašnji predsjednik HDZ BiH jasno i nedvosmisleno iznosi cilj djelovanja HDZ BiH (treba reći daa je naknadno promjena na vrhu HDZ BiH nastala zbog drugih razloga, a ne zato jer HDZ BiH nije htio podržavati ove stavove koje je iznio prof. Miljenko Brkić):

“BRKIĆ: Stjepan tvrdo govori da ćemo mi vladati samo na jednoj teritoriji. Možda ne bi trebalo to. Mi moramo računati s tim da mi vladamo s cijelom BiH i da su za nas svetinja vanjske granice.“

Mariofil Ljubić, na 81. sjednici Predsjendištva, održanoj dana 4. 5. 1992., daje jasan prikaz stanja u BiH te namjera HDZ BiH:

“Ovaj problem koji se sada javlja izmedju Hrvata i Muslimana, mislim da ga dodatno kompliciraju Srbi, jer to namjerno rade počev od sinoćnjeg intervjua g. Koljevića, koji se stavlja u ulogu hrvatskog ambasadora i priča gluposti neke. Mislim da je osnovna stvar ovdje da mi imenujemo agresora. Ako mi imenujemo ko je agresor, mislim da će se i u Hercegovini i u srednjoj Bosni, da će tenzija spasti, daće se ljudi dosta približiti i sve snage koje vode operacije - zvale se HVO, ovako-onako. Osnovni je problem što ljudi kažu - vi niste rekli gore ko je agresor, ko napada. Vi kažete dijelovi armije, dijelovi SDS, militantno krilo. Treba stvar nazvati pravim imenom. Ako je nazovemo pravim imenom, da je BiH napadnuta od agresora, time otvaramo ljudima oči da branimo BiH, a ne zat-

varamo ono što sad radimo u Lisabonu i dalje. Ne zatvaramo proces unutrašnjeg dogovaranja u BiH. Ostavljamo da oslobodimo što više dijelova BiH što prije, kako bi se mogli dogovarati. Dalje, mislim da bi nam to moglo dosta pomoći, a i da bi trebalo pokušati stupiti. Danas mi iz HDZ smo počeli izgleda tako sa Borasom i sa Brkićem da se vidi, ako su još dole na terenu u Hercegovini, da i oni pokušaju neke stvari.“

Mariofil Ljubić, na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 14. 6. 1992., opet ponavlja vrlo jasne i nedvosmislene stavove HDZ BiH o budućnosti države BiH:

“Ako će biti BiH država Muslimana, Srba i Hrvata, da mi kažemo mi hoćemo tu državu, nudimo ravnopravnost - zna se - dvodomna skupština, Vijeće gradjana, Vijeće naroda. Zna se, konsenzusom. Hoćemo Vladu, hoćemo institucije na nivou države. Tu. Za mene je to samo paritet i ravnopravnost.“

Stav vrha HDZ BiH o BiH kao cjelovitoj državi, državi kojoj se ne smiju mijenjati vanjske granice, ali kojoj se tek trebaju donijeti odluke o unutarnjem, ustavnom ustrojstvu, kojima će se garantirati ravnopravnost svih naroda, ponovo naglašava Marifoil Ljubić na sjednici Predsjedništva RBiH, održanoj dana 19. 6. 1992.:

“BiH koji će potvrditi na referendumu i kroz donošenje novog ustava. Ja još predlažem jedan stav da se proglašava ratno stanje na teritoriji Republike BiH u cilju vodjenja odbrambenog rata i u cilju obrane i oslobodjenja teritorije RBiH od agresora. Svi ljudski i materijalni potencijali RBiH u domovini i inozemstvu stavljaju se u ulogu vodjenja oružane borbe i vodjenja odbrambenog rata. Pod dva, proglašava se opća mobilizacija na teritoriji RBiH. To je za mene i Platforma…nezavisnu, jedinstvenu, suverenu, slobodnu Republiku Bosnu i Hercegovinu, kao državu ravnopravnih naroda gradjana, zasnovani na vladavini prava i pravnoj državi…E, sada ja idem dalje da će proces rješavanja ustavnog ustrojstva BiH se nastaviti kroz legalne institucije sistema. Zašto će Predsjedništvo Skupštini ponuditi Platformu, isto kao što smo prije nudili onu Platformu. Da će Skupština BiH, kroz skupštinsku raspravu i donošenje odluka usvojiti platformu o unutarnjem ustrojstvu BiH koju će potvrditi na referendumu i iza toga donijeti novi Ustav Republike Bosne i Hercegovine.“

Na istoj toj sjednici Predsjedništva, od 19. 6. 1992., Mile Akmadžić pravilno i potpuno, u samo jednoj rečenici, objašnjava narav trenutnih ali i budućih sukoba u BiH (Srbi žele podjelu BiH, Muslimani žele jedinstvenu i potpuno centraliziranu

državu, Hrvati žele decentraliziranu jedinstvenu državu): "Ima jedan spor predsjedniče koji postoji u tome, ono "jedinstveno" ja mislim da u dobrom dijelu se zbog toga ratuje".

U Zagrebu se, prema riječima Mirka Pejanovića,[124] nalazi i veći broj zastupnika Parlamenta BiH: "…ima i u Zagrebu ih jedna trećina. Mnoge sam sreo …".

Izetbegović, na sjednici Predsjedništva održanoj dana 4. 11. 1992., daje dodatni razlog važnosti koju u BiH pridaju RH ne samo u pogledu vanjske politike nego i sveukupnih napora. Stoga i čudi njihovo izigravanje postignutih sporazuma i dogovora:

> *"Mi imamo stvarno 10 prioritetnih zemalja, a medju njima su: SAD, UN, EZ, Njemačka, Austrija, Turska, Saudi Arabija, Italija, vjerovatno Iran. … Medjutim, medju prioritetima prioritet je Hrvatska. Jer jednostavno sve ide preko Hrvatske i ovih problema vjerovatno koji su sad nastali ne bi bilo da smo imali gore predstavnika koji bi mogao da ode blagovremeno da neke stvari preduhitri, odnosno preduprijedi, da razgovara, itd.*

Na sjednici Predsjedništva održanoj dana 14. 1. 1994., vođena je, sasvim slučajno i rasprava o tome na čiju je inicijativu došlo do sastanka Tuđman-Izetbegović u Bonnu, gdje su postavljeni temelji početka prestanka sukoba u Srednjoj Bosni:

> *"GANIĆ: Mislim da je Tudjman povukao jedan dosta pametan potez. Inače, ja sam bio pristalica ovog sastanka u Bonu, ali je za mene novost da čujem da smo mi inicijatori tog sastanka. Mislio sam da je Kinkel zvao da se dodje.*
>
> *SILAJDŽIĆ: Odmah da objasnim. Inicijator je Tudjman.*
>
> *GANIĆ: U zapisniku piše drugačije. Kaže da si ti.*
>
> *IZETBEGOVIĆ: Piše da je mjesto predložio."*

Također je bilo i važno političko pitanje koje će osobe biti veleposlanici u Zagrebu i Sarajevu. Hrvatska je za veleposlanika imenovala Zdravka Sančevića, Hrvata rodom iz Srednje Bosne, koji je dugi niz godina bio u emigraciji u Južnoj Americi. Glede izbora Veleposlanika BiH u Hrvatskoj, Izetbegović na sjednici Predsjedništva održanoj dana 4. 11. 1992., iznosi hrvatsko mišljenje koje dodatno pokazuje spremnost i odlučnost u pružanju svesrdne i pune pomoći naporima BiH u borbi protiv zajedničkog agresora:

> *"…Predvidjen je neki dogovor zmedju stranaka SDA i HDZ da Musliman ide gore za ambasadora u Hrvatsku. Mogu vam reći, iako to nije ovdje bitno, ali Hrvatska sma-*

tra da bi takodje dobro bilo da bude Musliman. A ne Hrvat. Nas čudi, kažu, da je uopšte bilo govora o tome.“

Izetbegoviću i Ganiću je i Mile Akmadžić postao problematičan jer je, stupajući na dužnost predsjednika Vlade, na sjednici Predsjedništva održanoj dana 22. 11. 1992., izjavio da je potrebno stvoriti snažnu i odlučnu Vladu BiH, ali i krenuo u njezinu realizaciju:

“ja hoću Vladu koja će raditi i koja je spremna u ovom trenutku preuzeti na sebe breme odgovornosti koje je ogromno i veliko“

Franjo Boras, na sjednici Predsjedništva BiH, održanoj 29. 6. 1993., vrlo realno daje prikaz strana koje sudjeluju u pregovorima koji se održavaju pod okriljem MZ i daje prijedlog na koji način te pregovore treba nastaviti. Taj prijedlog u sebi sadrži i izjavu o stavu Hrvata iz BiH o budućoj BiH kao suverenoj, nezavisnoj i cjelovitoj BiH s tri konstitutivna naroda:

“…E, sada što se tiče platforme Predsjedništva za razgovore oko nove inicijative državno-pravnog uredjenja BiH. Mi smo o tome, nas sedam koliko nas je bilo na putu, a i to smo mišljenje razmjenili sa supresjedateljima, mišljenja da se više Predsjedništvo ili Vlada, kako je to u ranijim trenucima često se znalo prikazivati ne može zastupati treću stranu. Ajdemo reći, treći narod. Ne može se stavljati u situaciju da Predsjedništvo o unutrašnjem uredjenju BiH bude vizavi hrvatskog i srpskog naroda. Evo, ne znam da li će to ostali potvrditi, mišljenja - da ili muslimanski narod putem Stranke demokratske akcije trebao da formira svoju delegaciju koja će sa druge dvije delegacije razgovarati o unutrašnjem uredjenju BiH. Mimo Predsjedništva BiH. A da Predsjedništvo BiH bude kapa tim trima delegacijama. Da se na Predsjedništvu čuva suverenost i nezavisnost i integritet BiH. A kako će unutrašnje uredjenje BiH biti, tu se moraju dogovoriti tri naroda. Taj dogovor tri naroda svugdje smo čuli ovih dana svugdje gdje smo god bili. Unutrašnje uredjenje BiH moraju dogovoriti tri naroda. A mi nismo posebno članovi iz hrvatskog naroda, ovdje nismo zato da Predsjedništvo bude ta treća delegacija vizavi ove dvije delegacije. Može Predsjedništvo, ako to nije moguće putem Stranke demokratske akcije koja ima legitimitet da formira svoju delegaciju i da razgovara sa ostale dvije delegacije o unutrašnjem uredjenju. Možda da razmislimo da Predsjedništvo formira trojnu delegaciju, ali samo od muslimanskog naroda ili možda još predstavnika kojeg naroda ostalih. Ali u svakom slučaju mi ne možemo više podrža-

vati da Predsjedništvo bude ta treća strana vizavi dvije druge strane …“

Čak su i na Komšićevu “Hrvatskom saboru“ (održanom 6. 2. 1994. u Sarajevu) htjeli sudjelovati i Hrvati iz struktura vlasti HZ HB, odnosno HR HB, ali im je to bilo, kako je na 238. sjednici Predsjedništva, održanoj dana 5. 2. 1994. iznio Haris Silajdžić, onemogućeno:

“… Mile Akmadžić, Andjelko Vuletić, Lasić i još neki gospodin, kome ne znam ime (veleposlanik Sančević – napomena autora), pokušali su da udju u Sarajevo, medjutim, UNPROFOR im je rekao da nemaju nalog za prebacivanje u Sarajevo. Vi se morate vratiti u Zagreb ili Split. Samo da znate da je to tako bilo i da ti znaš, Ivo, da im nisu dozvolili da udju u Sarajevo …“

I sam Silajdžić, na sjednici održanoj 24. 1. 1994. oštroumno primjećuje da se hrvatska politika ne protivi održavanju takva skupa, nego da ga pozdravlja, šaljući svog veleposlanika na taj skup. Međuim, Komšić, želeći sebi dati važnosti, izmišlja nepostojeće, lažno optužujući Predsjednika RH:

SILAJDŽIĆ: Ivo, koliko vidim, mehanizam kojeg vi nudite Tudjmanu za spašavanje obraza. Je li to to?

KOMŠIĆ: Uopće više o njemu ne vodimo računa.

SILAJDŽIĆ: E pa ako idete sa ovog sabora na sabor u Zagrebu, njega isključujete, a on je upoznat s tim da će to tako biti i ako prihvatate to, on prihvata to. Onda znači da se sakriva iza odluka sabora i jednog i drugog.

KOMŠIĆ: Ne znam koliko on zna o ovome. Mislim da ne zna.

SILAJDŽIĆ: Neće biti. Ako ste vi to u Zagrebu sve fino dogovarali, onda on to zna. A indikativno je ako nema opstrukcije za jedan takav sabor, onda znači može reći u neko doba, gospodo, ja nisam, to su sami Bosanci pa neka oni izaberu itd. To bi mu bilo pametno.

KOMŠIĆ: Kamo sreće, ali nisam ja te vrste optimista.

IZETBEGOVIĆ: On to neće prihvatiti. Mislim da ovo nije u saglasnosti sa Tudjmanom. I on nije za to.

KOMŠIĆ: Ja sam se definitivno uvjerio da on želi da nam otkine komad. Definitivno sam se uvjerio.

SILAJDŽIĆ: Koga šalju iz Sarajeva otud. To je indikativno. Ko će doći ovdje u Sarajevo? Akmadžić će doći?

KOMŠIĆ: Ne znam.

SILAJDŽIĆ: On je meni rekao da će doć i…..“

Nakon održanog “Sabora“, na sjednici Predsjedništva, održanoj 7. 2. 1994., Komšić postaje iznimno ratoboran, žustro braneći pravo Muslimana da “imaju Here“ a napada Owena i Stoltenberga:

“… Ali mi bismo morali njima dati do znanja da se pregovori ne mogu okončati na temelju ovog Ovenovog i Stoltenberovog plana o uniji, tri nacionalne države. Jer uzmite zadnje izjave i Ovena i Stoltenberga, koje su pred kućom, on govori da treba BiH pod hitno podijeliti, da je to rješenje, da ce se rat zaustaviti. I u ovoj situaciji vidite drskosti njegovog bezobrazluka. On ne vodi računa, njega ne zanima šta će ko misliti. On gura i dalje dakle to svoje. Uporno. Evo ga u Beogradu, došao je gore. Oni guraju tu svoju liniju. Baš njih briga i za mrtvima, i za ovo i ono. A mi svi znamo da rat traje zbog njegovog koncepta. Jer sve dok postoji taj koncept, taka,v za svako selo će se voditi rat u ovoj državi. I to će trajati dok se ne istrijebe stanovnici ili sela ili gradova. Nikad Muslimani neće se pomiriti s tim da Here budu u nečijoj drugoj vlasti zato što su vojno oslabili. Prema tome, oni će ratovati 20 godina, itd. Mi bismo sada mogli po cijeloj Bosni zaći i to tako prikazati. A to je Ovenov plan ….“

Zašto je Komšić ovako nastupao, možda se može shvatiti kad se pročita sljedeći izvadak sa sjednice održane dana 22. 6. 1994., u kojoj Komšić moli Izetbegovića za rješavanje svog privatnog probelma u Sarajevu jer bi početkom ustrojavanja Federacije BiH mogao propustiti šansu za “rješavanjem svojih materijalnih problema“, a istvremeno smatra da je dobro služio Izetebegoviću te je zaslužio i nagradu u obliku jednog stana:

“KOMŠIĆ: Predsjedniče, pod tekućim pitanjima, ne znam pošto se radi o osobnoj stvari, da li ovdje ili da nas dvojica to riješimo.

KLJUIĆ: Najbolje vas dvojica.

KOMŠIĆ: Samo da znate o čemu se radi. Radi se o mom stanu. Želim svoj status. Ja sam podstanar, u Sarajevu nemam ništa.

PREDSJEDNIK: Neka vide nadležne službe.

KLJUIĆ: To kad dodju i ovi iz Federacije. Niko nije iz Sarajeva.

PEJANOVIĆ: Predsjedniče, Ivo je došao na početku rata iz Kiseljaka, ovi sad dolaze. …“

Hrvatska je čak prešutno prelazila i preko prebukiranosti veleposlanstva BiH u Zagrebu. Kako sam Stjepan Kljujić veli na sjednci Predsjedništva, održanoj dana 14. 4. 1994., u Veleposlanstvu BiH u Zagrebu radilo je najmanje 96 ljudi. U diplomaciji bi trebao biti običaj da se ne prelazi broj prijeko potrebnih članova Veleposlanstva, uzimajući u obzir i broj svojih predstanika koji je Hrvatska u tom trenutku imala u svom veleposlanstvu u Sarajevu.

"KLJUIĆ: … Mi smo mala država i ne možemo imati toliko ambasada i konzulata i ne možemo tako mnogo ljudi imati zaposlenih. Nama trebaju profesionalci. Tamo pola njih ne zna reći dobro jutro ni na jednom jeziku. U Zagrebu, ja sam poslao Komšića ja nisam htio da idem, 96 je njih što radi u Ambasadi. Nemaju oni svi papire, ali oni svi rade. I sad smo mi napravili Ambasadu koja se bavi sama sobom. …"

Na sjednici održanoj dana 22. 6. 1994., Silajdžić ponavlja Kljujićeve stavove, ističući još jedan podatak koji pokazuje koliko je Hrvatska politika prešutno odobravala djelovanje institucija BiH na njezinu teritoriju, iako su iz BiH stalno tvrdili da je RH agresor na BiH:

"SILAJDŽIĆ: Ovako, to je u jednom vremenu bila najuspješnija naša ambasada i najteži posao obavljala. To je sigurno tako. Medjutim, u Ambasadi se zaposlio ogroman broj ljudi - preko 100 ljudi. Nagomilali su se problemi koji su praktično problemi jedne čitave Vlade. To je Ambasada obavljala jedno vrijeme …"

8.2. Vojna pomoć

Ministar obrane Doko pokušava upozorititi na razloge hrvatsko-muslimanskih sukoba u Hercegovini te na činjenicu da nisu samo pojedini Hrvati ti koji zaustavljaju "oružje i pomoć namijenjenu opkoljenom Sarajevu". Naime, do tih nesporazuma dolazi zbog činjenice da su Muslimani, pripadnici HVO, a koji su od HVO-a dobili oružje i opremu radi organiziranja zajedničke obrane od srpskog agresora, napustili HVO sa svim sredstvima koja su dobili, organizirali postrojbe ABiH i okrenuli se protiv istog tog HVO-a koji ih je predvodio u početnim obrambenim aktivnostima. Ovdje je jasno uočljiva namjera HVO-a da se zajedničkim djelovanjem, bez obzira na narodnost, organizira zajednička obrana:

"DOKO:Vidite, u Stocu slučaj, Muslimani su se stavili na stranu armije.

IZETBEGOVIĆ: Neki.

DOKO: Stavili su se. Zato se zaratilo dole.

IZETBEGOVIĆ: Ovaj problem, ljudi, postoji. Ja sam ga sad isto tako osjetio u Lisabonu. Postoji u Mostaru taj problem, u Stocu. Jer, ako ti sad hoćeš da oružje prevedeš preko Mostara itd., ti ćeš vidjeti da taj problem postoji jer jednostavno ćeš se pitati da li treba da propuste oružje u Sarajevo uopće. I to baš hrvatske snage da li treba da propuste. Oni su u dilemi da li to treba da urade. Dakle, taj problem postoji.

DOKO: Ima još jedan problem, kad je o propuštanju. Sad moramo o tome razgovarati. Pazite, ovo sad što ste rekli, to je živa istina. Vaga se da li treba propustiti Muslimanima oružje ili ne od strane Hrvatske. I mi nemamo drugog puta. Ali, isto se dešava u Jablanici. Tamo je 78 % Muslimana. Mi smo do Jablanice našim vezama dovukli, i to preko Splita, Zagreba itd. neku robu za nas. Onaj predsjednik opštine kaže treba i nama i ne da nam za Sarajevo. Musliman. To smo imali problem i u Visokom. Ništa nam nisu dali u Visokom. Sebi dijele naše, što je nama bilo namijenjeno i što smo mi platili i dogovorili se sa svima ovdje da dodje do Sarajeva. To su sve problemi o kojima mi moramo ovdje raščišćavati i na nivou da se završe. Ili, nama neće doći ovdje ne samo brašno, nego nam ništa neće doći. "[125]

Izetbegović prihvaća argumentaciju svjestan važnosti koju Hrvatska ima za obranu i oslobađanje BiH te stanje i u "svojim" redovima jer se u Visokom nalazi glavni logistički štab TO BiH i jer se Visoko nalazi pod punom kontrolom bosanskih Muslimana:

"IZETBEGOVIĆ: Dajte da to radimo. Da to riješimo. Imamo van BiH spremljene kontigente oružja i hrane. Ogromne količine .

DOKO: Ali ne može iz Visokog dovdje doći. "[126]

Kako navodi Stjepan Šiber, dana 12. 4. 1992., tadašnji visoki časnik HV, Imra Agotić, a po nalogu državnog vrha, naziva Operativni centar TO BiH i "nudi nam svekoliku pomoć".[127] O tome je Šiber izvijestio i Aliju Izetbegovića i Juru Pelivana. Dok "HVO i HOS rade i vode borbu protiv agresora"…, Šiber, na dužnosti zamjenika zapovjednika RŠ TO BIH "organizira distribuciju naljepnica sa oznakom TOBiH".[128]

Na sastanku ŠTO BiH, koji je održan dana 27. 9. 1992.,[129] v. d. zapovjednika zrakoplovstva Nurkić, izvješćuje "da su nabavljeni vazduhoplovi, odnosno helikopteri i da se nalaze u Zagrebu", glavnom gradu Republike Hrvatske.

Najbolji primjer djelovanja i uspješne obrane HVO-a dao je upravo Sefer Halilović, iako to njemu nije bilo jasno, uspoređujući stanje u Mostaru i Sarajevu:

> *"Moram da kažem da je to, znajući za onoliko koliko ja znam, da je vrlo malo gradova u istoriji bilo tako žestoko napadnuto kao što je to grad Sarajevo i grad Mostar i da su se, na svu sreću, Mostar se uspijeva odbraniti i oslobodi, a nadamo se da će doći dan slobode i u Sarajevu".*[130]

Problem organizacije i zajedničkog djelovanja HVO-a te prvo TO, a potom i ARBiH, što se tiče HVO-a, nikad nije dolazio u pitanje. Ono na što je Halilović jedino pristajao, te za što je cijelo vrijeme imao i političku podršku muslimanskih članova Predsjedništva (nakon njegove smjene podršku i naputke za provođenje takve politike imao je i novi komandant ARBiH, general Rasim Delić) jest to da se HVO mora uklopiti u ARBiH, gdje može, a i ne mora, doći do nekog oblika zajedničkog zapovijedanja. Ali treba se znati da je on (prvo Halilović, potom Delić) jedini i stvarni zapovjednik svih postrojbi. Takav vid djelovanja i "dogovora" nije mogao nikako dobiti podršku kod predstavnika HVO-a jer se time djelovalo izravno protiv svih postignutih sporazuma, koji su govorili o zajedničkom a ne podređenom odnosu dviju vojski. Na kraju, potpisivanjem Washingtonskih dogovora, upravo je na način kako su to u HVO inzistirali, i ustrojena Vojska Federacije BiH, kao dvije (HVO i ARBIH) ravnopravne sastavnice zajedničke vojske.

To dodatno objašnjava Mile Akmadžić na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 11. 11. 1992., govoreći o Oružanim snagama BiH:

> *"Da je MUP, da to spada u OS BiH, u OS BiH spada i HVO, ali HVO nije Armija BiH još uvijek, je li tako, ali ako su oružane snage jedan širi pojam, OS su svi ljudi sposobni za vojsku."*

Izetbegović nije htio stvarno prihvatiti činjenicu da je HVO, a kasnije i HZ HB, morao biti osnovan da bi se zaštitio Ustav RBiH, pravni poredak i sustav te posebno građani BiH koju su živjeli na tom području. Bez HZ HB, narod, osobito hrvatski, teže bi se uspio obraniti od srpske agresije. Međutim, Izetbegović je na raspravi na 146. sjednici, održanoj 18. 7. 1992., pokazao što misli o prijekoj potrebi ustavnog preuređenja BiH i koliko drži do pregovora koji se, pod pokroviteljstvom i uz posredovanje predstavnika UN i EZ vode: "Predsjednik Izetbegović je učesnicima sjednice ukazao da se van snage moraju staviti sve one odluke zajednice "Herceg-Bosne" koje zadiru ili pretenduju da mijenjaju

ustavno-pravno uredjenje BiH“. Po ovoj izjavi jasno je da će se bosanski Muslimani protiviti svakom razgovoru i mogućem dogovoru o ustavnom uređenju BiH, čak i ako se zaustavi rat i nasilje u BiH.

Odgovarajući na Pejanovićeve i Durakovićeve otvorene napade, te posredne Izetbegovićeve napade na HVO, Mariofil Ljubić iznosi smisao i razloge osnivanja HVO te određenje HVO-a prema BiH koje ne ostavlja previše prostora za djelovanje onima koji tvrde da Hrvati iz BiH žele podjelu BiH:

> *“…obzirom da se (Vlada RBiH) sve više pretvaramo u Vladu i vlast Sarajeva, tako da mi to gledamo malo drugačije nego bi trebali. Mislim da HVO nije pravio velike probleme vlasti BiH, i osnovana snaga koja se mogla u tom trenutku koliko toliko uspješno suprotstaviti agresiji, jer BiH nije imala ni TO, nije imala naoružanje, neophodno je bila da se analizira jedna oružana snaga koja će se suprotstaviti. Našla se jedna takva forma HVO-a i mislim da to nema nikakvih negativnih efekata. HVO se uključuje koliko znam, koliko je moguće na sva ratišta…U svakom svom javljanju je, bar većina koji su predstavnika HVO, jasno da prizna državu BiH, da prizna Predsjedništvo. I da ovi uspjesi HVO, ako ih bude više, da ne utiču na rješavanju ustavnog ustrojstva BiH.”*

Na 146. sjednici, održanoj 18. 7. 1992., predstavnik HDZ BIH, Markešić je vrlo jasno i nedvosmisleno rekao što Hrvati iz BiH, a time i HDZ BiH, misle o BiH: “…ako je iko zainteresiran za državu BiH to je hrvatski narod. I to je se pokazalo svim mogućim javnim izjašnjavanjem, od referenduma do svih naših proklamacija HDZ-a BiH kao legitimnog zastupnika tog naroda”.

Rasprave o zajedničkom djelovanju HVO i TO BiH često su predmet rasprava na sjednicama Predsjedništva. Iako je postignuto nekoliko dogovora o toj temi, gotovo ni jedan sporazum muslimanska strana nije provela te je dolazilo do potpuno nepotrebnih rasprava koje su “podizale temperaturu“. Dobar je primjer 151. sjednica Predsjedništva, održana 1. 8. 1992., na kojoj je opet postignut načelan dogovor koji je muslimanska strana izigrala prilikom provedbe:

> *“JERKO DOKO: Tad nismo o tome razmišljali, a mijenja se iz dana u dan situacija. HVO je priznata isto kao oružane snage. I moraće biti neka dopuna izmjene Zakona čl. 37. Stavili u oružane snage, jer mi smo prešli u oružane snage. Jer isto i oni časnici koji su u HVO moraju se tretirati kao i ovi što su prešli u TO. Čl. 37. to isključuje. Ja sam danas - nekih dana kada smo imali one problem,e predsjedniče, i kada smo sjedili sa glavnim koman-*

dom glavnog štaba i HVO su u okviru realizacije onog sporazuma - oni kažu, vi nas nigdje niste u Zakonu ni stavili i zastupili. I smatramo sutra npr. jednog Jaganjca ne možemo ništa proizvesti ništa, jer ga ne tretiramo kroz čl. 37. ili njegove koji se prišli u HVO. Šta tu možemo napraviti.

MUŠIR: Ja koliko znam, nisam pročitao nigdje ništa da je donijeta odluka o spajanju HVO i TO. Odnosno neki dan što smo mi postavili kao pitanje poslije vašeg sastanka u ZOR-i dole, da se prizna HVO kao sastavni dio oružanih snaga. Jer ovdje smo rekli, stvar je u propisima koji su prešli u TO.

…

MARIO: Ne možemo tretirati HVO kao HOS ili kao tamo neku grupu samostalnu. HVO je isto organizirana snaga kao što je bila TO. Sada nećemo se nadmudrivati koja je bila bolja. Radi toga smo išli da formiramo oružane snage kako bi se moglo izbjeći.

MUŠIR: Zato ćemo izmjeniti čl. 37. ove uredbe. Greška je bila u startu, trebalo je biti oružane snage da se sastoje iz patriotske lige, HVO i TO.

AVDO: Dobro, gotovo je sada.

MUŠIR: To je tačno, Patriotska liga je tada brojala 80 hiljada ljudi … zna se da je HVO brojao 20 hiljada ljudi, zna se da su ovi drugi narastali, mi smo rekli TO. A objektivno b….. u startu napravljena greška. Možemo li sada, pošto sada donosimo propis, poslije tog 20. maja krstiti ga, izmijeniti samo ne u TO-u - nego u oružane snage, a imamo već uredbu o prevodjenju u oružanim snagama.

JERKO DOKO: I da kroz ove uredbe koje sada donosite da se pominju oružane snage, a ne TO.

MARIO: Onda bi trebalo dopuniti uredbu oružane snage - dijelovi to, i to - i onda više nema tretiranja posebno TO, HVO - mislim da TO isto zaslužuje da prelazi u oružane snage.

MUŠIR: Ne bi sada trebalo terminološki miješati ni TO ni HVO - nego oružane snage i time pokrivamo onaj period ranije.

AVDO: Sve će biti oružane snage. Neće se pominjati ni TO, ni …,"

Prema tome kako je, dijelom, tekla rasprava na 153. sjednici Predsjedništva, vidi se da je stvarna namjera Alije

Izetbegovića bilo "utapanje HVO" u Armiju BiH kao njezina sastavnog dijela, a ne, kako je ranije dogovarano, dijela zajedničkih oružanih snaga BiH, koji čine i Armija BiH i HVO.

Na 155. sjednici Predsjedništva, održanoj 13. 8. 1992., Stjepan Kljujić govori o pomoći koju je RH pružila BiH vraćanjem vojnih obveznika:

> *"KLJUIĆ: Hvala. Molim vas, moram vas upoznati sa dvije vrlo važne stvari. Naime, prigodom boravka delegacije BiH Hrvatskoj dogovoreno je sa hrvatskim vlastima da se vojni obveznici koji se nalaze kao izbjeglice u Hrvatskoj mobiliziraju i prebace na teritoriju BiH …Od Hrvatske u paketu idu i moram vam reći da je, kad sam ja bio u Sloveniji, bila u novinama informacija da je samo sa riječkog regiona 4000 vojnih obveznika poslano dole u Hercegovinu i mobilizirano. I oni će na tome istrajati."*

Na sastanku131 predstavnika HVO, ABiH, vRS, uz posredovanje predstavnika MZ, generala Morillona, a održanom dana 23. 10. 1992., zapovjednik HVO u Srednjoj BiH pukovnik Blaškić jasno kaže: "Mi smo u sastavu Republike Bosne i Hercegovine, jer druge države nemamo."

Na 169. sjednici Predsjedništva, održanoj 6. 10. 1992., Ejup Ganić pokazuje koliko su Muslimani ozbiljno držali do potpisanih sporazuma i dogovora s Hrvatskom i koliko im treba da izvrše potpisano i prihvaćeno:

> *"GANIĆ: U redu, dobro. Idemo na tekuća pitanja. Ja bih samo jednu stvar imao. Kao što znate, nije ovo za objavljivanje, bili su razgovori izmedju predsjednika Predsjedništva BiH i predsjednika Republike Hrvatske u vezi jedne grupe za bolju koordinaciju nekih aktivnosti u vezi odbrane, logistike i slično. I Hrvatska je imenovala trojicu predstavnika i sad treba BiH. Ne znam da li to treba Vlada da uradi ili Predsjedništvo i Vlada …Ja sam zvao Halilovića jutros i on je dao dva imena što se tiče vojske – prvo, kažu da mi nemamo većeg čina od pukovnika u našoj vojsci. Pa su dali pukovnika Bjelajca Rifata. Druga osoba koju su on i Alija predložili, to je g. Jaganjac koji inače dosta saradjuje sa hrvatskom stranom. Jaganjac Jasmin, mislim da se tako zove. On ima čin majora, koliko mi je poznato. I treća osoba koja se predlaže, da zamjenik te osobe bude Salim Šabić, pošto je stalno tamo. U opticaju je Naim Kadić predložen, ali da se još vidi malo. Da se usaglasi to u stranci tamo, ali da zamjenik bude Šabić.*

PELIVAN: Kako sva tri Muslimana?

KLJUIĆ: Sva četiri. Prvo Šabić ne može ništa raditi. On je gore i ne može raditi. Ko ti je dao tu listu, nije u redu.

AKMADŽIĆ: Ovo je državna, nije nacionalna. Nije nacionalna stvar - tri naroda. …

PELIVAN: Molim vas, samo da iskažem mišljenje. Iz vojnih i političkih razloga predstavnik HVO jedan treba da bude. Inače, nastavićemo sa nesuglasicama. …

GANIĆ: Ja se potpuno slažem jer sam razumio njih kad sam razgovarao sa Alijom da je upravo Jaganjac taj most izmedju HVO i ...

PELIVAN: Ne, oni imaju, ja sam to isto ranije mislio, oni imaju primjedbe na Jaganjca.“

Pomoć koju je RH slala BiH čak i priznaje Alija Izetbegović na sjednici održanoj 26. 11. 1993. Međutim, opet ne shvaća, niti želi prihvatiti da su većim dijelom njegovi stalni pokušaji ignoriranja postignutih dogovora, posebno s RH, te stalno optuživanje RH za agresiju i pokušaj podjele BiH, dijelom uvjetovali i povremena smanjivanja količine MTS (oružja i oruđa) koja su za potrebe ABiH primana u RH te preko RH, i uz pomoć RH, distribuirana ABiH:

“ALIJA IZETBEGOVIĆ: … prikupljanja sredstava na terenu pa organizovanje 20 - 30 i 50 ljudi kupi puške, čak je Hrvatska učestvovala u stvaranju jednog dijela naše armije, dok je pamet vladala, znamo sasvim sigurno da su dali stotine i možda i hiljade pušaka koje smo mi onda iskoristili.“

Na sjednici Predsjedništva, održanoj 25. 12. 1993., Stjepan Šiber navodi:

ŠIBER: … I posljednje, ja sam poslije 5 dana uspio sinoć uhvatiti Brikrnona da me primi. Imao je opravdanja, kao došli Francuzi i neki francuski svećenik. Tri stvari sam potencirao: prvo, dogovor Delić-Roso u prisustvu Brikmona. Ništa nisu potpisali, ali Roso je obećao. Helikoptera dva naša iz Medjugorja da će ići u Divulje na tehnički pregled i da će biti vraćena. Obećao je Roso poljska bolnica iz Ploča …

Na sjednici Predsjedništva, održanoj 12. 3. 1994., Izetbegović navodi da se delagacija ABiH vraća zadovoljna s pregovora koje su s hrvatskim vrhom imali u Splitu.

“IZETBEGOVIĆ: Sad sam razgovarao sa Splitom. Nisam s njim razgovarao, on je poletio, ali sam razgovarao sa našom ambasadorkom, koja je prisustvovala zadnjem

dijelu sastanka. Oni su upravo završili sastanak prije sat vremena i on vjerovatno sad leti. Dakle, nisam puno duljio. Kaže da je Delić zadovoljan, a da će nam on pričati detalje. Oni su zadovoljni tim razgovorima, tako kažu gore. Tako da se oni večeras vraćaju …“

Stjepan Kljujić priznaje, na sjednici Predsjedništva, održanoj dana 14. 4. 1994., odakle je došla pomoć koja je, ne jednom, spasila Bihać od srpske okupacija i spriječila mogući pokolj tamošnjeg stanovništva:

“KLJUJIĆ: … Ali nekoga iz tog bihaćkog, neko ko se tamo bori u najtežim okolnostima. Da nije bilo ono iz Zagreba prebacivanje materijala ... oni su u najtežoj situaciji. Imaju svugdje sukobe sa četnicima, drugo Abdić. I mislim da bi i tu trebalo malo podići moral. Država nije mogla pomoći …“

Dok članovi Predsjedništva na sjednici od 25. 12. 1994., diskutiraju što napraviti da bi se Bihaćka regija spasila od sigurne propasti i predaje (koja bi sasvim sigurno, po uzoru na pokolje u Srebrenici i drugim opkoljenim pa osvojenim enklavama, zadesila i Bihać) pred snažnijim, brojnijim i bolje opremljenim napadačima pripadnicima “vRS“, “VRSK“ i Abdićevih “AP ZB“, RH je nastavila opskrbu 5. K ABiH i HVO regije Bihać MTS, koja je pomogla konačnoj obrani Bihaća i cijele regije i stvorila uvjete za njihovo potpuno i konačno oslobađanje tijekom izvođenja vojno-redarstvene operacije “Oluja“ u kolovozu 1995.

Kao ilustracijom za te navode, poslužit ćemo se citatom iz knjige “5. Korpus 1992.-1995.“, brigadira Bejde Felića132, gdje, na stranici 22., iznosi činjenice o opskrbi Bihaća MTS zrakom:

“Vazduhoplovna grupa (5. K ABiH - napomena autora) izvršila je preko 7000 letova i prevezla preko 3000 tona tereta neophodnog za obranu. Pored toga, prevezla je više od 30 000 ljudi u okviru manevara jedinica, te dio ljudi na relaciji Bihać-Zagreb, kao jedinoj vezi iz okružene zone.“

Većina letova koje Felić navodi išli su iz Zagreba i prema Zagrebu, kao i većina tereta koji je prebačen na područje Bihaća. Ujedno se i konačno priznaje da je Zagreb bio jedina veza koja je omogućavala Bihaću i cijeloj regiji spas i održanje. I Hrvatska je, opskrbljujući tu regiju, imala znatne žrtve. Nekoliko je osoba, izvršavajući te zadatke, poginulo, manji broj letjelica uništen je.

8.3. Socijalno-humanitarna pomoć

Važnost RH i prometne povezanosti vidi se i iz podataka o pravcima opskrbe Sarajeva, ali uočljiv je i problem unutarnje organizacije i koordinacije djelovanja. Jer, ako Zenica ima koridor do Splita, a nema prolaza iz Zenice do Sarajeva, onda problem sasvim sigurno nije u hrvatskoj strani nego u unutarnjim odnosima različitih muslimanskih interesnih grupa:

"PREDSJEDNIK: Zar nemamo mi koridor do Zenice.

ABDIĆ: Zenica ima mogućnost do Splita."[133]

Problemi opskrbe vezani su i na njihovu neorganiziranost, kako se najbolje vidi iz nastupa Zlatka Lagumdžije, tada člana Vlade BiH, koji govori o 20 tisuća tona nafte koja je, za potrebe BiH, došla u hrvatsku luku, u grad Split, te tamo čeka da se oni u Sarajevu dogovore tko je naftu naručio i kome ide da bi je prevezli:

"ZLATKO: Predsjedniče, ja se izvinjavam što sam upao u sjednicu nepozvan, medjutim hitna je stvar. Nafta nam je došla dole u Split, ovih 20 hiljada tona iz Turske. Dole postoji nalog da se ona uputi Direkciji za snabdijevanje, za koju, kažu, da sam je ja uputio. Ja se toga ne sjećam. Da li neko zna. Čekaju na telefonu da javim. Direkcija za snabdijevanje gradjana Sarajeva."

Na 164. sjednici, održanoj 11. 9. 1992., donesena je odluka da "… se u zimskom periodu razmotri izmještanje najugroženijeg stanovništva na turističku periferiju Hrvatske, u odmarališta kojima su raspolagali organi, ustanove i organizacije Republike Bosne i Hercegovine".

Istovremeno, a kako je na 170. sjednici održanoj 7. 10. 1992. upozorio Abdulah Konjicija, "… boravak brojnih, a nekorisnih predstavnika vlasti RBiH, samo u Zagrebu, košta Republiku 280 miliona hrvatskih dinara."

I bosanski gospodarstvenici u Hrvatskoj nalaze mjesto u kojem posluju i gdje stvaraju kapital kojim pomažu obranu BiH, kako tvrdi Mirko Pejanović[134]:

"Ali smo u Zagrebu korigovali tuzlaci, mostarci, zeničani - pa su rekli mi imamo i proizvodnju, mi imamo život, imamo sve komunikacije. Idemo u Zagreb, u inostranstvo, naručujemo dobavljamo izvozimo itd. I proizvodimo."

Na sjednici Predsjedništva, koja je održana 26. 11. 1993., Haris Silajdžić, tadašnji predjednik Vlade BiH, jasno pokazuje odakle dolazi pomoć koja omogućava muslimanskom narodu u BiH opstanak i preživljavanje, te zašto se ne može dovesti do onih kojima je namijenjena:

"HARIS SILAJDŽIĆ: ... ja bih predložio da naša delegacija izadje sa specifičnim zahtjevima humanitarnim prioritetima, koji se ne tiču samo konvoja, tiču se količina hrane koje su u Splitu ili Zagrebu, ne samo kod UNHACER-a nego kod svih drugih agencija. Ogromne količine su tamo mi ne možemo to prevesti zato što nemamo avione, zato što nemaju kerozin itd. da izadjemo i sa specifičnim humanitarnim zahtjevima …"

9. Umjesto zaključka – ili Quo vadis B&H

Kao ključni razlog koji je doveo do početka rata u BiH jednostavno se, i gotovo nepogrješivo, može navesti sukob gotovo potpuno suprotnih političkih koncepcija i viđenja ustavnog, odnosno unutarnjeg, uređenja buduće BiH. Svaka od strana stvorila je i svoje snage koje su trebale osigurati podršku političkim stavovima:

- Srbi su, transformacijom bivše JNA preuzeli njihove vojne efektive, znatna materijalna sredstva koja su višestruko prelazila broj i kvalitetu svega što su imale i hrvatsko-muslimanske snage u BiH. Vojska RS, osobito nakon zaključivanja primirja u RH, imala je vrlo jasnu zadaću: "osloboditi" što je moguće više kvalitetnog područja BiH da bi se lakše i jednostavnije ušlo u pregovore kojima je krajnji cilj bio političko i teritorijalno osamostaljivanje tog područja i njegovo, izgledno, priključenje tadašnoj Saveznoj Republici Jugoslaviji;
- Bosanski su Muslimani mijenjali svoj politički cilj tijekom rata u BiH i od početaka agresije na RH, a na način i u pravcima navedenima u uvodnom poglavlju. U početku, sredinom 1991. godine nastaju prvi pokušaji organiziranja grupa sposobnih za obranu pojedinih područja na lokalnoj razini. Kako sami navode, organiziranje takvih grupa iz kojih je kasnije iznikla Patriotska liga počelo je sredinom 1991. godine, Muslimani iz BiH počeli su se organizirati i tražiti pomoć od RH već krajem 1991. godine. Nakon što je Patriotska liga organizacijski "progutala" Štab teritorijalne obrane i preimenovala se u Armiju BiH, te nakon što muslimansko političko vodstvo uviđa da predstavnici MZ priznaju vojna djelovanja i stanje na terenu kao jedan od uvjeta definiranja područja koja trebaju pripasti sastavni-

cama buduće BiH, angažiraju znatne snage radi proširivanja područja koje kontroliraju. To područje treba biti sastavni dio, usprkos njihovim željama, decentralizirane BiH, ali i područje s kojeg kasnije, uspostavom mira treba nastaviti borbu drugim sredstvima za postizanjem konačnog cilja: što većeg teritorija BiH pod izravnom kontrolom središnje vlasti iz Sarajeva, koja se personificira u Aliji Izetbegoviću, u SDA kao političkoj stranci i bosanskim Muslimanima kao etničkoj i vjerskoj odrednici. Stoga su svi oni koji su zastupali ideju o decentraliziranoj ali međunarodno priznatoj BiH u njenim AVNOJ-evskim granicama (kao što je bio politički stav HDZ BiH i većim dijelom u početku i Fikreta Abdića) bili opasni i odbacivani su, a svi oni koji su zastupali visoko centraliziranu (ili u njihovoj termilogiji jedinstvenu) BiH bili su cijenjeni i, deklarativno, prihvaćani;

- Hrvati u BiH su, braneći RH od napada JNA još tijekom 1991. godine, zasutavljanjem konvoja, aktivnim sudjelovanjem u obrani RH u prvim danima obrane, pokazali da je samostalna i suverena Hrvatska politički cilj koji treba podržati, svjesni da samostalna i suverena RH treba biti garancija njihova opstanka njihovog opstanka u, također samostalnoj i suverenoj, BiH. Budući da se agresijom na BiH raspao sustav vlasti, a da se stanje ne bi pretvorilo u anarhiju, Hrvati osnivaju tijela lokalne uprave i samouprave te ih ujedinjuju u sklopu HZ HB, a naknadno i HR HB (a sve u skladu s mirovnim planovima predloženim od predstavnika Međunarodne zajednice). Stvaranjem HVO, pokušavaju se stvoriti snage koje će garantirati sigurnost hrvatskog naroda u BiH te podržati političke stavove Hrvata iz BiH: jedinstvena ali decentralizrana, međunarodno priznata i suverena BiH, u kojoj su prava naroda jamčena Ustavom, a ne samo deklarativno, BiH u kojoj neće dolaziti do preglasavanja ni nametanja odluka kojima se izravno zadire u vitalne nacionalne interese konstitutivnih naroda. Iako je bilo i onih koji su navodili da se HR HB treba izdvojiti iz BiH i priključiti RH, treba jasno i nedvosmisleno reći: politika razbijanja BiH nije vođena ni u Zagrebu, ni u Grudama, jer je samo snažna i samoodrživa BiH, u kojoj su Hrvati konstitutivan narod, garancija stabilnosti RH ali i obrnuto;
- hrvatska je politika prema BiH bila vrlo jasna: političku budućnost BiH odlučit će glavni čimbenici iz međunarodne zajednice te u tom smislu Hrvatska, u skaldu sa svojim ustavom i zakonima, treba učiniti sve da se u sklopu rješenja koji će predložiti MZ zaštite vitalni nacionalni

interesi Hrvata iz BiH kao konstitutivnog naroda potpuno ravnopravnog drugim narodima na cijelom području BiH;
- srbijanska je politika prema BiH isto tako bila jasna: što veći dio BiH staviti pod svoju vojnu kontrolu te u mirovnim pregovorima pokušati doći do što boljeg rješenja, uključujući i odcjepljenje teritorija BiH i priključenje Srbiji;
- položaj MZ, zbog različitih interesa pojedinih zemalja članica EZ, kasnije EU, bio je iznimno promijenjiv, što je znalo dovoditi do znatnih problema u pregovorima koji su se odvijali pod pokroviteljstvom i u organizaciji EU. Tek ulaskom SAD na političko područje JI Europe stvaraju se uvjeti (vojni poraz vojske hrvatskih i bosanskih Srba) za nametanje mira.

Izetbegović je morao odustati, silom prilika, od svog koncepta stvaranja nove Jugoslavije, što ga je katkad činilo vrlo nesigurnim pri donošenju određenih odluka od važnosti za budućnost BiH. Međutim, budući da se sve više okruživao osobama koje su mu iskazivale punu odanost, budući da je dobivao sve snažniju podršku iz arapsko-muslimanskih zemalja, budući da je dobio podršku i nove američke administracije, budući da je ipak imao i podršku RH, a bez obzira na vojne poraze koje je ABiH nanosila vRS, Izetbegoviću je polako raslo samopouzdanje. Izetbegović se nadao skorom kraju rata, jer je računao na pozitivne demografske statistike BH Muslimana, te je zato i pristajao na drukčiju unutarnju organizaciju BiH od one koja je postavljena kao politički cilj BH Muslimana: jedinstvena i centralizirana građanska država.

Izetbegović je bio svjestan tih demografskih podataka koji su mu išli u prilog. Prije rata, u bivšoj SFRJ najveću su stopu nataliteta, poslije Albanaca imali BH Muslimani (prirodni priraštaj 14 promila). Muslimani su bili izrazito najmlađi narod u BiH, odnosno 2/3 novorođenih u predratnim godinama u BiH bili su rođeni u muslimanskim brakovima. Ti su podaci bili dovoljni za zaključivanje da je samo pitanje vremena kad će Muslimani postati i stvarna, matematička, većina u BiH.[135] Već se sada može sasvim sigurno iznijeti procjena da Muslimani-Bošnjaci, kao najbrojniji narod u BiH, čine nešto više od 50 % ukupnog stanovništva BiH.

Izetbegović je od početka pregovora predsjednika 6 republika iz sastava tadašnje SFRJ, krivio Milana Kučana (predsjednika Slovenije) i dr. Franju Tuđmana zbog raspada SFRJ. Istovremeno ih je krivio, kao i Slobodana Miloševića, zbog propasti plana Izetbegović-Gligorov, prema kojem je trebalo doći do osnivanja nove državne zajednice na području bivše SFRJ. To je i jedan od ključnih razloga zbog kojih je i došlo do tajnog susreta Izetbegović-general Adžić, posredovanjem Kire Gligorova na Ohridskom jezeru. Potrebno je

reći da je do susreta došlo najvjerojatnije nakon neuspješnih poziva generalu Adžiću (tadašnjem v.d. SSNO) upućenih od Predsjedništva BiH (početak travnja), a nakon što je BiH priznata od EU i SAD. Na tom je sastanku Izetbegović najvjerojatnije nudio suradnju generalu Blagoju Adžiću glede djelovanja JNA i pobunjenih Srba prema RH, tražio pomoć JNA u borbi protiv "ustaša i četnika u BiH", nudio podršku nasilnoj smjeni Slobodana Miloševića s vlasti u Srbiji, a zauzvrat nudio ostanak njegove BiH u novoj Jugoslaviji.

Shvativši da je Adžić propustio šansu za izvođenje vojnog udara, te da Milošević čvrsto upravlja s ostatkom JNA, Izetbegović se okreće preuzimanju potpune vlasti u Predsjedništvu BiH, koje u ratnom stanju ima i ulogu Skupštine BiH (o čemu je već govoreno u 2. poglavlju). Budući da je njegov ured bio stvarno mjesto donošenja svih bitnih odluka, Predsjedništvo je moralo biti sigurna institucija, koja će moći legalizirati sve te odluke. Ujedno je kontrola Predsjedništva omogućavala i nastupe prema bogatim arapsko-muslimanskim zemljama, koje su znatno financirale ABiH te druge dijelove sustava koji su nadzirali Muslimani u BiH. Izetbegović, uvidjevši da MZ nije voljna vojno napasti snage bosanskih Srba, te uvidjevši da jedan od argumenata kojim se koriste mirovni posrednici MZ jest područje koje nadzire pojedina vojska, okreće svoje vojne kapacitete prema Srednjoj Bosni, želeći zaokružiti teritorij te pod svoju kontrolu staviti gotovo cijelu namjensku proizvodnju predratne BiH. Te tvornice kasnije moraju poslužiti kao baza gospodarskog razvoja ali i kao baza za stvaranje dodatnih efektiva prijeko potrebnih i za moguća vojna djelovanja prema drugim područjima BiH.

Zanimljiva je i terminologija kojom se opravdava proširenje ratnog Predsjedništva zapovjednikom ŠTO BiH, a ne njemu nadležnim ministrom obrane BiH. U demokatskim sustavima, odnosno onima koji tome teže, civilni nadzor nad vojskom jedna je od glavnih stečevina demokracije. Stoga se moglo očekivati da se Predsjedništvo, u ratnim uvjetima nakon što se proširuje s predsjednicima Skupštine i Vlade BiH, proširi s ministrom obrane, kao osobom u čijem se ministarstvu nalazi i vojska. Međutim, Izetbegović "pronalazi rješenje" tako da u Predsjedništvo, koje je u ratnom stanju i u funkciji Vrhovnog zapovjednika OS BiH, imenuje zapovjednika OS BiH. Razlog zbog kojeg je to napravljeno vrlo je jednostavan i već mnogo puta iznesen: želja za poptunom kontrolom predsjedništva i OS BiH. Naime, ministar obrane politička je funkcija koja će često biti u rukama nemuslimana, a zapovjednik vojske, koja u svom sastavu ima više od 95 % muslimana, jednostavno mora biti Musliman. Time je Izetbegović praktično dobio dva glasa: jedan nije prepustio drugima, i isti je taj dobio u svoju

korist. Kad bi mu taj glas postao nesiguran, osoba koja se na tom mjestu nalazila bila bi smijenjena (smjena Sefera Halilovića i imenovanje Rasima Delića).

Istovremeno se Izetbegović suočavao s mnogim kritikama na račun svog djelovanja koje su dolazile iz različitih muslimanskih krugova. Lako je primijetiti da je Izetbegović predmet mnogih optužbi o podjeli BiH (jer je pristajao na razgovore sa MZ o drukčijem ustavnom uređenju BiH), gotovo istovjetnih optužbama koje su upućivane predsjedniku Tuđmanu. Također su obojica optuživana, u dijelu domaće i strane javnosti, da su svjesno žrtvovali (ne dostavljanjem naoružanja, ne slanjem pomoći u ljudstvu i slično) Posavinu i Vukovar, odnosno Srebrenicu, Žepu, Goražde i Bihać (koji je pak spasila Hrvatska pa da je izbjegao sudbinu Srebrenice), a sve da bi "stekli simpatije MZ zbog stradanja svojih nedužnih građana". Lakoća kojom se obojicu optužuje za takva djelovanja vrlo je znakovita.

Iz ovih je dokumenata vidljivo kako su se vrlo često sastajali visoki predstavnici Muslimana i bosanskih Srba u opkoljenom Sarajevu. Teme njihovih razgovora nisu bile samo pitanja humanitarne naravi. Često su pregovarali i o drugim iznimno važnim temama, zamjenama teritorija, preseljenju stanovništva, ukupnim srpsko-muslimanskim, hrvatsko-muslimanskim te hrvatsko-srpskim odnosima. Iz dokumenata je vidljivo da su srpski sugovornici često znali podmetati "politička kukavičja jaja" svojim muslimanskim sugovornicima da bi izazvali sukobe u hrvatsko-muslimanskom zajedništvu te da bi Muslimane pridobili na svoju stranu. Nažalost, u tome su većim dijelom i uspjeli. Uspoređujući pregovore Karadžić-Boban u Grazu s ovim pregovorima, lako je uočiti nesrazmjer u broju susreta, temama razgovora te obvezama koje su nastale nakon tih susreta (nakon susreta u Grazu utvrđeno je da je to tek jedan od niza bilateralnih susreta svih triju sukobljenih strana u BiH, u kojima treba tražiti rješenja za mirno rješenje krize u BiH). U ovim pregovorima u opkoljenom Sarajevu hrvatska se strana spominjala isključivo u negativnom kontekstu.

Kako se pak dr. Franjo Tuđman odnosio prema problemu BiH, gotovo najbolje svjedoče podaci koje su sami članovi tadašnjeg Predsjedništva BiH doznali i od članova svoje pregovaračke grupe ali i iz pisama njemačkih posrednika u pregovorima. Vidljivo je da je inicijativa za postizanje mira u BiH, te posebno za zaustavljanje hrvatsko-muslimanskog rata u Srednjoj Bosni cijelo vrijeme dolazila iz Hrvatske i HR HB, a da je muslimanska strana, ABiH, htjela voditi rat radi ispunjavanja prethodnih političkih stavova, koje je više puta izrekao Izetbegović (na sjednici Predsjedništva održanoj dana 15. 12.

1993.) "u situaciji smo da još malo proširimo teritorije koje mi kontroliramo". Time se, uzročno-posljedičnom vezom, može utvrditi tko je uistinu imao razloga za početak rata u Srednjoj Bosni.

Također bi bilo jako korisno doći do podataka koliko je pomoći (svih vrsta) u BiH došlo preko RH, a koliko preko Srbije. Posebno bi trebalo utvrditi koliko je koji narod dobio pomoći preko Hrvatske, a koliko preko Srbije. Dostupni podaci pokazuju da je sva pomoć u oružju i oruđu koja je išla prema ABiH dolazila preko teritorija Republike Hrvatske, a ne preko Srbije. Iz Srbije su u BiH dolazila znatna MTS, ali bila su namijenjena vRS, koja ih je koristila protiv Muslimana ali i Hrvata u BiH.

Izetbegović, Silajdžić i Ganić kasno su shvatili da je promjena ustavnog uređenja BiH neizbježiva budućnost. Stoga su, odustajući od centralizirane građanske BiH, tražili napovoljniju varijantu za BH Muslimane. Teško su prihvatili činjenicu da su Hrvati iz BiH od početka rata u BiH zastupali upravo takav položaj, ali muslimanski je vrh, upornim odbijanjem pristajanja na tu vrst razgovora, potpuno potkopao prijeko potrebnu suradnju Hrvata i Muslimana u BiH. Potrebno je navesti i "olakšavajući čimbenik" za trojac iz SDA (Izetbegović, Silajdžić, Ganić). Razvojem događaja u Predsjedništvo BiH kooptiran je i imenovan veći broj članova SDP BiH. Upravo su oni prednjačili u optužbama na račun Izetbegovića da u razgovorima koje vodi "dijeli BiH". Za članove SDP BiH koji su izabrani/kooptirani u Predsjedništvo BiH, Durakovića, Komšića, Lazovića, Ljujić-Mijatović, Hrvati i Republika Hrvatska bili su ključni krivci zbog kojih se raspala SFRJ. Krivili su oni za raspad SFRJ i Miloševića, ali računali su da bi s Miloševićem lakše izašli na kraj, jer je ipak Milošević vodio stranku sljednicu Saveza komunista Srbije (kao što su oni izvršili trasformaciju Saveza komunista BiH u SDP-SK BiH) dok je, prema njima, Tuđman vođa ektremno desne nacionalističke stranke. Njima, članovima SDP-a, koji su se prije rata izjašnjavali Jugoslavenima, nestankom Jugoslavije nestaje i temelja na kojem je do tada počivala njihova nadnacionalna, internacionalistička politika. Potom im ostaje BiH kao primjer Jugoslavije u malom, koju opet "dijele Hrvati i Srbi", kao što su razbili SFRJ. SDP-ovci se zato potpuno protive razgovorima sa MZ o drukčijem ustavnom uređenju BiH jer je za njih potpuno neprihvatljiva svaka promjena postojećeg Ustava u smislu decentralizacije te napose formiranja Kantona/Republika na etničkim načelima. Njihov socijalistički nadnacionalizam nestankom je SFRJ urušen te bi u slučaju drukčije organizacije BiH, bio izgubljen i posljednji oslonac njihova političkoga djelovanja. Da bi spriječili "podjelu BiH na

kantone/republike“, SDP-ovci kreću u odstranjivanje Hrvata iz Predsjedništva i struktura vlasti. Oni Hrvati koji se zalažu za ravnopravnost konstitutivnih i drugih naroda u BiH i ustavno uređenje kojim se ta prava jamče, u SDP BiH smatrani su opasnijim političkim neprijateljem od Srba koji žele podjelu BiH i odcjepljenje “njihovog dijela BiH i pripojenje matici Srbiji“. Stoga ulažu veliki trud, a u čemu nažalost i uspijevaju, u to da se stvori “dvopartijsko“ Predsjedništvo BiH: SDA i SDP BiH. I Izetbegoviću je prividno lakše razgovarati samo s jednom strankom, ali zato je skoro puno teže manipulirati s drugim članovima Predsjedništva. Istovremeno Durakoviću i drugim SDP-ovcima odgovara Izetbegovićevo inzistiranje na nadnacionalnoj građanskoj visoko centraliziranoj državi jer ih to vjerojatno podsjeća na demokratskiji oblik organizacije bivše SFRJ.

Kakva budućnost očekuje BiH? Kakvo ustavno uređenje BiH može biti prihvatljivo za tri konstitutivna naroda kao i za druge narode koji žive u BiH?

Sadašnji ustroj i organizacija BiH, iznikla iz Daytona uspješno je zaustavila rat i nametnula mir (bez djelovanja HV ne bi došlo ni do srpskog vojnog poraza, a time ni do Daytonskog mira). Međutim, već se nekoliko godina uviđaju znatni problemi zbog primjene daytonskog Ustava. Bosna i Hercegovina organizirana je na državnoj razini od dva dijela: gotovo etnički čista i centralizirana Republika Srpska te anacionalno definirana, mješovita, s većinskim muslimanskim stanovništvom, snažno decentralizirana (na 10 kantona) Federacija BiH. Takva državna struktura nema izglednu budućnost, ni političku, ni gospodarsku, ni socijalnu niti ikakvu drugu.

Ako se ne stvori nekoliko jednakopravnih i jednakostatusnih dijelova BiH, u kojima će se jamčiti zaštita temeljnih nacionalnih interesa svakom od tri konstitutivna naroda na cijelom području BiH, i dalje će biti prijeko potrebna nazočnost predstavnika MZ.

Ako se BiH, u dijelu MZ, smatra područjem na kojem se trebaju provoditi testiranja različitih sustava organiziranja i reagiranja na različite podražaje, upravljanja pojedinim vrstama kriza, koordinacijom vojnog i političkog djelovanja, uvježbavanjem vojno-redarstvenih postrojbi za obavljanje zadaća na nekim drugim mjestima, onda je ova i ovakva BiH ono što MZ traži. Ali to onda nije BiH koju žele njezini stanovnici.

Da bi se postigao što je moguće trajniji mir, smanjile napetosti i sukobi koji u BiH izbijaju vrlo često (a čemu su uzrok neriješena nacionalna pitanja unutar i izvan BiH), moraju se što je moguće potpunije riješiti pitanja nacionalnog i

gospodarskog identiteta pojedinca i kolektiviteta. Tek će ispunjavanje takvih uvjeta dovesti do situacije koja će omogućiti i investiranje u BiH, čime se težnja pojedinca, obitelji i zajednice može preusmjeriti s nacionalnoga prema gospodarskom.

Sve tri strane moraju biti spremne na kompromise. Bosanski Srbi moraju prestati gledati preko Drine, tražeći podršku u njihovim secesionističkim ambicijama i ucjenjivanju MZ referendumom o mogućem odcjepljenju Republike Srpske ako Kosovo stekne međunarodnu neovisnost.

Bosansko-hercegovački Hrvati moraju prijeći preko svojih unutarnjih podjela, utvrditi bar minimalnu razinu zaštite svojih nacionalnih interesa u BiH te podržati model i tri entiteta i/ili tri ustrojbena dijela decentralizirane BiH, kojim će moći osigurati zaštitu svojih prava i prava drugih naroda.

Bosanski Muslimani-Bošnjaci moraju prestati inzistirati na stvaranju snažno centralizirane "građanske" države jer je takvom politikom, koristeći se retoričkom terminologijom "1 čovjek = 1 glas" Milošević i doveo do strašnih ratova na području SFRJ. Muslimani-Bošnjaci trebaju se prestati ponašati kao matematička većina koja izravno ugrožava prava manjih naroda, u ovom slučaju Hrvata, s kojima dijele i Federaciju i državu BiH.

Bilješke

1. Diskusija Alije Izetbegovića na sjednici od 24. 12. 1992. godine o razrješavanju dužnosti dotadašnjeg člana Predsjedništva S. Kljujića i izboru novog člana predloženog od HDZ BiH
2. MS sjednice Predsjedništva RBiH od 4. 5. 1992.
3. MS sjednice Predsjedništva RBiH od 21. 05. 1992.
4. Izjava Mile Akmadžića navedena na MS sjednice Predsjedništva od 25. 5. 1992.
5. „Prekini snimanje.“; „Ne snimaj“; „Ne moraš ovo snimati pobogu“, „Ja bih te molio da ovo ne snimaš, odnosno možeš, svejedno je. Ne snima se dalje“, Riječi Stjepana Kljujića na sjednicama Predsjedništva RBiH održanim dana 6. i 21. 5. 1992. te 11. 11. 1993.
6. Alija Izetbegović, 1990., str. 68.
7. Važno je napomenuti da nam nije namjera proglašavati islam agresivnom vjerom koja želi dominirati društvom i državom. Želimo pokazati koliku opasnost u sebi nosi svaka ideja uređenja društva i države na način svjesnog smanjivanja prava pojedinaca, naroda i/ili drugih oblika zajednica koje se nalaze u manjini u odnosu na većinsku populaciju/zajednicu.
8. Alija Izetbegović, 1990., str. 33.
9. Alija Izetbegović, 1990., str. 19.
10. Alija Izetbegović, 1990., str. 36.
11. Alija Izetbegović, 1990., str. 43.
12. Alija Izetbegović, 1990., str. 32.
13. Alija Izetbegović, 1990., str. 22.
14. Alija Izetbegović, 1990., str. 4.
15. Alija Izetbegović, 1990., str. 13.
16. Alija Izetbegović, 1990., str. 4.
17. Alija Izetbegović, 1990., str. 10.
18. Alija Izetbegović, str. 51.
19. Bosna i Hercegovina 1990.-2025., strana 52.
20. dr. Muhamed Borogovac: „Rat u Bosni i Hercegovini 1992 - 1995, Bosanski kongres – SAD, SAD, 1995., www.hdmagazine.com/bosnia/download
21. „Mi isto tako ocjenjujemo da je saradnja izmedju naših organa bezbjednosti i MUP-a BiH dobra, da bi mogla biti bolja i da je treba i dalje još razvijati i da u tu funkciju treba staviti i sve ovo - pokrete jedinica vojnih koje idu preko BiH i koje će ići i koje su u jednoj, drugoj, trećoj već prema tome kakvoj funkciji će biti….“ Veljko Kadijević, MS sjednice Predsjedništva SR BiH i predsjednika Vlade SR BiH sa najvišim ličnostima SSNO i generalštaba OS SFRJ, Sarajevo, 15. 10. 1991.

22. MS sjednice Predsjedništva SR BiH i predsjednika Vlade SR BiH sa najvišim ličnostima SSNO i generalštaba OS SFRJ, Sarajevo, 15. 10. 1991.
23. Zapisnik 48. sjednice Predsjedništva SR BiH od 20.12.1991. godine
24. Zapisnik 50. sjednice Predsjedništva SR BiH od 10.01.1992. godine; govoreći o reakciji na proglašenje, od dana 9. siječnja 1992. godine, „Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine“,
25. Zapisnik 56. sjednice Predsjedništva SR BiH od 2. 3. 1992.
26. Zapisnik 57. sjednice Predsjedništva SR BiH od 11. 3. 1992.
27. Zapisnik 63. sjednice Predsjedništva SR BiH od 26./27./28. 3.1992.
28. Zapisnik 65. sjednice Predsjedništva SR BiH od 4./8. 4.1992.
29. Zapisnik 66. sjednice Predsjedništva SR BiH od 9. 4. 1992.
30. Stjepan Šiber, 2000., str. 79.
31. Alija Izetbegović, str. 49.
32. Alija Izetbegović, str. 50.
33. „Jer nismo mi rušili Jugoslaviju, drugi su to radili“; Alija Izetbegović, 1998., str. 27.
34. „Ja sam u samo predvečerje rata (do tog susreta na Ohridskom jezeru je došlo između 7.4. i 26. 4. jer je 26. 4. u Skopju potpisan sporazum o povlačenju JNA iz BiH; sporazum su potpislai Izetbegović, predsjednik Predsjedništva SFRJ Branko Kostić i v.d. SSNO general Blagoje Adžćić - napomena autora - sa generalom Adžićem letio u Skoplje ili na Ohrid, danas se tačno ne sjećam, znam da je tamo bio Gligorov, da se vidim sa generalom Adžićem. Rekao sam mu – Dajte imenujte nekoliko muslimanskih generala koji će biti komandanti u Bosni i Hercegovini ….Uradite to ako hoćete da spašavamo zemlju.“, Alija Izetbegović, 1998., str. 189.
35. „A ja sam igrao sa figurom manje, bolje reći, sa dva topa manje čitavo vrijeme. I to partiju simultanku, sa njima dvojicom.“, Alija Izetbegović, 1998., str. 32.
36. Miroslav Tuđman, 2005., str. 441.
37. „Naš glavni problem sada, u miru, jeste što smo mi praktički trebali da gradimo državu sa četnicima i ustašama“; Alija Izetbegović, 1998., str. 33.
38. „Zajednička srpsko-muslimanska deklaracija Alije Izetbegovića i Momčila Krajišnika“, Ženeva, 16. 9. 1993.; M. Tuđman, 2005., str. 440-442.
39. Alija Izetbegović, 1998., str. 89.

40. Nije samo Izetbegovićeva politika štetila RH. Dodatne probleme interesima RH nanosili su i oni iz Hrvatske koji su se neodgovorno odnosili prema Hrvatskoj budućnosti, i s krajnje lijevih i s krajnje desnih političkih položaja. Izetbegoviću i bosanskim muslimanima u pozicioniranju je, posebno prema SAD, od znatne pomoći bila činjenica da su oni Muslimani iz BiH, iz europske države, koji traže pomoć i kojima je ta pomoć potrebna da bi preživjeli. SAD te neke druge zemlje iz EU, pomažući im bez ikakva vrjednosnog kriterija, mogle su sebe predstaviti kao zemlju zaštitnicu ugroženih Muslimana, i taj argument koristiti na drugim područjima koja su im prvenstveno strateški važna.
41. U to je vrijeme, prema osobnoj izjavi bio „potpredsjednik „Saveza komunista BiH“, http://www.bosnia.org.uk/bosrep/report_format.cfm?articleid=2966&reportid=167
42. Franjo Boras, Mostar, 2002., str. 134.
43. U nekim MS za Aliju Izetbegvića rabi se riječ „predsjednik“.
44. Zapisnik 63. sjednice Predsjedništva SR BiH od 26./27./28. 3. 1992.
45. Zapisnik 67. sjednice Predsjedništva SR BiH od 10./11.04.1992. godine
46. MS 120. sjednice Predsjedništva RBiH od 15. 6. 1992.
47. Npr. MS 146. sjednice Predsjedništva RBiH od 18. 7. 1992.
48. MS 146. sjednice Predsjedništva RBiH od 18. 7. 1992.
49. Zapisnik 142. sjednice Predsjedništva RBiH održane 13.07.1992. godine
50. MS 120. sjednice Predsjedništva RBiH od 15. 6. 1992.
51. MS 146. sjednice Predsjedništva RBiH od 18. 7. 1992.
52. Semir Halilović, 2005., str. 66.
53. MS 189. sjednice Predsjedništva i Vlade RBiH održane dana 21. 2. 1993.
54. Semir Halilović; „Državna tajna“, Sarajevo, Matica, 2005., str. 282-284.
55. MS 182. sjednice Predsjedništva RBiH od 26. 12. 1992.
56. Semir Halilović; „Državna tajna“, Sarajevo, Matica, 2005., str. 285.
57. Prema odluci Predsjedništva donesenoj na 185. sjednici Predsjedništva održanoj dana 22. 1. 1993., delegaciju BiH činili su: Alija Izetbegović, Miro Lazović, Haris Silajdžić, Muhamed Filipović, Stjepan Šiber i Sefer Halilović.
58. MS sjednice Predsjedništva RBiH i predsjednika stranaka od 2. 2.1993.

59. Alija Izetbegović, 1998, str 195.
60. Vjerojatno su ovo riječi Mira Lasića.
61. Borongaj, istočni dio Zagreba u kojem se nalazila vojarna JNA.
62. Ivo Komšić komentira stav Stjpana Kljujića na sjednici Predsjedništva BiH, održanoj dana 30. 3. 1994.
63. Zapisnik 81. sjednice Predsjedništva SR BiH od 4. 5. 1992.
64. MS 108. sjednice Predsjedništva RBiH od 1. 6. 1992.
65. MS 108. sjednice Predsjedništva RBiH od 1. 6.1992.
66. Zapisnik 70. sjednice Predsjedništva SR BiH od 14. 4. 1992.
67. MS 141. sjednice Predsjedništva RBiH, 12. 7. 1992.
68. MS 101. sjednice Predsjedništva RBiH, 25. 5. 1992.
69. MS 101. sjednice Predsjedništva RBiH od 25. 5. 1992.
70. Stjepan Šiber, 2000., str. 47.
71. Stjepan Šiber, 2000., str. 132.
72. Stjepan Šiber, 2000., str. 197.
73. MS 183. sjednice Predsjedništva BiH od 11. 1.1993.
74. Dana 7. 1. 1993. pripadnici vojne policije ABiH ubili su, bez razloga, Josipa Gogalu, direktora Republičke uprave za društvene prihode BiH, člana Vlade BiH, hrvatske nacionalnosti
75. Zapisnik 84. sjednice Predsjedništva SR BiH od 6. 5. 1992.
76. MS sjednice predsjedništva BiH od 23. 4. 1993.
77. Krajišnik je sasvim sigurno to prokomentirao na jednom od njihovih očito čestih susreta u sarajevskoj zračnoj luci.
78. MS sjednice Predsjedništva BiH od 14. 1. 1994.
79. Sefer Halilović, 1998., str. 20.
80. Sefer Halilović, 1998., str. 25.
81. MS 226. sjednice Predsjedništva BiH održane 1. 11. 1993.
82. Miroslav Tuđman, 2005., str. 215.
83. Stjepan Šiber, 2000., str .185.
84. MS sjednice predsjedništva BiH od 23. 4. 1993.
85. Alija Izetbegović, 1998., str. 158.
86. Zapisnik 70. sjednice Predsjedništva SR BiH od 14 . 4. 1992.
87. BOV: Borbeno oklopno vozilo.
88. Zapisnik 63. sjednice Predsjedništva SR BiH od 26./27./28. 3. 1992.
89. Izvanredna sjednica Predsjedništva RBiH od 3. 5. 1992.
90. Zapisnik 83. sjednice Predsjedništva SR BiH od 6. 5. 1992.
91. Dana 17. 1.2000. Alija Delimustafić uhićen je zbog posjedovanja i zlouporabe krivotvorenih dokumenata. Uhićen je

s osobnim dokumentima koji su glasili na ime Gojka Mitrovića. Nakon što je odležao 3 mjeseca u beogradskom zatvoru, izručen je vlastima BiH. Na sudskom procesu je, dana 19. 2. 2003. godine, osuđen na 4 godine zatvora zbog otmice jedne osobe u Njemačkoj iz 1996. godine. Dana 13. 9. 2005., odlukom predsjednika i obojice potpredsjednika Federacije BiH, pomilovan je i oslobođen od daljnjeg služenja kazne.

92. MS sjednice 101. Predsjedništva od 25. 5. 1992.
93. MS sjednice 70. Predsjedništva od 14. 4. 1992.
94. MS 122. sjednice Predsjedništva RBiH od 17. 6. 1992.
95. Zapisnik 81. sjednice Predsjedništva SR BiH od 4. 5. 1992.
96. Zapisnik 81. sjednice Predsjedništva SR BiH od 4. 5. 1992.
97. Kako je Sefer Halilović, kao i svi budući zapovjednici TO i Armije BiH, postao član Predsjedništva, treba pročitati MS 141. sjednice od 12. 7. 1992.
98. Zapisnik 81. sjednice Predsjedništva SR BiH od 4. 5. 1992.
99. Zapisnik 81. sjednice Predsjedništva SR BiH od 4. 5. 1992.
100. Sefer Halilović, 1998., str. 10.
101. Stjepan Šiber, isto, str. 13.
102. Stjepan Šiber, isto, str. 14.
103. MS 122. sjednice Predsjedništva RBiH od 17. 6.1992.
104. Stjepan Šiber, 2000., str. 161.
105. Stjepan Šiber, 2000., str. 172.
106. Omer Behmen, 2006., str. 354.
107. Omer Behmen, 2006., str. 355.
108. Stjepan Šiber, 2000., str. 144.
109. Stjepan Šiber, 2000., str. 165.
110. Stjepan Šiber, 2000., str. 330.
111. MS sjednice predsjedništva BiH od 23. 4. 1993.
112. „…njegov vjenčani kum bio je Petar Simonović, pukovnik KOS-a, koji je bio u Komandi sa Kukanjcem….“; Omer Behmen, 2006., str. 391.
113. Alija Izetbegović, 1998., str 61., 62.
114. Zapisnik 63. sjednice Predsjedništva SR BiH od 26./27./28. 3. 1992.
115. Nenada Kecmanovića
116. MS sjednice Predsjedništva RBiH od 25. 5. 1992.
117. MS 177. sjednice Predsjedništva RBiH od 11. 11. 1992.
118. MS 113. sjednice Predsjedništva RBiH od 1. 6. 1992.
119. MS 119. sjednice Predsjedništva RBiH od 14. 6. 1992.
120. MS 119. sjednice Predsjedništva RBiH od 14. 6. 1992.
121. MS 146. sjednice Predsjedništva RBiH od 18. 7. 1992.

122. MS 182. sjednice Predsjedništva RBiH od 26. 12. 1992.
123. „… Znate šta, ja sam ostala dosljedna onome što smo mi zaključili prije tri-četiri mjeseca, da zajedno MUP sa JNA djeluje u pravcu sprečavanja medjunacionalnih sukoba. Medjutim, vi vidite, zadnja i predzadnja odluka Predsjedništva, ja sam izdvojila svoje mišljenje, smatra da na nekim teritorijama, konkretno na teritorijama gdje postoje mogućnosti sukoba srpskog i hrvatskog naroda, da ne može da funkcioniše ta formula zato što JNA se u tim područjima smatra agresorom.“
124. MS 180. sjednice Predsjedništva RBiH, od 23. 12. 1992.
125. Zapisnik 81. sjednice Predsjedništva SR BiH od 4. 5. 1992.
126. Zapisnik 81. sjednice Predsjedništva SR BiH od 4. 5. 1992.
127. Stjepan Šiber, 2000., str. 50.
128. Stjepan Šiber, 2000., str. 51.
129. Stjepan Šiber, 2000., str. 159.
130. MS 122. sjednice Predsjedništva RBiH, od 17. 6. 1992.
131. Stjepan Šiber, 2000. str. 181.
132. Bejdo Felić: „5. Korpus 1992.-1995.“, Biblioteka Dokumenti, Sarajevo, 2002. str. 22.
133. MS 120. sjednice Predsjedništva RBiH, od 15. 6. 1992.
134. MS 180. sjednice Predsjedništva RBiH, od 23. 12. 1992.
135 dr. Muhamed Borogovac, SAD, 1995.

Izvori

1. Behmen, Omer: “Na dnu dna, Život i djelo“, Udruženje “Mladi Muslimani“, Sarajevo, 2006.
2. Boras, Franjo: “Kako je umirala Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina 1990. - 1996.“, Slobodan Praljak, Mostar, 2002.
3. Borogovac, Muhamed: “Rat u Bosni i Hercegovini 1992 – 1995“, Bosanski kongres – SAD, SAD, 1995., www.hdmagazine.com/bosnia/download
4. Felić, Bejdo, brigadir: “PETI KORPUS 1992. – 1995.“, Biblioteka Dokumenti, Sarajevo, 2002.
5. Halilović, Sefer: “Lukava strategija“ (treće dopunjeno i prošireno izdanje), Matica, Sarajevo, 1998.
6. Halilović, Semir: “Državna tajna“, Matica, Sarajevo, 2005.
7. Izetbegović, Alija: “Govori, intervjui, izjave i pisma ‘97“, DES, Sarajevo, 1998.
8. Izetbegović, Alija: “Islamska Deklaracija“, Sarajevo, 1990.
9. Mikić, Pavao – Škara, Danica: “Kontrastivni rječnik poslovica“, August Cesarec, Zagreb, 1992.
10. Šiber, Stjepan: “Prevare, zablude, istina: ratni dnevnik 1992.”, RABIC, Sarajevo, 2000.
11. Tuđman, Miroslav: “Istina o Bosni i Hercegovini. Planovi, sporazumi, izjave o ustavnom ustrojstvu Bosne i Hercegovine 1991.-1995.“, Slovo M, Zagreb, 2005.
12. Zapisnici, odluke i prilozi uz zapisnike te Magnetofonske snimke sjednica Predsjedništva BiH (SR BiH, RBiH i BiH)

Kratice

A BiH: Armija BiH
AP ZB: Autonomna Pokrajina Zapadna Bosna
AVNOJ: Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije
BiH: Bosna i Hercegovina
EU: Europska Unija
EZ: Europska zajednica, (kasnije EU)
HDZ BiH: Hrvatska Demokratska Zajednica BiH
HKO: Hrvatski koordinacioni odbor
HOS: Hrvatska obrambene snage / Hrvatske oružane snage
HR HB: Hrvatska Republika Herceg-Bosna
HSS BiH: Hrvatska seljačka stranka BiH
HV: Hrvatska vojska
HVO: Hrvatsko vijeće obrane
HZ HB: Hrvatska zajednica Herceg-Bosna
IO SDA: Izvršni odbor SDA
JNA: Jugoslavenska narodna Armija
K ABiH: Korpus ABiH
KEBS: "Konferencija o evropskoj bezbjednosti i suradnji" (kasnije OESS)
KOS JNA: Kontraobavještajna služba JNA
LBO: Liberalna bošnjačka organizacija
MS: Magnetofonska snimka
MTS: materijalno tehnička sredstva
MUP SR BiH: Ministarstvo unutarnjih poslova SR BiH
mvp: ministar vanjskih poslova
MZ: Međunarodna zajednica
NDH: "Nezavisna Država Hrvatska"
OESS: Organizacija o europskoj sigurnosti i suradnji
OS SFRJ: Oružane snage SFRJ
OS SR BiH: Oružane snage SR BiH
PL BiH: Patriotska liga BiH
PRH: Predsjednik Republike Hrvatska
R BiH: Republika Bosna i Hercegovina
RH: Republika Hrvatska
RŠTO SRBiH: Republički Štab Teritorijalne Obrane SR BiH

SAD: Sjedinjene Američke Države
SANU: Srpska akademija nauka i umetnosti
SB: Srednja Bosna
SDA: Stranka Demokratske Akcije
SDB MUP SR BiH: Služba državne bezbjednosti SR BiH
SDP BiH: Socijal-demokratska partija BiH (bivši SK BiH)
SDS BiH: Srpska Demokratska stranka BiH
SFRJ: Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SGV: Srpsko građansko vijeće
SK BiH: Savez komunista BiH
SPC: Srpska Pravoslavna Crkva
SR BiH: Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina
SSNO: Savezni sekretarijat za narodnu odbranu
ŠTO BiH: Štab teritorijalne obrane BiH
TO BiH: Teritorijalna obrana BiH
UN: Ujedinjeni narodi
UNPROFOR: Snage UN u BiH
vRS: Vojska republike Srpske
“vRSK“: “vojska Republike Srpske Krajine“